T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

STRATEJİK İSTİHBARAT TÜRÜ OLARAK SİYASİ İSTİHBARAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seçkin AKÖZ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

Mayıs, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

STRATEJİK İSTİHBARAT TÜRÜ OLARAK SİYASİ İSTİHBARAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seçkin AKÖZ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Muhammed Hüseyin MERCAN

Mayıs, 2019

ONAY SAYFASI

Seçkin Aköz tarafından hazırlanan "Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. M. Hüseyin MERCAN	AYBÜ	
Prof. Dr. Tevfik Erdem	AHVÜ	
Dr. Ömer ASLAN	AYBÜ	

Tez Savunma Tarihi: /12/06/2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım

…….

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan bilgi ve yorumların tamamına kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 12/06/2019

Seçkin AKÖZ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamda yorum ve önerileriyle çalışmamın daha nitelikli olmasına katkı sağlayan değerli tez danışmanım; Dr. Muhammed Hüseyin MERCAN'a, çalışmamda benden bir an olsun yardımını esirgemeyen Dr. Özdemir AKBAL'a arkadaşlarım Gökhan CEBECİ ve Naziye DİRİKGİL'e, olanca yoğunluğuna ve yorgunluğuna rağmen bana ve bilhassa bu çalışmama yaptığı katkıyı ve verdiği desteği hiçbir zaman unutamayacağım Prof. Dr. Tevfik Erdem'e ve son olarak da hayatımdaki bütün zorlukları aşmamda en temel dayanağım olan canım ailem ve sevgili eşim'e şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI i
BEYAN ii
TEŞEKKÜR iii
İÇİNDEKİLER iv
ÖZET vi
ABSTRACT vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ viii
1. GİRİŞ 1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 5
2.1. "İstihbarat" Kavramı ve "Siyasi İstihbarat" Olgusu 5
2.1.1. Strateji Nedir 5
1.1.1.1. Strateji Kavramının Konu Alanı ve Uluslararası İlişkilerdeki Konumu 6
1.1.1.2. Strateji Kavramının Günümüze Yansımaları 8
2.1.2. İstihbarat Kavramı ve Olgusu 10
2.1.2.1. "İstihbarat" Kavramı 13
2.1.2.2. İstihbaratın Kapsamı 15
2.1.2.3. Günümüzde İstihbarat Olgusu 18
2.3. Faaliyet Alanlarına ve Konularına Göre İstihbarat Türleri 23
2.3.1. Askerî İstihbarat 24
2.3.2. Ekonomik İstihbarat 26
2.3.3. Sosyal İstihbarat 28
2.3.4. Coğrafi İstihbarat 29
2.3.5. Biyografik İstihbarat 30
2.3.6. Teknolojik İstihbarat 32
2.2.5. Siber İstihbarat 34
2.3.6. Siyasi İstihbarat 36
2.3.7. Stratejik İstihbarat 37
3. STRATEJİK İSTİHBARATIN BİR TÜRÜ OLARAK SİYASİ İSTİHBARAT 14
3.1.1. Siyasi İstihbarat Olgusuna Kavramsal Yaklaşım 14

3.1.2. Siyasi İstihbaratın Tanımı ve Kapsamı 42
3.1.3. Siyasi İstihbaratın Amaç ve Hedefleri 46
3.1.4. Siyasi İstihbaratın Tarihçesi 48
3.1.5. Siyasi İstihbarat Uygulama Alanları 54
3.2. Siyasi İstihbarat ve Stratejik İstihbarat İlişkisi 60
3.2.1. Siyasi İstihbaratın Stratejik istihbarat ile İlgisi 60
3.2.2. Siyasi İstihbarat ve Stratejik İstihbarat İlişkisine Duyulan İhtiyaç 61
3.2.3. Siyasi İstihbarat ve Stratejik İstihbarat İlişkisinin İlgi Alanları 62
4. SİYASİ İSTİHBARAT ANALİZİNDE KULLANILAN PARAMETRELER VE TEHDİT UNSURLARI 66
4.1. Siyasi İstihbarat Analizinde Kullanılan Temel Parametreler 66
4.1.1. Tarih 68
4.1.2. Anayasal Yapı 72
4.1.3. Hükûmet Etkinliği 77
4.1.4. Siyasi Partiler 80
4.1.5. Siyasal Kültür 85
4.1.6. Baskı Grupları 89
4.1.7. Yıkıcı ve Bölücü Faaliyetler 95
4.2. Siyasi İstihbarat Açısından Tehdit Unsurları 101
4.2.1. Devlet Güvenliğine Yönelik Tehditlerin Sınıflandırılması 101
4.2.1.1. Doğrudan Tehditler 101
4.2.1.2. Dolaylı Tehditler 103
4.2.2. Devletin Siyasal Yapısına Yönelik Tehditler 106
4.2.2.1. İç Siyasete Yönelik Faaliyetler 106
4.2.2.2. Dış Siyasete Yönelik Faaliyetler 111
4.2.3. Ülke Risk ve Tehdit Analizleri 116
4.2.3.1. Dışa Yönelik Risk ve Tehdit Analizi 117
4.2.3.2. İçe Yönelik Risk ve Tehdit Analizi 123
5. SONUÇ 129
KAYNAKLAR 141
ÖZGEÇMİŞ 155

ÖZET

Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat

Bu çalışmanın temel amacı, siyaset olgusunun yığın çağrışımları içerisinde tanımlama bakımından hayli bulanık durumdaki siyasi istihbarat olgusunun geniş bir perspektifle ele alınarak incelenmesidir. Diğer önemli bir amaç da literatürde istihbarat analiz yöntemi olarak kabul edilen, "stratejik istihbaratın" interdisipliner bakış açısından faydalanılarak siyasi istihbarat olgusunun kavram ve kuram olarak sınırlarının belirlenmesinin sağlanmasıdır. Bu çalışmada ilk olarak devletlerin siyasetlerine yön vermekte kullandıkları strateji kavramı incelenerek, uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan etkisi ve hangi konumda bulunduğu açıklanmıştır. Daha sonra, istihbarat kavramının günümüzde geldiği noktaya kadar uzanan genel bir inceleme yapılmıştır. Bu inceleme istihbaratın faaliyet alanlarına göre konularının güncel örnekler ışığında değerlendirilmesiyle tamamlanmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde; siyasi istihbarat olgusunun, stratejik istihbaratın interdisipliner bakış açısından faydalanılarak kavram ve kuram olarak tanımlaması yapılmış, tarihçesi oluşturulmuş, amaç ve hedeflerine değinilmiş, tarihte devletlerin güvenliğinde önemli tehlikeler meydana getiren siyasi istihbarat uygulamalarına yer verilmiştir. Başlıca bulgular göstermiştir ki dünya üzerinde iç ve dış siyasi etkileri olan tehdit ve tehlikelerin varlığı ve ayrımı, önemini günümüzde de devam ettirmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda, siyasi istihbarat-stratejik istihbarat münasebeti kurulmuş birbiriyle ilgisi, ilişkisi ve birbirine duyduğu ihtiyaç değerlendirilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde, siyasi istihbarat olgusunun stratejik nitelikte elde edilmesi sürecinde hangi temel siyasi parametrelerin kullanılması gerektiği açıklanmış ve neden bu parametrelerle sınırlandırıldığı incelenmiştir. Başlıca temel bulgular ortaya koymuştur ki, çalışmamızda belirlediğimiz bu temel siyasi analiz parametreleri kullanılarak elde edilecek stratejik nitelikteki siyasi istihbarat analizleri, devletlerin iç ve dış siyasal güvenliğine yönelebilecek tehditlerin anlaşılmasını sağlayarak devletlerin güvenliğinde doğrudan ve dolaylı bir şekilde risk oluşturabilecek faaliyetlerin öngörülmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, stratejik istihbarat, siyasi istihbarat, devlet güvenliği, tehdit ve tehlike

ABSTRACT

Political Intelligence as the Type of Strategic Intelligence

The main aim of this study is to examine the political intelligence phenomenon which has a fuzzy definition in the collective connotations of the political phenomenon and to examine it from a wide perspective. Another important aim is to determine the conceptual and theoretical boundaries of the political intelligence phenomenon by using the interdisciplinary point of view of g strategic intelligence which is accepted as an intelligence analysis method in the literature. First, the concept of strategy, which the states directed their politics, was examined and the effect of the relations in international relations and its position were explained in this study. Then, a general investigation has been made up to the point where the concept of intelligence has reached today. This review was completed by evaluating the issues of intelligence in the light of current examples. In the second part of our study, the concept of political intelligence was defined in the light of the interdisciplinary view of strategic intelligence, its history was formed, its aims and objectives were mentioned, and political intelligence practices which pose significant dangers in the security of states in the history were mentioned. The main findings have shown that the existence and the distinction of the threats and dangers that have domestic and foreign political influence on the world continues today. In this respect, the relationship between political intelligence and strategic intelligence relationship with each other, relationship and need for each other has been evaluated. In the last part of the study, it is explained which basic political parameters should be used in the process of obtaining the political intelligence phenomenon and it is investigated why these limits are limited by the use of these parameters. The main key findings have revealed that the strategic intelligence analyzes that will be achieved by using these basic political analysis parameters determined in this study will provide an understanding of the threats that may be directed to the internal and external political security of the states and will contribute to the foreseeing the activities which may directly or indirectly pose a risk to the security of the states.

Keywords: Intelligence, strategic intelligence, political intelligence, state security, threat and danger

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AB	: Avrupa Birliği
AFL	*:* ABD Ulusal Fabrikatörler Derneği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CBI	: İngiliz Sanayi Konfederasyonu
CIA	: ABD Merkezî Haber Alma Teşkilatı
CIO	: Amerikan İşçi Federasyonu-Sınaî Örgütler Kongresi
çev.	: Çeviren
DNC	: Demokratik Ulusal Komite
ed.	: Editör
EDT	: Elektronik Saldırı Sistemi
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
GPS	: Küresel Konumlama Sistemi
HAARP	: Yüksek Frekanslı Aktif Aurora Araştırma Programı
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HUMINT	: İnsan İstihbaratı
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
IOSA	: Entegre Uzay Sigint Yapısı
ISI	: Pakistan Gizli Haber Alma Servisi
IŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
İHA	: İnsansız Hava Aracı
JSTARS	: Ortak Hedef Saldırı Radar Sistemleri
KGB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Gizli Servisi
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
Mad.	: Madde
Mossad	: İsrail Gizli İstihbarat Servisi
MÖ	: Milattan önce
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilatı
MI6	: İngiltere Gizli Haber Alma Servisi

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NRO	: ABD Ulusal Keşif Bürosu
NSA	: Ulusal Güvenlik Ajansı
OSS	: Stratejik İstihbarat Ofisi
P.	: Page
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	: Sayfa
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
TUC	: İngiliz Sanayi Kongresi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Türkiye'de geleneksel anlayışa sahip kurumsal kültürümüzün ve siyaset zırhının ürettiği kaygı bombardımanının birçok konuda ortaya çıkardığı dokunulmazlık zırhı nedeniyle pasifleştirdiği alanların başında istihbarat gelmektedir. Ülkemizde profesyonel olarak çalışan mevcut istihbarat ünitesi, istihbaratın akademik olarak üretilmesi hususuna uzun yıllar sıcak bakmamış, bu sahanın görmesi gereken ilgiden ve verilmesi gereken değerden yoksun bırakılmasında başlıca unsur olmuştur. Fakat yirmi birinci yüzyıl başları itibarıyla değişen güvenlik ve tehdit paradigmaları, karar alıcıların konuya bakış açısını etkilemiş kısmen de olsa istihbarat olgusuna yaklaşımın farklılaşmasını sağlamıştır. Böylece ülkemizde de istihbarat konusunu merkeze alan ve literatüre son derece önemli katkılar sağlayan birçok bilimsel çalışma yapılmış ve de yayımlanma imkânı bulmuştur. Bu bağlamda bu tez çalışmasının en temel amaçlarından biri, istihbarat konusunda gelişmekte olan literatüre yeni bir perspektif kazandırmaktır.

Günümüzde bir amaca ulaşmak için kuvvet kullanmak, ilkel bir yöntem addedilmektedir. Bu ilkel yöntem, bütün dünyanın soğuk savaş veya politik savaş olarak adlandırdığı dönemin akabinde son bularak etkisini yitirmiştir. Yaşadığımız bu yeniçağda ise zihinlerin, enformasyon bombardımanı altında acımasızca ezildiği ve sınırsız bir şekilde paylaşılan bilgi ve bilginin dolaşım hızı karşısında devletlerin, savunmasız kalarak acze düştüğü, bir vakıadır. Diğer bir ifadeyle enformasyon savaşının şiddetli bir şekilde hüküm sürdüğü bir dönemde hızla yayılan ve güvenilir olmayan bilgi karşısında savunma ve analiz sistemimizin nitelikli bir şekilde görevini yerine getirmesi yaşamsal bir zorunluluk hâlini almıştır. Savunma ve analiz sistemlerinin vasıflı görevleri ifa edebilmesindeki en temel faktör de hiç durmadan akan bilginin niteliğini kontrol eden istihbarat anlayışıdır. Netice olarak bulunduğumuz çağ, bilgi ve teknoloji çağıdır, bu açıdan karşılaşılan zorlukların tamamının üstesinden gelebilmek ancak doğru ve güvenilir teknoloji ışığında bilgiyi doğru analiz etmekle mümkündür. Bütün bu sürecin doğru yönetilebilmesindeki başat faktör ise stratejik nitelikte üretilmiş istihbarat ve istihbarat analizidir.

Çağımızda istihbarat, devletlerin imkân ve kabiliyetleri ile zaaf ve eksiklikleri göz önünde bulundurularak muhtemel politikalarının öngörülebilmesinin anahtarı hâline gelmiştir. Bu nedenle günümüzde devletler, gerek bölgesinde gerekse bütün dünyada birçok alanda meydana gelen olayları, gelişmeleri yani olup bitenleri istihbarat sayesinde öğrenmeye; istihbarat analizi sayesinde de anlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri ve temel güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için en önemli faaliyet alanlarının başında istihbarat çalışmaları gelmektedir. Kimi toplumlarda korku, kaygı ve sevimsiz çağırışımlar uyandırsa da istihbarat, hayati bir gerekliliktir. Bu hayati faaliyet, bazen başka bir ülkede olup bitenlerin anlaşılması bazen de ülkelerin kendi sınırları içerisinde meydana gelen olayları tespit etme sürecidir. Her iki durumda da bu kavram önem arz etmekte iç ve dış dinamiklerin kontrolünün sağlanmasında bu faaliyet hayati bir rol oynamaktadır. Başlıca bulgular göstermektedir ki istihbarat analizleri, devletlerin güvenlik planlamaları açısından hayati kaynak oluşturmaktadır.

Devletlerin ulusal güvenlik politikaları ve uluslararası ilişkilerdeki stratejilerinin sağlam bir zemin üzerine oturtulabilmesi için istihbaratın disipliner bir perspektif dâhilinde incelenmesi, gereklilik değil mecburiyettir. Bu nedenle devletlerin hem iç siyasete hem de dış siyasete yönelik tutarlı ve bütünleşmiş politikalar üretebilmesi, tarihî seyirde ortaya çıkan değişimin bir araya getirdiği istihbarat ve strateji kavramlarının beraber kullanılmasıyla mümkün olabilmektedir.

Bu sebeple bu çalışmanın amacı, dünyadaki ülkelerin tamamının sağlam ve nitelikli uluslararası politikalar belirleyebilmek için kullandığı "stratejik istihbarat" faaliyeti ve disiplininin analitik bakış açısından faydalanarak yeni perspektifler ortaya koymaktır. Bu tezin ana çizgisi, stratejik istihbarat sahasında veri toplama ve analiz etmede kullanılan yöntem ve metotların, diğer bir istihbari faaliyet kolu olan siyasi istihbarat sahasına da uygulanarak işlevsel hâle getirilmesini sağlayacak yol ve yöntemleri tespit etmek şeklindedir.

Stratejik istihbarat analiz metodolojisi, multidisipliner ve interdisipliner yaklaşımıyla dünü ve bugünü anlamaya çalışarak gelecek hakkında muhtemel bilgilere ulaşma görevi görmektedir. Bu tez çalışmasında, stratejik istihbaratın interdisipliner

yaklaşımı doğrultusunda siyasi istihbarata kuramsal bir yöntem geliştirilmeye çalışılarak devletlerin siyasal güvenliğinin sağlanması hususunda ne derece etkin bir faaliyet alanı oluşturulabileceğine dikkatleri çekmek hedeflenmektedir. Dünyada ve ülkemizde yürütülen stratejik istihbarat çalışmalarında; siyasi, ekonomik, askerî ve diğer millî güç sahalarına odaklanılmakta ve bu sahalardaki genel durum, eğilimler, imkân ve kabiliyetlerle zayıflık ve eksiklikler değerlendirilmekte ve çalışmalar bu veriler ışığında yapılmaktadır.

Bu tezin amaçlarından biri de bütün dünyada bilimsel bir metot olarak kabul edilen ve istihbarat analiz yöntemi olarak kullanılan stratejik istihbaratın disipliner bakış açısı doğrultusunda, uluslararası aktörlerin ulusal amaç ve hedefleri için kullandıkları siyasi istihbarat olgusuna kuramsal bir yaklaşım getirmektir. Tezimizin araştırma aşamasında yapılan kaynakça taramalarında siyasi istihbarat olgusuyla alakalı geniş bir tanımlamaya rastlanmamış olması, bu hususta eksikliğin ortadan kaldırılması gibi bir hedefi de tez çalışmamızın kapsamına alma zaruretini doğurmuştur. İstihbarat kavramının tarihçesi de incelenmeye çalışılmıştır.

Bu tezin önemi, siyaset vakıasının yığın çağrışımları içerisinde bulanık bir alan teşkil eden siyasi istihbarat olgusunun, geniş bir perspektifle yeniden tanımlanmaya çalışılmasından ileri gelmektedir. Böylece kuramsal bir temel üzerinden geniş bir perspektifte ele alınmış bir istihbarat faaliyeti türü literatüre dâhil edilmiş olacaktır. Bu çalışma, ülkemizde, hedef alanlarına ve konularına göre yapılacak bütün istihbarat faaliyetlerine yol gösterecek, ışık tutacak ve katkı sağlayacaktır. İç ve dış siyasal risk ve tehditlerin tanımlanmasının yanı sıra devletlerin siyasal güvenliğinin hangi parametreler üzerinden sağlanabileceğine yahut rakip devletlerin siyasal güvenliğinin hangi faktörlerle tehdit edilebileceğine dair yeni bir bakış açısı sunuluyor olması, bu çalışmanın önemini ayrıca ortaya koymaktadır.

Yapılan literatür taramasında, siyasi istihbarat olgusunun, geliştirmeye çalıştığımız kavramsal ve kuramsal yapısına yönelik kısmi tanımlamalara Prof. Dr. Ümit Özdağ tarafından hazırlanan "İstihbarat Teorisi", Dr. Merve Seren tarafından hazırlanan "Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik" ve son olarak Özdemir Akbal ve Niyazi Tılısbık tarafından hazırlanan "İstihbarat ve Türkiye" isimli kitaplarda değinildiği fark edilmiştir. Bu kaynaklarda da siyasi istihbaratın ne olduğuna dair kapsamlı bir yaklaşımın ötesine geçen

bir çalışma tespit edilememiştir. Dolayısıyla birincil kaynakların esas alındığı bu tez, literatüre dayalı bir çalışma olarak tamamlanmıştır.

Bu tezin sınırları değerlendirilmek istendiğinde örneklem ihtiyacının hissedildiği açıktır. Ancak yapılan çalışmanın bir yüksek lisans tezi olarak planlaması sebebiyle örneklem olarak düşünülen PKK (Kürdistan İşçi Partisi) ve PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile alakalı tehdit yapılanmalarına değinilmesi, tezi amacının dışına taşıracağından bu tez, stratejik istihbaratın disiplin anlayışını, sadece kavramsal ve kuramsal bir zeminde siyasi istihbaratın doğasına yansıtmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu konu ekseninde ele alınabilecek örneklem, yüksek lisans tezinin sınırlarını zorlayacağından sadece temel kuramsal çalışma ile yetinilmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, devletlerin siyasetlerine yön veren strateji kavramı incelenerek uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan etkisi ve hangi konumda bulunduğu açıklanmıştır. Daha sonra istihbarat kavramının günümüzde geldiği noktaya kadar uzanan genel bir inceleme yapılmıştır. Bu inceleme, istihbaratın faaliyet alanlarına göre konularının güncel örnekler ışığında değerlendirilmesiyle tamamlanmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde, siyasi istihbarat olgusunun, stratejik istihbaratın interdisipliner bakışı ışığında kavramsal ve kuramsal tanımlaması yapılmış, tarihçesi oluşturulmuş, amaç ve hedeflerine değinilmiş, tarihte devletlerin güvenliğinde önemli tehlikeler arz eden siyasi istihbarat uygulamalarına yer verilmiştir. Başlıca bulgular göstermiştir ki dünya üzerinde iç ve dış siyasi etkisi olan tehdit ve tehlikelerin varlığı ve ayrımı, önemini günümüzde de devam ettirmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda, siyasi istihbarat stratejik istihbarat ilişkisi kurulmuş birbiri ile ilgisi, ilişkisi ve birbirine duyduğu ihtiyaç değerlendirilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde, siyasi istihbaratın stratejik nitelikte elde edilmesi sürecinde hangi temel siyasi parametrelerin kullanılması gerektiği açıklanmış ve neden bu parametrelerle sınırlandırıldığı incelenmiştir. Başlıca temel bulgular ortaya koymuştur ki çalışmamızda belirlediğimiz temel siyasi analiz parametreleri kullanılarak elde edilecek stratejik nitelikteki siyasi istihbarat analizleri, devletlerin iç ve dış siyasal güvenliğine yönelebilecek tehditlerin anlaşılmasını sağlayarak devletlerin güvenliğinde doğrudan ve dolaylı risk oluşturabilecek faaliyetlerin öngörülmesine katkı yapacaktır.

Sonuç olarak sıcak savaşlardan uzaklaşan devletlerde, politik müdahalelerle ulusal hedef ve amaçlarına ulaşma düşüncesi, "siyasi istihbaratın" kavram ve yöntem

bakımından tanımlanması ihtiyacını artırmıştır. Bu nedenle siyasi istihbarat, hem istihbarata karşı koyma özelliği ile açıklanmış hem de bölgesel ve küresel siyasette yaşananların disipliner yaklaşımla nasıl değerlendirilmesi gerektiği çalışmamızda ifade edilmiştir. Yapılan çalışmada, devletlerin siyasal yapılarındaki zayıf ve eksik yönlerin nasıl anlaşılabileceği vurgulanmış ve ayrıca stratejik nitelikte üretilen siyasi istihbaratın sağlayacağı katkı belirtilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. "İstihbarat" Kavramı ve "Siyasi İstihbarat" Olgusu

2.1.1. Strateji Nedir

Strateji genel anlamıyla askerî alana ait bir kavram olarak algılanmaktadır. Bu, tümüyle doğru bir algı olmamakla beraber kavramın kökeni bakımından ele alındığında çok da yanlış değildir. Siyasi planlama ve programla gibi taktik manalar ifade eden strateji kelimesi, dilimize Fransızcadan girmiştir**.** (Dedeoğlu, 2014, s. 92). Etimoojik olarak ele alındığında ise kavramın, Latincede yol, iz ve çizgi anlamını barındıran "stratum" kelimesinin kökünden türetildiği ve temel anlam olarak "yönetmek" veya "yön vermek" şekliyle kullanıldığı görülmekte; Antik Yunan'da ise askerî ve siyasi bir terminoloji içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Eski dönemlerde "stratos" ve "agein" kavramlarının köklerinden türetilerek savaş döneminde askerî ve siyasi birimlerin sorumluluklarını üstlenen komutanların tutumlarının izahı için de kullanıldığı rivayet edilmektedir (Seren, 2017, s. 21). Bu rivayetin dışında yapılan tanımlamaların genelinde strateji kelimesinin, askerî bir alan ile mutlak ilişki içinde olduğu görülmektedir. Dolyısıyla strateji olgusu, siyasi terminoloji dışında da hâlâ geleneksel olarak askerî sahadaki etkinliğini sürdürmektedir.

Askerler için strateji, doğru konuşlandırılan askerlerle kazanılacak zafer olarak görülmektedir. Ancak strateji kavramı siyasi karar alıcılar açısından mutlak zaferden daha fazla şey ifade etmektedir. Siyasi karar alıcılar için strateji, Clausewitz'in de ifade ettiği

gibi savaşı kazanmak için muharebeleri kullanma sanatı olarak kabul edilmektedir (Kennedy, 2014, s. 11). Bu açıdan strateji, siyasi amaç için önemli bir araçtır ve zor bir alandır. Barış döneminde bir koltukta oturup düşünceye dalmak başka bir şey; arka arkaya gelen ve genellikle de kötü olan gelişmelerle karşı karşıya kalan liderlerin, hataya düşme riski barındıran karar alma süreçlerini yönetmeleri çok daha başka bir şeydir. Liderler açısından uygulanacak her politika gibi savaş da çeşitli menfaatlere, siyasi ve sosyal anlamda önceliklere, kaynak açısından sıkıntılara, kişisel hırslara, ihanetlere, tecrübeye, güç mücadelelerine ve ittifakalara tabi olarak yürütülmektedir. Bütün bu karmaşıklığın içinden sıyrılıp başarılı bir sonuca oluşmanın net bir formülü bulunmamaktadır (Akad, 2014, s. 23). Bu nedenle strateji; doğru neticeye ulaşabilmek için doğru düşünme, problemin doğru bir şekilde tanımlanması, ilgili alanlarda duyulan enerji ve zaman ihtiyacının doğru bir şekilde yönlendirilebilmesi, önceliklerin ve uzlaşma noktalarının fark edilmesi, düşmanlıkların savaşmadan çözülmesi, savaşılması durumunda ise mutlak zafere ulaşmanın temin vasıtasıdır. Edward Mead Earle'nin de ifade ettiği gibi strateji, fiilî olarak harekete geçme potansiyeli bulunan veya salt sanal düşmanlara karşı hayati menfaatlerin korunması için her türlü kuvvet dâhil bütün kaynakların kontrol edilmesi ve kullanılması sanatıdır. (Kennedy, 2014, s. 12). Bu yönüyle stratejiyi, uluslararası aktörler, devlet idaresi sanatı olarak açıklamaktadır. Bir veya birden fazla devlet ile yapılan pazarlıkların sonuçlarının başarıya ulaşması ve kendi çıkarlarının peşine düşen devletlerin, diğer devletlerin çıkarlarını da dikkate alması gerektiği için stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır. **(**Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 116). Bu açıdan strateji; güç ve yeteneklerin kullanılması konusunda önemli ve belirleyici bir olgudur.

Bir ulus devletin politikalarını ve silahlarını, çıkacak bir savaşın ertlenmesini sağlayabilecek veya girilecek bir savaşın kesin bir zaferle neticelenmesini temin edecek şekilde birleştiren, çoğu zaman büyük strateji olarak da tanımlanan en yüksek seviye stratejidir. Bu görüş, Edward Mead Earle'nin bir strateji türü olarak sadece mutlak zafere ve başarıya ulaşmayı hedefleyen yaklaşımını yansıtmaktadır. Farklı bir yaklaşım sergileyen Basil Liddell Hart ise ''Eğer bir sonraki sonucu düşünmeden sadece mutlak bir zafer üzerine odaklanırsanız elde ettiğiniz barış, yeni bir savaşın tohumlarını içinde barındıracağı için kötü bir barış olacaktır ve sizin bu barıştan yararlanmanız mümkün olamayacaktır. Bu nedenle savaştaki nihai amaç, en iyi barışa ulaşmak olarak belirlenmelidir.'' (Kennedy, 2014, s. 12). Bu iki farklı görüş, araç ve amaç bakımından birbirlerine ne derece uygun olursa başarıdaki etkinliğin o derece faydalı bir netice ortaya

çıkaracağını ifade etmektedir. Dolayısıyla strateji; devlet idaresi ve uluslararası ilişkiler açısından önemli unsur olarak kabul edilmektedir.

1.1.1.1. Strateji Kavramının Konu Alanı ve Uluslararası İlişkilerdeki Konumu

Uluslararası aktörler, devlet işlerini yönetebilmek ve ulus devletlerarasındaki güç siyasetini dengede tutabilmek için "devlet idaresi" kavramına vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda aktörlerin bu kavrama yaptığı vurgu, egemen devletlerin güç stratejilerini ve amaçlarına ulaşmak için güçlerini ve yeteneklerini geliştirme planlarını da ifade etmektedir (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 116). Bu nedenle ülkelerin güç stratejilerini belirlemeden önce, karşı tarafın muhtemel hareket alanını anlayabilmesi için siyasi yapılarının, karar alma kültürlerinin incelenmesi stratejik kararların oluşturulabilmesi açısından el kitabı niteliği taşımaktadır. Diğer yandan ülkelerin siyasi kültürlerinin incelenmesi, eğitim sistemlerinin ve sosyal geleneklerinin incelenmesini de ifade etmektedir. Devletlerin kaynakları, ekonomik olanakları, teknoloji kapasitesi, hükûmetin etkinliği, dış destek gören grupları, halkın moral ve motivasyon seviyesi gibi birçok alan, stratejik kararların doğru ve yerinde alınabilmesi açısından önemli konu alanlarıdır. Ancak hedef devletlere yönelik oluşturulacak bu bilgi kümelerinin kesin veri olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu açıdan egemen devletleri yöneten farklı yeteneklere sahip liderlerin, nasıl bir davranış sergileyeceğini kestirmek olanaksızdır (Akad, 2014,s. 25). Dolayısıyla ulusal kararları alanlar için en temel görev, amaçları ve araçları ilişkilendirmektir. Özellikle stratejinin en temel konu alanı gelecekteki barış durumuna zarar vermeden kendi ülkede güvenliğini muhafaza edebilecek amacı belirleyerek ona uygun en yakın araçların kullanılmasını düzenleyebilmektir. Örneğin, halkların moral kaynakları bile ülkelerin somut güç söylemlerinin ötesinde önemli kabul edilmektedir (Kennedy, 2014, s. 12-13).

Uluslararası ilişkilerde strateji kavramı temel tanımından farklı değildir. Uluslararası ilişkilerde staretji olgusundaki farklılık, tarafların ve değişkenliklerin çoğalması sonucu beliren isim değişiklikleriyle ortaya çıkmaktadır. Bir yönüyle uluslararası ilişkilerde "strateji, uluslararası siyaseti yürüten aktörlerin ilişkileri sırasında kullanmaktan çekinmediği yöntemler bütünü" olarak ifade edilmektedir. Devletler arasındaki bütün ilişkiler, savaş ve çatışma bağlamı üzerinden kurulmadığı düşünüldüğünde ise siyasi aktörlerin, ilişkilerin biçimine ve hareket tarzına göre stratejiler

geliştirmekte olduğu bilinmektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 98). Bu açıdan uluslararası ilişkilerde strateji kavramının konumunun, çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler gibi birçok kuruluş tarafından uzun, kısa ve orta vadeli çıkarlar bağlımında şekillendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Strateji, sadece belirli araçları konu alıp birleştirmek gibi yöntemlerle yetinmemelidir. Stratejinin temel hareket noktası, kısıtlı kaynaklar etrafında uluslararası etkiyi maksimum seviyeye çıkarmak için geliştirilebilecek yetenek türlerini belirlemektir. Beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan bir süreci yönetmek için lazım gelen öngörü, stratejinin olmazsa olmaz temel unsurudur. Yani ortaya çıkabilecek ani durumlarla ilgili olarak tedbirlerin alınabilmesi stratejik öngörüyü gerektirir. Devletlerin yeteneklerini kullanması ve siyasi kararlarını şekillendirebilmesi stratejik öngörü sayesinde mümkün olur. (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 116). Bu yüzden yüksek düzeydeki karar alıcılar ve siyasetçiler, çatışma tehlikesini ve ihtimalini göz önünde tutarak stratejik planlamalarını barış döneminde hazırlamalıdır.

Şimdiye kadar çıkan savaşlarda galibiyet, askerî kabiliyetlerin getirdiği başarı kadar ülkelerin izlediği siyasete de bağlı olmuştur. Siyaset ile strateji arasındaki bu yakın ilişki, stratejiyi çok defa siyasetin tesirinde kalmaktan kurtaramamaktadır (Seren, 2017, s. 42). Fakat uluslararası aktörlerin etkinliğinin artması ve karşılıklı ilişkilerin daha karmışık hâle gelmesi dolayısıyla siyaset, gölgesinde bıraktığı strateji kavramın yaygınlaşmasına engel olamamıştır. Strateji, günümüzde karmaşık bir hâl almış kullanıldığı alan ve uluslararası ilişkilerdeki öneminde değişiklik meydana gelmiştir. Giderek yaygınlaşan kavram; kişiler, aileler, toplumlar, kuruluşlar, işletmeler, devletler ve devletler arasındaki ilişkiler ile uluslararası örgütlerin karşılaştığı sorunların çözümünde anahtar olarak kabul edilmiştir.

Uluslararası ilişkilerde her aktörün çevresi ile ilişkilerinin düzenlenmesinde rakiplerine üstünlük sağlayacağı araçları harekete geçirmesi, stratejinin temel konusunu oluşturmaktadır. En kaba tabirle kendi varlığını koruma ve sürdürme zaruretini tehdit eder mahiyetteki eylem ve uygulamaların tamamının bertaraf edilmesine yönelik politikalar strateji olgusunun alanına girmektedir (Dedeoğlu, 2014, s.98). Bu açıdan strateji anlayışının günümüzde ne tür yansımlarının olduğu önem arz etmektedir. Zira olası bir "nükler savaş"ta ***ve*** "siber savaş"ta askerî bir zafer elde edilmesi mümkün değildir. Bu açıdan strateji kavramı büyük ölçüde güvenlik kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla strateji olgusunun günümüze yansımalarının incemelenmesi güvenlik ve strateji kavramlarının birlikte ele alınmasıyla mümkün olacaktır.

1.1.1.2. Strateji Kavramının Günümüze Yansımaları

Tarih boyunca savaşın doğasında, aktörlerinde ve icra ediliş şekillerinde hâsıl olan evrim, mevcut küresel güvenlik ortamında gelişen tehditlere paralel olarak strateji anlayışında da büyük bir dönüşüme neden olmuştur. Savaş çeşitlerinin değişen seyri, nitelik ve nicelik açısından birçok yönüyle birbirinden ayrılan bilhassa uluslararası ilişkiler ve güvenlik stratejileri literatürüne "dördüncü nesil savaşları" kategorize bir şekilde dâhil etmiştir (Seren, 2017, s.61). Ancak bu dönüşümün, günümüzde topyekün savaşları tamamen ortadan kaldırdığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Her iki tarafın da ağır silahlı birliklerle katıldığı 2003 Irak işgali ile 2008 Rusya-Gürcistan savaşı bu husuta veilebilecek önemli bir örnektir. Yine 2012 yılında dünyadaki en yıkıcı savaş olarak tanımlanabilecek, uzun süre başkaldırıların sürdüğü ve bunları bastırmak amacı için ilk iki yılda altmış bin insanın öldüğü Suriye savaşı da bir başka örnektir (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 133).

Günümüzde yeni stratejik düşünce, dar kapsamlı askerî odaklı stratejik düşüncenin ötesinde, güvenlik politikası seviyesinde, siyasi, sosyal, ekonomik hususları da bünyesinde barındıran iç ve dış birçok çevrede incelemenin yapılabildiği bir durumu ifade etmektedir. Zira "nükler silahlara" dayalı askerî stratejiler, kuvvet kullanma ve dış politika arasındaki ilişkileri kökten değiştirerek askerî bir başarı elde etmenin mümkün olmadığını göstermektedir. Günümüzde strateji anlayışının geldiği bu noktada, uygulanabilecek en akıllıca askerî politikanın "caydırıcılık stratejisi" olduğu önemle vurgulanmaktadır (Seren, 2017, s. 61). Caydırıcılık stratejisinin başarısı, diğer aktörleri cezalandırma tehdidiyle etki uyandırma ve vaki olmamış saldırılarla ölçülmektedir. Caydırcılık stratejisinde taraflardan birisinin zayıf olması, güçlü olanın askerî yeteneklerini geliştirerek yapacağı müdahalenin başarılı olacağına zayıf olan yapıyı inandırması neticesinde başvurulan yöntemdir. Bu sayede şiddet tırmandırılmadan savaş riski ortadan kaldırılmış olmaktadır (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 119).

Günümüzde savaşın değişen niteliği strateji anlayışını da temelinden etkilemiştir. Sıcak savaş tehditlerinde hasıl olan değişim, günümüzde, sonuç alıcı yumuşak güç

unsularını ortaya çıkarmıştır. Artık propaganda, tıpkı sıcak savaşta olduğu gibi bir ülkenin ideolojik ve sosyal yapısını kökünden değiştirebilmekte, ekonomisini çökertebilmekte daha da ilerisi kendisine bağımlı bir ülke hâline getirebilmektedir. Örneğin sovyetler birliği tek mermi dahi atmadan ideolojisini kabul ettirdiği Küba'yı etkisi altına almıştır. Soveyetlerin kullandığı stratejik yöntem soğuk savaş silahıdır. Küba yönetimi ekonomik olarak çökertilmiş sosyo ekonomik sistem değiştirilerek ideoloji kabul ettirilmiş ve Küba Sovyet İmapartolruğunun bir parçası haline getirilmiştir (Güner, 1994, s. 100). Bu açıdan soğuk savaş döneminin silahları arasında yer alan propaganda faaliyetleri, örtülü operayonlar, istihbarat operasyonları, casusluk faaliyetleri vb. birçok unsur yeni savaş araçları olarak ortaya çıkmıştır. Devletler artık günümüzde, uluslararası stratejilerini sıcak savaşlar kadar etkili olan bu araçları kullanarak uygulamayı hedeflemektedir.

Günümüzde; açlık, terörizm, etnik milleyetçilik, dinî radikalizm, göçler ve silahlanma gibi olguların güvenlik ve strateji kavramlarının özünde meydana getirdiği belirsizlikler, devletlerin uluslararası stratejilerini oluşturma süreçlerinde bulanıklıklar ortaya çıkarmıştır. Uluslararası aktörler, bir yandan klasik stratejilerin kullanılabileceği girişimlerle uğraşırken diğer yandan neye karşı olduğunun anlaşılması güç eylem ve stratejilere dâhil olmuştur (Dedeoğlu, 2014, s. 125). Yeni uluslararası sistem eskisine göre çok daha karmaşık bir görüntü ortaya koymuş, savaş ve barış olguları bulanıklaşmış ve artık küresel güçler dahi yaşamsal çıkarlarını muhafaza edebilmek için askerî kabiliyetleri dışında bütün kaynakları dikkatle kullanmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla günümüzde strateji kavramı, klasikleşmiş askerî nosyonundan uzaklaşarak daha evrensel bir yaklaşıma bürünmüş ve artık "stratejik yönetimi", "ulusal strateji" olarak değişmiştir. (Seren, 2017, s. 61). Kısaca ülkeler günümüzde küresel savaşların dünyayı biz ve o diye yeniden ayırdığı propaganda yöntemlerinin arttığı, günümüz stratejilerinin oluşturulmasında hem yüksek teknolojinin hemde ilkel ürünlerin göz önünde bulundurulmasında, dünyanın farklı alt coğrafyalara bölünmesine, iç ve dış eylemlerin birbirinden ayrılması noktasının güçleşmesine, her aktörün küresel ölçekte davranışlar sergileyebileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan günümüzde strateji anlayışı temel olarak güçlüyü; yüksek teknoloji üretebilen, sanal ortama hükmedebilen, aynı zamanda binlerce kilometre öteden bir ülkede gerilla ordusu kurarak yönetebilen aktörler olarak tanımlamaktadır (Dedeoğlu, 2014, s. 125-126). Günümüz stratejisinin yansımları güçlü teknoloji, hızlı bilgi akışı ve etkin güvenlik anlayışı çerçevesinde gerçekleşeceği kabul edilmektedir. Bu açıdan

istihbarat kavramı güvelik ve strateji kvramları arasındaki önemli ağ bağı olarak kabul edilmektedir.

2.1.2. İstihbarat Kavramı ve Olgusu

İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar insan, kendini ve gücünü korumak amacıyla, muhtemel tehlike ve gelecek tehditlerden haberdar olma arzusu içinde yaşamış, bireysel korunma içgüdüsü ile hareket etmiştir. Bireysel korunma içgüdüsü ile başlayan istihbarat çalışmaları, zamanla rakip ordular ve devletlerarasında ki rekabetinde bir sonucu haline dönüşmüştür. Yılmaz'a (2008) göre; M.Ö. 201-120 yılları arasında yaşayan tarihçi Polybius'un, iyi bir komutanın rakiplerinin güçlü ve zayıf yönlerini, konumlarını, saldırı şekillerini önceden bilmesi amacıyla gayret göstermesi gerektiği ifadesi tarihsel açıdan istihbaratın önemini ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2008, s. 175-176).

Modern çağda uluslararası ilişkilerin en temel aktörlerinden birisi haline gelen istihbarat olgusu, değişim ve dönüşüm yaşayan savaş ve çatışma unsurlarının da yeni gözdesi haline gelmiştir. Çünkü savaşlar ve çatışmalar, konvansiyonel niteliğini kaybetmiştir. Bu nedenle savaşların, çatışmaların artık birçoğu uzaktan ve yakından kumanda edilebilen silahlar ile yapılmaktadır. Bu silahlar ise, siyasi ve ekonomik savaş silahlarıdır (Dindar, 2004, s. 55). Siyasi ve ekonomik savaş silahlarının kullanılmasında ki en büyük amaç düşmanın iradesini ve direnme kapasitesini zayıflatmaktır. Diğer önemli bir amacı ise, kendisinin ve müttefiklerinin iradesini ve direnme gücünü artırmaktır. Siyasi ve ekonomik savaş silahlarının aynı zamanda stratejik düzeyde görevleri de bulunmaktadır (Kent, 2003, s. 15). Stratejik düzeyde görevlerin başarılabilmesi, hem barış zamanı hem de savaş zamanı elde edilen nitelikli istihbarata bağlıdır. Nitelikli istihbarat ise, gelecek tehlikeleri önceden görebilmek, olabilecek olayları önceden tespit edebilmek, siyasetten ekonomiye, uluslararası ilişkilerden enerjiye, savaşlardan barışın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesine kadar her alanda etkin olabilen istihbarat anlayışıdır (Aydın, 2008, s. 20).

Soğuk savaş sırasında ekonomik, siyasi, dini ve etnik alanlarda yaşananlar, soğuk savaş sonrası çözülme ile birlikte yeni çatışma süreçlerinin temel kaynakları olarak kabul edilmiştir (Booth & Smith, 1995, s. 78). Bu temel kaynaklar devletlerarasında yaşanan

mücadelenin ruhunu değiştirmiş, topyekûn savaş ihtimalleri yerini, düşük yoğunluklu çatışmalara, ekonomik, siyasi ve teknolojik parametreleri merkezine alan mücadelelere bırakmıştır. Çatışma ve mücadele alanlarının merkezine yerleşen bu yeni kaynaklar, istihbarat ve istihbaratçıların rollerinde de yeni bir dönemi ortaya çıkarmıştır. 'Taktik' ve 'operasyonel' istihbaratın etkisi varlığını korurken 'stratejik istihbarat' kapsam ve hedefleri bakımından bu yeni gelişmeleri de içine alacak şekilde genişlemiş, ekonomik ve siyasi konular stratejik istihbaratın merkezi haline gelmiştir. Ayrıca Seren'e göre; stratejik istihbaratın sadece konuları genişlemekle kalmamış, devletlerin güvenlik, savunma, iç ve dış politika alanlarına esnek, gerçekçi ve analitik bakış açısıyla yaklaşılmasına katkı sağlayacak kurumsal mekanizmalar ortaya çıkmıştır (Seren, 2017, s. 15).

'İstihbarat' kavramı üzerine yürütülen tartışmaları anlayabilmek için, dünyada ki güç dengelerini etkileyen faktörlerin ve süreçlerin doğru tahlil edilmesi gereklidir. Bu doğrultuda Soğuk Savaş öncesi ve sonrası dönem oldukça önemlidir. Soğuk Savaş öncesi dönemde, güç dengeleri açısından ulusal çıkarlar, ekonomik faktörler, askeri güç faktörleri gibi evrensel birçok faktörün dünyadaki güç dengelerini etkilediği kabul edilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, ekonomik, politik ve teknolojik sistemlerde yaşanan gelişmeler dünyadaki güç dengelerini etkileyen yeni faktörler olarak kabul edilmiştir (Dindar, 2004, s. 55-56).

'İstihbarat' kavramı üzerine yürütülen tartışmalar açısından akla ilk gelen husus, gizliliktir. Bu nedenle kaynağı ister açık olsun ister kapalı, istihbarat doğası gereği gizli yürütülen bir faaliyettir. 'Gizlilik' vasfı, istihbarat doğasının ilk unsuru olmakla birlikte, kavram üzerine uğraşanları ve tartışanları adeta içerisinde su olmayan bir havuzda buluşturmaktadır (Tılısbık ve Akbal, 2006, s. 8). İstihbaratın doğasında bulunan bu 'gizlilik' vasfı toplumlar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmekte, kavram üzerine korkulan ve kaygı duyulan bir imajı ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de 'istihbarat' kavramı üzerine yürütülen çalışmaların ve tartışmaların, kurumsal yapıların değerlendirmeleri ve yaklaşımları dışına çıkamayışının temel sebebinin, 'gizlilik' vasfının olumsuz imajından kaynaklandığı söylenebilir. 'İstihbarat Teorisi' adlı kitabında Ümit Özdağ bu olumsuz imajın sebebini, Türk toplumunda 'istihbarat' kavramının yanlış anlaşılan, yanlış bilinen, yanlış tanınan, korkulan sık sık olumsuz anlamda kullanılan, uzak durulması gereken gizli bir faaliyet biçimi olarak kabul görmüş olmasından ileri geldiğini ifade etmekte, ayrıca bilinçsiz propagandaya dayandırmaktadır (Özdağ, 2011, s. 17).

George J. Tenet'e göre; istihbaratın doğasında bulunan 'gizlilik', kamunun anlaması ve ilgilenmesi açısından hayati olan bilgiye erişimi engelleyen durumları oluşturmakta, toplumların gerçekleri bilme hakkı nedeniyle çeşitli gerilimleri meydana getirmektedir. Ayrıca, hatalı siyasi kararlara neden olmakta ve istihbarat örgütlerinin eylemlerine yönelik, olmadık söylemlerle, yanıltıcı tarihsel kayıtlarla sonuçlanabilmektedir (Wallace ve Melton 2010, s. 10). İstihbarat örgütlerinde diğer önemli bir unsurda 'şeffaflık' vasfıdır. Çünkü bu vasıf, bağlı olunan makama karşı kurumsal bir yaklaşım biçimi oluşturmakta, toplum nezdinde ise; 'güven tazeleyicisi' ve 'şaibenin yok edicisi' olarak kabul görmektedir. Ancak, istihbarat sağlayan kurumlar açısından, yani 'gizlilik' vasfının bulunduğu yapılarda, 'şeffaflık' vasfının uygulanmaya çalışılması sürecinde ciddi risklerle ve tehditlerle karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan İstihbarat ünitelerinin yapısı açısından 'gizlilik' ve 'şeffaflık' vasıfları arasında yapılacak tercihin gizlilikten yana olması gerekmektedir. Aksi durum istihbaratın fonksiyonel yapısına aykırı olacaktır (Hiçyılmaz, 2008, s. 6).

Ülkemizde, istihbaratın 'gizlilik' vasfı ile olan ilişkisi, bilimsel sahada yapılması gerekli olan çalışmaların önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Bu engel nedeniyle, istihbaratın diğer disiplinlerle ilişkisi hususunda gerekli olan analitik ve multidisipliner çalışmaların üretilmesinde türlü zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle 'stratejik istihbarat' odaklı spesifik kaynakların Türkçe literatürdeki azlığı, kavramsal ve teorik alt yapının henüz yeterli bir olgunluğa erişmediğini kanıtlar seviyededir (Seren, 2017, s. 17). Oysa günümüzde teknolojiden, siber uzaya, matematikten, istatistiğe kadar diğer bütün disiplinler üzerinden istihbarata katkı yapılabildiği görülmektedir. Bu açıdan istihbarat üniteleri Tsunami olayı gibi diğer doğal afetleri de araştırma konusu yaparak üzerinde tartışmalıdır. (Treverton, Jones, Boraz ve Lipscy, 2006). Zira teknoloji ile istihbarat arasında kurulacak ilişkinin öngörebilirlik sağlayacağı oldukça açıktır.

2.1.2.1. 'İstihbarat' Kavramı

'İstihbarat' kavramı 'bilme ihtiyacını' karşılamaktadır. Bu anlamda istihbarat, insanların hayatında olduğu gibi, devletlerin hayatında da 'bilme ihtiyacı' ve bu ihtiyacın giderilmesinde önemli rol oynamaktadır (Şenel ve Şenel, 1972, s. 16). İki gözü görmeyen bir insan, nasıl bilmediği bir yola çıktığında birçok tehlikeye maruz kalıp kendini riske

sokuyorsa, uluslararası alanda olup bitenlerden habersiz, kendi kabuğuna çekilerek takip eden bir devletin varlığının da herhangi bir tehlikeye maruz kalmadan uzun süre yaşaması mümkün değildir (Urhal, 2008, s. 181). Bu açıdan istihbarat, devletlerin karşılaşabilecekleri tehlike ve tehditleri öngörmelerinde kullanılan önemli bir faaliyet türüdür.

Kent'e göre; istihbarat bir tür bilgidir. Bütün verileri kapsamasa da oldukça geniş bir anlam taşıyan çeşitli enformasyondur (Kent, 2003, s. 1). McDowell'a göre ise istihbarat, basitçe toplanan bilgilerin amalgamı değildir. Belirli bir konuyla ilgili bilgileri alarak, gelecekteki olaylar hakkında önceden planlama ve analiz yaparak ulaşılan sonucun, amaca entegrasyonunun sağlandığı süreçtir (Oleson, 2014). Farklı bir anlayışa göre ise istihbarat, mevcut kaynaklardan gelen bilgileri kullanarak, karar vericiler için belirsizlik düzeyini azaltmak adına tasarlanmış bir faaliyettir. Dolayısıyla istihbarat, karar vericilerin planlamak zorunda oldukları süreçlerin belirsizlik seviyelerini minimize etmekte, aynı zamanda karar vericilerin güvencesi olmaktadır (Warner M. , 2009, s. 20). Bu minvalde 'istihbarat' kavramının sadece bir tür bilgi olduğunu söylemek doğru bir yaklaşımı yansıtmayacaktır. Zira istihbarat olgusu, elde edilen ham bilgiyle sınırlandırılabilecek bir olgu olarak kabul edilmemekte teknik olarak ulaşılan bilgi ve haberlerin (ham bilgilerin) işlenmesi (tasnif kıymetlendirme, yorum) sonucunda ortaya çıkan bir ürün olarak kabul edilmektedir (İlter, 2002, s. 1).

'İstihbarat' kelimesi Arapça; istihbar, haber ve bilgi alma kelimesinin çoğulu olarak tanımlanmaktadır (Özdağ, 2011, s. 17). 'İstihbarat' kelimesinin sözlük anlamı üzerine yapılan tanımlarda ise, yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar olarak açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2006). Arapçada haber ve bilgi alma anlamını taşıyan bu kelimenin İngilizce karşılığı "Intelligence" sözcüğüdür. Intelligence sözcüğü ise; akıl ve zekâ anlamını ihtiva etmektedir (Milli İstihbarat Teşkilatı, 2015). 'İstihbarat' kavramının anlamı üzerine ortaya çıkan bu iki farklı yaklaşım, aynı zamanda bu kavram üzerine beliren entelektüel bir farklılığa da vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla bu kavrama 'akıl' ve 'zekâ' anlamını yükleyen bir düşüncenin pozitif sonuçlara ulaşması daha mümkündür. Ancak her iki dilde istihbarat kavramının, 'bilgi' olgusu üzerine odaklandığı görülmektedir.

İstihbarat kavramı üzerine kesin bir tanımlama yapmak oldukça zor görünmektedir. Literatürde geleneksel tanımlar haricinde herkesin fikir birliği içerisinde bulunduğu bir

tanım bulabilmek mümkün değildir. Ancak çalışmamız açısından, devlet istihbaratının tanımlanması önemlidir. Devlet istihbaratı; devletin bütünlüğünü, rejimin emniyetini ve milli politika ile tespit edilen milli hedefleri elde etmek için devlet organlarının gerçekleştirdiği istihbaratın tamamıdır. Başka bir ifadeyle; milli güvenlik politikalarının oluşturulması sürecinde, gerekli bilgileri sağlayan bütün devlet istihbarat kuruluşlarının işbirliği ve koordinasyonu ile üretilen istihbarattır (İlter, 2002, s. 1). Ayrıca devlet istihbaratı, yabancı bir hükümetin veya siyasi partinin yıkılması, yabancı devletlerin hedeflerinin ziyana uğratılması, kişi veya ajanların kaçırılması veya öldürülmesinden ayrı olarak bir ülkenin rakiplerinden daha fazla avantaj sağlaması amaçlı üretilen istihbarat anlayışı olarak kabul edilmektedir (Atay, 1996, s. 80).

Başarılı bir istihbarat ünitesinin ilk önceliği, istihbaratın hangi alanları kapsadığı yönündeki sorulara doğru cevap bulmasıyla başlamaktadır. Michael Herman'ın da ifadesiyle, istihbaratta hedef 'biz' değil 'onlar' olarak kabul edilmektedir. 'Onlar' ifadesiyle anlaşılması gereken ise rakiplerimizdir. Rakiplerimizin her türlü casusluk, terörizm, sabotaj, isyana teşvik, hükümet devirme gibi benzeri faaliyetleri, (Herman, 2003, s. 33-34) istihbaratın kapsamı ve hedefleri içerisinde yer almakta ve devletlerin güvenliği açısından önemli tehdit ve tehlikeler oluşturmaktadır. Bu bağlamda rakiplerimizden gelecek tehdit ve tehlikelere yönelik karşı faaliyetlere zamanı iyi kullanarak başlamak gerekmektedir. William Cohen'in ''Düşünmek için çok az zaman var; zamanın çoğu eyleme geçmek içindir'' (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 190) sözleri, devletlerinde 'zamanı' düşünmenin ötesinde eyleme geçmek amaçlı kullanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle devletler, rakiplerinin önceliklerini ve kendilerini çevreleyen dünya hakkında ortaya çıkan bilgileri göz ardı etmemelidir. Bu sebeple 'istihbarat' kavramının kapsamına hangi unsurların dâhil olduğunun, hangi unsurların dâhil olmadığının belirlenmesi önem arz etmektedir.

2.1.2.2. İstihbaratın Kapsamı

İstihbarat faaliyet alanlarına ve kapsamlarına göre çeşitli bölümlere ayrılmaktadır. Öncelikle bireylerden başlayan bu faaliyet alanı, kurumlar, kuruluşlar, ülke, dış ülkeler, Dünya, uzay ve kâinatı da içerisine alabilecek şekilde genişleyerek yürütülmektedir. Ayrıca jeopolitik alan, coğrafi yapılanma ve yönetim yapısı gibi birçok konuyu da faaliyet

kapsamı içerisinde göz önünde bulundurmakta ve incelemektedir (Tağma, 2000, s. 140). Diğer yandan terörizm türlerinin artarak istihbarat örgütlerinin başlıca konuları haline gelmesi, teknolojik gelişmelerin her alanda istihbarat toplamayı kolaylaştırdığı gerçeği, üçüncü Dünya ülkelerinde güvenlik ve istihbarat konularında faaliyet yürüten özel şirketlerin rolleri (Todd, 2006, s. 26-27), istihbaratın kapsamında genişletmiş ve beraberinde birçok yenilik getirmiştir.

Çağımızda, askeri silahlarla başlayan küçük bir çatışma, bir süre sonra 'siber savaşa' dönüşebilmekte ve onlarca bombanın yaratamayacağı zarar çok kısa bir süre içerisinde meydana gelebilmektedir. Örnek olarak 1999 yılında, NATO jetleri tarafından Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'nin yanlışlıkla bombalanması sonrasında, Çin Kızıl Korsanlar Birliği (Chinese Red Hacker Alliance) tarafından ABD'nin devlete ait web sitelerine düzenlediği siber saldırılar gösterilebilir (Çiftçi, 2013, s. 164). Ayrıca 17 Haziranda 2010 tarihinde İran'ın Natanz Nükleer Yakıt Zenginleştirme tesislerindeki bilgisayar ağına karşı gerçekleştirdiği adı 'stuxnet' olarak açıklanan saldırılar da bu duruma örnek verilebilir (Lındsay, 2013, s. 365).

21. yüzyılda teknolojideki ilerlemelere paralel olarak, istihbaratın önemli bir bölümünün teknolojik alanda casusluk faaliyetlerine, şirket bilgilerinin çalınmasına ve bilimsel verilerin takibine kaydığı bilinmektedir (Urhal, 2008, s. 187). Bu anlamda istihbaratın teknolojik alanla nasıl bir ilişki içerisinde bulunduğunun bilinmesi önemlidir. Örneğin; uzaya gönderilen uydulardan, doğal afetlere ve küresel ısınmaya kadar tüm teknolojik gelişmeler istihbaratın kapsamı açısından önemli hale gelmiştir. Ancak bu yaklaşımdan her şeyin istihbaratın kapsamı içerisine dâhil olduğu algısı çıkarılmamalıdır.

Wilhelm Agrell'e göre; her şey istihbarat olduğunda, hiçbir şey istihbarat değildir. Verilerin işlenmesinde, bilgi toplanmasında veya bilgilerin analiz edilmesi gibi birçok kavramın içinde istihbarat kelimesinin kullanılması, bu kavramın gerçek anlam ve kapsamının tanımlanmasını güçleştirmiştir (Wilhelm, 2007, s. 4-6). ABD'li eski Savunma Bakanı William Cohen'in ''durmak bilmeyen bilgi akışı ve her dakika bunları hazmetme ihtiyacı, daha önce yaşadığım deneyimlerden oldukça farklıdır'' (S.Goldstein & C.Pevehouse, 2015, s. 190) sözleri, istihbaratın kapsamında yaşanan değişimi açıkça vurgulamaktadır. Bu bağlamda istihbarat çok geniş ölçüde incelenmek istendiğinde özellikle son dönemde güvenliği ihlal eden faaliyetlere bulaşmış devlet dışı

organizasyonları, silah kaçakçılığı, terör ve uyuşturucu ticareti yapan şirket ve kişileri, teknolojinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan iletişim ağının takibini istihbaratın kapsadığı güncel hedef alanı olarak gösterebiliriz. (Herman, 2003, s. 34).

İstihbaratın kapsamını 'zaman', 'hedef' ve 'teknolojik' gelişmeler olarak üç açıdan ele almak mümkündür. Zaman açısından ele alındığında istihbaratın kapsamının; Geçmiş, şimdi ve gelecek olduğu; Etki alanının ise 'şimdi' ve 'gelecek' olduğu görülmektedir (Wilhelm, 2007, s. 4-6). 'İstihbarat' kavramının hedef açısından kapsamına ise kişiler, kurumlar, şirketler, ülkeler veya evrende olabilecek doğal olaylar girmektedir. Kişi olarak devlet yöneticileri ve aileleri, kurum olarak özel ve resmi kurumlar, şirket olarak devlet kontrolünde veya özel sektör şirketleri, ülke olarak dost veya hasım tüm dünya ülkeleri ve evren olarak uzayın derinlikleri dâhil, dünya üzerindeki her yer istihbaratın kapsama alanına girmektedir (Öztoprak, 2011, s. 60). Son olarak istihbaratın kapsamına üçüncü aşama olan teknolojik gelişmeler girmektedir.

Teknoloji, istihbarat olgusu açısından en güncel alan olarak kabul edilmektedir. Devletler ve şirketler üretimi ve verimi teknoloji sayesinde artırmaktadır. Banka çalışanlarının yerine online bankacılık getirilirken, küresel çaptaki sevkiyatların hazırlanmasında ucuz iş gücü yerine yeme-içme ve uyku ihtiyacı duymayan robotlar kullanılmaktadır (Jeppesen, 2016, s. 1). Diğer yandan insansız hava araçlarının (İHA) gösterdiği gelişme sosyal yaşama katkı sağlarken ulusal güvenlik açısından önemli risk ve tehditleri ortaya çıkarabilmektedir. Özellikle bu risk ve tehditlerin İHA'ların gözetleme sektörüyle ilişkisinde ortaya çıktığı açıktır. İnsansız hava araçlarının her ne kadar basit ve zararsız olduğu görülse de kullanılma amaçları bakımından legalite'nin dışına çıkabilmekte, casusluk, istihbarat, hedef tespiti vb. birçok alanda rakip ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit eden düşmanca tutum olarak kabul edilen süreçlerin yaşanmasına sebep oluşturabilmektedir (Seren, 2015). Örnek olarak İran'ın 2011 yılında nükleer santrallerini gözlemlerken ele geçirdiği İsrail'e ait insansız hava aracı gösterilebilir (Aljazeera, 2016).

'İstihbarat' kavramının kapsamı, birçok yeni kavram ve unsurla tanışmıştır. Amaç edindiği alanlar, araçlar ve temel aldığı kaynaklar çeşitlilik kazanmış, farklı alanlara dağılmıştır. Fakat ortaya çıkan bu yeni olgular, istihbaratın özü ve amacında önemli bir değişiklik meydana getirmemiştir. Çünkü istihbaratın görevi, karar vermek ve uygulamak değil, karar vericilere kararların verilmesi sürecinde danışmanlık hizmeti sunmaktır. Bu

açıdan hangi bilginin istihbaratın kapsamına girip girmeyeceğini anlamak zordur, ama bir bilginin doğru tasniflendiğinde ulaşacağı sonuçları kestirmek mümkündür. Örneğin: Tsunami olayı ilk bakışta istihbaratın kapsamı içerisine dâhil olmayabilir, doğal olarak Tsunami'nin sonuçları da bir istihbarat başarısızlığı olarak görülemeyebilir. Ancak Wilhelm Agrell'in karakterize ettiği gibi istihbarat olgusu, Tsunami olayı üzerinde ilişki kurmalı ve bir tartışma konusu olarak ele almalıdır (Treverton ve diğer., 2006). Çünkü teknoloji ile istihbarat arasında kurulacak bir ilişki, bize öngörebilirlik ve derinlik sağlayacaktır. Önemli veya önemsiz bilgi yoktur. Henüz önem kazanmamış veya önemi anlaşılmamış bilgi vardır. Bize garip ve anlamsız gelebilecek birçok bilgi, bir başka açıdan değerlendirilmeye tabi tutulduğunda hayati önem niteliği taşıyabilir. Önemli olan bunu görebilecek ve uygun bir biçimde tasnifleyecek bir bakışa sahip olabilmektir (Akar, 2005, s. 16).

2.1.2.3. Günümüzde İstihbarat Olgusu

Küreselleşme süreci günümüzde bütün alanları kapsayan ve baş döndüren bir hızla etkisini devam ettirmekte, yeniden yapılanma, bilgi toplama, haber alma ve elde edilen verilerin değerlendirilmesine olan ihtiyacı her geçen gün artırmaktadır (Kahaner, 1997, s. 17). Bu anlamda küresel ortamda, dünyadaki değişimleri, olayları, eğilimleri anlamak hayati önem taşımaktadır. Dünyada gerçekleşen değişimlerin, olayların ve krizlerin sebepleri devletleri, şirketleri, kamusal ve kurumsal güvenlik perspektiflerine itmekte ve bu durum istihbarat ve istihbarat analizinin önemini ortaya çıkarmaktadır. CIA'nin eski direktörü William Colby; küreselleşme sürecindeki değişimleri, krizleri, eğilimleri, güvenlik ve istihbarat faaliyetleri açısından üzerinde durulması gereken önemli olgular olarak değerlendirmektedir. Ayrıca Colby, Dünyanın herhangi bir ülkesinde baş gösteren bir krizin uluslararası sistemi etkileyebileceği ve bunun sonuncunda birçok ülkenin ekonomik, politik ve toplumsal yapılarında değişime neden olabileceğini söylemektedir (Manajlovic, 2014, s. 313-314). Bu açıdan 2008 yılında ABD başlayan finansal kriz ve sonuçlarının William Colby'in ifadesini destekleyen bir örnek olduğu açıktır.

Ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekten sağlam politikalar üretebilmek, uygulayabilmek için ulusal güvenliğe, ulus-devlet yapısına yönelen fırsatları ve tehditleri

öngörmek gerekmektedir. Ayrıca doğru analiz yapabilmek ve uygun vasıtalarla karşı koymak zorunluluğu her zamankinden daha fazla hissedilmektedir. Zira 21. yüzyılda belirginleşen yeni güvenlik olgusu, istihbarat unsurunu, ulusal ve uluslararası düzeyde yeni tehdit ve risk alanlarıyla tanıştırmıştır. Köksal'a göre, bu tehdit ve risk unsurları;

- Küresel Terörizm,
- Kitle imha Silahlarının Yayılması,
- Finansal Krizler,
- Enerji Güvenliği,
- Küresel Ortak Alanlara ve Kaynaklara Erişim,
- Çevre Sorunları,
- Ekolojik Krizler,
- Bölgesel Çatışmalar, İç Çatışmalar ve Bunlara Yönelik Kriz Yönetimi,
- Organize Suçlar ve Devletlerin Otoritelerini Kaybetmeleri,
- Demografik Hareketler,
- Dış Göç Hareketleri,
- İç ve Dış Güvenlikte Bağımlılık,

Siber Güvelik gibi, üst başlıklarda belirginleşen alanlar olarak karşımıza çıkmakta ve genişleyen bu alan, istihbaratın mevcut küresel ve bölgesel güç dengelerinin ışığında şekillenen bir faaliyet olduğunu ortaya koymaktadır (Köksal, 2013, s. 14-15). Ayrıca günümüz de istihbarat analizlerinin üst düzey karar vericileri yaşadıkları krizlerden nasıl çıkarabileceğini de gözler önüne sermektedir. Bu nedenle günümüzde istihbarat, fonksiyonel olarak ele alınmalı, hızlı ve çabuk sonuç almak için değil, uzunda sürse ulusal kaynaklara, amaç ve hedeflere uygun olarak elde edilmelidir. Liddell Hart'ın da dediği gibi; Amaç, araçlara uygun olmalıdır, ulusal kararları alanların yüz yüze bulunduğu görev amaç ve araçları ilişkilendirmektir (Kennedy, 2012, s. 12).

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nin, devlet dışı bir aktör tarafından saldırıya uğraması, tüm Dünyada şok etkisi yaratmış, ulus devletlerini istihbaratın rolü ve önemi konusunda düşünmeye itmiştir. Bu süreç sonucunda devletler, istihbarat paradigmalarında ciddi ölçüde değişime ve yenilenmeye gitmiş, dolayısıyla istihbarat olgusu açısından birçok yeni soru ortaya çıkmıştır. Yılmaz'a göre, istihbarat olgusu açısından beliren yeni sorular;

- İstihbarat ve demokratikleşme,
- İstihbaratın bölgesel güvenlik açısından rolü,
- İstihbarat olgusu ve medya arasındaki ilişki,
- Terörle mücadelenin istihbarat faaliyetlerini nasıl etkilediği,
- Erken ikazın hala istihbaratın öncelikli işi olup olmadığı,
- Savaşın değişen doğasının istihbarata olan etkileri,
- Ortadoğu başta olmak üzere, bölgesel olarak istihbaratın çatışma yönetiminde ki rolü,
- İstihbarat araçlarının kriz dönemlerinde en etkin nasıl kullanılabileceği,

Demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, istihbarat servislerinin karşılaştığı sınırlamaların neler olduğu (Yılmaz, 2013, s. 69-71) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda günümüzde istihbarat olgusunun faaliyet alanlarının oldukça genişlediği gözlemlenirken, aynı zamanda tüm bu gelişmelerin istihbarat olgusuna fonksiyonel bir nitelik kazandırdığı da ifade edilebilir.

Günümüzde dünyanın dört bir yanından, devletlerin güvenliklerini ilgilendirebilecek binlerce güncel veri (bilgi) dolaşmaktadır. Bu bilgilerin kimlerin eline ulaştığı, hangi alana girdiği ve nasıl değerlendirildiğinin bilinmesi oldukça güçtür. Bilgi akışını takip etmeyi başarabilen istihbarat yapılanmaları, işlerine yarayan ve ilgi alanlarına giren önemli bilgilere ulaşarak önemli sonuçlar elde edebilmektedir. Çok gizli ve özel olarak saklanmışlar hariç, bunların dışında ki tüm bilgiler bir havuzun içerisinde ulaşılmayı ve analitik süreçlerden geçirilerek, karar vericilerin rasyonalitesine katkı sağlamayı beklemektedir (Akar, 2005, s. 35).

CIA subaylarından James Gosler, dijital teknolojilerin çıkması ve Dünyada bilgi teknolojilerine bağlılığın hızlı bir şekilde yayılması nedeniyle casusluğun geri döndürülemeyecek şekilde değiştiğini söylemektedir. Gosler, dijital teknolojilerin sunucularla, yönlendiricilerle ve masalarda bulunan terminallerle birleşerek bilgiyi yaratılış, depolama, işleme, görme, paylaşma ve yayımla gibi her aşamasında yaşanan dönüşümün önemli olduğuna ifade etmektedir (Wallace R. v., 2010, s. 436). Örnek olarak ABD'nin Ulusal Keşif Bürosunun (NRO), yeni uydu ve data işlem teknolojilerini kullanarak üç ayrı sınıf Sigint (sinyal) uydu sistemini bir araya getirecek Entegre Uzay

Sigint Yapısı (IOSA) planlamasını gösterilebilir. ABD bu IOSA teknolojisi sayesinde, Dünyanın her yerinde 20.Yüzyılın sonuna kadar mobil haberleşme sinyallerini ve şehirlerarası mikrodalga trafiğini önleme ve kontrol etme kapasitesine sahip olmuştur. Eski Sovyetler, İngiltere ve Fransa olmak üzere hiçbir devlet bu tarz uydular oluşturamamış ve İngiliz hükümeti, Vortex/Mercury sisteminden yararlanma hakkı için ABD'ye yıllık olarak 500 milyon sterlin ödemiştir (Todd, 2006, s. 65).

Enformasyon çağında özellikle bilginin dijital ortamda bu kadar kolay hareket edebilmesi istihbarat unsurlarını ve faaliyet alanlarını kaygı verici noktaya taşımıştır. Bilginin dijital ortamda ulaştığı boyut rejimler için önemli güvenlik problemleri meydana getirmeye başlamıştır. Andrew Rathmell'in da ifade ettiği gibi; günümüzde istihbarat toplulukları, birden fazla, üst üste ve sık sık çelişkili bilgilerin bulunduğu, kaotik, doğrusal olmayan, dinamik sistemlerin özelliklerini görüntülemek ve görünen gelişmeleri analiz etmek üzere çalışması gereken bir Dünya'ya girmiş bulunmaktadır (Cavelty, 2009, s. 134). Rejimler açısından en önemli örnek, 2010 yılında Tunus'ta başlayıp önce Arap coğrafyasına daha sonra tüm Ortadoğu'ya yayılan isyanlardır. Bu isyanlar rejimleri en savunmasız noktasından yakalamıştır. Bu savunmasız nokta ise çağımızın en önemli güç alanı olan internet faktörüdür. Bu dijital güç aynı zamanda yeni bir devrimci çağın habercisi olarak düşünülürken devleti ele geçirmekten çok hayatın anlamını araştırmayı amaçlayan bir devrim çağının habercisidir. İzlanda'da, Tunus'ta, WikiLeaks'ten Anonymous'a, Atina'dan Madrid'e, New York'a kadar tüm Dünyayı etkilemeyi başarmış olay ve olguların baş mimarıdır (Castells, 2013, s. 11).

Günümüzde teknolojinin değiştirdiği istihbarat olgusuna önemli bir örnek Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Bosna'da başlayarak ardından Kosova'ya sıçrayan çatışmadır. Bu çatışma Yugoslavya Federasyonunun özerklik tanıdığı Kosova'nın Sırp asıllı milliyetçi Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç, tarafından özerkliği geri alınmasıyla başlamıştır. Kosova'da başlayan bu çatışma internet üzerinden başlayan ilk çatışma örneği olarak kabul edilmektedir (Karan, 2014, s. 39). Bu çatışma sürecinde hükümet ve hükümet dışı unsurlar internet üzerinden bilgi paylaşımı, propaganda gibi faaliyetlerde bulunup hackerler aracılığıyla web sayfalarını çökertmişlerdir. Medya aracılığıyla ulaşılamayan birçok resim ve görüntü internet üzerinden servis edilmiştir. Bu nedenle, istihbarat açısından internet teknolojisi vazgeçilmezdir. Çoğunlukla internet üzerinden kamuflajla

yapılan siber saldırılar dikkat çekmektedir. Bu nedenle günümüzde devletler 'stratejik siber istihbaratı' (Strategic Cyber Intellgence) önemsemektedir. Örneğin ABD senatosu, 2009 yılında ulusal güvenliğe katkı sağlaması amacıyla, siber alanda özel şirketlerle ve diğer devletlerle bilgi alışverişi yapılabileceği hususundaki bir öneriyi kabul etmiştir. Bu doğrultuda erken uyarılar sayesinde ABD'nin tehdit algılamasında birçok bilgi güncellenmiştir (INSA, 2016). Ancak günümüzde internet teknolojisi üzerinden siyasi iktidarlar ve sistemlerin çözülebilmesi, devletlerin güvenliğini oldukça zor süreçlerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Karan'a göre akademik anlamda, internet üzerinden yürütülen ve siyasi sistemi etkileyen çatışma türü üç ana kategoriye ayrılmaktadır: (1) Dijital aktivizm, (2) Hacktivizm, (3) Siber terörizmdir (Karan, 2014, s. 39-40). Dijital Aktivizm; Aktivizm pratiğinin dijital mecralarda iletişim teknolojileri aracılığı ile yapılmasını ifade etmektedir. Herhangi bir konu ile ilgili şeylerin coğrafi sınır göz edilmeksizin internet aracılığı ile milyonlarla, takipçilerle ve üyelere ulaşması ve kitlelerin kolaylıkla ve hızlıca örgütlenebilmesi, sosyal ağlar üzerinden gündemin belirlenebilmesi, hatta dış politika ile ilgili bazı durumların bile şekillenebilmesi dijital aktivizm sayesindedir (Yegen, 2014, s. 122). Bu duruma en önemli örnek, Moldova'da 2009 yılında yaşananlardır. 'Twitter Devrimi' olarak da adlandırılan bu olay çok sayıda gencin Twitter, Facebook ve Mobil uygulamalar aracılığıyla örgütlenmeleri sonucunda başkentte başlattıkları ve polisin engellemekte güçlük çektiği protestolardır (Barry, 2009).

2011 yılına gelindiğinde ise Arap Baharı ve Wall Street'i işgal et hareketi gibi pek çok sosyal hareket için yeni medya, özellikle de sosyal medya, aktivizmin referans noktası haline getirilmiştir. Bu nedenle Arap Baharı, bazı kesimler tarafından "İnternet Devrimleri" adıyla anılmaktadır (Telli, 2012). İkinci önemli unsur hacktivizmdir. Alexandra Samuel'e göre hacktivizm; hack ve aktivizm kelimelerinin portmantosu ve yasal açıdan belirsiz araçların politik sonuçlar peşinden sessiz bir şekilde yürütülmeye çalışılması yöntemidir. Günümüzde hacktivizmin ilk adımları 1990'ların sonunda 'Electronic Disturbance Theater' (EDT) adı altında bir grup aktivistin oluşturduğu 'FloodNet' adlı bir yazılımla başlamıştır. EDT tarafından yapılan hacktivist eylemlerden bir uygulama örneği; Meksika yerlilerinin başkaldırısına destek amaçlı, başkanın internet sitesine, Meksika ordusu tarafından öldürülen yerlilerin resimlerinin ve isimlerini yerleştirmesidir (Demirkıran, 2013, s. 27-28).

Üçüncü önemli unsur siber terörizmdir. İngilizce 'cyber terrorism' olarak ifade edilen bu olgu; terör örgütlerinin gelişen teknolojiyi siyasi hedefleri uğruna kullanması sonucunda ortaya çıkan, devletlerin güvenliğini tehdit eden bir terör yöntemi olarak kabul görmektedir (Bayraktar, 2015, s. 70). Ciddi anlamda ekonomik ve siyasal yapıya zarar vermeyi amaçlamaktadır. İki uçağın çarpıştırılması amacıyla rakip sistemlere sızmak, siber terörizmi ifa etmektedir (Karan, 2014, s. 39).

Günümüzde istihbarat olgusu özellikle devletler açısından yaşamsal nitelik taşır noktaya gelmiştir. Bu açıdan devletler tarafından ulusal hedefleri ve milli çıkarları savunmanın ve korumanın birinci yöntemi hedef ve amaca yönelik oluşturulan istihbarat faaliyetleridir. 2008 yılının başında açıklanan bir ABD istihbarat raporunda, Amerikan istihbarat servislerinin 150 ülke, konu ve hedefi öncelikli istihbarat hedefi ilan ettiği açıklanmıştır. İstihbarattaki odak noktanın genişlemesi sadece ABD gibi küresel bir güç için değil, Fransa, Almanya, İngiltere, Japonya gibi orta boy güçler ve Türkiye gibi bölgesel güçler için de önemlidir (Özdağ, 2011, s. 54-55). Bu bağlamda istihbarat faaliyetlerinin amaçladığı ve hedeflediği noktaya ulaşması önemlidir. Ancak istihbarat olgusunun amaç ve hedef kurgularından önce istihbaratın elde edilmesinde kullanılacak seviyelerin ve alanların belirlenmesi yani istihbaratın türlerinin sınıflandırılması gerekmektedir.

2.3. Faaliyet Alanlarına ve Konularına Göre İstihbarat Türleri

İstihbarat olgusunu faaliyet alanlarına ve konularına göre kesin bir tasnife tabi tutmak oldukça zor görünmektedir. Fakat bu zorluğu, literatürde yapılmış çeşitli görüş ve düşünürlerin katkısı ile belli bir oranda aşmak mümkündür. Girgin ve Özdağ yaptığı bir tanımda, modern anlamda istihbaratı; hedef alanları açısından, kullanılan araçlar açısından, kullanılan metotlar ve kullanılan kaynaklar açısından olmak üzere dört aşamada sınıflandırmıştır (Özdağ, 2011:59; Girgin, 2003:155). Bu sınıflandırma içerisinde ilgileneceğimiz ana alan, hedef alanlara yönelik istihbarat türleri olacaktır. Fakat bünyesel (taktik-operasyonel-stratejik) anlamda faaliyet yürüten istihbarat türlerine de değinilecektir. Girgin' e göre hedef alanlarına yönelik istihbarat türleri:

1- Siyasi istihbarat,

2- Ekonomik istihbarat,

3- Sosyolojik istihbarat,

4- Askeri istihbarat,

5- Coğrafi istihbarat,

6- Teknolojik istihbarat,

7- Biyografik istihbarat,

9- Bilimsel İstihbarat,

10- Siber İstihbarattır (Girgin, 2003, s. 155). Buradan hareketle literatürde fikir birliğine varılmış olan ekonomik istihbarat, askeri istihbarat, biyografik istihbarat, teknolojik istihbarat ve siber istihbarat alanları kısmen incelenecek ve asıl ilgi alanımızı oluşturan ‘‘siyasi istihbarat’’ kavramı üzerinde durulacaktır.

İstihbarat türleri bünyesel anlamda, taktik, operasyonel ve stratejik olmak üzere üç farklı alana ayrılmaktadır. Operasyonel ve taktik anlamda yürütülen çalışmaların benzerliğinin yanı sıra stratejik anlamda yürütülen istihbarat faaliyetinin farklılığı oldukça dikkat çekicidir. Çalışma alanlarına bakıldığında, İngilizcede ‘‘tactical intelligence’’ olarak ifade edilen ‘‘taktik istihbarat’’, karar alıcıların ve askeri komuta kademesinin günlük organizasyonlarına yönelerek rutin ve acil işlemleri kapsayan faaliyetler olarak kabul görmektedir (McDowell, 2009, s. 19). ‘‘Operasyonel istihbarat’’ ise; Operasyon alanları içerisinde stratejik amaçların elde edilebilmesi, operasyonel faaliyetlerin planlanabilmesi ve yerine getirilebilmesi için gerek duyulan istihbarat çalışmalarıdır (Kuloğlu, 2015, s. 22). Ancak burada önemli olan, yürütülen bu istihbarat faaliyetlerinin, ülke ulusal güveliğinde nedenli etkin kullanılabilirliğidir. Ulusal güvenliği tehdit edebilecek faaliyetlerin oluşumları göz önünde bulundurulduğunda, günlük ve anlık organizasyonlara katkı sağlamanın dışında bir alana odaklanmayan ‘‘taktik’’ ve ‘‘operasyonel’’ istihbarat türlerinin, stratejik anlamda üretilecek istihbarata bağımlı olduğu söylenebilir. Çünkü ‘‘stratejik istihbarat’’, büyük resimdeki problemlerle ilgilenerek, uzun vadeli öngörüler sunmakta, geniş ve kapsamlı çözümler üretmektedir (Peterson, 2005). Uzun vadeli plan ve kapsamlı çözüm önerileri ise, politikaları belirleyenlere yerinde ve zamanında karar alabilme imkânı sunmaktadır. Bu nedenle stratejik anlamda hedef alanlara yönelik üretilecek istihbarat türlerine karar vericiler nezdinde önem atfedilmektedir. Esas olan politik amacın elde edilmesi olduğu için, stratejinin temel anlamı ve amacı da buna hizmet

etmektedir (Akad, 2014, s. 4). Dolayısıyla ‘stratejik istihbarat’ olgusu da bir ‘istihbarat türü’ olarak incelenecektir.

2.3.1. Askeri İstihbarat

İstihbarat doğduğu günden bugüne askeri güç elinde şekillenmiştir. Askeri gücün büyük ölçüde milli güç ile eşdeğer tutulması, istihbaratın güvenlik odaklı bir faaliyet olarak algılanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla çok uzun bir süre istihbarat, konvansiyonel harplerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanarak yürütülmüş ve bu vazgeçilmez istihbarat faaliyeti ‘‘askeri istihbarat’’ olarak ifade edilmiştir (Bayraktar, 2015, s. 58). Tarih boyunca savaşan birçok ünlü komutan (Sun Tzu, Napolyon vb.) savaş alanında ki başarılarını ‘‘askeri istihbarat’’ faaliyetlerinin başarısıyla ilişkilendirmiştir. Örneğin Sun Tzu, düşman saldırmadan önce düşmanın yetenekleri hakkında bilgi almanın son derece önemli olduğunu ve bu bilgi sayesinde düşmanın kapasitesine uygun önlemler alınabileceğini (Tzu, 2012, s. 228) ifade ederek askeri istihbaratın önemini ortaya koymaktadır.

Askeri istihbarat unsurunun fonksiyonel manada amacı, devletlerarasında ortaya çıkabilecek birçok askeri mücadele sürecine katkı sağlamaktır. Askeri savunmanın planlaması ve silahlı kuvvetlerin yürüteceği askeri operasyonların desteklenmesi ve gerek duyulacak istihbaratın elde edilmesi, analizi ve komuta kademesine ulaştırılması süreci de askeri istihbarat planlamaları açısından elzemdir (Schreier, 2009, s. 216).

Askeri istihbarat en eski istihbarat türlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu istihbarat türü dost yahut düşman ayırmaksızın hedef ülkenin askeri kapasitesini, savaş tekniklerini, çarpışma gücünü anlamak için yapılmaktadır (Güven, 2015, s. 108). Askeri istihbaratta; hedef devletin komuta kademesinin takdir ve görüşleri, silah ve araçların miktarları, tür ve kabiliyetleri, elektronik ve teknolojik savaş kabiliyetleri, askeri eğitim ve teknikleri, yaptıkları askeri anlaşmaların şartları, askeri yapının ülke toplumundaki konumu, nükleer, biyolojik ve kimyasal silah seviye ve kabiliyetleri gibi konu ve hususlarda önemli kabul edilmektedir (Urhal, 2008, s. 199).

Günümüzde her dakika binlerce bilgi teknik vasıtalar aracılığıyla elde edilmekte dolayısıyla olası bir askeri çatışma sürecinde orduların karşılaşabilecekleri imkân ve kabiliyetler teknik istihbaratın sunduğu katkı sayesinde tahmin edilebilmektedir (Keleştemur, 2015, s. 67). Bu açıdan 21. yüzyılda askeri istihbaratın elde edilmesinde teknik istihbarat unsuru vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Örneğin ülke sınırlarında yaşanan kaçakçılık ve terör faaliyetleri klasik manada askeri istihbarat ile yürütülmesi gereken faaliyetlerdir. Ancak bugün kaçakçılık, yasadışı göç ve terörizm gibi unsurların engellenmesinde insansız hava araçlarından yararlanıldığı görülmektedir. İHA'lar sınırların gözetlenmesi, kaçakçılık, terörizm gibi hayati önem içeren olaylara anında müdahale edilmesi sürecinde ihtiyaç duyulan, ayrıca acil istihbarat gözetleme ve keşif amaçlı isteklerin hızlı ve doğru bir şekilde karşılanmasına katkı sağlayarak, (Kurban & Can, 2016) teknik istihbaratın askeri istihbarat ile nedenli iç içe geçtiğini de kanıtlamaktadır. Bu noktada en güncel örnek, askeri ihtiyaçların karşılanması amacı ile 5 Aralık 2016 tarihinde Türkiye tarafından yüksek çözünürlüklü görüntünün yer birimlerine güvenli aktarımını amaçlayan GÖKTÜRK-1 uydusu yörüngesine gönderilmesidir (TÜBİTAK, 2016). 90 dakikada dünya çevresinde bir tur atacak olan bu uydunun yılda 60 binden fazla görüntü kaydedebilecek kapasitesi bulunmaktadır. Yörünge testleri ve kabul aşamalarının tamamlanması sonucunda envantere alınacak olan uydunun komuta ve kontrolü, Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde Keşif Uydu Tabur Komutanlığınca gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Sabah, 2016). Bu gelişmeler bir devletin askeri istihbarat unsurunu kullanarak rakiplerinden elde edebileceği bilgi türlerinde nedenli değişikliğin ortaya çıktığını göstermektedir.

Askeri istihbarat olgusu, muhabere, stratejik ve istihbarata karşı koyma alanları olarak kendi içerisinde bir yönteme sahip faaliyet alanıdır. Bu niteliği nedeniyle tarihsel açıdan Önemli görevler üstlenmiş bir istihbarat fonksiyonudur. Günümüzde ortaya çıkan yeni tehdit unsurları her ne kadar askeri istihbarat alanından uzaklaşıldığını hissettirse de mevcut literatür dâhilinde askeri istihbarat olgusunun devletler için hala önemli görev alanı olarak kabul edildiği görülmektedir. Örnek olarak Rusya'nın 2016 yılı itibariyle askeri istihbarat departmanına devlet savunma siparişleri kapsamında 1400 teknik istihbarat ekipmanı, istihbarat ve irtibat kompleksinin alınacağı yönündeki açıklaması gösterilebilir. Ayrıca Rusya'nın 2016 yılı içerisinde yaklaşık 3 bin özel askeri istihbarat uzmanı yetiştirilmesini planladığı (sputniknews, 2016) bilgisi de oldukça dikkat çekicidir. Bu örnek Rusya'nın askeri istihbaratının modern donanım oranının yükseleceğini açıklarken

ayrıca askeri istihbaratın devletler açısından hala etkin bir güce sahip olduğunu da kanıtlar niteliktedir. Bu nedenle ülkelerin askeri savunman planlamalarının desteklenmesi açısından askeri istihbarat fevkalade önem arz etmektedir.

2.3.2. Ekonomik İstihbarat

Ülkelerin ekonomik refah ve istikrarının ulusal güveliğin önemli bir unsuru haline gelmesi ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı dünya genelinde rekabet edilebilir olma ihtiyacı, devletlerin güvenliklerini tehdit edebilecek bilgileri, sadece askeri savunma planları gibi gizli bilgiler olmaktan uzaklaştırarak, ekonomik ve ticari sırları da bu önemli kategoriye dâhil etmiştir (Bayraktar, 2015, s. 19). Bu nedenle ulusal bilgi güvenliğinden bahsedilirken sadece devletlerin milli menfaatleri doğrultusunda oluşturulan bilgilerin güvenliğinden değil; her türlü ekonomik ve ticari faaliyet bilgilerinin de ulusal bilgi güvenliği kapsamında incelenmesi gerekmektedir. Ekonomik bilgi genellikle yabancı hükümetler tarafından münhasıran tutulmaz; daha ziyade kamu kaynaklarından edinilebilir. Bugün, tam anlamıyla on milyonlarca ekonomik, finansal ve ticari bilgi, açık kaynaklı veri tabanları aracılığıyla elektronik olarak (elektrik enerjisi tüketimi, bankalar arası para transferleri) kullanılabilir durumdadır (Sal & Gerliczy, 1993, s. 17).

Ekonomik istihbarat ekonominin, rekabet içerisindeki yapısına katkı sağlayan her türlü bilgi olarak tanımlamıştır. Her türlü bilgiden kastedilen hedef ülkeler içerisinde, finansal ve ticari bilgiler, hükümet bilgileri, şirket içi bilgiler, devletlerarasındaki ilişkileri tehlikeye düşürebilecek bilgilerdir (Aşçı, 2013). Philippe Clerc'a göre ekonomik istihbarat; stratejik planlamalar için rakip devletlerin ekonomik hedeflerini, ekonomilerinin güçlü ve zayıf yanlarını, geçmiş dönem ekonomik performansları ile bugün gerçekleşen ekonomik performanslar arasındaki stratejik bağı kurmak amacıyla açık kaynaklardan elde edilmeye çalışılan istihbarat yöntemidir (Clerc, 2015). Ekonomik istihbarat faaliyetleri; istihdamı, araştırma ve geliştirmeyi, yatırımları, nispi verimliliği, rekabeti ya da ekonomik büyümeyi riske attığı zaman ulusal güvenliği ilgilendiren bir konu halini almaktadır (Tarık, 2007, s. 44).

Ekonomik istihbaratın, ülkelerin gizli bir şekilde ortaya koyduğu politikalarını keşfetmesi önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu konuda önemli bir örnek, CIA'in Çin'e karşı yürüttüğü ekonomik istihbarat analizidir. 1990'larda CIA uyduları, Çin'in tahıl ekimi yapılan alanlarında yer altı sularının seviyesinin azaldığını tespit etmiştir. Yapılan bu analizler Çin'de tahıl üretiminin azalacağı noktasında belirginleşmiş ve Pekin'in azalan tahıl miktarı kadar Dünya piyasalarından tahıl talep edeceği ve bu talebin piyasalarda fiyat artışına neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır (Özdağ, 2011, s. 93-94).

Samuel Porteus, ekonomik istihbarata, milli ekonomik güvenliği penceresinden bakmaktadır. Ona göre ekonomik istihbarat, teknolojik, finansal, mali ve ticari bilgileri içermektedir. Fakat bu bilgilerin yabancı çıkar grupları tarafından elde edilmeye çalışılması noktasında milli ekonomik sistemi güvenlik tehdidi yaşamaktadır. Zira bu çıkar grupları tarafından toplanan bilgiler, kendi ülkelerinin ekonomik ve siyasi konumlarına görecelide olsa destek sağlayabilecek nitelikte veriler haline dönüşebilmektedir (Valentyn, 2001, s. 37). Sonuç olarak ekonomik istihbarat faaliyetlerinin amacı; milli çıkarları üst noktaya taşımak, küreselleşme ile gelişen uluslararası sistem içerisinde vatandaşlarının yaşam seviyelerini yükseltmek ve sınırların bu kadar ince çizildiği düzen içerisinde ulusal ölçekli şirketlere yeni pazarlar bulmak ve küresel ölçekte yürütülmesi planlanan senaryoları kurgulandıktan sonra değil, kurgulanacağı aşamada tespit edebilmektedir.

2.3.3. Sosyal İstihbarat

Sosyal istihbarat, kendine özgü sosyolojik özellikleri bulunan ülkelerin, toplumsal yapılarının çözümlenmesi adına veri toplanması ve analiz edilmesi sürecini ifade etmektedir (Özdağ, 2011, s. 111). Diğer bir tanıma göre ise sosyal istihbarat, bir ülkenin gündelik hayatı üzerine yansıyan eğilim ve değişimler ise; yabancı düşmanlığı (ırkçılık), etnik, dinî, mezhepsel saflaşmalar; işsizlik oranında ki artış, dini inançların kuvvetlenip zayıflaması, toplumda uyuşturucu kullanımın artması, sosyal bağ ve dayanışmanın zayıflaması ve aile birliğinin bozulması gibi birçok toplumsal durumun açıklanmasına yönelik yürütülen faaliyetlerdir (Akar, 2005, s. 78-79).

Sosyal istihbaratın amacı; düşmanın milli yapısı, nüfus hareketliliği, azınlıklar, sosyal sınıfların mücadeleleri, halkın durumu, tutumu, inanışları, kamuoyu, sağlık, eğitim, sanat ve sosyal güvenlik kurumları hakkında bilgi toplamaktır. Aynı zamanda sosyal istihbarat, toplum içindeki ilişkiler, halkın düşünüş, yaşayış, inanış biçimleri, arzuları, üzüntüleri, şikâyetleri, kabiliyetleri hakkında güncel bilgiler elde etme amaçlı yürütülen faaliyetlerdir (Özdağ, 2011, s. 97-98).

Sosyal istihbarat olgusu üzerine önemli bir örnek, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'nın Fransa, İngiltere ve ABD'nin sosyal yapısını öğrenmek için yürüttüğü faaliyet gösterilebilir. Almanya devletinin yüksek komutanlığına bağlı psikolojik harp bürosu Fransa, İngiltere ve ABD'ye sosyolog ve psikologlar göndermiş ve bu üç ülkenin toplumsal yapılarını inceletmiştir. Amerika'ya ve İngiltere'ye gönderilen psikologlar İngiliz ve Amerikan milletinin materyalist, egoist, vatan sevgisinden mahrum olmadığı hakkında rapor bildirmişlerdir. Fransa'ya gönderilen uzman ise, Fransız halkının hayatına dair bazı sosyal faktörlere bakarak, bu milletin gireceği bir savaşta mağlup olacağını ifade etmiştir (Yakın, 1969, s. 38-39). Neticede sosyal istihbarat, devletler tarafından rakip olarak görülen devletlerin, iç toplumsal dinamiklerinin çözümlenmesinde ve analizinde, sosyal ve kültürel yaşamının gündelik hayat üzerine yansıyan eğilim ve değişimlerinden haberdar olunmasına yönelik yürütülen istihbarat yöntemidir (Akar, 2005, s. 78-79).

2.3.4. Coğrafi İstihbarat

Tarihten günümüze kadar askeri operasyonların ve ulusal savunma strateji planlarının temel unsurlarından birisini coğrafi unsur oluşturmaktadır. Nitekim coğrafya, tarih boyunca toplumların ve devletlerin karakteristik yapısı ve sosyo-ekonomik değerleri üzerinde önemli role sahip olmuştur. Dolayısıyla siyasi ve askeri stratejilerin belirlenmesinde, coğrafi faktörler hakkında elde edilecek hatasız, kesin ve detaylı veriler, karar alıcılar açısından önem taşımaktadır (Seren, 2017, s. 291).

Coğrafi istihbarat, savaşma ihtimali düşünülen bir ülkenin dağları, tepeleri, nehirleri, gölleri, denizleri, ekin durumu ve bütün coğrafi özelliğinin detayları ile bilinmesi sürecidir. Başka bir ifadeyle coğrafi istihbarat, güvenlik güçlerinin yerleştiği alanlara yönelik bilgilerin elde edilmesi konusunda yapılan çalışmalardır (Güven, 2015, s. 111).

Ancak yapılan bu çalışmaların sadece bir zemin ve mekân tespiti olarak düşünülmesi coğrafi istihbaratın tanımının çerçevesini daraltacaktır. Bu nedenle bir ülkenin coğrafi olarak nerede olduğu, o ülkenin genişliği veya küçüklüğü, nüfusunun homojen veya heterojen oluşu da coğrafi istihbarat olgusunun önemli faktörleri arasında yer almaktadır (Özdağ, 2011, s. 111).

Coğrafi istihbarat olgusunun diğer önemli faktörleri, ülkenin büyüklüğü, yeri, konumu, şekli, plaj ve indirme noktaları, iklim ve hava şartları, topografya ve bitki örtüsü, yerleşme merkezleri, stratejik bölgeleri, yaklaşma yolları ve askeri coğrafik bölgeleridir (Şenel & Şenel, 1997, s. 72). Bu anlamda rakip ülkelerin coğrafi yapısını sıralanan bu başlıklar üzerinden inceleyebilmek stratejik nitelikte coğrafi istihbarat elde ediliş sürecine katkı sağlayacaktır.

Coğrafya'nın olay ve olgularla belirginleşen ilişki boyutu, istihbarat faaliyetleri açısından coğrafi değerleri önemli bir noktaya taşımakta ve coğrafi istihbarat olgusunu devletler açısından, özellikle askeri anlamda vazgeçilmez bir faaliyet alanı haline dönüştürmektedir. Bu nedenle coğrafi istihbaratın amacının, sadece insanların arazi üzerinde yaptıkları değişiklikleri tespit etmek ve bunu bildirmek olarak algılanması teorik ve pratik zeminde büyük bir yanılgı ortaya çıkaracaktır.

Günümüzde, küreselleşme olgusu çerçevesinde, değişen tehdit unsurlarında ortaya çıkan yenilikler, hedef istihbarat alanları açısından da farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Bu açıdan coğrafi istihbaratın elde edilmesi sürecinde, dünyada yaşanan tüm gelişmeler göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Rakip devlete yönelik stratejik etki ortaya çıkarabilecek coğrafi etkenlere önem verilmelidir. Coğrafi alan içerisinde jeofiziğe göre erozyon, nehir ağızları, limanlardaki kum ve çamur yığınları, hava, sahiller, su enerjisi tesisleri, içme suyu ikmalleri, hidrografi, jeodezi, jeoloji gibi konularda ne tür yeni bilgiler, yeni yapılan gelişmeler ortaya çıkmıştır, bu durumların takibi ve tespiti de coğrafi istihbarat açısından oldukça mühimdir (Kent, 2003, s. 26). Bu minvalde, düşman veya muhtemel bir düşman devletin sahip olduğu tüm doğal fiziki yapısıyla ilgili elde edilecek bilgilerin, coğrafi istihbaratın kapsamı içerisinde dâhil olması mümkündür.

2.3.5. Biyografik İstihbarat

Biyografik istihbarat, klasik anlamda kilit aktör konumunda bulunan bireyler üzerine yapılan istihbarat faaliyet alanı olarak tanımlanmaktadır (americanforeignrelations, 2015). Tarih boyunca liderlerin düşünüş, yaşayış biçimi ve karar vermesine katkı sağlayan biyografik özellikleri merak uyandırmıştır. Geçmişte bu bilgilere ulaşmak meşakkatli ve bir süreç içeriyorken, günümüzde internet ağında yaşanan gelişme ve sosyal medyanın kullanılışında yaygınlaşma, biyografik istihbaratın elde edilişinde yeni bir bakış açısı ortaya çıkarmıştır. Artık biyografik istihbarat toplayabilmek kolaylaşmıştır. Kişilere fiziksel temasta bulunmadan, sosyal medya beğenileri, takipçileri, paylaşımları, like'ları gibi benzeri araçlar üzerinden kişilik analizleri ve memnuniyetsizlik analizleri çıkarılabilmektedir. İnternet'te gezdiği sayfalar, sosyal medya araçlarında kaldığı süreler biyografik istihbaratın elde edilişinin temel analiz parametreleri olarak kabul edilmektedir.

Biyografik istihbarat; uzun süreçler gerektiren, detayların hayati önem taşıdığı, parçaların zaman içinde birleştiği bir yap-boz olarak görülmektedir (Özdağ, 2011, s. 118). Bu yapboz devletlerin tehdit tanımlamaları açısından önemli bir güce sahiptir. Öyle ki rakip ülkeye yönelik muhtemel liderlerin tespit edilerek biyografisinin oluşturulması o ülkede gelecekte ortaya çıkması muhtemel zaaflar hakkında belirli ipuçlarını ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin CIA'in biyografik istihbaratla görevli analistleri, yabancı ülkelerdeki devlet ve hükümet başkanları başta olmak üzere, üst düzey politikacıları hakkında detaylı bilgiler toplayarak karar alıcı mercilere iletmektedir. Böylece ABD'deki karar alıcılar meslektaşları ile daha etkin bir iletişim içerisini girebilmektedir (Seren, 2017, s. 293).

Gelecek, lider kişilerin rastgele seçileceği kadar özgür bir ortam sunmamaktadır. Seçimlerin oldukça kısıtlı bir aday listesinin içinden yapılacağı düşünüldüğünde liderlerin yükselişleri takip edilmek zorundadır. Liderlerin karakterleri, hırsları, düşünceleri, zayıflıkları, etki alanları ve zaafa düşmeden önceki nüfuzlarının bilinmesi gerekmektedir. Arkadaşları ve akrabaları, içinde bulundukları siyasi, ekonomik ve sosyal ortamları bilinmelidir. Ancak bunları bilerek, yükselen kişinin liderlik boyutları incelenebilecek ve

yeni lider başa geçtiğinde yaşanacak değişiklikler tahmin edilebilecektir (Kent, 2003, s. 25-26). Buradan hareketle biyografik istihbarat, istihbarat örgütleri açısından birçok sorunu ve eksiği ortadan kaldırabilecek niteliğe sahip bir istihbarat faaliyet alanıdır.

Detaylı ve uzun süreli çalışmanın bir ürünü olan biyografik istihbaratın konuları, kişilerin bulundukları konumlarına göre değişkenlik göstermektedir. Sanat, siyaset, ticaret gibi birçok alanda tanınan, toplum tarafından sevilen ve sayılan kişileri ilgi alanı içerisine almaktadır. Bu kişilerin hobileri, fobileri, zaafları, güçlü ve zayıf yanları, bilgi, belge ve tanıklara dayandırılarak objektif bir şekilde tüm yönleriyle araştırılması biyografik istihbaratın kapsamı içerisine girmektedir (Acar, 2011, s. 110).

Biyografik istihbarat bir ülkede toplumun yaşamında önem taşıyan kişilerle olduğu kadar, şüpheli ve gizli ilişkiler içinde bulunan bireylerle de ilgilenmektedir. Bu açıdan şüpheli ve gizli ilişkileri tespit edilen kişilerle ilgili biyografik istihbarat, ilişki ağının çözümlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Örnek olarak mafya ve terör örgütlerinin liderleri hakkında yapılan biyografik istihbarat faaliyetleri yararlı bir bilgi temeli oluşturmaktadır (Özdağ, 2011, s. 117). Dolayısıyla bu bireyler hakkında elde edilebilecek kişisel bilgiler, ortaya çıkması muhtemel tehlikelerin engellenmesinde yardımcı unsur olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan biyografik istihbaratın kapsamının ulusal güvenlik ve milli menfaatler doğrultusunda genişletilebileceğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla kişilik tahlilleri içeren biyografik istihbarat, aynı zamanda stratejik istihbaratın da önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. (Seren, 2017, s. 295).

2.3.6. Teknolojik İstihbarat

Teknolojinin hayatımızın her alanına girmesiyle birlikte, teknolojiye olan bağımlılık artmakta ve bu bağımlılık, bir yönüyle hayatımızı kolaylaştırıp yaşam standartlarını yükseltirken, diğer yönüyle yeni tehditleri beraberinde getirmektedir. Elektrik, elektronik ve elektromanyetik alanın sağladığı imkânlarla birlikte ortaya çıkan bu yeni tehditler, milli güvenlik açısından da önemli riskler taşımaktadır (Çiftçi, 2013, s. 1-2). Dolayısıyla teknolojik ilerlemelerin ışık hızıyla devam ettiği bu dönemde, bu ilerlemelerin

ortaya çıkardığı tehdit ve risklere karşı, tedbirlerin alınması ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu hususta teknolojik istihbarat faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Teknolojik istihbarat faaliyetlerinde kilit unsur internet üzerinden yürütülen çalışmalardır. Gözetleme, izleme vb. diğer birçok konuda istihbarat örgütleri internetin önemini kabul etmiş ve internet dönemi öncesi ve sonrası olarak ayırmıştır. Artan teknolojik cihazlar ve internet ağ bağlantıları sözde tüketicilere kolaylık sağlarken ulusal güvenlik açısından da devletleri internet çağının gerisinde kalmak tehdidiyle uyarmaktadır (Theguardian, 2016). Artık evlerimiz ve dünyamız, teknoloji ile bütünleşmiş henüz gerçek potansiyelini gizleyen tehlikelerle karşı karşıyadır. Çağımızda insanlık biyolojik, nükleer ya da kimyasal silahların teknoloji ile bütünlemiş yeni halleriyle yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Minik bir sinek sandığımız şeyin aslında attığımız her adımı izleme kapasitesine sahip drone niteliğinde bir istihbarat aracı olduğu anlaşılamamaktadır. Bugün teknoloji tüm insanlığı, hızlı trenlerin bilgisayarlarının hacklenerek raydan çıkartılabileceği, uçakların teknoloji sayesinde ele geçirilerek düşürülebileceği ve doğal gaz sistemlerinin aşırı yüklemeler yapılarak patlatılabileceği gerçeğiyle yüzleştirmektedir (Arıboğan, 2019,s.9).

Teknolojik istihbarat daha çok sanayi ve teknik üretim alanında meydana gelen yenilikler, buluş ve gelişmelerle ilişkilidir. İçerik bakımından ise mühendislik ağırlıklı olduğu kabul edilmektedir. Teknolojinin Dünya siyasetinde mevcut birçok önemli olguda çeşitli değişikliklere neden olabilmesi teknolojik istihbaratın günümüzde taşıdığı önemi ortaya koymaktadır (Tılısbık & Akbal, 2006, s. 71-72). Bu nedenle devletlerarasında yaşanan nükleer silah geliştirme amaçlı yürütülen teknolojik çalışmalar, devletleri bölgesel ve küresel manada etkin bir konuma taşırken, aynı ölçekte Dünyayı yok olma tehdidiyle karşılaştırmakta, maliyeti çok ağır sonuçları düşündürtmektedir. Bu açıdan teknolojik çağda teknolojik bilginin ulusal güvenliğe sağlayacağı katkı devletler açısından önem arz etmektedir.

Teknolojik gelişmeler sırların çalınabilmesine ve tehlikeli bilginin büyük mesafeler ötesinden çoğaltılabilmesine imkân sağlamaktadır. Hükümetler artık bilgi üzerinden bir tekele sahip değillerdir. Sırları saklamak eskiye nazaran daha da zordur (Kuloğlu, 2015, s. 84). Ancak casusların sırları elde edebilmesi ve saklayabilmesi eskisinden çok daha

kolaydır. Oyuncaklar, kameralar, müzik çalarlar, hesap makineleri, kol saatleri gibi birçok alet içerisine gizli bilgi saklanması günümüzde mümkün hale getirilmiştir. Artık ajanların, bulunduğunda başını derde sokacak, film muhafazalarına, tek kullanımlık şifre sayfalarına, gizli yazı kimyasallarına ve kaçış talimatlarına ihtiyacı kalmamıştır. Çünkü dijital çağda bir ajanın gerektiği şekilde sakladığı dijital bir bilgiye erişilebilme olanağı güçtür (Melton & Wallace, 2010, s. 439).

Teknoloji, günümüzde dokunduğu her olguyu etkileyebilmekte ve koşullarını değiştirebilmektedir. Şüphesiz istihbarat olgusu da bunların başında gelmektedir. Zira gelişen teknoloji, insanların ve devletlerin yaşamına katkı sağladığı ölçüde, birçok alanda da önemli risk ve tehdit ortaya çıkarmaktadır (Haydar & Kaya, 2009, s. 19). Örneğin, atomun bulunması insanlığın ve bilimin gelişimi için üstün bir buluş olmakla beraber, atom bombasını üreten teknoloji felaketin boyutunu göstermektedir. Diğer yandan bilgisayarın bulunuşu insanlık için altın bir çağı resmederken, siber tehditler, ülkelerin teknolojik alanda istihbarat ihtiyacını artıran önemli bir faktör konumuna ulaşmıştır. Casusluk faaliyetleri artmış ve ulusal güvenlik birimleri siber tehditlerle baş edebilmek için teknolojik istihbarat ve siber istihbarat üniteleri kurulmuştur. 1991'deki Körfez Savaşı bu değişimlerin uygulamaya geçirildiği bir savaştır. Nitekim taktik amaçlı olarak kullanılan keşif amaçlı insansız hava araçları, uydu üzerinden kullanılan radar ve Ortak Hedef Saldırı Radar Sistemleri (JSTARS) bu savaş esnasında ilk defa kullanılan uygulamalar olarak tarihe geçmiştir (Kuloğlu, 2015, s. 84).

Uydu teknolojisi bilgi çağında istihbarat toplama hususunda çok büyük ve şaşırtıcı olanaklar sağlayabilmektedir. ABD'de bu yeni teknolojiler sayesinde Ulusal Güvenlik Teşkilatının teknik kapasitesini artırmış ve Soğuk Savaş döneminde başarıya ulaşmıştır. Sovyetler Birliğinin ise, bu teknolojik devrime tam olarak uyum sağlayamaması dağılışını hızlandırmıştır (Todd & Bloch, 2006, s. 60). Diğer yandan bilim ve teknoloji unsurlarını sadece ulusal güvelik açısından ele almak eksiklik olarak kabul edilebilecektir. Zira günümüzde bilim ve teknoloji unsurları, toplumsal refah artışına doğrudan ve dolaylı olarak katkıda bulunan unsurlardır (Dindar, 2004, s. 16-17). Teknolojinin kullanımı insanların yaşamlarını kolaylaştırdığı gibi, sosyo-psikolojik açıdan da bir zorunluluk haline gelmiştir.

Devletler içinde teknolojinin kullanımı ve transferi zorunlu bir hal almıştır. Başka bir söylemle devletlerin gelişmişlik düzeyleri ve dünyadaki diğer devletler karşısındaki durumu, bilimsel faaliyetlerdeki çalışmaları, bu alana sağladığı katkıları ve teknolojiyi hangi düzeyde kullanabiliyor olmasıyla eşdeğerdir (Urhal, 2008, s. 201-202). Bu açıdan teknolojik unsurların bölgesel ve küresel devletler tarafından nasıl kullanıldığı, hangi yöntemler ışığında geliştirildiği, teknolojik kurum ve kuruluşlarının faaliyet sahasının bilinmesi gerçeği, teknolojik istihbarat ihtiyacını ortaya çıkaran temel faktörlerdir.

2.2.5. Siber İstihbarat

İnternet ve network olguları günümüzde ulusal güvenlik açısından önemli risk ve tehditler ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Jennifer Sims; çatışma ve savaşın geleceğinin internet ağ yapılarına ve merkezi olmayan düşmanlara doğru gittiğini ve internet ağ yapılanmaları vasıtasıyla savaşılabileceğini ileri sürmektedir (Kuloğlu, 2015, s. 113). Farklı bir anlayışa göre, internet ağ yapılanmaları ve bilgi devrimleri neticesinde ortaya çıkan bir tehdit hem hükümetleri hem de uluslararası aktörleri birleştirmektedir. Ayrıca internetin karanlık labirenti saldırganların tespit edilebilmesini güçleştirmekte, dolayısıyla ulusal bir felaketi önleyebilmek için zararı hafifletebilecek hızlı önlemler ve eylemler gerekmektedir (Joseph S. Nye & Welch, 2009, s. 442).

Siber tehdit ve potansiyel siber savaş, postmodern çağda toplumlar ve hükümetler açısından korunmasızlığın ve denetimsizliğim en önemli göstergesi olarak kabul edilmektedir. Fiziksel olarak kablolar, santraller, uydular, radyolinkler, bilgisayarlar, modemler, sanal olarak oluşturulan kütüphaneler, bankalar ve mağazalar gibi hizmetler ‘siber uzay’ olgusunu atıf yaparken toplumların ve hükümetlerin korunmasızlığının da ne ölçüde olduğuna dikkat çekmektedir (Bayraktar, 2015, s. 48).

‘Siber savaş’ kavramının tanımı yapılmadan önce, ‘siber uzay’ olgusu açıklanmalıdır. Çünkü ‘siber savaş’ ve ‘siber istihbarat’ olguları siber uzayı oluşturan değerlere bağlıdır. 2010 yılında ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan bir tanıma göre; İnternet, iletişim ağları, bilgisayar sistemleri, gömülü işlemci ve kontrol birimlerini içeren, bilgi teknolojileri alt yapılarından meydana gelen, birbirine bağımlı alanların

oluşturduğu bilgi ortamındaki küresel alana siber uzay denilmektedir (Çiftçi, 2013, s. 2-3). Dilimizde siber uzay olarak ifade edilen olgu aklımıza direk olarak Dünya'nın içerisinde yer aldığı boşluk olan 'uzay' kavramını getirmektedir. Bu açıdan 'siber uzay' kavramı; 'siber alan' ve 'siber ortam' olarak adlandırılmaktadır.

Siber savaş, ulusal bir hedefi gerçekleştirmek ya da süregelen bir savaşı desteklemek amacıyla, hedef ülkeye yönelik askeri, ekonomik, politik, psikolojik alanlara bilgi ve iletişim sistemleri üzerinden gerçekleştirilen saldırıların bütünüdür (Bayraktar, 2015, s. 48). Siber savaşlar hedef olarak belirledikleri ülkelerin kritik bilgi sistemlerinin bulunduğu altyapıları devre dışı bırakmayı amaçlamakta, ayrıca ülkelerin askeri ve sivil alanda kıymetli ve hassas bilgilerine ulaşmayı hedeflemektedir. Söz konusu hassas bilgileri elde etme amacının dışında mevcut bilgilerin yok edilip silinmesi de bu kapsamda yer almaktadır. Siber savaşlar, siber istihbarat faaliyetlerinin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Siber istihbarat çalışmaları virüslerle, korsanlarla ve hassas bilgileri çalmak amacı ile internet üzerinde bulunan teröristlerle savaşmaya katkı sağlamaktadır (http://www.asem.org.tr, 2013). Tehditlerin neler olduğu ve neler olabileceği, nerelerden geldiği ve hangi yöntemlerin kullanıldığı gibi istihbarat verileri, siber sistemlere yapılan saldırılara karşı koyabilmeyi etkin kılmakta ve ulusal güvenliğin korunmasına katkı sağlanmaktadır (Çiftçi, 2013, s. 291).

Siber istihbarat yüksek teknolojiye sahiptir. İstihbarat örgütlerine stratejik bilgiye ulaşırken ekonomi ve zaman avantajı sağlamaktadır. Geleneksel istihbarat niteliklerini de değiştiren siber istihbarat olgusu, daha az emek ve daha az sermaye gerektiren istihbarat türüdür (Ersanel, 2001, s. 10). Bu nedenle ekonomisi güçlü ve öngörüsü yüksek devletler, siber istihbarat alanına büyük yatırım yapmaktadır. ABD'de bu anlamda önemli gelişmeler kaydetmekte, özellikle kendilerine karşı yapılacak bir siber saldırıyı, konvansiyonel bir savaş sebebi olarak kabul etmektedir (Keleştemur, 2015, s. 75). Bu yaklaşım siber istihbaratın küresel bir güç tarafından hangi ölçekte ele alındığını ortaya koymaktadır.

Dünyanın en büyük siber saldırı faaliyetlerinin ABD, Rusya, Çin tarafından gerçekleştirildiği noktasında fikir birliği bulunmaktadır. En güncel örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde 8 Kasım 2016'da yapılan başkanlık seçimlerine yönelik siber saldırılarla ilgili hazırlanan istihbarat raporudur. Rapor'da Rusya'nın ABD'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bir siber saldırı faaliyeti gerçekleştirdiği açıklanmaktadır. Amerikan

Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), Federal Soruşturma Bürosu (FBI) ve Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) koordinasyonunda hazırlanan 25 sayfalık raporda, Rusya yönetimi açık bir dille suçlanmaktadır. Raporda, Demokratların adayı Hillary Clinton'ı itibarsızlaştırarak Donald Trump'ın seçimleri kazanmasını sağlamak için siber saldırı emrini Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bizzat verdiği belirtilmektedir (euronews, 2016). Rusya yönetimi iddiaları reddetmiştir. Ancak CIA, Demokratik Ulusal Komite (DNC) Serverlarında ki e-postaların sızdırılmasının arkasında Rusya'nın olduğundan emin olduklarını açıklamıştır (sputniknews, 2016). Bu anlamda siber alanın genişliği ve hükümetler açısından ortaya çıkardığı tehditler kaygı verici görünmektedir. Özellikle terör örgütlerinin siber alanı kullanabilme yeteneği kaotik bir sürecin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.

Teröristler için yapılması en zor şeylerden birisi, istihbarat ya da polis örgütlerinde deşifre edilemeyecek sınırlar ötesi güvenilir hücreler kurabilmektir. 1990 yılları itibariyle bu örgütler fiziksel alanlardan uzaklaşarak risklerin az olduğu ve onlar için daha güvenli olan internetteki barınaklara yerleşmişlerdir. 1990 yıllarının sonunda bir düzine olan cihatçı web sitelerinin sayısı 4500'ü geçtiği tahmin edilmektedir. Sanal cemaatler kurulmakta, web siteler üzerinden, eğitim verilmekte, bomba yapımı, sınır geçme, asker ve sivil öldürmek için düzenek hazırlama yönergeleri bulunmaktadır (Joseph & Welch, 2009, s. 441). Hükümetler terör örgütlerinin siber alandaki bu faaliyetlerini sürekli takip etmektedir. Ancak bu süreç önü alınamaz bir şekilde devam etmektedir.

Siber istihbarat temel olarak iki aşamada ele alınmaktadır. Birincisi; siber ortam vasıtasıyla istihbarat toplanmasıdır. Siber ortamda istihbarat, bilgisayar, cep telefonu gibi bilginin işlendiği cihazlar ve sayısal veri toplama ortamlarında ki bilgilerin, yine siber alan içerisinde kullanılan teknikler kapsamında elde edilmesi ve karar vericiler tarafından kullanılabilecek sürece getirilmesidir. İkincisi ise; güvenlik tehditlerini ön plana çıkartan, zararlı yazılımlar, siber saldırılar, siber saldırganları izleme, analiz etme ve değerlendirme, siber korsanlarla ve teröristlerle mücadele etmek amacıyla kullanılan yöntemdir (Çiftçi, 2013, s. 290-291). Başlı başına geniş bir alanı kapsayan bu istihbarat türüne duyulan ihtiyaç katlanarak artmaktadır. Özellikle yaşadığımız çağda 'siber ordu', 'siber savaş', 'siber istihbarat' ve 'siber uzay' sözcüklerinin kullanım alanındaki artış bu düşünceyi desteklemektedir.

2.3.6. Siyasi İstihbarat

Günümüzde 'siyasi istihbarat' olgusu akılda ilk olarak siyasal olanı ve siyasal bilgileri çağrıştırmaktadır. Fakat kavram çağrışım yapan olguların ötesinde bir anlama taşımaktadır. Kavram üzerine tarih boyunca net kapsayıcı bir tanımlamanın yapılmamış olması siyaset olgusunun doğasında yaşanan belirsizlikten ileri gelmektedir. Zira siyasetin konu alanını ya da anlamını açıklamaya yönelik yürütülen her çaba, kelimenin gündelik dilde kullanımından kaynaklanan bir yığın çağrışımların tasnifini yapmak zorunda bırakılmıştır (Heywood, 2013, s. 22-23). Bu açıdan 'siyaset' olgusunun doğasında ki bu algılama ve tanımlama problemleri 'siyasi istihbarat' kavramının da ne olduğu hususunda fikir ayrılıklarını ortaya çıkarmıştır. Ancak siyasi istihbarat olgusunun ne olduğu yönünde net bir malumatın oluşamaması, iyi niyetli siyasi bilgi paylaşımlarını devlet güvenliği açısından risk ve tehdit oluşturabilecek bir boyuta taşıyabilmektedir. Bu nedenle siyasi istihbaratın ne olduğu, hangi alanları kapsadığı yönünde anlaşılabilir bilgi ve yönteme ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmamızın temel konusu olması nedeniyle siyasi istihbarat olgusu, kuramsal olarak ikinci ve üçüncü bölümde incelenecektir.

2.3.7. Stratejik İstihbarat

Stratejik istihbarat, ulusal ve uluslararası düzeyde siyasi ve askeri planların oluşturulabilmesi için genellikle ulusal hükümetler tarafından, ulusal ve uluslararası alanda, askeri, diplomatik, siyasi ve ekonomik konulara ilişkin çok geniş bir yelpazede yer alan istihbari bilgilerin elde edilmesi ve bunların işlenmesi sürecidir (Seren, 2017, s. 273). Bu sürecin yerinde ve zamanında işletilebilmesi ülkelerin refahı ve güvenliği açısından fevkalade önemlidir. Stratejik istihbaratın, barış ve huzurun telkininde önemli bir rolü bulunduğu gibi devletlerin ideallerinin savunulması ve hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi sürecinde de önemli rolü bulunmaktadır. 'Stratejik istihbarat' olgusu, tek başına başarının formülü yahut reçetesi olarak düşünülmemelidir. Zira bu istihbarat yönteminin en önemli

amacı iyi bir yönetim için büyük resmi ve uzun vadeli öngörüyü sunabilmektir (Berkowits & Goodman, 2002, s. 4).

Stratejik istihbaratın ilk kuramcıları arasında, 'Stratejik İstihbarat' isimli kitabıyla ünlü Profesör Sherman Kent gelmektedir. Kent, modern anlamda 'stratejik istihbarat' çalışmalarının temellerini atmış ve bilimsel bir disiplin olarak kabul görmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. 'Stratejik istihbarat' olgusunu 'Yüksek Düzey Dış Pozitif İstihbarat' olarak adlandırmıştır. Kent stratejik istihbaratı; bir ülkenin, devlet adamlarının ve askerlerinin bilgisiz ve plansız davranışlarının sonucunda ülke hedeflerinin veya çıkarlarının zarar görmesini engellemek amacıyla ihtiyaç duyduğu istihbarat türü olarak tanımlamıştır. (Kent, 2003, s. 1). 'Stratejik istihbarat' olgusunun disipliner anlamda varoluş sürecinde Sherman Kent'den sonra öne çıkan diğer önemli bir isimde; Kent gibi Yale Üniversitesinden mezun olup, Onunla aynı yıllarda OSS (Office Strategic Services) bünyesine katılan, yani hem istihbaratçılık hem de akademik kariyere sahip olan Profesör Roger Hilsman (1919-2014)'dır. Roger Hilsman'ın 1956 yılında yayımlanan *"Strategic Intelligence and National Decisions"* (Stratejik İstihbarat ve Ulusal Kararlar) isimli bir kitabı bulunmaktadır (Seren, 2017, s. 274).

Profesör Roger Hilsman; 1995 yılında CIA Soğuk Savaş dönemi ve sonrasındaki vizyonu ve misyonunu tartışmaya açtığı "Does the CIA Have a Role? (CIA'in Halen Bir Rolü Var Mıdır?) başlık önemli bir makalesi de bulunmaktadır. Bu makalenin sonuç kısmında Hilsman'ın işaret ettiği sorunlar ve çözüm önerileri; Kent'in 1940'lı yılların başında COI (Coordinator of Information) OSS (Office of Strategic Services) CIA için sunduğu önerilerle örtüşmektedir (Seren, 2017, s. 353). Bu bağlamda stratejik istihbarat kuramının her iki öncüsü Kent ve Hilsman'ın yapmış oldu tanımlamalardan, stratejik istihbaratı; siyasi karar alıcılara hizmet edebilecek 'en iyi istihbarat' türü olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Stratejik istihbaratın önceliklerinin başında politika belirleyicilerin istihbarat ihtiyacını karşılamak gelmektedir. Bu ihtiyaçlarında başında tehditlerin değişen doğası, özellikleri ve yöntemleri ile tehditle nasıl mücadele edileceğine ilişkin stratejileri geliştirme, kaynak tahsisi ve önleme amacına yönelik karar vericilere bilgi sağlamak gelmektedir (Kuloğlu, 2015, s. 20). Farklı bir anlayışa göre; stratejik istihbarat, karar alıcı mekanizmaya, hedef unsurlara yönelik, güçlü yönler, zayıf yönler, fırsat ve tehditler

hakkında bilgi sunmaktadır (Akhgar, Yates, & Lockley, 2013, s. 6) Bu bilgiler ekseriyetle diğer devletlerin hedef alanı ve onların hükümeti, bakanlıklar ve silahlı kuvvetleri seviyelerinde yapılan istihbarat faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu yönüyle de stratejik istihbarat, ulaştığı bilgiler, bu bilgilerin muhtevası, hassasiyeti ve niteliği bakımından fonksiyonel manada istihbaratın en önemli düzeyini temsil etmektedir (Seren, 2017, s. 273-274).

Stratejik istihbarat, belirli bir düşünsel değer üzerinden istihbarat konularına yönelik doğrudan doğruya analiz yapmaktadır (McDowell, 2009, s. 10). İlgili tehditler ve riskler üzerine yoğunlaşarak kilit karar vericilere bilgi vermektir. Stratejik politikaların çerçevesini çizmekte ayrıca, küreselleşen dünyada birbirine bağımlı hale gelmiş risk yelpazesine ait tüm tehdit kaynaklarını, hem içe dönük hem de dışa yönelik hedef odaklı tanımlanması yaklaşımını sağlamaktadır (Akhgar, Yates, & Lockley, 2013, s. 6). Stratejik istihbaratın bu özellikleri, seviyelerine göre ve konularına göre incelediği istihbarat hedefleri, bu istihbarat fonksiyonunu bilginin merkezi haline getirmekte, buda stratejik istihbaratın 'istihbarat piramidinin' en üstünde yer almasının kaynağı olarak görülmektedir (Seren, 2017, s. 275).

Stratejik istihbarat, bireysel hedeflerle değil, çok çeşitli hedef ve etkinliklere bakarak yorumlanabilecek bir eğilimi ifade etmektedir. Belirli bir olguya uygulanan araştırma yöntemi olarak da düşünülmektedir. Bu yöntem ışığında kazanılan bilgi zaman içinde devam eden operasyonlara odaklanmaya da yardımcı olmaktadır (McDowell, 2009, s. 17). Ancak üretilen her stratejik istihbarat analiziyle, operasyonel ve taktik manada başarıya ulaşılamamaktadır. Örneğin, 11 Eylül saldırıları bir stratejik istihbarat başarısı olarak kabul edilirken, aynı zamanda bir taktik ve operasyonel istihbarat başarısızlığı olduğu da kabul edilmektedir. Stratejik başarıdır çünkü CIA, stratejik olarak Afganistan'da barınan El Kaide terör örgütünün farkına varmış ve örgütün amacını deşifre etmiştir. Daha önemlisi ABD'ye ve onun çıkarlarına yönelik bir tehdit oluşturduğunun farkına varabilmiştir. Bu nedenle örgütü takip etmek ve faaliyetlerini durdurabilmek amacıyla ajanlar görevlendirmiştir. Ancak tüm bu stratejik farkındalığa rağmen ABD istihbarat teşkilatı CIA, taktik ve operasyonel olarak, 11 Eylül saldırılarını engelleyecek müdahaleyi yerinde ve zamanında gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla 11 Eylül 2001 saldırısına karşı konuşması sürecinde operasyonel ve taktik yetersizlik başarısızlığa sebep olmuştur (Kuloğlu, 2015, s. 20-21).

Stratejik istihbarat, ister kurumsal, ister bölgesel, ister ulusal olsun, geleceğe yönelik öngörülebilirlik ve başarısı için dikkatli bir şekilde planlama yapmak isteyen tüm grupların ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Stratejik istihbarat özünde üst düzey yöneticilere; mevcut ve ortaya çıkan eğilimler, suç ortamında yaşanan değişiklikler, kamunun güvenliği ve düzenine yönelik tehditler, eylemi kontrol etme ve karşı programların geliştirilmesi için fırsatlar, politika, strateji ve program değişikliklerine yönelik olası seçenekler sunmaktadır (McDowell, 2009, s. 10-11). Çünkü stratejik istihbarat: stratejik zekânın rolünü ve doğasını anlaşılmasını sağlar, özellikle uzun vadeli politikaların oluşturulmasıyla ilgilidir, operasyonel amaçları desteklemek için önemli bir araçtır. Gelecekteki zorluklara yönelik geniş bir perspektif üretmek suretiyle, doğrudan doğruya operasyonel planlama üzerinde etki yaratır. Riskleri, tehditleri ve fırsatları tanımlayabildiği için güçlü bir yönetimin anahtarı konumundadır (McDowell, 2009, s. 24-26).

3. STRATEJİK İSTİHBARATIN BİR TÜRÜ OLARAK SİYASİ İSTİHBARAT

3.1.1. Siyasi İstihbarat Olgusuna Kavramsal Yaklaşım

Çağımızda 'siyasi istihbarat' denilince zihnimizde çağrışım yapan olgu genel olarak siyasal bilgileri kapsamaktadır. Fakat net bir tanımı ortaya konulmamış ve konulabilmesi de oldukça zordur. Bu zorluk 'siyaset' olgusunun geniş bir alana sahip olmasından ileri gelmektedir. Siyasetin anlamını ve alanını netleştirmeye yönelik her çaba ise, iki büyük problemle karşı karşıyadır. İlki; kelimenin gündelik dilde kullanımından kaynaklanan bir yığın çağrışımla ilgilidir. İnsanlar iktisatı, tarihi, coğrafyayı sırf bir akademik konu olarak görürken, pek az insan siyaseti kendi ön fikirlerinden bağımsız olarak görmektedir. İkinci güçlük ise; saygın otoritelerin bile kavram hakkında hemfikir olamayışıdır (Heywood, 2013, s. 22-23). 'Siyaset' olgusunun doğasında ki bu algılama ve tanımlama problemi 'siyasi istihbarat' kavramının doğasına da yansımaktadır. Dolayısıyla siyasi istihbaratın ne olduğu konusunda fikir birliği bulunmadığı gibi bu istihbarat türünün elde edilmesi sürecinde nasıl bir yöntem kullanılması gerektiği hususunda da yol gösterici bir bilgiye ulaşmak güçtür.

'İstihbarat' olgusu denildiğinde akla ilk gelen 'erişilen bilgi' sözcüğü olduğu gibi 'siyasi istihbarat' denildiğinde de akla ilk olarak 'erişilen siyasal bilgi' sözcüğünün gelmesi kavramları yanıltıcı bir zemin üzerine oturtmaktadır. Çünkü erişilen her bilgi istihbarat olmadığı gibi, elde edilen her siyasal verinin de siyasi istihbarat olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Henry Kissinger' 'ABD'nin Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?' isimli kitabında enformasyon ve bilgi başlığında durumu çok iyi analiz etmektedir. Kissinger'e göre; uluslararası ilişkilerin ve dolayısıyla tarihin akışını şekillendiren şey sadece 'erişilen bilgi' değildir. Daha da önemli olacak şekilde erişilen bilginin nasıl çözümlendiğidir (Kissinger, 2002, s. 258). Bu açıdan siyasi istihbaratı da sadece elde edilen siyasal bilgi olarak değil, elde edilen siyasal bilginin daha da önemli bir niteliğe kavuşacak şekilde çözümlenmesi ve karar vericilere sunulması olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Stratejik bir düşünce ile olay ve olguları ele alabilmek, geleneksel kural ve kaidelerin dışında planlı bir araştırma ve kavramsallaştırma yöntemi istemektedir (McDowell, 2009, s. 27). Bu doğrultuda ortaya konabilecek akılcı bir kavramsallaştırma, anlaşılması zor ilişkilerin çözülmesine katkı sağlayacaktır. Bu açıdan çalışmamızın ana konusunu oluşturan siyasi istihbarat olgusunun, kavramsal anlamda incelenmesinde stratejik istihbarat metodolojisinden yararlanılacaktır. Bu metodolojinin kullanılmasındaki en önemli neden ise, stratejik istihbaratın siyasal anlamda önem ve nitelik taşıyor olmasıdır (Russell, 2015, s. 5).

Devletlerin milli menfaatlerinde, ulusal hedeflerinde ve siyasal ilişkilerinde zaaf oluşturabilecek her türlü siyasal eylem ve olaylar siyasi istihbarat olgusu içerisinde konumuza dâhil olacaktır. George Friedman'ın, "savaşı anlamak için politikaları da anlamanız gerekir ve aynı zamanda savaş yöntemlerinin de sürekli olarak değiştiğini anlamak zorundasınız" (Friedman G. 2014, s. 19) ifadesi, dünyada ve bölgemizde yaşanan savaşları ve iç çatışmaları anlamak için, küresel ve bölgesel etkiye sahip devletlerin siyasi perspektifini, siyasi davranışlarını ve siyasi ilişkilerini yakından takip etmek gerektiğini vurgulamaktadır.

Siyasi istihbarat olgusunun kavramsal yapısının ele alınmasına doğru bir tanımlama yaparak başlanması ve daha sonra kapsadığı alanın sınırlarının çizilmesi ve tarihsel açıdan uzandığı kökleri ve hangi alanlar da uygulandığı ve bugün uygulanması gereken alanların neler olması gerektiği üzerinde durulacaktır.

3.1.2. Siyasi İstihbaratın Tanımı ve Kapsamı

'Siyasi istihbarat' olgusunun anlaşılması, temel unsuru olan siyaset kavramının doğru tanımlanmasıyla eşdeğerdir. Çünkü siyaset olgusu, insan ve toplum, vatandaş-devlet ve devletlerarası ilişkilerin kurulmasında, yönetilip yürütülmesinde temel aktördür. Ayrıca bu temel aktör, devletlerarasında yaşanma ihtimali bulunan şiddet ve çatışma süreçlerinin de öngörülerek engellenmesinde, yönlendirilip yönetilmesinde önemli bir yere sahiptir (Tansey, 1995, s. 5).

Siyasi istihbarat olgusu, siyasal olanın, siyasal ilişkilerin ve siyasal yaşamın uzağında duran bir olgu değildir. Siyasi istihbarat kavramı kimi zaman siyasal bir gerçeklik denkleminde aranması gerekirken; kimi zaman siyasal bir söylem (dil) üzerinde izi sürülmelidir. Siyaset, bir devletin yönetilebilmesi için yürütülen faaliyetlerin tamamıysa siyasi istihbaratın kapsamı da, bir siyasal yapı olan devlet mekanizmasının faaliyet alanlarından oluşmaktadır. 1970 yılındaki Amerikan verilerinde belirtildiği gibi, siyasi bilgilerin çoğu açık kaynaklardan ve elçilik raporlarından gelmektedir. (Herman, 1996, s. 49-50). Bu durum siyasi istihbaratı sürekli değişim gösterme potansiyeline sahip bir istihbarat alanı yapmaktadır.

Siyasi istihbarat, gerek konularının çokluğu, gerekse bu istihbarat fonksiyonunu gerçekleştiren organların fazlalığı nedeniyle önemli ve geniş bir faaliyet sahasına sahiptir (Girgin, 2003, s. 155). Gerek sınır komşularımızın gerekse diğer rakip devletlerin siyaset kurumları, siyasal davranışları, siyasal sistemleri gibi birçok siyasal faaliyet alanı üzerinde yürütülmektedir. Siyasi istihbarat faaliyetleri iç ve dış politikanın başarılı olabilmesinde fevkalade önem arz etmektedir. Günümüzde olduğu gibi, eski zamanlarda gerek iç güvenliği sağlamak gerekse yabancı devletlerle yapılan savaşlarda başarılı olabilmek için siyasi istihbarata büyük önem verilmiştir. Sınırların dışında oluşan ittifaklar ve ülke siyasal sınırlarını parçalamaya yönelik hedefler bu sayede öngörülebilmiştir (Seren, 2017, s. 278).

Devletler, egemenlik normu nedeniyle birbirlerinin yönetim biçimlerine müdahale etmezler. Fakat uygulamada, devletler, diğer devletlerin yönetilişleriyle önemli çıkarlar elde etmektedirler. Bu nedenle devletler, iktidarda bulunan hükümetleri etkilemek için çeşitli araçlar kullanırlar. Bazen bir devlet, başka bir ülkenin seçimleri üzerinde fark edilmesi güç, sonuçları etkileyici faaliyetler yürütmekte, bazen de o devletin hükümetini devirmeye çalışan başkaldırı unsurlarına destek olmaktadır (S.Goldstein & C.Pevehouse, 2015, s. 215). Örneğin, İran'ın gittikçe ABD karşıtı bir çizgiye gelmesi ve özellikle nükleer programında ısrar etmesi ABD'nin bu ülkeye karşı olumsuz tutum takınmasına neden olmuştur. ABD İran'daki rejim karşıtı örgütlerin destelenmesi amacıyla 2007 yılı bütçesine 400 milyon dolar ödenek ayırmıştır. Bu doğrultuda tarihi Belucistan'ın İran'a yakın olan Sistan bölgesinin bağımsızlığı için mücadele veren Jundullah örgütüne, CIA silahlı ekipman desteği sağlayarak bu bölgedeki Sünni Baluc halkının, Tahran'da ki Şii rejime karşı ayaklanmasına destek verilmiştir (Uslubaş, 2010, s. 13). Bu örnekle ABD, rejim karşıtı bir grubu kullanarak İran siyaseti üzerinde etki yaratmaya çalışmıştır.

Siyasi istihbarat, devletin güvenliğini sağlamak adına siyasal olaylar ve olguları gerçekleşmeden önce açığa çıkararak, özel ve metodolojik bir yöntemle analizini sağlayarak karar alıcılara ulaştırmaktadır. Ayrıca siyasi istihbarat; bir ülkenin yasama, yürütme, yargı kurumları, siyasî partileri ve ideolojik mücadelelerini, seçim sistemini, ulusal siyasetini, yıkıcı ve bölücü unsurlarını, istihbarat teşkilatının da dâhil olduğu siyasi yapılarının güçlü ve hassas yönlerinin incelenmektedir. (Yakın, 1969, s. 39). Diğer bir anlayışa göre siyasi istihbarat; bir ülkenin, seçim süreçleri, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri, siyasi partileri, siyasi kültürü, tarihi, anayasal yapısı, hükümet etkinliği, dış politika uygulamaları, baskı grupları gibi siyasi parametrelerin incelenmesini yönelik yürütülen faaliyetleri ifade etmektedir. (Özdağ, 2011, s. 68-70). Siyasi istihbaratın tanımının anlaşılabilmesi açısından CIA'in 1978 yılında İtalya'da gerçekleşen seçimlere müdahalesini örnek verebiliriz. CIA, yürüttüğü siyasi istihbarat neticesinde İtalya'da gerçekleşecek seçimlerin solcu bir adayı iktidarı taşıyacağını anlamış Mussolini'nin partisine ve Nazi işbirlikçisi diğer partilere İtalyanların oy vermesini sağlamak için oy satın almış ve milyon dolarlar harcamıştır. Bu süreçte istediği başarıyı elde edemeyeceğine inanan CIA, şiddet yoluyla baskı oluşturmaya çalışmış, Bologna tren istasyonun bombalanması gibi terör eylemleriyle şiddeti artırmış ve bu gerilimlerle İtalyan halkının kararları üzerinde siyasi baskı oluşturmaya çalışmıştır (Mark, 1997, s. 19).

Devletlerin tarih boyunca komşusu olduğu ülkelerdeki siyasal durumu takip etmek, milli siyasetlerini öğrenmek ve onu daima göz önünde tutmak zaruri bir ihtiyaç olmuştur (Akar, 2005, s. 77). Zira ülkelerarası ilişkilerde elde edilebilecek önemli başarılar, nitelikli ve etkin üretilen siyasi analizler sayesinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle siyasi istihbarata önem vermeyen milletlerin ne barış döneminde nede savaş döneminde başarıyı elde etmeleri mümkün değildir (Serim, 1941, s. 27).

Carl Von Clausewitz, "Savaşların esas sebebi olarak siyasi amaç, hem erişilecek askeri hedeflerin hem de bunun için gösterilmesi gereken gayreti belirleyecektir" (Colin S., 2008, s. 10) sözleri, savaşların temel nedeninin siyasi amaca dayandığı ancak, başarıya gidecek yolun savaş zamanı bu siyasi amacı anlamaktan geçtiği ifadesiyle örtüşmektedir. O halde siyasetin bir vasıtası olarak kullanılmayan ve kullanılma becerisi gösterilmeyen bir yeteneğin güç oluşturma etkisi yoktur (Karan, 2014, s. 35).

Siyasi fırsatları elde etmenin bir yöntemi olarak siyasi istihbaratı iç ve dış siyasi istihbarat olarak iki ayrı alanda ele alınmaktadır (Tılısbık & Akbal, 2006, s. 47). Bir ülkenin iç siyasetini açık istihbarat kapsamı dâhilinde günlük gazete ve benzeri yayınlardan kısmide olsa elde etmek mümkündür. Ancak bir ülkenin dış politikasına dair veriler, dışa yansıdığı gibi olmayabilir. Gizli bir anlaşma ya da ittifak iki ülke liderinin konuşmalarıyla değil anlaşmanın içeriğine ulaşmakla anlaşılabilecektir. Dolayısıyla siyasi istihbarat açısından açık kaynakların dışında ulaşılması mümkün gizli verilerinde değeri büyüktür. Bu konuda Hibbert, gizli istihbaratın diplomatik raporların genel toplamına %10 kadar katkıda bulunduğunu belirtmektedir (Herman, 1996, s. 49-50).

Soğuk Savaş döneminde, ülkeler tarafsız olabilir ya da bazı ülkelerin yaptıkları gibi bir kamptan öbürüne kayabilirlerdi. Bir ülkenin lideri güvenlik konusunda çıkarları nerede ise güç dengesi konusunda hesaplar yaparak ve ideolojik tercihlerini ortaya koyarak o ülkenin hangi kampa dâhil olacağı kararını kendi başına verebilirdi. Bugün geldiğimiz noktada bir ülkenin içinde yer aldığı ortaklıkları ve düşmanlıkları biçimlendiren temel etken kültürel kimlik olarak algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Bir devletin kültürel kimliği, o devletin dünya siyasetindeki konumunu, dostlarını ve düşmanlarını belirleyen önemli bir faktördür (Huntıngton, 2005, s. 10). Bu bağlamda hedef bir ülkeyi veya bir toplumu şekillendirebilmek, isteklerinizi kabul ettirebilmek ve siyasal davranışlarının analizini yapabilmek için hedef toplumun yedi değerine hâkim olmak gerekmektedir.

Bu değerler; (1) Hedef toplumun ortak temel değerleri, (2) Hedef toplumun günlük yaşamını anlamlı kılan temaları, (3) Hedef ülkenin sosyo-ekonomik göstergeleri, (4) Hedef toplum içerisinde ki alt-üst kimlikleri, (5) Hedef topluma istenilen mesajları ulaştırabilmek için kullanılacak vasıtaların niteliği, (6) Hedef ülkedeki stratejik düzeyde karar vericilerin profilleri, (7) Hedef ülkenin iç dinamiklerle başa çıkma alışkanlıkları ve yöntemleridir (Gürsoy, 2014, s. 13). Sıralanan bu yedi unsur göz önünde bulundurulduğunda günümüzde ülkelerin iç ve dış siyasete yönelik hedef ve amaç analizinin oldukça güçleşmiştir. Bu nedenle siyasi istihbarata duyulan ihtiyaçta artışın yaşandığı açıktır. Özellikle bölgesel çatışmalarda yaşanan yeni gelişmeler, terörün küresel bir ölçekte güç kazanması, yaşanan iç savaşlar neticesinde uluslararası göçlerin ciddi boyutlara ulaşması, asimetrik savaşların ve vekâlet savaşlarının değişik türlerinin ortaya çıkmış olması da bu gerçeği desteklemektedir (Seren, 2017, s. 279).

3.1.3. Siyasi İstihbaratın Amaç ve Hedefleri

Uluslararası alanda devletlerin amaçlarını ve hedeflerini sınırlandırmak ve bu alan içerisinde geçerli sayılabilecek bir ayrımı yapabilmek kolay değildir. Dolayısıyla devletlerin amaç ve hedefleri doğrultusunda faaliyet yürüten siyasi istihbaratın da amaç ve hedeflerini kesin çizgilerle belirlemek mümkün gözükmemektedir. Çünkü devletlerin amaç ve hedefleri, bulundukları coğrafi konuma ve siyasi aktörlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Coğrafi konum bir devlete jeopolitik ve jeostratejik anlamda hamle yeteneği kazandırmakta, siyasi aktörler ise, devletlerin amaç ve hedeflerine (ulusal çıkar - milli menfaat) yön vererek bir ana karaya ulaştırmaktadır (Gönlüböl, 2000, s. 89).

İstihbarat ile elde edilen bilginin en temel amacı güvenliği sağlamaktır (Lowenthal, 2000, s. 8). Bu bağlamda siyasi istihbarat ile elde edilen bilginin amacı ve hedefi de siyasal yapıyı, siyasal ilişkileri, siyasal sistemin istikrarını ve düzenini bozacak siyasi nitelik taşıyan tehdit unsurlarını ön görerek, ulusal çıkar ve milli menfaatleri doğrultusunda engellemeye çalışmaktır. Siyasi istihbarat, iki ayrı perspektif dâhilinde incelenebilen bir hedef alanıdır. Bunlar; dış siyasi istihbarat ve iç siyasi istihbarat kavramlarıdır. 'Dış siyasi istihbarat' kavramı, bir devletin kendi güvenliği bakımından öncelikle sınır komşusu bulunan devletleri, yakın çevresi ve ayrıca bölgedeki tüm devletlerin, kendisiyle ilişkilerinde, tutumlarında ortaya çıkacak değişiklikleri takip etmek amacını taşımaktadır (Tılısbık & Akbal, 2006, s. 47). Diğer bir tanıma göre ise, 'dış siyasi istihbarat', uluslararası ittifakların güçlendirilmesi ve şiddetlendirilebilecek uluslararası düşmanlıkların tespit edilmesini amaçlamaktadır (Kent, 2003, s. 16). Ayrıca bir ülkenin uluslararası siyasete etkisi, uluslararası hedefleri, uluslararası siyaseti etkileyebilecek aktörleri, uluslararası ticaretteki durumu ve müttefiklerine olan sadakati de, dış siyasi istihbarat sahasının amaç ve hedefleri kapsamına dâhil olmaktadır (Özdağ, 2011, s. 68).

Dış siyasi istihbaratla hedeflenen diğer önemli bir husus ise, bir ülkenin karar verme süreçlerini ve karar verici unsurlarının anlaşılmasına yönelik yapılacak siyasi istihbarat çalışmalarıdır. Örneğin, 1941 yılı temmuz ayında Türkiye'den Moskova'ya giden bir istihbarat raporunda, Türk hükümetinin Kafkaslarla ilgili ulusal hedeflerini açığa vurmak istemediği, bu konuda istihbarat örgütü birimlerine ve polise, Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği karşıtı faaliyetlere müsaade edilmemesi yönünde talimat verildiği yazılmıştır (Asker, 2014, s. 61). Bu rapordan anlaşılacağı üzere SSCB, Türkiye'nin Balkanlar konusundaki ulusal hedeflerine yönelik istihbarat faaliyeti yürütmüştür. Bu istihbarat faaliyetinin, dış siyasi istihbarat niteliği taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Siyasi istihbarat olgusunun hedef bir ülkenin iç siyasetine yönelik yürüteceği faaliyetlerin amaç ve hedefi konumuz açısından dikkat çekici görünmektedir. Bu anlamda iç siyasete yönelik siyasi istihbaratın en mühim amacı, düşmanın iradesini ve direnme kapasitesini zayıflatmaktır. Bu bağlamda kullanılacak çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerden en önemlisi; uyumsuz sosyal gruplar, geçim zorluğu çeken insan kitleleri, bencil azınlıkları, kolay kandırılabilen rüşvetçi devlet memurları ve mutsuz, rahatsız, tatminsiz, öfkeli kitlelerin tespit edilmesidir (Kent, 2003, s. 16).

Devletler açısından amaç, hedef ve çıkar, gelecekte ülkeleri ve kişileri yaşatan, bir araya getiren ve gelişmeleri sağlayan temel unsurların başında gelmektedir. Amaçlar ve hedefler kişi, grup, toplum ve milletler arasında çeşitli çekişmelere ve düşmanlıklara yol açabileceği gibi, çeşitli ittifaklara, dostluklara da katkı sağlayabilmektedir. Hedef bir ülkenin toplumunun, bölgesel ve küresel devletlere karşı düşüncelerinin araştırılması olası bir çatışma halinde ortaya çıkacak davranış biçiminin de cevabını ortaya çıkarmaktadır (Tağma, 2000, s. 104-105). Hedef bir ülkede iktidar mutlak yozlaşmışsa, sosyal adaletsizlik, rüşvet kontrol edilemiyorsa bu yapı içerisinde siyasi istihbarat analizi siyasal karar alıcılar için yaşamsal anlamda önem ihtiva edecektir.

Devletlerin siyasal amacına ulaşması ve bunu gerçekleştirmesi, başka devletlere zarar verebilecek sonuçlar ortaya çıkarabilmekte ve nitekim devletlerin siyasal amaçlarının benzerlikleri çatışmalar meydan getirmektedir (Gönlüböl, 2000, s. 86). Bu bakımdan bilgi çağında siyasi güç ve yönetimin asli birinci öncelikli hedefi, ülkenin milletin beka ve güvenliğinin dışarıdan gelebilecek her türlü tehdide karşı korumaktır (Tağma, 2000, s. 107). Bu bağlamda devletlerin sınır komşularından başlayarak bölgesel ve küresel anlamda tüm siyasal gelişmeleri, göz önünde bulundurarak yürüteceği siyasi istihbarat faaliyeti, olası bir çıkar çatışmasına, amaç ve hedef benzerliğini ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır.

Milli menfaatler ve ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket eden güç kaynaklarını, şartlar bilinmeden değerlendirmek mümkün değildir ve hangi oyunun oynandığını ve oyun içerisinde nasıl değişikliklerin yaşanacağını önceden anlamak gerekmektedir. Dünya siyasetinin gündemi üç boyutlu bir satranç oyunu haline gelmiştir (Joseph S., 2005, s. 13). Dünya siyasetinin bu şekilde evirildiği bir dönemde siyasi istihbaratın amaç ve hedeflerinin de oldukça değişkenlik göstereceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin ABD'nin 11 Eylül 2001 yılında yaşadığı saldırılarını anlamak için El-Kaide Örgütünün gizli planlama ve strateji yeteneğinin anlaşılması gerekmektedir. Tüm bu olguların anlaşılması, El-Kaide örgütünün ruhunun anlaşılmasını sağlayacaktır (Friedman, 2014, s. 111). Fakat ABD'nin terör gruplarına olan desteğinin, El-Kaide örgütünün varoluş süreciyle eşleşmesi tesadüf olarak görülmemelidir. ABD'li bir yetkilinin yanlışlıkla yaptığım bir açıklamaydı diyerek ''Bin Ladin'in CIA ilişkisi vardı'' sözleri bu durumun tesadüf olmayacağını açıklamaktadır (Jürgen, 2015, s. 35). Bu bağlamda stratejik anlamda siyasi istihbaratın temel amaç ve hedefi de; bölgesel ve küresel anlamda yaşanan siyasal gelişmelerin, siyasal çatışmaların ruhunu anlamakla eşdeğerdir. Siyasi istihbaratın uluslararası sistemle yeni bütünleşmiş siyasi aktör ve faktörleri yerinde, zamanında, oluşum süreçlerine uygun analizini yapması, siyasal karar alma mercilerine hedef devletler karşında önemli ölçüde üstünlük sağlayacaktır.

3.1.4. Siyasi İstihbaratın Tarihçesi

İnsanlık tarihinin ilk günlerinde başlayan istihbarat olgusu, çeşitli gelişmeler kat ederek ve devletler açısından belirli ihtiyaçları karşılayarak bugünlere gelmiştir (Karan, 2014, s. 11). İstihbarat olgusunun tarihin en eski dönemlerinden itibaren var olduğunu ve istihbarat faaliyetlerini gerek siyasi gerek askeri stratejilerin oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği; kutsal kitaplar ve tarih biliminin çalışmalarından görülmektedir. Xenophan, Kautilya ve Sun Tzu'nun arkasında bıraktıkları yazılı eserleri ve III. Thutmosis, Augustus, Ceasar ve Hannibal'in ortaya koyduğu metodlar, günümüz istihbarat uygulamaları açısından önemini koruyan birer referans olmaya devam etmektedir. (Seren, 2017, s. 119).

Avrupa'da istihbarat faaliyetlerinin etkinliği Roma İmparatorluğu ile ilişkilidir. Roma imparatorluğu kurduğu gizli örgütler sayesinde devletlerden önemli imtiyazlar elde

etmiştir. Bu nedenle Avrupa'da istihbaratın siyasal konularda kullanılması da çok eski bir tarihe dayanmamaktadır. Örneğin XI. Luis'den etkilenen Prusya Kralı Büyük Frederick'in Avrupa'ya dağılan resmi görevliler arasına casuslar sokarak resmi temsilcilerinden habersiz bu ülkelerin siyasetleri hakkında bilgi toplatmıştır. Ayrıca İtalyan şehir devletleri olan Venedik ve Cenovada gizli nitelikteki siyasi istihbarat örgütlerinin varlığı siyasi konulara yönelik istihbarat çalışmalarının tarihi başlangıcına işaret etmektedir (Karan, 2014, s. 13).

15. yüzyılda Avrupa'da ticari nitelikli faaliyetler, artan oranda siyasi bir anlam kazanmıştır. Avrupa'nın uzunca bir süre Doğu'yu göz ardı etmesi, bu bölgedeki ticari girişimlerin azalmasıyla sonuçlanmış ve bu da Avrupa'nın özellikle tüccarlar aracılığıyla elde ettiği siyasi istihbarat temininin azalmasına neden olmuştur (Seren, 2017, s. 127). Siyasi istihbarat kaynaklarında yaşanan bu gelişmeleri fark eden ilk batılı ülke İtalya olmuştur. İtalyanlar siyasi istihbarat amaçlı casuslarla veya ticari amaçlı hareket eden casuslarla bu işin stratejik anlamda yürütülemeyeceğine karar vermişler ve bu yapılara alternatif olarak tarihte ilk defa olarak yabancı devletlere temsilcilikler ve elçilikler açmıştır (Herman, 1996, s. 9-10).

16. Yüzyıldan itibaren, istihbarat faaliyetleri artarak devam etmiş gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde daha fazla siyasal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Özellikle birbiriyle ciddi mücadelelere giren İngiltere ve Fransa arasındaki rekabetin bu süreçte önemli rolü bulunmaktadır. Bu rekabete bağlı olarak, her iki ülkenin, bu dönem içerisinde birbirlerine karşı 'açıktan' ve 'gizlice' siyasi düşmanlıkları bulunmaktadır. Bu düşmanlığın farkında olmaları, birbirlerinden gelebilecek her türlü siyasi ve askeri tehditlere karşı hazırlıklı olma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Seren, 2017, s. 131). Netice de bu farkındalık siyasi istihbarat konseptini gelişiminde önemli rol oynamış ve siyasetin bir güç olarak kullanılması yolunda ilerleme kat edilmiştir. Örneğin, kraliyet rejimine muhalif siyasi grupların tutulduğu Marshalsea hapishanesinde, siyasi mahkûmların faaliyetleri hakkında bilgiler sağlayacak elemanların devşirilmiştir (Seren, 2017, s. 134).

17. yüzyılda ve öncesinde diplomasi ve istihbarat kavramları birbiriyle yakın anlamda kullanılmıştır. Kavramlardaki bu yakın ilişki nedeniyle elçiler ve casuslar arasında ayrımın yapılması veya bir farklılığın bulunması güçtür. Bu açıdan siyasi alanı içeren istihbarat faaliyetleri sistemli bir yapıdan uzak, olağan yöntemlere dayanmaktadır. Bu

kapsamda Rönesans İtalyası'nda diplomatlar, bir yandan yabancı devletler ile görüşmeleri yürütürken, diğer yandan istihbarat toplama işlerini üstlenmişlerdir (Özdağ, 2011, s. 46). Dolayısıyla diplomatik yapılar 17. yüzyılın sonlarına kadar hükümetlerin bilgi toplama kuruluşları olarak görev yapmışlardır. Bu nedenle 17. yüzyılda diplomatik anlamda yapılan istihbarat faaliyetleri günümüz istihbarat anlayışından iki ana noktada ayrılmaktadır. Bunlar; (1) toplanan istihbaratın değerlendirmeden ve kuramsallaşmadan uzak olması ve (2) istihbaratın toplanması ve değerlendirilmesi noktasında, politika üretim ve politika yapma sürecinden ayrı bir alan olarak oluşmamış olmasıdır (Özdağ, 2011, s. 47).

18. yüzyılın sonunda istihbarat örgütlerini oluşturan Almanya, Fransa, Avusturya gibi Avrupa ülkeleri 19. yüzyılda kurumsal çalışmalarına başlamışlardır (Karan, 2014, s. 27). Bu kurumsal çalışmaların katkısıyla, siyasal konulara yönelik istihbarat faaliyetlerinde de kayda değer gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle Fransız ihtilali ve Endüstri Devrimi'nin tüm Dünya'da meydana getirdiği değişim ve gelişim, hızla istihbaratı ve istihbaratın yönlendiği faaliyetleri de etkileyerek modern istihbaratın doğuşu gerçekleşmiştir (David, 2002, s. 8).

19. yüzyılın ortalarına kadar diplomasiyle birlikte anılan siyasi istihbarat, kurumsallaşmaya yönelik adımını 19. yüzyılın ortaları itibariyle yaşanan önemli gelişmeler neticesinde başlamıştır. Gazeteler uzun bir süre istihbarat kaynağı olarak anılmış ve diplomatlar da siyasi istihbarat' tan bahsetmişlerdir. Fakat terim zamanla karar alma ve politika yapmadan ayrı olarak, ilk kez özellikle istihbarat amaçlı devlet birimi olarak oluşturulmuştur. Bu anlamda 'siyasi istihbarat' ilk defa dünyanın bir kısmını daha yakından gözlemlemek için kullanılmaya başlanmıştır (Herman, 1996, s. 15). Böylece 'siyasi istihbarat', dış ilişkiler ofislerinin faaliyet alanlarında önemli değişiklikler meydana getirmiş, sadece bilgi toplamak amaçlı hareket eden diplomatik unsurları, stratejik anlamda istihbarat elde etme sürecinin vazgeçilmez bir parçası haline dönüştürmüştür.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl itibariyle kurumsallaşan istihbarat örgütleri, siyasi istihbarat faaliyetlerini sistemli olarak yürütebilecek yapılar oluşturmuştur. Örneğin, 1880 tarihinde Çarlık Rusya Döneminde Çar II. Aleksandr'ın fermanıyla geniş yetkilerle donatılarak kurulan 'Devlet Düzeni ve Toplumsal Düzenin Korunması Komisyonu', yönetime karşı gerçekleştirilecek terör ve suikast olaylarının engellenmesi amacına yönelik faaliyetler yürütmüştür. Komisyon 1917 Şubat Devrimine gelindiğinde siyasi ve devrimci

faaliyetleri yakından izlemiş, istihbarat toplamıştır. Bu yapının içerisindeki en önemli birimlerden birisi 1908-1912 yılları arasında bulunan 'Siyasi İstihbarat Şubesi'dir (Asker, 2014, s. 43). Yine bu kapsamda 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Osmanlı gizli polisi tarafından kurulan 'Yeni Osmanlılar Cemiyeti' adında ki örgüt yürüttüğü faaliyetler açsından siyasi istihbarat çalışmalarının kurumsallaşmış örneğini oluşturmaktadır. Örgütün faaliyetleri muhalefeti sindirmek, muhalefetin etkisini azaltmak, muhalefeti bölmek ve yönetime sadık bir muhalefet oluşturmaktır (Şimşek, 2004, s. 34). Netice de 19. yüzyılın sonu ile sistemli olarak siyasi istihbarat faaliyeti yürüten istihbarat örgütleri, 1. Dünya Savaşı ile bu faaliyetlerin kapsamını genişletmiştir.

1. Dünya Savaşı'nda tüm devletler, geleneksel askeri yöntemlerin dışında yıkıcı ve bölücü siyasi uygulamaların gölgesinde savaşmıştır. Birinci Dünya Savaş'ından sonra askeri istihbaratla uğraşan devletler, siyasal ve ekonomik bilgilerin çok daha fazla değerli olduğunu anlamıştır. Bu nedenle yabancı devletler, siyasi karışıklıklar çıkartarak hedeflerine ulaşmayı faaliyet alanı içerisine almışlardır. Örnek İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ve İngiliz istihbarat servisinin, Türkiye'yi bölme amacı taşıyan Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Gayri-Müslüm Azınlıklar, Müslüman azınlıklar ve Güney Kürdistan aşiretleriyle kurduğu oldukça geniş ve kapsamlı gizli ilişkilerdir (Sonyel, 2013, s. 5).

Birinci Dünya Savaş'ının yaşandığı dönemde siyasi istihbaratın sistemli olarak kuruluşuna kayda değer bir örnek, daha çok askeri bir nitelik taşıyan Teşkilatı Mahsusa'nın Enver Paşa tarafından misyonu genişletilerek siyasi faaliyetlere yönlendirilmesi sonucu oluşmuştur. Bu çerçevede Enver Paşa, çeşitli siyasi faaliyetleri amaç edinmiştir. Bu amaçlar ise, (1) İç ve dış düşman birliğine karşı İslam propagandasını kullanarak cihat için yapılar oluşturmak, (Stoddard, 2003, s. 10) (2) yıkıcı faaliyetlere karşı mücadele etmek, (İmparatorluk içerisinde ayrılıkçı ve milliyetçi grupların düşmanla işbirliğine engel olmak) (3) tecrübeli ve eğitilmiş ajan kadrolarını hücreler oluşturarak İngiliz ve Fransız sömürge bölgelerine ve İmparatorluğun işgale uğraması muhtemel bölgelerine yerleştirmek; (Bu fikrin Almanlardan çıktığı ifade edilmektedir) (4) Rus Orta Asya'sında Müslüman Türklerin ayaklanmalarına yardımcı olmak(Bu plan, Enver Paşa'ya göre, Rusların Osmanlı topraklarını bölerek bağımsız bir Ermenistan kurma hedefini boşa çıkaracaktır), (5) Düşman hatları üzerine sabotaj, baskın ve şaşırtma gibi düşman haberleşme hatlarını tahrip etmektir (Stoddard, 2003, s. 57). Netice Enver Paşa'nın siyasi faaliyetleri amaç edinen bu

istihbarat anlayışı, siyasi istihbarat faaliyetlerinin tarihsel süreçteki önemine katkı yapmaktadır.

İkinci Dünya Savaş'ı öncesinde milliyetçilik hareketlerinin başlaması, ideolojik çatışmaların baş göstermesi, Avrupa Devlet'lerinin siyasi istihbarata olan ihtiyacını artırmıştır. Bu nedenle Avrupa Devlet'leri, Sovyetlerin ideolojik faaliyetlerini (komünizm) kontrol etmek amaçlı kontrespiyonaj ve karşı-sabotaj birimlerini oluşturmuştur. Bu yapılanmaların amacı, yabancı devletlerin siyasi istihbarat faaliyetlerine engel olmak veya karşı koymaktır. İngiltere'de Sovyetler adına komünizmi yayma faaliyetleri yürüten Alman Casuslarının yakalanması bu duruma önemli bir örnek oluşturmaktadır (Herman, 1996, s. 20).

Siyasi istihbaratın tarihsel gelişimi ve uygulamaları H.V.F. Wingstone tarafından ''Ortadoğu'daki Askeri ve Siyasi istihbaratın Serüveni'' adlı eserinde 19. ve 20. yüzyıla (1898-1926) kadar dayandırılmaktadır. Ancak siyasi istihbaratın profesyonel bir kurum haline dönüşmesinin II. Dünya Savaşı öncesinde başlamış olması siyasi istihbarata yönelik metodolojik ve yöntemsel çalışmaların da bu dönem itibariyle başladığına işaret etmektedir (Winstone, 1999). Zira bu bilgiler arasında ayrımı yapılması gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Bu husus ise, siyasi istihbarat olgusunun I. ve II. Dünya Savaşları sonra ve öncesi kazandığı kavramsal ve kurumsal kimliğin ayrıştırılmasıdır. Siyasi istihbarat olgusu, I. Dünya Savaşı sonrasında edilgen bir yapıya sahip olmuştur. Özellikle Avrupa Devlet'lerinin güç politikaları çerçevesi içerisinde rekabet edebilmek, kendi dış imparatorluklarını destekleyebilmek ve hem askeri hem de teknoloji gelişmelere ayak uydurabilmek için, artan oranda stratejik nitelikte istihbarat ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Seren, 2017, s. 159). Bu durum siyasi istihbarat fonksiyonunun kurumsal anlamda bir yapıya dönüşmesini hızlandırmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında bu kurumsal kimliğin tamamen elde etmiş ve profesyonel nitelikle fonksiyonel faaliyetler yürütebilen istihbarat ünitesi haline dönüşmüştür.

Siyasi istihbarat I. Dünya Savaşıyla kurumsal bir yapılanma sürecine girmiş, II. Dünya Savaşı sonrası profesyonel nitelikte kullanılan bir istihbarat ünitesi olarak kabul görmüştür. Seren'e göre, tarihin en büyük iki savaşına şahitlik eden 20.yüzyıl, ilk yarısında ortaya çıkan iki Dünya savaşıyla birlikte; iç ve dış tehdit algısı ile ulusal ve uluslararası güvelik anlayışının boyutlarını değiştirdiği ölçüde, istihbaratın aktörlerinin ve

faktörlerinin de biçimlenmesini sağlamıştır. I. ve II. Dünya savaşlarının yaşandığı dönemde sadece istihbaratın rolü bakımından değil fonksiyonel kullanılışı açısından da büyük değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle bu iki savaş sonrası Dünyanın en güçlü devletleri siyasi, askeri ve diplomatik kurumları kapsamı içerisine alan kurumsal istihbarat servislerine sahip olarak çıkmışlardır (Seren, 2017, s. 164).

20. Yüzyılın ortalarından itibaren bir Dünya savaşının yaşanmaması devletlerin askeri güç isteklerini geri planda tutmalarına neden olmuş ve siyasi güç olgusu ön plana çıkmıştır. Bu durum siyasi aktörler açısından, yabancı devletlerin siyasi davranışlarını, siyasi ittifaklarını, siyasi ilişkilerini takip etme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Karar vericilerin bu ihtiyacını karşılamaya yönelik faaliyet alanı da stratejik anlamda üretilen siyasi istihbarat olgusu olmuştur. Özellikle 21. Yüzyıla girerken enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişim ve değişim bilginin niteliğinde önemli oranda farklılık göstermiş devletler açısından ulaşılabilir bilgi önemli ölçüde artmıştır (Özdağ, 2011, s. 53). Ne var ki savaş tarihinin 4.000 yılı boyunca, istihbaratın komutanlara muharebeleri kazanmaları açısından pek fazla yardımcı olmadığını, gerek politikalar gerekse savaşlar üzerinde önemli tesirler ortaya çıkarmadığı açıktır. Oysa 20 ve 21. Yüzyıl itibariyle devreye giren iletişim sinyalleri, kripto analiz tekniklerinin, savaşların kaderini değiştirmiştir. Önemli bir örnek tarih kayıtlarına büyük istihbarat başarısı olarak geçen; 1917'de İngiltere'nin, Almanların Meksika'ya çektiği ve içeriğinde kendi yanlarında savaşmaları halinde Teksas'ta kaybettikleri New Mexico ve Arizona'yı vaat ettikleri Zimmermann Telgrafı'nın kripto analizinin ABD'ye iletmesi ve bu sayede ABD'nin savaşa girmesidir (Seren, 2017, s. 164).

Tarihsel gelişimi açısından siyasi istihbarata, siyasetin var olduğu tüm dönemlerde rastlamak mümkündür. Fakat 20. Yüzyılın sonu ve 21. Yüzyıl itibariyle siyasi istihbarat kuramsal ve metodolojik bir yöntemle ele alınmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Bu yöntem ise stratejik istihbarat bünyesinde gelişmiştir (Kent, 2003, s. 3-4). Karar vericiler için muhtemel zaaf ve başarının anahtarı olarak görülen stratejik istihbarat, 1940 yıllarda Prof. Sherman Kent tarafından temelleri atılan metodolojik bir yöntemdir.

Ne var ki tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar uzanan gelişmeler, siyasi verilerin bilimsel olarak toplanabilmesi ve analizinin sağlanması sürecine çeşitli katkılar sağlamıştır. İstihbaratın evrimi, temel noktası olan savaş ve siyaset arasında ki ilişkinin eş

zamanlı olarak gelişmesi göstermesi sonucu, sıklıkla dillendirildiği gibi savaş siyasetin bir uzantısı olmaya devam etmiştir. Neticede istihbaratın amacı ekonomik, sosyolojik, askeri ve teknolojik birçok meseleyi ele alsa da özünde kendisini politik bir amaç ve kaygıya bırakmaktadır (Seren, 2017, s. 221).

3.1.5. Siyasi İstihbarat Uygulama Alanları

Tarih boyunca devletlerin varlığını etkilemek, bölmek, yıkmak ve ele geçirmek amacıyla birçok siyasi istihbarat faaliyeti yürütülmüştür. Kimi zaman devletler bu faaliyetler sonucunda askeri savaşlara girmeden nihai amaçlarına ulaşmışlar, kimi zaman ise hüsrana uğrayarak topyekûn bir savaş mücadelesi vermek zorunda kalmışlardır. Örneğin İngilizlerin Osmanlı toprak bütünlüğünü parçalama emeli bu faaliyetlerin kullanılması sonucu başarı ile gerçekleşmişken, yine bu faaliyetleri kullanarak Osmanlıyı bölmek isteyen Bolşeviklerin emeli gerçekleşememiştir. Ancak bugünün Rusya'sı olan Bolşeviklerin hala aynı emellerinin mevcudiyeti, devletlerin milli idealleriyle sonsuzluğu düşlediğinin kanıtıdır. Bu açıdan devletlerin hem içe dönük hem dışa yönelik siyasal tehdit ve riskleri öngörebilmesi için, siyasi istihbarat faaliyetleri yürütmeleri fevkalade önemlidir.

Günümüzde devletlerin siyasal hedeflere ulaşmak için kullandığı yöntemlerin niteliğini ve önemini karşılaştıkları dirençler belirlemektedir. Düşmanın direnme gücünü kırmak noktasında askeri güç önemli olmakla birlikte çoğu kez fiilen kullanılmamaktadır. Zira savaş, genellikle siyasal amaca ulaşmak için başvurulan en son yoldur. Savaşlara girişilmeden önce devletlerin başvurdukları yollar arasında, başka devletlerin iç işlerine çeşitli şekillerde müdahale etmeye yönelik uygulanan faaliyetler bulunmaktadır. Bu müdahale biçimleri; sıkandalar yaratmak, yıkıcı faaliyetlerde bulunmak, ihtilaller ihraç etmek, hükümet düşmanlarını örgütlemek, propaganda faaliyetleri yürütmek, suikastlar ve sabotajlar gerçekleştirmek, örtülü operasyonlar düzenlemek, siyasal sistemi etkilemeye yönelik casusluk faaliyetlerine ve istihbarat operasyonlarına müracaat etmek, etnik ve ideolojik grupları isyana teşvik ederek bölücü ve ayrılıkçı hareketlere destek vermek olarak sınıflandırılmaktadır (Gönlüböl, 2000, s. 159). Devletlerin siyasal hedeflerine ulaşmak için kullandığı bu yöntemler, aynı zamanda devletlerarasında bir siyasal savaşın başladığını da gösterir niteliktedir. Zira siyasi savaş ile sadece psikolojik değil, maddi ve askeri sonuçların da alınması mümkündür. Yani politik savaşla, devletlerin maddi ve askeri

kombinezonları altüst edilebilecek maddi ve askeri zaferler kazanılabilecektir. Dolayısıyla günümüzde siyasal hedeflere ulaşmanın gelişen bir yöntemi de, siyasal savaş niteliği taşıyan devletin iç işlerine müdahale yöntemidir (Güner, 1994, s. 7).

Günümüzde devletler, hedef bir devletin iç ve dış siyasal sistemini etkilemek ve yönlendirmek için bir devletin iç işlerine müdahale etmeninde yöntemi olan siyasi istihbarat faaliyetlerinden oldukça etkin bir şekilde yararlanmaktadır. Bu nedenle devletler, başka devletlerin siyasal sitemlerini, siyasal davranışlarını etkilemek ve kontrol etmek amaçlı faaliyetlerin dışında, iç güvenliği sağlamak adına içe dönük siyasi istihbarat faaliyetleri de yürütmek zorundadır. Özellikle ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden faktörlerde yaşanan değişim bu durumun temel sebebi olarak kabul edilebilir. Bir devletin siyasi istihbarat uygulamaları; devlet güvenliğine katkı sağlaması bakımından sınır komşularından başlayarak bölgesel ve küresel devletlerin kendi hakkında emellerini ve tutumlarını dikkatlice izlemek zorundadır (Girgin, 2003, s. 155). Bu bağlamda siyasi istihbaratın yöneldiği istihbarat uygulama alanı, devletlerin, kendi sınırları ve toprak bütünlüğü hakkında düşmanca tutum ve tavır sergileyen faaliyetlerinin engellenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Devletlerin başka bir devletin iç işlerine müdahale ederek siyasi bir grubu kullanması sonucu kazandığı hareket kabiliyeti, hedef devletin siyasal etkinliğini ve istikrarını bozacak, ideolojik ve etnik grupların ayaklanması ve hükümetlerin devrilmesine kadar uzanacak bir sürecin habercisidir. Bu nedenle devletlerin güvenliğinde önemli tehditler oluşturacak faaliyetlerin engellenmesinde, içe dönük siyasal istihbarat faaliyetlerinin kullanılması önem arz etmektedir. Devlet güvenliğine sağlayacağı katkının anlaşılması açısından ise, siyasi istihbarat olgusu, içe dönük ve dışa yönelik olmak üzere iki faaliyet alanı içerisinde incelenmesi gerekmektedir.

Bir ülkeyi yöneten hükümet, hem kendi iktidarı hem de devletin bekası için, ülke içerisinde siyasal sistemi etkilemek, yönlendirmek, devirmek amacı ve hedefiyle hareket eden bireyleri, grupları, örgütleri ve dış güçlerin faaliyetlerini öngörerek tespit etmek ve karşı koymak mecburiyetindedir. Aynı zamanda milli güvenliği de tehdit eden bu unsurların eylemlerinin engellenmesinde ve durdurulmasında merkezi ve kurumsal bir faaliyet alanın olan siyasi istihbarattan yararlanılması, devlet güvenliğine sağlayacağı katkı açısından elzemdir. İç siyasi dinamiklerin, faaliyetlerin ve örgütlerin; devletin bütünlüğüne,

siyasal iktidarın etkinliğine zarar vermeye yönelik girişimlerine karşı koyma, içe dönük siyasi istihbaratın kapsama alanı içerisindedir. Çünkü iç dinamiklerden kaynaklı tehditler; ağırlıklı olarak devletin güvenliğine yönelik, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerden oluşmaktadır (Karataş, 2008, s. 61). Devletin güvenliğine zarar verecek bu yıkıcı ve bölücü faaliyetler; devletlerin yönetim biçimini bozmak, rejimleri yıkmak, insanlar arasında düşmanlık sokmak, hükümete olan güveni sarsmak, halk arasında etnik ve dini, mezhepsel veya ideolojik ayrılık çıkartmak amacı ile girişilen faaliyet türleridir (Urhal, 2008, s. 205). Bu çerçevede devlet güvenliğine tehdit oluşturacak yıkıcı ve bölücü faaliyetlerin kapsamına, devletlerin siyasal bütünlüğü hedef alan tüm eylem ve faaliyetler de dâhil edilmektedir.

İçe dönük siyasi istihbarat faaliyetleri açısından, terörizm olgusu üzerine gerçekleşen uygulamaların incelenmesi oldukça önemlidir. Çünkü terörizm, meşru yollarla iktidarı elde edemeyen muhalif siyasi grupların, hükümetleri zorlayabilecekleri, rejimleri yıkabilecekleri ve halkı korkutabilecekleri önemli yıkıcı bir stratejidir (Altuğ, 1995, s. 23). Devletler açısından en önemli husus, terörizmin bu yıkıcı karakterinin karşısına engelleyici bir siyasi istihbarat faaliyeti ile karşı koymaktır. Bir ülkenin iç politikasını yönlendirmek amaçlı ülkelerin kendi iç dinamikleri kullanılarak harekete geçirilen önemli bir yapı Gladio'dur. Gladio, başta Avrupa devletleri olmak üzere, Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkede CIA ve MI6 (Military Intelligence Section 6) tarafından gizli bir şekilde kurulmuştur. Bu yapılanmanın amacı herhangi bir Sovyet saldırısı ve Sovyet işgali sırasında düşman hatların arkasından Sovyetlere zarar verebilmek ve ülkelerin siyasal yapılarını işgale karşı yönlendirmektir (Ganser, 2005, s. 23).

İsviçreli tarihçi Daniel Ganser, Gladio'nun gerilim için yürüttüğü stratejisine dikkat çekmekte ve bu örgütün Dünya'da birçok ülkede yaşanan siyasal olayların bizzat bir parçası olduğunu söylemektedir. Ayrıca Ganser, Gladio'nun; ülkeler içerisinde belirli klikler kurduğunu ve bu klikler sayesinde ülke siyasetine yön vermek için çalıştığını ve bu amaç için yıkıcı eylemler, saldırı ve suikastlar, bombalama olayları gibi faaliyetleri gerçekleştirerek halkı güvensizlik ve korku psikolojisiyle isyanlara ve devrimlere teşvik eden bir yapı olduğu yönündeki ifadeleri oldukça önemlidir (Karan, 2014, s. 14-15). Bu çerçevede 1960-1990'lı yıllarda İtalya'da yaşananları anlamak Gladio örgütünün yürüttüğü faaliyetleri anlamanın dışında bir ülkenin iç içlerinde siyasal nitelikli faaliyetlerin nasıl yürütüldüğünü anlamayı kolaylaştıracaktır. İtalya'da Gladio Örgütü, resmi rakamlara göre 1969-1987 tarihleri arasında politik nedenlere dayanan 15.591 şiddet ve terör eylemi

gerçekleştirmiştir. Bu eylemlerde, 491 ölü ve 1181 yaralı kayıtlara geçmiştir. İtalya'da Gladio örgütünün politik zemini etkilemek için giriştiği bu faaliyetleri, dönemin karşı istihbarat başkanı General Giandelio'nun 2001'de kullandığı ifadeler açıkça destekler niteliktedir. Giandelio sözlerinde, İtalyan komünistlerin itibarını yaralayan bu katliamların, Gladio gizli ordusu, İtalyan gizli sevisi ve bir grup İtalyan sağ kanat teröristin yanı sıra CIA tarafından desteklendiğini belirtmiştir. CIA'in İtalya'nın komünizme kaymasını engellemek için her şeyi yaptığı da doğrulanan önemli bir gerçektir (Ganser, 2005, s. 31). İncelenen bu örnek, bir ülkenin iç işlerinin yabancı devletlerin gizli faaliyetlerinin ne tür cereyan ettiğini gösterirken, içe dönük siyasi istihbarat faaliyetlerinin de, iç güvenliğe yönelik ne kadar etkili bir tehdit ve risk meydana getireceğini açıklar niteliktedir. İtalyan halkının siyasi yönelişinin değiştirilmeye çalışıldığı bu faaliyetlerde, dikkat çeken önemli bir husus, İtalyan gizli servisinin bir grup sağ parti taraftarı ve bir dış istihbarat örgütüyle birliktelik oluşturarak kendi halkına siyasal şiddet uygulamış olmasıdır. Netice bu siyasal şiddet, İtalya devletinin sadece iç güvenliğini tehdit etmekle kalmamış, ülkenin içinden çıkılması zor ve kaotik bir döneme girmesinde etkili olmuştur.

Dışa yönelik siyasi istihbarat faaliyetleriyle amaçlanan, bir devletin hedef olarak gördüğü bir başka devlet üzerinde yürüttüğü siyasi istihbarat faaliyetlerinin uygulanmış örneklerini anlamaya çalışmak değildir. Daha çok bu bölümde, devletlerin başka bir devletin siyasal sistemlerini ve devlet güvenliğini etkilemeye yönelik, dış siyasi sistemi zayıflatmaya amaçlayan, örtülü operasyonların, propaganda faaliyetlerinin, casusluk faaliyetlerinin, istihbarat operasyonlarının, suikast ve sabotaj faaliyetlerinin hangi amaç ve strateji için üretildiğini anlamaya çalışmak ve bu faaliyetlere karşı konulması sürecine katkı sağlamaktır. Siyasi istihbaratın stratejik düzeyde nasıl elde edileceğini anlamak için ise, küresel güçlerin siyasi ilişkileri, siyasi ittifakları, siyasi müdahaleleri yakından takip edilmelidir. Çünkü uluslararası alanda siyasal aktörler, sadece dışarından gelen tehdit ve risklere karşı koymak ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelere ayak uydurmak amacıyla hareket etmezler. Bunun dışında devletlerin çeşitli anlamda uluslararası hedefleri ve diğer uluslarda bulunan yurttaşlarının ihtiyaçlarını karşılama gereksinimleri bulunmaktadır. Devletlerin dış politikalarının amaç ve hedefleri ve bunu gerçekleştirme yöntemleri başka devletlere zarar verebilir (Gönlüböl, 2000, s. 86). Bu açıdan devletlerin kendi sınırlarından başlayarak komşu ülkeler, bölgesel güçteki devletler ve küresel güçteki devletlerin iç ve dış

siyasetindeki dinamikleri takip etmek ve muhtemel tehdit oluşturacak faaliyetlerine karşı koymak amacıyla dışa yönelik siyasi istihbarat faaliyetlerine önem vermesi gerekmektedir.

Devletlerin uluslararası politikada en önemli amaçlarından birisi, politik imajını her daim koruyabilmektir. Bu imajı korumanın ve geliştirmenin yöntemleri günümüzde oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Kamu diplomasisi yöntemi, bu örnekler içerisinde ki en önemli araçlardan birisidir. Uluslararası toplumu etkileme, yönlendirme, ülke çıkarlarını savunma, meşruiyet sağlama ve dış kamuoyu oluşturmada nitelikli bir yöntemdir. Bir devletin ulusal çıkarlarını ve etki alanını genişletmek amacı, kamu diplomasisinin ilk kullanılış amacıdır (Karan, 2014, s. 37).

Stratejik bir iletişim aracı olarak kamu diplomasisi, kamuoyunun anlaşılması bilgilendirilmesi ve etkilenmesi faaliyetlerinin toplamı olarak açıklanmaktadır. (BKDK, 2010). Farklı bir anlayış ise, kamu diplomasisini; ülkelerin dış politikasını diğer ülke haklarına anlatmak ve ülke imajını geliştirerek fikir savaşlarını kazanmak olarak tanımlanmakta ve kamu diplomasisini yumuşak güç (soft-power) unsuru ile ilişkilendirmektedir (Karan, 2014, s. 37). Yumuşak güç olgusu ise, askeri güç unsurları dışında ki parametreler olarak kabul edilmektedir. Yumuşak güç unsuru ile kamu diplomasisinin etkinliği, en başta kültür diplomasisi ile sağlanmaktadır. Örneğin Türkiye'nin yumuşak gücünü kullanarak kültür diplomasisi alanında etkin olabileceği sahaların başında Balkan bölgesi gelmektedir. Zira Balkanlarda hala Türk kültür ve medeniyetinin canlı bir şekilde yaşatıldığı ve korunduğu, özellikle Osmanlı hoşgörüsünün yaşatılması ve bu Osmanlı kimliğinin bir üst kimlik olarak kabul edilmesi, Balkan bölgesinin günümüz Türkiye'si açsısından önemli bir yumuşak güç sahası olduğunun göstergesidir (Bayraktar, 2012). Diğer yandan 2010 yılı itibariyle başlayan Arap hareketlerinde, kamu diplomasisi ve yumuşak güç unsurlarının, halkın ayaklandırılmasında bir vasıta olarak kullanıldığı göz önüne alındığında, kamu diplomasisinde kullanılan yumuşak güç yönteminin, modern anlamda ülkelerin siyasal sistemlerini etkileyebilecek niteliğe sahip olduğu anlaşılabilmektedir (Karan, 2014, s. 37). Bu açıdan dışa dönük siyasi istihbarat uygulamaları kapsamında Kamu diplomasisi faaliyetlerinin de kullanılması ulusal çıkarların ve menfaatlerin gerçekleşebilmesi adına önem arz ermektedir.

Dünyada tüm devletler iç politikalarında oluşturdukları gibi dış politikalarında da uzun soluklu stratejik temellere haiz politikalar hedeflemektedirler. Bu hedeflerin bir başka

devlet ile çakıştığı nokta devletlerin gizli yöntemler aracılığıyla çatışmalarının başladığı nokta olarak ifade edilebilir. Örneğin Ermenistan'ın ulusal sınırlarını belirlediği Anayasasının 13. maddesi Türkiye topraklarını kapsayan bir tanımı içermesi, (Tunç, 2008, s. 4) Ermenistan Devletinin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını hedef alan bir ulusal amacının varlığını ortaya koymaktadır. Bu amaç, Ermenistan dış politikasında ulusal bir hedef haline gelmekte ve Türkiye'nin Devlet güvenliğini tehdit eden bir unsur haline dönüşmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin Ermenistan'ın bölgesel anlaşmalarını, bölgesel düşmanlıklarını, bölgesel, ulusal ve küresel çıkarlarını tespit etmeye yönelik faaliyetleri, dışa yönelik siyasi istihbarat faaliyetlerinin uygulama alnını oluşturacak, aynı zamanda Türkiye'nin iç siyasetini etkilemesi muhtemel tehditlerin de öngörülmesine ve karşı konulmasına katkı sağlayacaktır.

Dışa yönelik etkin bir siyasi istihbarat faaliyeti gerçekleştirmek, düşmanca amaç güden bir devletin casusluk, propaganda, psikolojik harekât ve sabotaj faaliyetleri olarak tanımlanan ve devlet güvenliği açısından nitelikli tehdit olarak görülen faaliyetlerin önüne geçilmesinde önemli rol oynayacaktır. Zira devlet güvenliğini etkileyen iç tehditler, yurt dışı bağlantıları olmaksızın iç tehdittirler. Hedef ülkeye yönelik bir siyasal şiddeti desteleyerek demokratik sistemi yıkmak, devirmek, değiştirmek ve zayıflatmak amaçlı yürütülen faaliyetler her ne kadar dış destekli de olsa kökü tamamen ülke sınırları içerisinde bulunan tehlikeli faaliyetler kapsamında yer almaktadır. Ancak siyasal sistemi etkilemeye yönelik bu faaliyetlerin iç ve dış olarak ayrımının bu kadar kolay yapılabilmesi zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu zorluğun temel sebebi ise, ulusal güveliği tehdit eden bu unsurların, iç bileşenleri olan bir dış tehdit mi, yoksa iç bileşenleri bulunmayan bir dış tehdit mi olduğunun anlaşılması sürecidir. Çünkü bu süreç, yerli ve yabancı unsurların tipik bir karşımı olarak karşımıza çıkmakta iç ve dış tehdit bileşenlerinin farklılığı girift bir hal almaktadır. Örneğin, IRA İngiltere için bir iç tehdittir, ancak silahların ve patlayıcıların yerlilerin yanı sıra yabancı güçlerden de sağlanmış olması onu dış bileşenli bir iç tehdit olarak tanımlanması gerçeğini ortaya koymaktadır (Herman, 1996, s. 48). Bu konuda güncel bir örnek ise PKK'dır. Bu çerçevede bugün Türkiye'nin devlet güvenliği açsısından PKK terör örgütünün içerden oluşmuş bir tehdit niteliğinin üstünde bir yapıya sahip olduğunu, yani "dış tehditleri olan bir iç bileşen" haline geldiğini, ABD, İran, Rusya, Suriye ve Almanya'nın, Türkiye'nin devlet güvenliğini tehdit etme niteliğine sahip faaliyetlerini incelemekle anlamak mümkündür. Aynı zamanda bu

faaliyetlerin incelenmesi Türkiye'nin dışa yönelik siyasi istihbarat faaliyetlerinin başarı ve başarısızlığının anlaşılmasında önemli rol oynayacaktır.

3.2. Siyasi İstihbarat ve Stratejik İstihbarat İlişkisi

Siyaset ve strateji kavramları birbiriyle ilişkili aynı zamanda farklı iki kavramdır. 'Siyaset' olgusu gerçekte iktidar demektir ve hangi yolla olursa olsun arzulanan bir neticeye ulaşabilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Heywood, 2013, s. 10) Bu bağlamda siyasi istihbarat için de stratejik istihbarat yöntemi, uzun vadeli, geniş plan ve programların yapılabilmesi anlamını taşımaktadır.

Siyaset edenler için tarih boyunca, arzulanan amaç ve hedeflere ulaşmada türlü araçlar kullanılmış, birçok önemli yöntem denenmiştir. Bu yöntem ve araçlar içerisinde en önde gelen 'strateji' olgusudur. Strateji, siyaset yapanlar için uzun vadeli, geniş alanlı plan ve programlara karşılık gelmektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 92).

3.2.1. Siyasi İstihbaratın Stratejik istihbarat ile ilgisi

Hükmetmek isteyen siyasal iktidarın uzun vadeli ve geniş planlara duyduğu ihtiyaç hayati önem taşımaktadır. M. Tanju Akad, 'siyaset' için 'strateji' unsurunun neden önemli olduğunu şu sözlerle net bir şekilde ortaya koymaktadır. "*Strateji olgusu düşünce ve liderlikle ilgilidir, ayrıca savaşın, savaş dışı araçlarla en başta dış siyasetin farklı yolları ve diplomasi ile birlikte, eldeki amaca uygun olarak en iyi nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda genel fikir ve prensipler sunmaktadır"* (Akad, 2014, s. 4).

"Stratejinin esası siyasi amaç ve hedeflerin gerçekleşmesine yöneliktir" (Seren, 2017, s. 32). Bu nedenle strateji, siyaset için yani iktidarı kullanan organizasyon için elzemdir. Edward Mead Earle, stratejiyi; kimi zaman ulusun politikalarını ve silahlarını, savaşa girmeyi gereksizce erteleyecek ya da maksimum zafer şansıyla girecek şekilde birleştiren önemli bir araç olarak görmektedir (Kennedy, 2014, s. 12). Edward Mead Earle'nin bu tanımı, strateji olgusunu siyasi karar alıcılar nezdinde, nedenli muktedir olduğunu göstermektedir.

Siyaset, iktidarı kullanma, otorite kullanma, kolektif karar alma, kıt kaynakların tahsisi gibi birçok işlevi kapsayacak kadar geniştir. Özü bakımından tartışmalı bir kavramda olsa hükmetme, karar alma ve uygulama yoluyla toplumda kontrolü tesis etmektedir (Heywood, 2013, s. 23). Bu kontrolün sadece içe dönük değil dışa yönelik de sağlanması gerekmekte, hükmetme ve kara alma gerekliliği bu sürecin temelini oluşturmaktadır.

Strateji olgusunu sadece siyaset ve askeri alanında yer alan bir konu olarak değerlendirmek önemli bir eksiliği ortaya çıkarmaktadır. Çünkü günümüzde strateji, ekonomiden sosyolojiye, coğrafyadan kültürel incelemelere kadar bütün bilim dallarıyla kaçınılmaz olarak bağ kurmuştur (Akad, 2014, s. 4). Strateji olgusunun askeri ve siyasi alanın dışında bu kadar geniş bir alana yayılması, ulusal ve uluslararası düzlemde artan aktör sayısı ve karşılıklı ilişkilerin giderek karmaşık bir hal alması sonucudur.

Siyasetin en temel amacı, hükmetme, kendi varlığını koruma, sürdürme ve geliştirme ile karşı tarafın, yani varlığını koruma ve sürdürme olgularını tehdit edenin, bertaraf edilmesi yönünde eylem ve uygulamaları gerçekleştirmesidir. Strateji'nin ana konusu da ulusal ve uluslararası aktörlerin çevresi ile arasındaki ilişkilerini düzenlemesi ve rakiplerine üstünlük kurabilmesi için kaynakları harekete geçirmesi sürecidir (Dedeoğlu, 2014, s. 92). Bu anlamda ulusal ve uluslararası alanda etkinlik kurabilmek, kontrol ve güvelik sağlayabilmek, kolektif kararlar alabilmek 'siyaset' ve 'strateji' olguları arasında kurulan ilişkinin etkinliğine bağlı olmaktadır.

3.2.2. Siyasi İstihbarat ve Stratejik istihbarat İlişkisine Duyulan İhtiyaç

Özellikle modern ve postmodern dönemde devletlerin karşılaştığı iç ve dış siyasi tehditlerin (mikro milliyetçilik, terörizm, ayrılıkçı hareketler, etnik ve dini çatışmalar) önceden öngörülebilmesinde ve karşı tedbir uygulanabilmesinde siyaset ve strateji olgularının ilişkisi çözümleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu süreç siyasi istihbarat-stratejik istihbarat ilişkisine duyulan ihtiyacında başladığı süreçtir. Nitekim elde edilen siyasi istihbarat verilerinin stratejik analizden yoksun olması, siyasetin hükmetme becerisini ve yeteneğini engelleyerek, güç oluşturma niteliğini etkileyebilecektir. Bu nedenle siyasi istihbaratın en ses getireni, stratejik değerde ve önemde olanıdır (Girgin,

2003, s. 158). Stratejik öneme haiz istihbarat analizleri mevcut ve muhtemel risk ve tehditlerin öngörülebilmesinde katkı sağlamaktadır.

Stratejik istihbarat, ülkenin görünen görünmeyen ya da potansiyel düşmanlarını, mevcut ve gelecekteki risk ve tehdit unsurlarını tespit etmek ve ülkenin ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte hedef ve çıkarlarının korunmasını sağlayacak politikaların ve stratejilerin üretilmesini sağlamaktadır (Seren, 2017, s. 383). Siyasi istihbarat ise, ülkenin siyasal güvenliği bakımından sınır komşularından başlamakla birlikte yakın ve çevre bölgede ki devletlerin, siyasi durumlarını, tutumlarını, kendisiyle ilişkilerini (Girgin, 2003, s. 155), ülkelerin uluslararası siyasi hedef ve politikalarını, liderlerini, iç politikasını, politik gücün kaynaklarını, politik kültürünü ve politik süreçlerini takip ederek, ülkelerin kendi iç ve dış siyasetinin planlanması sürecine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (Özdağ, 2011, s. 68). Ancak bu sürecin metodolojik bir yöntem dâhilinde gerçekleştirilmesi fevkalade önem arz etmektedir. Bu yöntem ise, stratejik istihbarat olgusunun hedef bir alana yönelik istihbarat elde etme yöntemidir. Stratejik istihbarat, bilgi toplamanın yanı sıra, toplanan bilgilerin doğru değerlendirilerek kullanılması faaliyetidir. Stratejik istihbaratta kısaca, bilgiyi yönetmek, sentezlemek, değerlendirmek ve kullanmak esastır. Bu ise birçok bilimsel alandan yararlandırmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla stratejik istihbarat faaliyetleri, disiplinler arası bilimsel çalışmadır; yani 'akademik' olarak üretilmesi gereken istihbarat yöntemidir (Beşe & seren, 2011, s. 130).

3.2.3. Siyasi İstihbarat ve Stratejik İstihbarat İlişkisinin İlgi Alanları

Siyasi istihbarat devletin siyasal güveliğine yönelik potansiyel tehdit ve tehlikelere karşı içe dönük ve dışarıya yönelik olarak yürütülmesi gerekli olan istihbarat faaliyetidir. Bu istihbarat faaliyeti dışa yönelik olarak devlete, onun ulusal çıkarlarına, mevcut ya da potansiyel tehdit oluşturan, yabancı güçler, örgütler, hükümetler ve hükümet dışı gruplar, onların ajanlarının niyetleri, kabiliyetleri, planları ve faaliyetleri hakkında duyulan istihbarat ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte günümüzde siyasi istihbarattan ülkelerin dış politikalarını gerçekleştirmelerine yardımcı olması beklenmektedir (Kuloğlu, 2015, s. 23). Bu bağlamda siyasi istihbaratın stratejik istihbarat metodolojisine ihtiyaç duyduğu ve ilişki kurduğu süreç dışa yönelik siyasi istihbarat elde etme sürecidir.

Stratejik istihbaratın iç etmen ve etkilerin dışında bir sahaya odaklandığı görülmektedir. Örneğin 'İsviçre'nin Stratejik İstihbarat Servisi', ülke dışındaki istihbarat faaliyetlerini yürütmekle yetkilendirilmiş, temel görev alanı olarak yurtdışındaki askeri, teknolojik, siyasi, ekonomik sistemlerin çıkarlarını korumak olarak belirlenmiştir (Seren, 2017, s. 441). Siyasi istihbarat ise; içe dönük ve dışa yönelik olmak üzere iki ayrı alana odaklanmaktadır. Dışa yönelik siyasi istihbarat elde etme sürecinde stratejik istihbarat yönteminden yararlanılmaktadır. Ancak günümüzde, içe dönük olarak üretilmesi gerekli olan siyasi istihbarat analizleri içinde stratejik istihbarat yöntemine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla 'siyasi istihbarat', 'stratejik istihbarat' ilişkisi her ne kadar dış politika üretimi çerçevesinde gerçekleşse de günümüzde stratejik istihbaratın iç politik sistem ile ilişki içerisinde bulunması gerekmektedir. Ne var ki stratejik istihbarat faaliyetini salt olarak dış politika alnına hapseden bakış açısı, bilhassa günümüzde küreselleşme olgusuyla birlikte, iç ve dış güvelik ayrımının güçleştiği, globalleşen sorunlardan herkesin etkilendiği bir Dünyada kullanım alanının daraltılması yanıltıcı olacaktır (Seren, 2017, s. 443). İç siyasi güvenliğe yönelik stratejik istihbarat analizleri ülke sınırları içerisinde söz konusu olan büyük tehlikelerin önlenmesine yardımcı olabilecek bir istihbarat anlayışını ortaya çıkaracaktır. Özellikle stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizleriyle, politik motivasyon ve şiddet yoluyla ulusal güvenliği tehdit etmeye yönelik faaliyetlere (terörizmle mücadele, örtülü operasyon, sabotaj, yıkıcı faaliyetler, radikal etnik ve dini akımlar, organize suç), engel olunabilecektir (Kuloğlu, 2015, s. 24).

Bir ülkenin iç politik unsurlarını etkilemeye yönelik harekete geçebilecek risk ve tehdit unsurlarına hak ettiği değeri göstermemesi, yani bir terörist ve suç örgütünün eylemine seyirci kalması o ülkenin iç güvenliğini ve siyasi sistemini geri dönülmesi zor etkiler içerisinde bırakacaktır (Kuloğlu, 2015, s. 25). Bu nedenle iç siyasi güvenliğe yönelik siyasi istihbarat analizlerinde, stratejik istihbarat analiz ve değerlendirmelerine duyulan ihtiyaç açıktır. Fakat stratejik istihbarat ile siyasi istihbarat ilişkisinin net olarak anlaşılabilmesi için dış politika ile stratejik istihbarat ilişkisinin açıklanması gerekmektedir.

Stratejik istihbarat kuramının öncüsü Sherman Kent'in stratejik istihbaratın kapsamına yönelik yaptığın bir tanımda, iç işlerini ilgilendiren tüm bilgileri kapsam dışı bırakmış, polisin görev alanına giren bilgilerin stratejik istihbarat değerlendirmelerinde yeri bulunmadığını ifade etmiştir. Ayrıca stratejik istihbaratı, 'dış pozitif istihbarat' olarak değerlendirmiş özü, amacı ve kapsamı itibariyle, ülkelerin refahı ve güvenliği açısından

vazgeçilmez bir bilgi tanımlamıştır (Kent, 2003, s. 1-2). Sherman Kent stratejik istihbaratı, dış politikada gerçekleştirilmesi gereken bir istihbarat fonksiyonu olarak tanımlamış ve aynı zamanda stratejik istihbaratın dış politika ile ilgilenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Dış politika, stratejik istihbarat ile olan ilişkisinde geçmiş olayları ve mevcut durumları net olarak anlamak ve gelecekle ilgili doğru tahminlerde bulunmak gibi birçok görevi üstlenmektedir. Stratejik istihbaratın sadece dış politika olgusuna odaklandığı fikri güçlü bir fikirdir. Çünkü dış politikada karar verme sürecinde en etkili yöntem stratejik istihbaratın uyguladığı yöntemdir. Geleceği tahmin edebilme ve güncel olanı anlayabilmesi yetisi bu fikri destekler niteliktedir. Harry H. Ransom; Stratejik istihbaratın en önemli rolünün dış politikanın şekillenmesinde bulunduğunu ifade etmektedir (Köseli, 2011, s. 21-23). Diğer bir ifadeyle "Walter Lippmann'ın dediği gibi dış politika devlet için koruyucu bir kalkansa ise stratejik istihbarat o kalkanı tam zamanında doğru yere koyabilen şeydir" ifadesi, aynı zamanda siyasi istihbarat, stratejik istihbarat ilişkisinin nedenli vazgeçilmez olduğunu ve özellikle hangi hususla bağ kurduğunu kanıtlar niteliktedir (Şenel & Şenel, 1997, s. 14). Ayrıca stratejik istihbaratın dış politika ile ilgili tüm konularda, dış politika analizinde, kararların alınmasında ve yürütülmesinde etkin bir role sahip olması ülkelerin ulusal hedef ve çıkarlarının yürütülmesi hususunda önemli katkı sağlayacaktır.

Stratejik istihbaratın en yoğun ilişkide olduğu alan dış politika alanı olarak kabul edilmektedir (Kent, 2003, s. 1). Fakat tehdit olarak algılanan olgu ve aktörlerin artışı, güvenlik halkaları arasındaki ayrımın giderek azalması, diğer bir ifadeyle uluslararası çevrede tehdit olarak beliren her unsurun bireyi etkiler hale gelmesi güvenlik ve istihbarat stratejilerini etkilemiş olması bu kavrama olan bakış açısında değişime neden olmuştur (Dedeoğlu, 2014, s. 152-153). Bu süreç beraberinde iç ve dış sorunlar ve tehditler arasındaki ayrımı azaltmış uluslararası güvenlik stratejilerinde ters orantılı dönüşümlere neden olmuştur. Bu dönüşümler neticesinde stratejik istihbarat iç tehditleri de kapsar hale gelmiştir (Seren, 2017, s. 131). Bu nedenle stratejik istihbarat olgusu günümüzde hem içe dönük hem de dışa yönelik olarak devletlerin siyasal güvenliğinin sağlanması noktasında katkı sağlamaktadır.

Devletler tarafından stratejik analiz, karar vermede meşru bir bileşen olarak kullanılmadığı sürece sorunları ve tehlikeleri ön görebilmesi mümkün değildir. Bu açıdan 'stratejik istihbarat' analizleri önemlidir. Zira stratejik istihbaratın bütün amacı devletlerin

hedeflerine ulaşmasını desteklemektir (McDowell, 2009, s. 24). Aynı zamanda stratejik istihbarat, ulusal güvenlik çıkarlarına yönelik acil tehdit uyarıları sağlarken, üst düzey hükümet yetkililerinin uzun vadeli düşünme eğilimlerine katkı sağlamaktadır. Bruce Berkowitz ve Allan Goodman'ın da ifade ettiği gibi stratejik istihbarat; geleceği planlayabilmek için gereken büyük, resmi ve uzun vadeli tahminleri yetkililere sunmak üzere tasarlanmıştır (Russell, 2015, s. 5). Netice olarak stratejik istihbarat, milli güç unsurlarına yönelik yürütülmesi gereken istihbarat türüdür.

4. SİYASİ İSTİHBARAT ANALİZİNDE KULLANILAN PARAMETRELER VE TEHDİT UNSURLARI

4.1. Siyasi İstihbarat Analizinde Kullanılan Temel Parametreler

Bilgi çağının gerçekte problemleri teknolojik değildir. Aksine problemler; düşünmek, mantık yürütmek, diyaloglara katılmak ve yeni analitik teknikler ile yeni kavramsal araçları kullanarak insan zihninin işleyişini anlamak ve analizini yapmakla ilgilidir (Moore, 2007, s. 16). Dolayısıyla insanın zihin analizinin teknolojik gelişmeleri çözümlemekten daha önce gelmesi gerektiği çok açıktır. Zira tarihten bugüne tüm Dünya'da savaşları, barışları ve teknolojik gelişmeleri hazırlayan insan zihni ve karar alma süreçleridir. Karar alma süreçlerini bilmek, kararların nasıl alındığını anlamak açısından da çok önemli ve herhangi bir siyasi analiz yapabilmenin de gerekliliğidir (Özdağ, 2011, s. 69). Bu nedenle hükümetlerin, devlet güvenliğini sağlayabilmesi, ulusal çıkar ve menfaatlerine göre hareket edebilmesi, yabancı devletlerin siyasi karar alma süreçlerini ve yöntemlerini öngörebilmesiyle yakından ilişkilidir.

Devletler açısından, yabancı güçlerin siyasi süreçlerinin öngörülebilmesinde kullanılan metotların başında stratejik anlamda üretilebilen siyasi istihbarat analiz yöntemi gelmektedir. Bu analiz yöntemi; hedef bir ülkenin siyasi güç dağılımından, siyasi kültürel kodlarına, uluslararası politik hedeflerinden, güç ve gücü oluşturan kaynaklarına kadar tüm siyasal sistemin zayıf ve güçlü noktalarının tespit edilmesinde kullanılabilen bir yöntemdir.

Siyasi istihbarat analizi, statik parametreler üzerinden değil; dinamik parametreler üzerinden elde edilmektedir. Aksi takdirde stratejik sürprizler, siyasi gücü zorlayarak devlet güvenliğini ve ulusal çıkarları tehdit eder bir niteliğe ulaşmaktadır. Bu tanıma önemli örnek birçok siyasi analizcinin öngördüğü fakat CIA analizcilerinin öngöremediği, Pearl Harbor baskını (1941), Güney Kore'ye Komünist saldırıları (1950), Sovyet Birliğinin Çekoslovakya'yı işgali (1968), İran devrimi (1979) ve Irak'ın Kuveyt'i işgali (1990) gibi önemli siyasi sonuçlar meydana getiren operasyonlar gösterilebilir. Çünkü bu operasyonlar ABD tarafından stratejik bir sürpriz olarak değerlendirilememiştir (Davis, 2002, s. 3). Dolayısıyla verilen bu örneklerden yola çıkarak, doğru parametreler ışığında üretilemeyen

siyasi istihbarat analizlerinin nedenli etkili sürprizleri meydana getirebileceği oldukça açıktır.

Siyasi istihbarat analizinin siyasi sistemi güçlü ve etkisiz bırakma potansiyeline sahip belirli temel parametreler ışığında yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde üretilen istihbarat, stratejik boyuttan yoksun olmakla kalmayacak, aynı zamanda ölü doğacaktır. Bu nedenle, stratejik anlamda üretilecek bir siyasi istihbarat analizinde kullanılacak temel parametreler ve bunların işlevsel rolü hayati önem arz etmektedir. Bu bağlamda devlet güvenliği açısından önem taşıyan siyasi kurumsal yapılar ve karar alıcılar siyasi istihbarat analizinde kullanılacak temel parametreler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi istihbarat analizinde kullanılacak temel parametreler, hedef ülkelerin tarihi ile başlatılmalıdır. Çünkü tarih; siyasi faktörler ve aktörler açısından pusula niteliği taşımaktadır. Ardından devletin örgütlenme modeli olan anayasal yapısıyla devam edilmelidir. Çünkü anayasal sistem iktidarın hem iç hem dış politikasını sınırlandırabilecek temel parametreleri içeren kontrol mekanizmasıdır. Daha sonra siyasi analiz, toplum ve devlet arasındaki siyasi ilişkileri anlamak adına siyasi kültür izahına yoğunlaştırılmalıdır. Aksi takdirde yapılan tüm siyasi istihbarat analizleri bütünü görmekten uzak olacaktır. Siyasi istihbarat analizinde kullanılan diğer önemli bir parametre de siyasi partilerdir. Siyasi partiler, hemen hemen bütün ülkelerin siyasal hayatının temel unsurları ve başlıca dinamik güçlerini oluşturmaktadırlar (Kapani, 2000, s. 159). Bu nedenle siyasi istihbarat analizinin vazgeçilmezi konumundadırlar. Siyasi analizcinin incelemesi gereken diğer önemli bir parametre ise, Thomas Paine'in 'Anayasasız İktidar' ve 'Haksız Güç' olarak tanımladığı baskı gruplarıdır (Heywood, 2013, s. 347) .

Dünya'da devletleri yönetenler açısından, ülke içerisinde siyasal ve sosyal sistem üzerinde kurulan hâkimiyet oldukça önemlidir (Özdağ, 2011, s. 69). Çünkü siyasal ve sosyal sisteme hâkim olan hükümetler etkin hükümetlerdir. Siyasi istihbarat analizlerinde de, hedef ülkenin hükümet etkinliği yani ülkeyi yönlendiren beyinin zihin durumu oldukça önem taşımaktadır.

Siyasal sistemin bütünlüğünü bozmayı amaç edinmiş, yıkıcı ve bölücü yapıların faaliyet alanı doğrudan hükümeti devirmektir. Bu nedenle siyasi istihbarat analizinde kullanılan temel parametreler arasında yıkıcı ve bölücü yapıların etkinlikleri, faaliyet

alanları, ilişkide oldukları gizli örgütler, operasyon taktikleri ve stratejilerinin de analizinin yapılması hedef ülkelerin ulusal güvenlik yapılarının etkinliğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

21. yüzyılda siyasi istihbarat analizine sadece sınıflandırdığımız bu parametreler soncunda ulaşılacağını söylemek gerçekçi olmayacaktır. Çalışmamız, sınıflandırdığımız bu parametrelerin siyasi istihbarat analizine sağlayacağı katkıların izah edilmesiyle sınırlandırılmıştır.

4.1.1. Tarih

Siyasi istihbarat analizinde tarih önemli bir yere sahiptir. Çünkü devletler geleceklerini tarih sayesinde planlayarak hareket etmektedirler. Bu anlamda bir ülkenin siyasi sisteminin analizi o ülkenin tarihini çözümleyebilmekle yakından ilişkilidir. Bu tespiti destekleyen İbn-i Haldun, insanların ve devletlerin durumlarında yaşanan değişimleri, kuvvet ve kudretlerinin nasıl arttığını, sınırlarının nasıl genişlediğini, ölüm ve yıkılma çağı gelene kadar yeryüzünün nasıl şekillendiğini anlamanın tarihi anlamaktan geçtiğini ifade etmektedir (Haldun, 1990, s. 5).

Bir ülkenin tarihini anlamak, dününü anlamaya çalışmak olarak değerlendirilmektedir. Ancak tarih, geçmiş bugün ve gelecek arasında bağ kuran bir olgudur. Bir ülkenin tarihini çözümlemeye çalışmak bugün ki siyasi realiteyi ve gelecek için oluşturulacak stratejik planların öngörülmesine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede Rusya Cumhuriyetinin, Türkiye Cumhuriyeti denizleri ve boğazları hakkında hâkimiyet ideası, bugünün siyasi realitesi sonucu ortaya çıkmadığı gibi yarında son bulması beklenen bir idea değildir (Özkan, 2015). Türkiye için tehdit niteliği oluşturması muhtemel bu durumun tarihi bilgiler ışığında incelenmesi siyasi ilişkiler için önemli, devlet güvenliği açısından gereklidir.

Gerçek hayat hiçbir zaman prensiplere çerçevelere sığdırılamaz fakat tarihten süzülüp gelen bazı prensipleri, bugün yaşadıklarımıza farklı açılardan bakabilmek ve kavrayabilmek için kullanmamız gerekmektedir. Tarihte, birçok olayın içerisinde bulunmuş

siyasi liderler ve komutanlar, yaşadıkları olayların tam olarak ne olduğunu, onlarca yıl sonra, olaylara farklı yönleriyle bakabilmenin etkisiyle anladıklarını ifade etmişlerdir (Akad, 2014, s. 7) Bu açıdan olaylara karşı yeterince geniş bir bakış açısı elde edebilmek için, tarih mefhumunun iyi bilinmesi fevkalade önemlidir.

Bir milletin tarihi, kendisi için önemli olduğu kadar diğer milletler açısından da önem taşımaktadır. Örneğin ABD, Rusya, Almanya, İngiltere, Çin ve Japonya gibi ülkeler kendi tarihleriyle birlikte Dünyanın öteki ülkelerinin tarihlerini de birlikte incelemektedirler (Baykara, 1996, s. 6). Bu bağlamda bir ülkenin Türk tarihi üzerine yapacağı incelemelerin menfaatimiz doğrultusunda sonuçlanacağını düşünmek mümkündür ancak, yapılacak tarihsel incelemelerin Türklerin menfaati düşünülerek değil, incelemeyi gerçekleştiren ülkenin öz menfaatleri doğrultusun hareket edileceği de önemli bir gerçektir. Bu duruma örnek, Türkoloji'yle ilgili ilk çalışma ve yayınların Batı Avrupa ülkelerinde başlamış olması gösterilebilir. Bu çalışmalarda Avrupalılara Türkler ve Türk dili hakkındaki ilk bilgilerin, savaş tutsaklarının ve Türkler arasında Hıristiyanlık propagandası yapan misyonerler tarafından verilmiş olması oldukça dikkat çekicidir (Pekacar, 2012, s. 257).

Tarih bilgisinin devletler ve milletler açısından önemine vurgu yapan önemli bir düşünürde ünlü Fransız tarihçi March Bloch'dır. 1944 yılında işkenceyle öldürülmeden önce, Fransız halkına yenilginin nedenlerini açıklayan; ülkesinin ve Avrupa'nın tarihini anlamadıkları için onlara serzenişte bulunduğu bir yazı bırakmıştır. March Bloch: ''*Tarih, dünün önceki günden niçin ve nasıl farklı olduğunu incelemek suretiyle yarının dünden nasıl farklı olacağını öngörmeye yarayacak sonuçlara ulaşılabilir. Geçmişteki olayların bıraktıkları izler asla düz bir hatta ilerlemez, fakat geleceğe uzanan bir eğri üzerindedir*'' (Akad, 2014, s. 9) sözleriyle, tarihten gelen eğrileri incelemenin Dünya'yı daha iyi anlamanın yolu olduğunu söylemektir.

Siyasi istihbarat analizinde kullanılacak tarih parametresi, gelecek için öngörü yapmakla birlikte bugün ön görmediklerimizin nasıl gerçekleştiğini de izah etmekte ve katkı sağlamaktadır. "İstihbarat Teorisi" adlı eserin yazarı Ümit Özdağ bu konuda, bir ülkenin tarihini anlamadan siyasi analizinin yapılmasının mümkün olmadığını söylemekte toplumsal ve siyasal yapının tarihsel süreç içinde anlam kazandığını vurgulamaktadır (Özdağ, 2011, s. 68). Bu konuda kendi toplumsal ve siyasal yapısını soykırım iddiası ile

anlamlandıran Ermenistan'ın, diğer ülkeler üzerinde tarih parametresini kullanarak yürüttüğü faaliyetler, bir ülke siyasetini etkileme çabası kapsamındadır. Örneğin 2011 yılında Fransa Meclisi Genel Kurulu'nun 1915 olaylarının soykırım olmadığı yönünde ifadeleri suç saymaya yönelik yasa teklifiyle, soykırım demeyen bilim insanlarının bile cezalandırılmasını gündeme getirmiştir. Tarihçilerin bu kapsam dışında tutulması önerisi bile kabul görmemiştir. (NTV, 2011). Neticede teklif edilen tasarı önemli bir hukuki engele takılarak bir alt komisyona gönderilmiş ve görüşmeler sonlandırılmıştır. Fakat Fransa meclisinde 1915 olaylarının soykırım olarak teklifinin dahi kabul görmesi, tarih olgusunun siyasi ilişkilerde kullanıldığında nedenli etki göstereceğini açıklar niteliktedir.

''Tarih, siyasi istihbaratın temel ve vazgeçilmez bir analiz aracıdır'' (Özdağ, İstihbarat Teorisi, 2011, s. 68). Dolayısıyla tarihi parametresinin bulunmadığı bir siyasi istihbarat analizi yeterli olmadığı gibi doğru sonuca ulaşmaktan uzak olacaktır. Devletlerin bugününü anlamak için dününü bilmek, dününü bilmek içinde tarihsel araştırmalar yapmak gerekmektedir. Bu bağlamda bir ülkeye yönelik yapılacak siyasi istihbarat analizinde tarihsel çözümlemenin hangi konular üzerinde durması gerektiğine yönelik sınıflandırma yapılmak zorundadır. Çünkü tarih başlı başına derinliğe sahip siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok alanı kapsayan bir bilim dalıdır. Örneğin, ''Almanlar kimdir?'' soruna tarihten yararlanılarak verilebilecek cevaplar Almanların bugün ki siyasi rasyonalitesini anlayabilmek için önemlidir. Tarihe bakmak Almanlar açısından, büyük istikrarsızlıklar ve savaşlar içinde birleşmiş, bölünmüş, büyümüş ve küçülmüş bir ülke gerçeğini ortaya çıkaracaktır. Tarih boyunca ırkçı çağrışımlara neden olmuş bir Alman milliyetçiliğini göz önünde bulundurmak ise, Almanların iç ve dış siyasi davranışlarında milliyetçiliği her daim göz önünde tutacağının işaretidir (Roskin M. G., 2013, s. 202-206). Özellikle Almanya'nın tarihi incelendiğinde, Alman stratejik yönelişinin temelinin Alman birliğinin sancılı oluşum döneminde belirginleşmesi, Almanya'nın devlet gücünün hangi siyasi değerler üzerinde ilerlediğinin anlaşılmasına katkı sağlayabilecektir (Davutoğlu, 2014, s. vı). Tarihin bugünkü politik analizler açısından önemini ve gerekliliğini açıkça ortaya koyan bu örneklendirme, aynı zamanda kapsamı daraltılmadan yapılacak bir politik analizinde nedenli zor olacağını göstermektedir. Dolayısıyla tarihi çözümlemeler kullanılarak bir ülkenin iç ve dış politikasına yönelik yapılacak siyasi istihbarat analizine hedef ülkenin siyasi sistemine yapılmış müdahalelerin (ihtilallar, darbeler, isyanlar) incelenmesi ile başlanmalıdır. Bu kapsamda;

1) İhtilal ve darbelerin hangi siyasal ve sosyal yapıların desteğiyle oluştuğunun incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bugün ve gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir ihtilal veya darbenin aynı siyasal ve sosyal yapılarda rol alma olasılığı önemlidir.
2) İhtilal ve darbelerin hangi sıklıkla yaşandığı, nasıl sonuçlandığı ve bu sonuçların devam eden etkilerinin neler olduğu incelenmesi gereken diğer önemli bir konudur.
3) Darbe ve İhtilallerin yaşandığı dönemlerde, iktidar partisinin ideolojik görüşü, liderlerin ve partilerin tutumları araştırılmalı ayrıca etnik azınlıkların darbe ve ihtilal dönemlerinde davranış modelleri belirlenmelidir.
4) Toprak kaybı ve bölünmeyle sonuçlanmış isyanlar ve bu isyanların siyasal ve sosyal sebepleri araştırılmalıdır. Ayrıca darbe, ihtilal ve isyan olgularının yaşandığı süreçte, gizli örgütlerin hangi alanları ve yöntemleri kullanarak faaliyet gerçekleştirdiği de incelenmesi gereken önemli konular kapsamındadır. Bu bağlamda ülkelerin siyasi sistemlerine yapılmış müdahalelerin incelenmesini doğal tarih teorisyenlerine dayandırarak açıklamak gerekmektedir. Çünkü doğal tarih teorisyenleri, siyasi sisteme yönelik yapılması muhtemel müdahalelerin (ihtilaller devrimlerin) öngörülebileceğini çalışmalarıyla ortaya koymuşlardır. Bu konuda önemli bir çalışma Crane Brinton'un 'İhtilal'in Anatomisi' adlı eseridir. Bu eser de Brinton İhtilallerin geçmek zorunda olduğu ortak bir sürecin varlığı ihtimalinden hareketle 1640 İngiliz, 1776 Amerikan, 1789 Fransız ve 1917 Rus ihtilallerini incelemiş ve bazı ortak noktalar tespit etmiştir.

İhtilallerin meydana gelmesi için uygun ortamın oluşmasından, devrimin gerçekleşmesine ve devrimin ardından doğacak yeni sisteme kadar devam eden gelişmelerin temel özelliklerinin aynı olduğu ileri sürülmektedir (Daver, 1969, s. 52). Fakat klasik anlamda tahlil edilmiş bu ihtilallerin bugün yerini renkli ihtilaller almıştır. Bu yeni ihtilal şekli, eski klasik şekille birçok noktada birleşse de farklılığı göz ardı etmek imkânsızdır. Bu açıdan modern renkli devrimleri klasik yöntemlerden ayıran ise, mevcut yönetimlerin karşısına sivil toplum örgütleri, sistemli organizasyonlar ile gençlerden oluşan protestocu grupların çıkmasıdır (Kafkasyalı, 2015). Doğal tarih teorisyenlerinin de ortaya koyduğu gibi, klasik ve modern Dünyada yaşanmış ihtilallerin, darbelerin, devrimlerin ve isyanların oluşum şekillerinin ortak bir sürecin varlığını gerektirmesi, bu

müdahale yöntemlerinin analizinin tarihsel araştırmalar neticesinde yapılması gerektiğini göstermektedir.

Crane Brinton'un yapmış olduğu analiz çalışması her ne kadar klasik dönem üzerinde gerçekleşmiş olsa da tarihsel çözümlemelerin ışığında yürütülecek bir siyasi istihbarat analizinin bugün yaşanmakta olan kaotik ve karmaşık süreçleri ve bu süreçlerin amaçlarının açıklanmasına yardımcı olacağı açıktır. Bugün bölünme ve parçalanma süreçleriyle sonuçlanan siyasal müdahale (İhtilaller, darbeler, devrimler) gibi yöntemler, dünün bir devamı olarak bugün de seyir etmekte ve siyasi istihbaratın ortaya koyacağı perspektif bütünlüğü de tarih olgusunun işlevselliğini önemli ölçüde artırmaktadır. Son olarak tarih olgusu, güçlü duygular uyandıran siyasi semboller; bayraklar, krallar, din, milli marş, ulusal tatiller gibi birçok sembol sayesinde, yurttaşlara ortak girişimin bir parçası olduklarını hissettirerek ülkenin bir arada tutulmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla tarih, bir ülkenin tam anlamıyla tanınmasında onun sembollerini ve bu sembollerin tarihi kökenini ve şimdi çağrıştırdıklarını anlamak ve bilmek adına gereklidir (Roskin M. G., 2013, s. 8). Bu değerlerin bilinmesi rakip ülkelerin duygu durumlarının da bilinmesine katkı sağlayacak, böylece tarihi, devletlerin siyasal davranış ve tutumlarına nasıl katkı sağladığı kısmide olsa öngörülebilmiş olacaktır.

4.1.2. Anayasal Yapı

Siyasi istihbaratta, devletlerin siyasi yapılarının anlaşılmasına katkı yapacak önemli bir parametre anayasal yapılardır. Anayasal yapıların incelenmesi, hedef devletlerin siyasal yapıları, devlet-halk ilişkisi, kurumsal örgütlenmeleri, yasama, yürütme ve yargı organlarının yetki ve kapsamları hakkında önemli bilgiler sağlayacaktır (Özdağ, 2011, s. 71). Devletler anayasaları aracılığı ile kurumsal yapılarının işlevselliğini ve işlevini somutlaştırırlar. Anayasal yapılar devlette kimin ne yaptığının yazılı tasviri olan bu ifade, devlette bulunan tüm örgütlerin otoritesini, sınırlarını tanımlayan ve bu örgütsel yapılar arasında oluşacak çatışmaların çözümlenmesi için düzenli kararların temin edilmesini belirleyen yapılardır (Roskin ve diğerleri, 2013, s. 104-106).

Anayasalar; bir toplumun siyasal bakımdan yönetilmek konusunda anlaştığı, genel sistemi ortaya çıkartan, kurumlar ve yasaların bir araya gelmesi sonucu oluşan yapılardır.

Devletlerin anayasal yapıları, hükümet sistemini, hükümeti yöneten veya düzenleyen kuralların tümünü tanımlayan kurumlardır. Ancak geleneksel olarak Dünya'nın birçok ülkesinde hükümet sistemleri, hukuksal ve hukuksal olmayan (örf, adet) kuralların karışımıyla belirlenmiş anayasalardan oluşmaktadır (Wheare, 1984, s. 1-3). Bu anayasalar, siyasi otorite ile toplum arasındaki ilişkiyi, hakları, ödev ve yükümlülükleri, devletlerin kurumsal örgütlenmelerini ve işleyişini belirleyen kuralların tümünü kapsamaktadır. Bu açıdan anayasalar bizatihi kurum olarak kabul edilmektedir. Anayasaların incelenmesi hedef ülke siyasi sistemi hakkında birçok ipucu verebilecektir, ancak bu durumun her zaman için geçerli olmasa mümkün olmayacaktır (Roskin M. G., 2013, s. 8). Anayasal yapıda devletlerin siyasi sistemleri önemlidir. Çünkü her sistemde parlamento mevcuttur ve ayrı kurallar çerçevesinde işletilmektedir. Yasama, yürütme ve yargı organlarının faaliyet alanları aynıdır ancak sistemlerin işleyişinde değişiklikler bulunabilmektedir (Özipek, 2009, s. 76). Dolayısıyla siyasi istihbarat analizinde devletlerin anayasal (yazılı/yazısız) yapılarının incelenmesine öncelikle siyasal sistemin tespiti ile başlanmalıdır. Daha sonra siyasal sistem içerisinde bulunan icra organlarının işleyişleri ve işlevsel özellikleri incelenmeli ve devlet-yurttaş ilişkisini belirleyen temel haklar ve özgürlükler konusu ile analize devam edilmelidir (Özdağ, 2011, s. 71).

Bir ülkenin anayasal yapısına yönelik araştırmaların temel hedefi devletlerin hangi siyasi sistemle yönetildiklerinin anlaşılmasıyla başlanmalıdır. Böylece anayasanın muhtevası ve ortaya koyduğu kurumsal yapı, anayasaya uygulamada riayet edilme derecesi ve ayrıca anayasanın değiştirilebilme kolaylığı anlaşılmış olacaktır (Heywood, 2013, s. 375). Aksi takdirde hedef ülkeye yönelik politik analizler tutarsız bir zemin içerisinde ortaya çıkacaktır. Çünkü siyasi sistemlerin (başkanlık, parlamenter) temel icracı organları (yasama yürütme yargı) ülkede ki rejime göre değişiklik göstermekte böylece hem teorik hem de uygulama alanlarında önemli farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin İngiltere'de, Almanya'da ve Fransa'da anayasanın dağıttığı güç yetkisi farklıdır. İngiltere'de ve Almanya'da kraliçe ve Cumhurbaşkanı yönetmekten çok dekoratif amaçlı hizmet etmektedir. Fransa'da ise, günümüzde Cumhurbaşkanın yönetim yetkisi bulunmaktadır (Roskin, 2013, s. 8).

Siyasi istihbaratta yazılı metinlere aktarılmış anayasalar önem taşımaktadır. Ancak anayasaların önemi sadece yazıya dökülmüş metinler olmalarından ileri gelmemektedir. Teorik olarak yazılı anayasalar, yasalarla korunan, buna karşılık yazılı olmayan

anayasalarda adet ve gelenekler üzerinden somutlaştığı düşünülen anayasalardır. Yazılı anayasaların ortaya çıkması insan eseri olarak kabul edilirken, yazısız anayasalar tarih boyunca gelişen organik varlıklar gibi görünmektedirler (Heywood, 2013, s. 375). Bu çerçevede anayasaların yazılı veya yazısız olmaları siyasi istihbarat analiz sürecinde belirli farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla hedef ülkelerin anayasalarında yer alan metinlerin incelenmesinin yanı sıra uygulama alanlarının da titizlikle araştırılması gerekmektedir.

Devletler anayasa aracılığı ile milli ideallerini, milli amaçlarını yazıya dökmektedirler (Roskin ve diğerleri, 2013, s. 104). Günümüzde milli ideallerini anayasasında da açıkça beyan eden devlet örneklerinden birisi Ermenistan Cumhuriyet'idir. Anayasasının 13. Maddesin de milli sınırlarını; *"Ermenistan Cumhuriyetinin sınırı, Nuh'un gemisine sahip Ağrı Dağı kalkanın merkezi ve tarihi Ermenistan'ın dört kralının sınırında yer alır. Bir kılıç, bir dal, bir demet, bir zincir ve bir kurdele altında betimlenirken kalkan bir aslan ve kartal ile desteklenir"* (Tunç, 2008, s. 4), sözleriyle tanımlayan Ermenistan anayasası, Ağrı Dağ'ını merkez alan bir sınır tanımlamasıyla Türk toprakları üzerindeki niyetini vurgulayarak Türkiye Cumhuriyeti Devlet'inin ulusal sınırlarına yönelik muhtemel bir tehdit örneğini oluşturmaktadır.

Siyasi istihbarat analizinde anayasal yapıların teorik çerçevelerinin incelenmesinin yanı sıra, gerçekleşen anayasal uygulamaların sonuçlarının da incelemesi gerekmektedir. Bir ülkenin anayasasının, halk ile devlet ilişkisine, kurumsal örgütlenmelerinin doğasına ve bireylerin anayasaya olan bağlılığına yönelik inceleme yapılması, anayasal yapıların doğru analizi için önem taşımaktadır (Özdağ, 2011, s. 71). Bir anayasanın ülke içerisinde ne derecede etkili olduğu önemlidir. Ancak etkili anayasa, sadece anayasal kuralların varlığıyla değil, bu kuralların hükümetleri sınırlandırma kapasitesiyle ilişkilidir. Örneğin SSCB gibi komünist devletler zamanında ülkedeki komünist parti iktidarının tekel olduğunu kabul eden anayasalar bulunmaktaydı, bu nedenle anaysalar siyasi olarak konu dışıydı, çünkü anayasanın yorumlanmasını üstlenen yargı, partinin kontrolü altında tutuluyordu (Heywood, 2013, s. 379). Neticede anayasal yargının, siyasi partilerin güdümüne girdiği ülkelerde bireysel hak ve özgürlükler, kurumsal örgütlenmelerin doğası ve halk ile devlet arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi zorlaşacaktır.

Siyasi sistemi otoriter ve totaliter olan, iktidarı bağlayıcılığının şekilci olduğu anayasalarda, anayasanın hukuki niteliğinden daha çok siyasi otoriterlerin fiili eylemlerinin analizi yapılmalıdır (Özdağ, 2011, s. 71). Örneğin yasama faaliyetlerinde partilerin etkisi tutum ve davranışları, baskı gruplarının yasamaya etkisi, o ülkede anayasanın iktidarı bağlayıcılığının şekilci olduğunu gösterecek faktörlerdir.

Anayasal yapıların incelenmesinde yasama organının gücü oldukça önemlidir. Çünkü yasama organı siyasi sistem içerisinde önemli bir icra organıdır. Birçok ülkede yürütmeden daha az etkiye sahiptir. Bu durum yasama organında parti disiplininin etkili olmasından ileri gelmektedir. Bir parlamento üyesinin, sadece parti denetçilerinin istediği doğrultuda oy kullanıyor olması önemlidir. Zira parlamentolar yurttaşları temsil etmekte, kamuyu eğitmekte, çıkarları şekillendirmekte ve en önemlisi icra organlarının faaliyetlerini denetleyerek onları eleştirmektedir (Roskin M. G., 2013, s. 8-9). Bu çerçevede siyasi istihbarat kapsamında bir ülkenin anayasal yapısının analizi, siyasi sistemde bulunan icra organlarının çalışma yöntemlerinin, devletlerin milli hedeflerinin, devlet-yurttaş ilişkisinin ve kamu kurum-kuruluşlarının örgütsel yapılarının anlaşılmasında önemli role sahip olacaktır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin 1977 Anayasası, sınıfsız bir ütopya inşa etmeye hasredilmiş, gelişmiş bir sosyalist toplum olduğunu ifade eder. Yine o dönem Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası ise; Naziler'i reddetmenin peşinde, Almanya'nın 'Dünya barışına hizmete kararlılığını ifade ederken, halkın ve hiçbir grubun Alman vatandaşlığından çıkarılamayacağını söyler (Roskin, 2013, s. 104). Bu örnekler yurttaş devlet ilişkisini kesin çizgilerle belirlemiş anayasalar olarak kabul edilmektedir. Görüldüğü üzere tarihte devletlerin kullandığı birçok anayasa, toplumsal sınıfı belirleyen değerleri anayasaların içerisine yerleştirmiştir.

Dünya'da uygulamada olan birçok anayasa devletlerin kurumsal işleyişi kesin çizgilerle ayırmıştır. Örneğin, ABD Anayasası'nın birinci maddesinden üçüncü maddesine kadar olan bölüm, kongrenin, başkanın ve yargının görevlerini net bir şekilde belirlemiştir. ABD anayasasında kongre, vergileri ve harçları toplayabiliyorken, ihracat vergilerini toplaması yasaklanmıştır. Özellikle Başkan'ın silahlı güçlerin başkomutanı olduğu kesindir, fakat uluslararası anlaşma yapma yetkisi Senato'nun tavsiyesi ve rızasına bağlıdır (Roskin, 2013, s. 105). Bu bilgiler ışığında, rakip devletlerin anayasalarının incelenmesi sonucu, uluslararası anlaşma, yöntem ve kriterleri, karar alma mercilerinin askeri ve siyasi sistem üzerindeki kabiliyet ve etkisi önemli ölçüde anlaşılabilecektir.

Dünyada var olan anayasalar da bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yer vermek, yaygın bir gelenek halini almıştır. Bu açıdan anayasaların vazgeçilmez en temel iki görevi; (1) siyasi otoriteleri sınırlandırmak (2) Temel hak ve özgürlükleri güvence altına almaktır. Bu iki görev arasındaki ilişki ise oldukça önemlidir. Siyasal otorite ne kadar yetkili ise bireylerin hak ve özgürlükleri o kadar kısıtlıdır. Siyasi otoritenin yetkisi ne kadar kısıtlıysa bireyler hak ve özgürlükleri de o denli geniştir. Bu durum siyasal otorite ile temel hak ve özgürlükler arasındaki denge mekanizmasını işaret etmektedir (Dinler, 2011, s. 113). Bu çerçevede temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması bir ülkenin iç huzurunu etkileyerek devlet güvenliğini sarsacak, iç savaşların ve isyanların baş göstermesi açısından temel nedenlerden birisini oluşturacaktır. Dolayısıyla anayasalarda siyasal otorite ile temel hak ve özgürlükler arasındaki ayrılmaz bağ, stratejik etkide üretilmesi planlanan siyasi istihbarat açısından öneme sahiptir.

Anayasal yapılar devletlerin esas icra organlarının örgütlenme ve işleyişiyle ilgili temel kurallar içerdikleri kadar gizli yahut açık bir şekilde, devletlerin temel felsefelerini ve dünyayı algılayışlarını da yansıtırlar. Örneğin İran Anayasası ise, (4. mad) medeni, mali, ekonomik, siyasal ve diğer kanun ve düzenlemelerin İslami prensipler dışında hükme bağlanamayacağını ifade etmektedir (Tunç, 2008, s. 83). Bu anaysa maddesi İran'ın ekonomik ve siyasal değerlerinin anlaşılabilmesi noktasında yapılabilecek stratejik tahlillerin, İran'ın İslami değer, tutum ve davranışlarını kavramadan yapılmasının mümkün olmadığını göstermektedir.

Çin anayasasında, işçi sınıfının önderliğinde halkın demokratik diktatörlüğünün tesis edildiği ve özel mülkiyetin olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Türkiye'de 1982 anayasasının kurucu ve ölümsüz önder Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun belirlediği ilke ve inkılâplar doğrultusunda hareket edileceği vurgulanmaktadır (Kaynar, 2014, s. 292). Bu çerçevede devletler anayasalarında dünyayı algılama biçimlerini açıkça vurgulamakta, siyasi sistemlerinin ve siyasal davranışlarının hangi unsurlar etrafında şekillenerek yol alacağını açıkça beyan etmektedir. Dolayısıyla rakip devletlerin anayasal yapılarını incelemek, üretilecek siyasi istihbarat analiz süreçlerine, rakip devletlerin siyasi sistemlerini çözümleyebilmeleri noktasına katkı sağlayacaktır.

Siyasi istihbaratta önemli bir analiz parametresi olan anayasal yapıların, devletlerin siyasi sistemlerine katkı sağladığı fonksiyonları bulunmaktadır. Aynı zamanda anayasaların

nihai amacı olarak da nitelendirebileceğimiz bu fonksiyonları anlamak, anayasaların bir tek ve basit bir amaca dayanmadığını devletler nezdinde ne kadar önemli kurumsal bir yapıya sahip olduğunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu fonksiyonlar; (1) Devleti yetkilendirmek (2) birleştirici değerler ve hedefler oluşturmak (3) yönetimde denge sağlamak (4) özgürlüğü korumak (5) rejimleri meşrulaştırmaktır (Heywood, 2013, s. 380-381). Diğer yandan siyasi istihbarat açısından anayasal yapıların incelenmesinin en önemli nedeni, anayasaların halkı düzensizliğe sevk ederek isyana teşvik edecek süreçleri barındırmasıdır. Örneğin ABD haklar beyannamesinin kabulünden bu tarafa radikal ifadeleri bastırmak için birçok defa isyana teşvik kanunları çıkarılmıştır. 1950 çıkan McCarran kanunu komünistlerin savunma ve güvenlik amaçlı kuruluşlarda çalışmasını yasaklamıştır (Roskin, 2013, s. 111).

Dolayısıyla bir ülkenin anayasal yapısına anlamaya çalışmak, aynı zaman da siyasal karar vericilerin davranışlarının da anlaşılmasına eş değer olacaktır. Devletlerin renkleri, görünüşleri bulunuyorsa bunu en iyi anlatacak anayasalardır. Bu savı destekleyen Prof. Dr. Osman Can, *"Her modern devlet, dönemin güç ilişkilerine göre renk alır. Egemen sınıf kendi egemenliğini koruyacak unsurları sisteme entegre eder. Eğer ideolojik tercihleri varsa, bu ideolojik tercihlerini de sistemin oluşumu ve işleyişine yansıtır"* (Can, 2010, s. 9) *sözleri,* devletlerin anayasalarının anlaşılmasıyla, iç ve dış politikada uygulamaya koyacakları tercih ve kararlarında anlaşılabileceği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

4.1.3. Hükümet Etkinliği

Siyasi sistemler bir devletin beyni ise, hükümetler de o beyin için zihin görevini yerine getiren sistemlerdir (Özdağ, 2011, s. 71). Bu nedenle stratejik anlamda üretilecek bir siyasi istihbaratta hükümet etkinliklerinin incelenmesi, hedef devletlerin zihinlerinin anlaşılmasına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Jean Jacques Rousseau'nun da ifade ettiği gibi, bir kötürüm koşmak istese, çevik bir adam da koşmak istemese ikisi de oldukları yerde kalırlar. Siyasal bütünlükte böyledir. Güç ile istem birbirinden ayrıdır. Güç yürütme iken, yasama istemdir (Rousseau, 2011, s. 76). Bu çerçevede siyasal sistemlerde yasama, yürütme, yargı gibi çeşitli organlar bulunmaktadır. Rousseau'ya göre, etkinliklerin gerçekleşebilmesi için bütüncül bir hareket şarttır. Bu durum insanlar için olduğu gibi

devletler için de zaruridir. İnsanlar etkinliklerini beyin zihin ve fiziksel yetileriyle elde ederken devletler de bu etkinliklerini hükümetler aracılığı ile yapmaktadır.

Siyasi istihbaratta hükümet etkinliklerinin incelenmesi önemli bir koşuldur. Çünkü siyasal sistemde siyasal kurumlara ve siyasal süreçlere işlerlik kazandıran yapı hükümetlerdir. Hükümetler, devletlerin hangi yöne gideceğini belirleyen faktörlerdir. Bir ülkedeki egemenliğin devletin hangi kurumları tarafından, hangi koşullar altında ve nasıl kullanılacağı hükümet sistemleri tarafından belirlenmektedir. Hükümet sistemleri, devlet organları arasındaki ilişkinin, karşılıklı yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesini sağlayan sistemlerdir. Bu açıdan hükümetler iç siyasette ve dış siyasette aldıkları kararlar ile önemli aksiyonlara sebep olabilmektedir.

Siyasi istihbaratta rakip devletlerin hükümet sistemlerinin etkinlik düzeyinin analizi yaşanabilecek değişimlerin öngörülebilmesi açısından önemlidir. Zira başkanlık sistemi, parlamenter sistem, yarı başkanlık sistemi gibi yönetim sistemleri devletlerin nasıl yönetildiğine işaret etmekte ayrıca kesin bir belirleyici olmasa da siyasal iktidarın ne derece etkin olduğu hususunda önemli ipuçları sunmaktadır.

Hükümet sistemlerinin etkinliğinin anlaşılması konusunda ülkelere ve bölgelere göre yaşanan değişim göz ardı edilmemelidir. Parlamenter sistemle yönetilen bir ülkede güçler ayrılığı olgusu kapsayıcı ve adil bir yönetim erkini sağlıyorken başka bir ülkede istikrarsızlığın yaşandığı bir dönem ortaya çıkarabilmektedir. Parlamenter sistemde istikrarsızlığın genellikle parti sisteminin çok parçalı oluşundan meydana geldiği ve çoğu zaman seçim süreçleriyle ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin 1945-1958 yılları arasında Fransa'da 25 hükümetin kurulmuş olması oldukça dikkat çekicidir. Bu süre boyunca Fransa'da kurulan hükümetlerin etkin bir yapıyı oluşturamadıklarını göstermektedir (Heywood, 2013, s. 401). Ayrıca parlamenter sistemlerde kurulan hükümetlerin kutuplaşmış ve aşırı ideolojik parti yapılarına sahip olması da siyasi sistemi istikrarsız bir sürece yönlendirmekte süreç silahlı çatışma ve ayaklanmalara kadar gidebilmektedir.

Parlamenter sistemlerin dışında başkanlık sistemiyle yönetilen hükümetlerin etkinlik analizi açısından her ne kadar kesin sonuçlara ulaşılması mümkün olmasa da başkanlık sistemi ABD'lerinde işlevsel etkin bir hükümet anlayışı gösteriyorken, Latin Amerika ülkelerinde istikrarsızlık, zayıflık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan

rakip devletlerin hükümet sistemlerini incelemek kesin analiz sonuçları sunmasa da devletlerin siyasal istikrarsızlıklarını, zayıf ve güçlü yönlerin anlaşılmasını sağlayabilecektir.

Parlamento, bakanlar kurulu, devlet başkanlığı gibi kurumlar, bir devletin siyasi organlarını oluşturmaktadır. Bu organlar arasındaki ilişkinin ve iş bölümünün yapısının belirlenmesi durumu, hükümetler tarafından gerçekleştirilmektedir. Geniş anlamda hükümetler, egemenliğin hangi organlar tarafından ve nasıl kullanıldığını ve bu organlara düşen görevin çerçevesinin neler olduğunu belirlemektedir (Türk, 2009, s. 148). Farklı bir anlayışa göre ise hükümetler; ruh ve beden birleşmesinin insanda yaptığını kurumsal varlıklar ile devletlerarasında sağlamaya çalışan araçlardır. Bu çerçevede insanların bedenleri ve ruhlarında sorunlar olabildiği gibi devletlerinde zihinlerinde siyasal iktidarlardan kaynaklı önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Rousseau, 2011, s. 7).

Siyasi istihbarat kapsamında hükümetlerin etkinlik analizlerini yapabilmek, bir hükümetin anayasasına ne kadar uygun davrandığının anlaşılmasını sağlayacaktır. Böylece yolsuzlukların, rüşvetlerin, casuslukların kapsamı tespit edilecektir. Ancak hükümetler etkinliklerinde anayasaların uygunluğunu değil de siyasetçilerin çıkar ve amaçlarını göz önünde bulunduruyorsa, yolsuzluk, rüşvet ve casusluk gibi hükümetlerin etkinliğini zayıflatacak faaliyetler ortaya çıkacaktır. Bu kapsamda günümüzde önemli bir örnek Brezilya'da yaşanmıştır. Devlet Başkanı Dilma Rousseff'in, 2003-2010 yılları arasında Petrobras'ın başkanlığını yaptığı şirkette 800 milyon dolarlık yolsuzluk yapıldığı, ihalelere fesat karıştırıldığı, yetkililerin rüşvet aldığı iddialarına yönelik olarak ortaya çıkan bilgilerden sonra istifa etmeyeceğini açıklamasıyla sokaklarda protestolar başlamıştır. 200 şehirde 3 milyon kişi sokaklara yönelmiştir. Bu protestolara halkın desteği rekor bir seviyeye yükselmiş bu güçlü katılım koalisyon hükümetinin etkinliğinin zarar görmesine neden olmuştur. (www.hurriyet.com.tr, 2016). Bu bağlamda Brezilya'da yaşanan yolsuzluk, hükümet yapısının etkinliğini azaltmakla kalmamış toplumsal yapıyı etkileyen bir siyasal hareketlenmeyi beraberinde getirmiştir.

Bir ülkenin hükümet etkinliğine yönelik politik analizlerde, hükümetlerin siyasal ve sosyal sorunlarla ne kadar ilgilendiği noktasında önemle durulmalıdır (Özdağ, 2011, s. 71). Çünkü propaganda faaliyetlerinin, örtülü operasyonların en önemli hedefi bir ülkenin algı yönetimine açık toplumsal yapılarıdır. Bu kapsamda etkin hükümet, ülkesi ve milleti

üzerinde yürütülmesi amaçlanan örtülü operasyonları, casusluk faaliyetlerini, propaganda faaliyetlerini önce ya da eş zamanlı analizini sağlayarak engelleyebilme yetisine sahip hükümetlerdir.

ABD'de, 11 Eylül 2001'de El-Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirilen saldırılar, hükümetsiz yapıların, Dünyanın en güçlü devletlerinde nedenli derin yaralar oluşturabileceğini göstermiştir. Bu çerçevede siyasi istihbaratta hükümet etkinlikleri açısından yapılacak bir analizde başlıca şu beş parametre üzerine yoğunlaşmak, hedef ülkenin nedenli etkin bir hükümet yapısının olup olmadığının anlaşılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu parametreler ise;

1) Ülke ekonomisi yavaş mı yoksa hızlı mı büyüme kaydetmektedir? Ülke genelinde çalışan gücünün enerjisi düşük mü yoksa yüksek midir? Ekonominin ne kadarı hükümet tarafından denetlenmekte ve planlanmaktadır? Hükümet müdahalesi ekonominin önünde bir engel midir? Ekonomik daralma varsa bu bir siyasi ayaklanma sebebi olarak kabul edilebilir mi? Siyaset ekonomik büyümede ne kadar önemli rol oynamaktadır?
2) Sendikalar ve yöneticiler hükümetle uzun süre anlaşmalar yapabiliyor mu yoksa sık sık ülkede grev mi yapılmakta? Sendikalar, ücretler, haklar ve işten çıkartılmalara ilişkin yasal düzenlemeleri kendi lehlerine çevirebiliyorlar mı ve durum iş gücünü esneksizliğe sürüklemesi mümkün mü?
4) Hükümet fiyat artışlarını etkilemeye çalışıyor mu? Şirketlerin işleyişleri konusunda her şeyi söyleyebiliyorlar mı? O ülkede bulunan ithal iş gücü ne kadar? Ülkede işsizlik oranı nedir?
5) Gelir ve refah dağılımı ne ölçüde eşit yapılabiliyor? Hükümet gelirleri eşit kılmak için yeniden gelir dağıtıyor mu ve bu durum eşitsizliği hangi seviyede tutuyor? Eşitsiz dağıtım söz konusu olduğunda ülkede sosyal ve siyasal öfkeye yol açması mümkün mü? Vergiler ne kadar yüksek ve ne kadar kademeli oluşturulmuş durumda? Hükümet halka refah desteği konusunda ne kadar cömert davranıyor? (Roskin M. G., 2013, s. 15). Sonuç olarak siyasi istihbarat analizinde, hedef bir ülkenin hükümet etkinliğini yönelik yapılacak incelemede bu beş başlık altında sıraladığımız sorulara bulunacak cevaplar, rakip devletlerle ortaya çıkması muhtemel, çatışma ve uzlaşma süreçlerinde katkı sağlayıcı olacaktır.

4.1.4. Siyasi Partiler

Siyasi partiler, bir ülkede hükümetlerin alacağı şekli belirlemede önemli faktörlerdir. Bu nedenle stratejik anlamda istihbarat analizinde partilerin programları ve liderlerinin görüşleri bilinmek zorundadır. İktidar değişikliklerinin iç ve dış politikada yaratacağı değişiklikler açısından da, partilerin programları, ideolojileri, yöneticileri, destekçilerinin sosyolojik ve politik zeminleri, eski ve yeni oluşturulan parti kadrolarının incelenmesi siyasi istihbarat açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Şenel & Şenel, Stratejik İstihbarat, 1997, s. 48).

Siyasi istihbaratta bir ülkenin siyasi partilerine yönelik incelemelerin yapılması, hedef devletlerin hükümet yapısının ve siyasi davranışlarının ön görülmesine katkı sağlayacaktır. Maurice Duverger'in ifadesinde de olduğu gibi, anayasa hukukunu bilen bir kimse, partilerin önemini bilmiyorsa, çağdaş siyasi rejimler hakkında yanlış bir bilgi sahibidir; ancak partilerin rolünü biliyor, fakat anayasa hukukunu bilmiyorsa, çağdaş siyasi rejimler hakkında eksik ama doğru bir görüş sahibi olacaktır (Duverger, 1993, s. 453). Bu açıklamayı politik analizler kapsamında ele aldığımız da hükümetlerin anlaşılmasındaki en temel parametrenin siyasal parti yapılarının incelenmesi olacağı açıktır. Ayrıca bir ülkeye hükmeden yöneticilerin bir parti bünyesinde, bir parti programı çerçevesinde hareket ettiği gerçeği de önem arz etmektedir. Bu nedenle hedef ülkede siyasi iktidarı elinde bulunduran siyasi parti ve partilerin ideolojisi siyasi istihbarat analizi açısından hayati niteliktedir (Özdağ, 2011, s. 73).

Siyasi partiler bütün ülkelerde siyasal sistemin temel unsurları ve başlıca dinamikleri haline gelmişlerdir. Bu açıdan siyasi partiler, her türlü değer yargısının dışında modern devletlerin salt olguları olarak kabul görmektedirler. Bu kapsamda siyasal sistemlerin işleyişini sadece anayasal kurumların oluşturduğu yapılardan anlamaya çalışmak oldukça güçtür. Dolayısıyla bir ülkedeki rejimin gerçek karakterini belirleyebilmek için anayasal kurumların sunduğu bilgiler dışında bilgilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bilgilere ise; ülkelerin parti sistemlerini, partilerin sayısını, partilerin

tipolojilerini, sosyal temellerini ve içyapılarını bilerek ulaşmak mümkündür (Kapani, 2000, s. 159-160).

Dünyada siyasi partilerin bulunmadığı yerler, diktatörlükle ya da militarizmle baskı altında tutulan bölgelerdir. Dolayısıyla siyasi partiler, modern politikanın organizasyonunu sağlayan baş aktörledir. İster demokrasinin temel aracı isterse baskı ve şiddetin kaynağı olsun, siyasi partiler devlet ve sivil toplum, hükümet kurumları ve toplum içindeki gruplar ve menfaatler arasındaki hayati bir bağ niteliğine sahiptir (Heywood, 2013, s. 319).

Hedef bir ülkenin siyasi partileri üzerinde yapılacak politik analizler; toplum ve siyasal iktidar arasında yaşanacak gerilimleri, kurumsal ve bürokratik yapıların nasıl bir yön alacağını, hükümet organizasyonun hangi amaç ve hedefler üzerinde yönlendirileceği gibi birçok sorunun cevabının bulmasında önemli rol oynayacaktır. Özellikle dini ve etnik grupları temsil eden partilerin anlaşılacaktır. Çünkü bu partiler, resmi seçimleri kazanma ve devlet siyasasını etkileme konusunda umutlu ve tamamen olgunlaşmış parlamenter partiler haline dönüşmüşlerdir. Zira 20. yüzyılın başlarıyla birlikte, partiler ve parti sistemleri, toplumu önemli bir ölçüde etkileyen sosyal ve siyasal bölünmelerin politik bildirileri haline gelmişlerdir (Heywood, 2013, s. 321). Dolayısıyla stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi açısından, hedef ve rakip ülkelerin siyasi parti ve parti sistemlerinin analizi, o ülkenin devletinin, siyasal güvenliğini etkileyebilmenin ve yönlendirebilmenin yöntemlerini anlamaya yardımcı olacaktır.

Siyasal partilerin, siyasal ortamdaki gerçek yerlerini algılayabilmek için, siyasal sistem analizi çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir. Siyasi partiler, hukuksal niteliklerin ötesinde yaşayan dinamik siyasal unsurlardır. Sistemin belli başlı unsurlarından olmaları, sistem içindeki bütün unsurların aralarında ilişkilerin bulunması ve etkileşim yoluyla sistemin bir yerinde meydana gelen bir olayın diğer unsurlarda değişiklikler yaratacağı düşüncesiyle, partilerin incelenmesi siyasal sistemlerin analizi için elzemdir. Nitekim tipik olarak, oy kullanma davranışı sosyal sınıfların, etnik grupların, kır ve kent farklılıkları gibi birçok faktörden etkilendiği görülebilen davranış modellerinin anlaşılmasını sağlayacaktır. Örneğin 2005 Britanya seçimlerinin sonuçları kısmen de olsa bu açıklamayı teyit etmektedir. (Roskin., 2013, s. 59).

Siyasal sistem açısından siyasal partilerin analizini yaparken partileri siyasal sistem içindeki işlevleri bakımında doğrudan, yarı doğrudan, açık ve kapalı olarak ayırmak gerekmektedir. Açık işlevler, partilerin tüzük ve programlarında, parti yöneticilerinin hareket ve konuşmalarında belirtilen hususları içine almaktadır. Yarı doğrudan kapalı işlevler ise, bir şeylerin derinlemesine incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bazı durumlarda, partinin açık ve kapalı işlevlerinin çakıştığı görülmektedir. Bu süreçte partilerin kapalı işlevleri sistemin devamı açısından büyük bir önem taşımaktadır (Çam, 2005, s. 323-324). Dolayısıyla politik sistemi incelenecek rakip devletlerin, politik parti sistemlerinin işlevsel özellikleri üzerinde durulması gerekmektedir.

Stratejik düzeyde bir siyasi istihbaratta siyasi parti analizlerine, parti programlarının incelenmesi ile başlanması gerekmektedir. Partilerin politikası olarak da ifade edebileceğimiz bu olguyu anlamak aynı zamanda incelenen partinin iktidarı ele geçirdiği dönemde uygulayacağı iç ve dış siyasetini öngörmemize katkı sağlayacaktır. Bu konuda 1930'lu yıllarda hazırlanmış Nazi Partisi'nin parti programını incelemek, siyasi partilerin stratejik düzeyde üretilecek siyasi istihbarata ne ölçüde katkı sağlayacağını açıkça ortaya koyacaktır. Nasyonal sosyalistlerin parti programında köylüye ve ziraata ilişkin politik tavrı çok önemlidir. Özellikle Alman halkının kazancının büyük bir bölümünün dışarıdan ithal edilen yiyeceklere sarf edildiğini ve Birinci Dünya Savaşından önce endüstriden kazanılan paradan dolayı bunun karşısında durulabildiğini, ancak Alman Devletinin ve milletinin buna artık gücünün kalmadığını ifade etmiş ve köylü sınıfının muhafazasını parti programının ana prensiplerinden birisi haline getirdiğini açıklamıştır. Nazi Partisi programında Alman ırkının devamlılığını sağlayan önemli unsuru köylü sınıfı olarak tanımlamıştır (Feder, 1971, s. 13-15). Bu çerçevede Nazilerin parti programında yer alan diğer önemli bir madde, devlet ve iktisat programı üzerine hazırlanan maddedir. Bu maddelerden milli hedefleri ve ırkçı yaklaşımları açıklayan ifadelere kısaca göz atmakta yarar bulunmaktadır. "1) Devlet politikasının esas prensibi; Alman İmparatorluğu Almanların vatanıdır. (2) Ülkede bulunan bütün Yahudilerin ve Alman olmayanların, toplum hayatının önemli yerlerinden uzaklaştırılması gerekmektedir. (3) Alman olmayanlar, Alman devleti için yalnız misafir olarak yaşayabilirler ve onlara ayrı bir kanun tatbik edilmek zorundadır. (4) Şirketleştirilmiş bütün işletmeler devletleştirilmelidir.(5) Halkın ve devletin karakterini zedeleyen tarzda muhteviyatı olan Alman geleneklerine karşı bir tutumda bulunan inançlar susturulmalıdır (Feder, 1971, s. 59-61). Nazi Parti Programının belirli bölümlerinden aldığımız bu maddeler, Nazilerin iktidar olduğu geçmiş

dönemde Almanya'ya karşı üretilecek bir politik analiz sürecinde önem arz edecek olgulardır. Günümüz içinde değerlendirmelerin de bu bakış açısı ile yapılması yanıltıcı olmayacaktır. Bu nedenle siyasi istihbaratta hedef ülkelerin politik partilerinin programlarını bilmek, iktidar oldukları takdirde uygulayacakları iç ve dış siyaseti, ekonomi politikalarını, sosyolojik yaklaşımlarını anlamaya katkı sağlayacak aynı zamanda hedef ülkeye karşı üretilecek politikaların yapım aşamasına da değer katacaktır.

Siyasi istihbaratta siyasi partilerin parti tipolojilerini bilmek ülke içerisinde bulunan partilerin işlevselliklerini anlamak açısından önemlidir. Örneğin hedef ülkede kadro ve kitle partileri hâkimiyeti varsa, bu durum mevcut siyasal sistem içerisinde partilerin, yapıları gereği ideolojik karakterli ve güçlü parti yapılarından oluşacaklarını ifade edecektir. Diğer yandan bir siyasal sistem içerisinde 'hepsini yakala partileri (Catch-all party)' hâkimiyeti varsa, partilerin baskın bir ideolojik karakter taşımayacağın örgütsel bir yapıya sahip partiler olarak hareket edeceklerini ifade edecektir (Erdem, 2012, s. 254).

Bir ülke siyasi sistemi içerisinde bütünleşme ve temsil partilerinin yapısı da mutlaka bilinmelidir. Nitekim bir ülkede 'temsil partilerini hâkimiyeti' bulunuyorsa, temsil partilerinin kamuoyunu değiştirmeyi amaçlamadığı, mümkün olan en fazla oyu almak adına hareket ettiği ve ne olursa olsun mutlak amacının iktidarı hedefleyen türden bir parti olduğu bilinmelidir. Bütünleşme partileri ise, diğer partilerin yaptığı gibi reaktif değil, proaktif bir yol izlemektedir. Programları gereği partileri basit bir şekilde temsil etmeyi değil, siyasal açıdan sosyalleştirmeyi, eğitmeyi, mobilize etmeyi amaçlayan partilerdir. Son olarak önemli parti tipi ise seçimlere dönük profesyonel parti tipidir. Seçimlere dönük profesyonel parti tipleri, ideolojik karakterli güçlü teşkilatlanmaya sahip profesyonellerin parti içinde baskın olduğu, finansmanlarını belirli çıkar grupları ve devlet yardımlarından karşılayan parti tipleridir (Türk, 2009, s. 260-262). Bu kapsamda hedef bir ülkede bulunan parti tipolojilerinin bilinmesi, politik analizlerin stratejik seviyede değerlendirilmelerine katkı sağlayacaktır. Çünkü bir ülkenin parti tipolojilerini incelemek; parti üyelik düzeninin, partilerin dayandıkları toplumsal kesimlerin, partilerin ideolojik temellerinin, partilerin iç ilişkilerinin, liderlerin karar verme süreçlerinin, partilerin finansmanlarını nasıl sağladıklarının, ayrıca lider seçimlerinde izleyebilecekleri yöntemlerin neler olduğuna dair tüm bilgilere ulaşılmasında önemli rol oynayacaktır (Dursun, 2012).

Siyasi parti analizlerinde stratejik anlamda üretilecek siyasi istihbarat için önemli veriler partilerin finansman kaynaklarının incelenmesi sonucu elde edilmektedir. Çünkü seçimlerde yarışan partilerin modern devletin değişmez gerçekleri olarak, çeşitli baskı grupları, çıkar grupları, meslek örgütleri, halkla ilişkiler firmaları, lobiler, kiliseler vb. devletlerin kararlarını etkilemek ihtiyacında olan farklı oluşumlarla sıkı sıkıya işbirliğiyle bağlı bulunmaktadırlar. (Minogue, 2002, s. 90). Özellikle tek parti diktatörlüklerinde görülen yolsuzluklar sonucu alınan rüşvetler ve diğer siyasi parti sistemlerinde finansmanların sağlanmasına yönelik kaynakların arka planında yatan karmaşık yapılarda bu hususta önemli görülmektedir (Türk, 2009, s. 283).

Siyasi partiler, yasama ve yürütme organının sahipleridir. Partiler oluşturdukları program ve politikalarla yasama ve yürütme organlarını biçimlendirir; devletin karmaşık mekanizmasına bir yön ve biçim verirler (Türk, 2009, s. 256). Siyasi partiler modern siyasal hayatın vazgeçilmezi ve siyasal sistemlerin motoru olarak tasvir edilmektedir (Daver, 1969, s. 223). Bu bağlamda son olarak stratejik anlamda siyasi istihbarat elde edebilmek amaçlı, analiz sürecinde hedeflenen ülkede ki politik parti sisteminin anlaşılabilmesi açısından aşağıda sıralanacak sorulara cevaplar aranması gerekmektedir. Bu soruları ise;

1- Hedef ülkede bulunan partilerin toplumla etkileşimleri nasıldır? (açık kamusal, kapalı-gizli)
2- Ülkede ki partiler kimleri hedefler ve nasıl kazanırlar? (ideoloji, vaat)
3- Partiler, diğer partileri toplumun gözünde hangi araçları kullanarak başarısızlığa uğratır ve itibarsızlaştırırlar?
4- Partilerin rekabetleri çatışmacı mıdır? Yoksa uzlaşmacı mı?
5- Partilerin devletle etkileşimleri nasıl şekillenmektedir?
6- Partiler nasıl koalisyon kurmaktadırlar? Koalisyon hükümetlerinin süreleri ve hangi partiler koalisyona girmeyi karşıdırlar?
7- Partiler iktidara gelince vaat ettikleri faaliyet yapabilir mi, yoksa muhalefet tarafından hareketsiz mi bırakılırlar? Muhalefet partilerinin etkinliği, iktidar partisi tarafından hangi araçlar kullanılarak kısıtlanır?
8- Partiler de üst düzey görevleri kimler elde eder? Bürokratik görevlendirmelerde iktidar partisinin etkinliği hangi ölçüdedir? (Roskin, 2013, s. 8-9).

4.1.5. Siyasal Kültür

Bir ülkenin siyasi sisteminin analizine sadece kurumları ve temel yapılarını inceleyerek ulaşmak mümkün değildir. Siyasetin işleyişini ve gerçek amacını anlayabilmek adına yapıların ve kurumların oluştuğu toplumsal zemine bakmak gerekmektedir. Nitekim siyaseti işleten bu kurumlar, toplumsal yapıyı işleten unsurlar tarafından şekillendirildikleri için anlam kazanmaktadır. Siyasetin toplumsal zeminini, toplumun kültürünü de siyasi analizlere dâhil ederek siyasetin yapısını anlamaya çalışmaktadır. Çünkü siyasi kültür olgusu sosyal grupların kurumlar sistemi içerisindeki yerine ve işlevine vurgu yapan hayati bir olgudur (Türk, 2009, s. 222). Örneğin I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın Weimar Anayasası kâğıt üzerinde muhteşem bir başarı olarak yazılmıştır. Ancak bu anayasa, uygulamada işe yaramamıştı. Zira çok az sayıda Alman demokrasiyi desteklemiştir (Roskin, 2013, s. 10). Bu çerçevede bir ülkenin siyasal kültürü üzerine yapılacak incelemeler, siyasal uygulamaların sonuçlarının ön görülmesine katkı sağlayacak ve siyasi istihbarat açısından önemli bir zemin oluşturacaktır.

Siyasi istihbaratta siyasal kültür olgusunun incelenmesi önemlidir. Çünkü siyasi kültür; insanların sahip oldukları inançları, semboller ve değerleri, siyasi süreçlere karşı tutumları, daha önemlisi içinde yaşadıkları sistem hakkındaki düşüncelerini, özellikle bu sistemi yasal ve meşru olarak algılayıp algılamadıkları üzerine yoğunlaşan bir olgudur. Bu çerçevede siyasi kültür olgusu, toplumun siyasi olaylara ''ideolojik mi, yoksa pragmatik mi'', yaklaştığının anlaşılması açısından da önemli bir faktördür. (Heywood, 2013, s. 263).

Stratejik düzeyde üretilecek bir siyasi istihbarat analizi, hedef bir siyasal sisteme yönelik önemli süreçleri ve bu süreçlerde toplumların davranış biçimlerini öngörmek zorundadır. Dolayısıyla siyasi istihbaratta politik kültürlerin analizi önemli bir yere sahiptir (Özdağ, 2011, s. 73). Bu açıdan hedef ülkede bulunan siyasal iktidarın meşruluğu incelenmelidir. Meşruluk, siyasal kültürün temeli olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yönetimlerin kendiliğinden sahip olabilecekleri bir olgu değildir; kitlelerin genel kanaati sonucunda şekillenen bir durumdur. Bir ülkede mevcut siyasal iktidarın meşruluğunu ölçmenin belirli yolları bulunmaktadır. Bu yolların en başında halkın kanunlara gönüllü

olarak itaat edip etmediğinin anlaşılmasıdır. Eğer kanunlara gönüllü olarak itaat etmiyorsa devlet meşruiyeti sağlamak için polise ihtiyaç duyacaktır (Roskin, 2013, s. 10). Çok sayıda polise ihtiyaç duyulan rejimlerde meşruiyetin düşük seviyede olduğu değerlendirilirken polisin etkisinin ve varlığının az olduğu ülkelerde meşruiyet zayıftır demek yerinde bir yaklaşım olmayacaktır. Dolayısıyla mevcut siyasi iktidarın varlığının devam edebilmesi ve başarının sağlanabilmesi meşruiyetin temel bir kaynak olarak kullanılmasına bağlıdır. Zira siyasi istihbarat analizi açısından da devletlerin meşruiyetlerinin temeli önem arz etmektedir.

Siyasal sistemler açısından siyasi kültür; partiler, hükümet, anayasa gibi inançlar, semboller ve değerler açısından ifade edilen siyasi objelerin yöneldiği bir yapıdır. Bir siyasi sistemin istikrarının sağlanması ve varlığını devam ettirmesinde değerlerin ve inançların hayati önemde rol oynamaktadır (Özdağ, 2011, s. 73). Bu kapsamda siyasal davranışların analizleri ve bunların yöntemi oldukça önemlidir. Davranış analizleri üzerine çalışma yapan Almond ve Verba'nın Amerika, İngiltere, Batı Almanya, İtalya ve Meksika olmak üzere beş ülkede siyasi tutumları ve demokrasilerinin analizini yapmak için uyguladıkları çalışma, iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde İtalya'da, Almanya'da ve diğer ülkelerde temsili hükümetlerin yıkılışını ve ardından 1945 yılında bağımsızlıklarını yeni kazanan ve gelişmekte olan devletlerde demokrasinin yaşadığı başarısızlığı açıklamasına katkı sağlamıştır. Çünkü siyasal kültür, bir ülkenin normlarını ve sınırlarını belirleyen bir unsurdur (Heywood, 2013, s. 263).

Siyasal kültür, siyasal iktidarların sürekliliğinde yadsınamaz bir olgudur. Örneğin ABD Başkanı Barak Obama, 2011'de acil sağlık reformunun yapılması gerektiğini ve halkında bu yönde talebinin olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Ancak Amerikan vatandaşlarının büyük bir kısmı bu reforma beklenilen desteği vermemiş yoğun muhalefet göstermiştir. Reformun güçlükle onaylanmış olması Barak Obama'nın Amerikan siyasal kültüründe büyük vergilere duyulan içsel nefreti göz ardı ettiğini göstermektedir (Roskin, 2013, s. 143). Bu çerçevede siyasal kültürler siyasal iktidarların davranışlarını kısıtlamakta önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla rakip devletlerin siyasal kültürüne yönelik stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizleri, o ülkenin politik uygulamalarının, toplum nezdinde nedenli etkin sonuçlar ortaya çıkaracağına yönelik yaklaşımların öngörülebilmesine katkı sağlayacaktır.

Siyasi istihbarat açısından bir ülkenin siyasal sisteminde siyasal kültürün ne denli yerleşmiş ve etkili olduğunun anlaşılması için ülke içerisinde yerleşmiş siyasal kültür biçimlerini bilmek gerekmektedir. Siyasal kültür biçimlerini bilmek; bir ülkede seçimler, reformlar, siyasi partiler, hükümet, parlamento, siyasal davranışlar ve süreçlerin hangi yönde eğilim göstereceği tahmin edebilmekle eşdeğerdir (Özdağ, 2011). Bu kapsam, rakip devletlerin siyasal kültür biçimlerinin stratejik analizi için, hedef ülkenin siyasal kültürüne yönelik üç olgu üzerinde inceleme yapmak gerekmektedir. Bunları; katılımcı kültür, tebaa kültür, dar grup-cemaat kültürüdür. Katılımcı siyasi kültür; vatandaşların siyasete yakın ilgi duyduğu ve siyasete katılımı etkili ve arzu edilebilir bir şey olarak değerlendirdikleri, siyasal kültür türüdür. Tebaa siyasi kültürü ise; vatandaşların daha pasif olmasıyla ve hükümet üzerinde bir etki bırakmak noktasında zayıf olarak bilinen bir türdür. Cemaat siyasi kültürü ise; vatandaşlık duygusunun yokluğu ile tanımlanır. Öyle ki bu insanlar, kendilerini bir ulusa mensup olmalarıyla değil, kendilerini bölgesellikle tanımlar. Siyasete katılmak noktasında ise, ne bir isteğe ne de bir beceriye sahiptirler (Heywood, 2013, s. 265). Bu noktadan hareketle, siyasi istihbarat analizinde hedef bir ülkenin siyasi kültürünün merkez ve çevre yapılarında hangi tür katılımcı kültürün olduğu mutlaka tespit edilmelidir. Örneğin, katılımcı kültüre sahip bir ülkede, seçmenlerin davranışlarını öngörebilmek mümkündür. Çünkü katılımcı kültüre sahip bir halk, siyaset hakkında çok şey bildiğini düşünecek ve siyasete katılması gerektiği yönünde davranış sergileyecektir (Heywood, 2013, s. 265).

Bir ülkede siyasal kültürün katılımcı değil de, 'tebaa siyasi kültür' hâkimiyetinde olduğu bilindiğinde, halkın 'siyasetten haberdar', ancak ihtiyatlı hareket edeceği konusunda bilgiye ulaşılacak ve itaat etmeye şartlanmış bir halk kitlesi olduğu bilinerek değerlendirmeler yapılabilecektir. Diğer yandan bir ülkede 'cemaatçi siyasi kültür' hâkimiyeti olduğunda ise; sade kendi endişeleri üzerine kurulmuş davranış biçimleriyle karşılaşılacağı ve siyasete katılma eğilimi olmayan bir halk yığının olduğu görüşü üzerine değerlendirmeler yapılması gerekecektir (Roskin, 2013, s. 11).

Siyasi istihbarat analizi açısından siyasal kültür analizinde önemli bir parametre de siyasal katılma ve siyasal katılmayı etkileyen faktörlerin incelenmesi konusudur. Siyasal katılma, alınacak herhangi bir siyasal karar karşısında gösterilen tepkiler ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin siyasal katılma fonksiyonu, birçok farklı araçlar tarafından değişime zorlanabilmektedir. Bunlar meslek, statü, cinsiyet, yaş ve kişisel birçok

özellik bu kapsamda sınıflandırmaktadır (Öztekin, 2010, s. 251-257). Dolayısıyla, hedef bir ülkeye yönelik seçmen davranışlarının analizinde bu parametrelere yönelik verilere sahip olmak rakip bir ülkede gerçekleşecek seçim süreçlerinde muhtemel sonuçların öngörülmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Siyasal kültür analizlerinde hedef ülkeye yönelik sosyal bölünmüşlükler önemli bir yer tutar. Bu bölünmüşlükler ve çatlaklar, siyasi görüşlerin fay hatlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda bir toplumda siyasal kültür analizinde bölünmüşlükleri ve çatlakları anlaşılmasında uygun olan kavramları; (1) Sosyal Sınıflar (2) Coğrafi Bölgeler (3) Din (4) Kent- Kır olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu bağlamda sosyal bölünmeleri ve çatlaklıkları anlamak oldukça önemlidir. Örneğin dini mücadeleler, birçok ulusun tarihinde çok önemli roller oynamış ve kimi ülkeler için hala yaşamsal öneme sahip bir olgudur. Bir Fransız'ın Katolik kilisesi ayinine hangi sıklıkta katıldığını bildiğinizde onun nasıl bir oy verme eğiliminde olduğunu yaklaşık bir doğrulukta tahmin edebilirsiniz. Bir Alman'ın Protestan mı, Katolik mi olduğunu bildiğiniz de onun nasıl oy kullanacağını kısmen kestirmeniz mümkün olacaktır (Roskin, 2013, s. 13).

Bir ülkenin siyasal kültür analizinin daha stratejik bir temele oturabilmesi adına açıklamaya çalıştığımız parametrelerin dışında siyasal kültürün anlaşılmasına önemli ölçüde katkı sağlayacak parametreler bulunmaktadır. Bu parametreler; dört temel başlık altında oldukça net bir şekilde tanımlamışlardır: (1) İnanç fikir ve değerlerin siyasal iktidar ve siyasal sistem üzerindeki etkisi; (2) Toplumsal varoluşun anlamı olarak insanın kendi kazanımlarının farkında olup olmadığı; (3) Toplumsal önceliklerin farkındalığı; (4) Aktüel politikaların, yani tepkilerin nasıl planlandığı, siyasal kültür çözümlemeleri kapsamında önemli bir yere sahiptir (Sarıbay & Öğün, 2006, s. 85-86).

Siyasal kültür çözümlemelerinde eğitim olgusunun ülke siyasal sisteminde var olan yeri ve önemini vurgulamakta yarar bulunmaktadır. Örneğin bir ülkede siyasal elitlerin mezun oldukları okulları bilmek, hedef ülkenin siyasal iktidarlarının ve yöneticilerinin ne tarz kararlar alabileceğini ve siyasal davranışlarının neler olabileceğinin analizinde etkili kılacaktır. Bu kapsamda İngilizlerde statü ve güce ulaşmanın gerçek yolunun Oxford ve Cambridge Üniversitelerinden geçtiğini bilmek İngiltere'de Muhafazakâr Partilileri kimlerin yöneteceğinin bilinmesinde önemli rol oynayacaktır. En önemlisi ise Oxford ve

Cambridge Üniversitelerini tanımanız İngiltere Başbakanlarını tanımanızda önemli bir ölçüt olacaktır. Çünkü İngiltere siyasi kültüründe, farklı üniversitelerden mezun olup, hükümeti yönetmiş çok az sayıda insan bulunmaktadır (Roskin M. G., 2013, s. 60).

4.1.6. Baskı Grupları

Siyasi istihbaratta baskı gruplarının analizi önemli bir yer tutmaktadır. Baskı gruplarının en nihai amacı, ortak çıkarlar doğrultusunda siyasal iktidarı etkilemeye ve yönlendirmeye çalışmaktır (Kapani, 2000, s. 193). Bu nedenle ilk olarak bir ülkede bulunan baskı grupları sınıflandırılmalı, siyasal otoriteyi etkileme yöntemleri analiz edilmelidir. Baskı gruplarının sınıflandırılması konusunda oldukça çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır.

Mehmet Akad tarafından yapılan sınıflandırmaya göre baskı grupları; (1) ideolojik nitelikli baskı grupları (2) sınıfsal baskı grupları (3) politik nitelikte baskı grupları olarak üç başlık altında toplanmıştır. Aynı zamanda bu baskı grupları, kendi içerisinde de belirli sınıflandırmaya ayrılmaktadır. Örneğin ideolojik nitelikte baskı grupları; 'üniversiteler', 'dinsel örgütler' ve 'gençlik örgütleri', sınıfsal baskı grupları ise; 'kırsal', 'kentsel' ve 'işçi sendikaları' olarak ifade edilmiştir. Politik nitelikte ki baskı grupları ise; yürütme ve yasama organları, kamusal yargı organları, bürokratları ve teknokratları örgütleyen mesleki kuruşlar olarak sınıflandırılmıştır (Akad, 1979, s. 92-93). Baskı gruplarının analizinde dikkat edilmesi gereken bir olgu olan 'baskı grupları sınıflandırmasının', siyasi istihbaratta nedenli etkili olduğunu anlamak açısından bazı başlıkların tanımlaması gerekmektedir. Bu nedenle ideolojik baskı grupları arasında yer alan 'dini baskı örgütleri' önemlidir. Çünkü din olgusu, milletleri birbirinden ayıran ve milletleri bir araya getiren en temel olgudur (Şahım, 1994, s. 48-51).

Hedef bir ülke içerisinde 'dini baskı örgütleri'nin varlığının bilinmesi, ülke içerisinde toplumsal yapıyı etkileyebilecek anayasal değişikliklerin, hangi yönde sonuçlar ortaya koyabileceğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Örneğin, 1973 yılında ABD'de Yüksek Mahkeme'nin, federe devletlerin kadının kürtaj yaptırma hakkını keyfi bir biçimde kısıtlayamayacağı yönünde bir karar alması, birçok Katolik ve Protestan fundamentalist

şaşkınlığı uğratmıştır. ‘‘Hayatın ana rahmine düşme anında başladığına ve bir cenini kürtaj ettirmenin cinayet olduğuna’’ inanmaları, onları ‘hayat’ taraftarları olarak bir araya getirmiştir. ‘Hayat’ taraftarları, bu gelişme üzerine, anayasanın tadil edilmesi için önemli ölçüde baskı oluşturmuşlardır. Kararın değiştirilmesi yönünde eylemler yapılmıştır. Yine 2005 yılında ‘Terri Schiavo’ olayı olarak da tarihe geçen, komadaki bir kadının fişinin çekilip çekilmeyeceği konusu ‘hayat’ taraftarlarını yeniden bir araya getirmiş, iç güvenliği tehdit edebilecek olaylar yaşanmıştır (Roskin, 2013, s. 213). Dini baskı örgütlerinin eylem ve faaliyetlerinden anlaşılacağı üzere, hedef bir devletin ideolojik baskı grupları üzerine stratejik analiz üretmek, rakip ülkenin toplumsal yapısında hangi alanların çatışma ve uzlaşma konuları olarak kabul edildiğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Zira hükümetler tarafından sosyal ve dini yaşam alanlarını kapsayan birçok yeni yasa uygulamaya konulabilmektedir. İdeolojik baskı gruplarının, bu yasalara ve uygulamalara karşı tavrı, ‘dini baskı örgütlerinin’ tavrının anlaşılmasıyla öngörülebilecektir.

Bir ülkenin baskı gruplarının analizinde sınıfsal baskı gruplarının bilinmesi önemlidir. Sınıfsal baskı grupları kendi içerisinde üç başlık dâhilinde incelenmektedir. Ancak, bizim açımızdan kentlerde örgütlenmiş baskı gruplarının bilinmesi siyasi istihbarata yapacağı katkı nedeniyle anlaşılması gereken bir baskı grubu türüdür. Zira kentlerde örgütlenmiş baskı grupları, güçlü baskı grubu yapılarıdır. Bu yapılar gerektiğinde siyasal iktidarı devirecek kadar güçlü, etkili ve köklü baskı grubu yapılarıdır (Şahım, 1994, s. 55).

Hükümetler, bu güçlü menfaat grupları arasında sıkışarak önemli meselelerde hareket edemez vaziyette çıkmaza saplanabilirler. İtalya bu sebeple ‘hareketsiz toplum’ olarak adlandırılır. Bazı durumlarda baskı grupları öylesine etkili olurlar ki, çatışanların talepleriyle, partileri gölgeleyerek siyasi yapıyı felç etmektedirler (Heywood, 2013, s. 355). Örneğin Fransız hükümeti ile çiftçiler arasında 1992 yılında ABD-Avrupa ticaret uzlaşmazlığı sırasında yaşanan olaylar bu durum açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Fransız çiftçilerin, Avrupa topluluğunun tarıma sübvansiyon sağlayan uluslararası müzakerelerinde ve tarımsal tarifeleri belirleyen Dünya ticaret görüşmelerinde çıkarının bulunması, Fransız hükümeti ile Fransız çiftçiler arasında iç güvenliği tehdit edebilecek boyuta ulaşan önemli sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Fransız çiftçiler, köklü ve siyasal olarak gelişmiş dernek ve örgütler yoluyla, Fransız hükümeti üzerinde siyasal baskı kurmaya çalışmıştır. Fransız çiftçiler, çıkarları tehdit edildiği için ülke

genelinde büyük kalabalıklar halinde toplanarak yolları kapatmışlar, şiddetli sokak gösterileri düzenleyerek hükümeti kendi görüşlerini kabul etmemesi halinde, ulusal ekonomiyi felç etmekle tehdit etmişlerdir (S.Goldstein & C.Pevehouse, 2015, s. 197). Bu örnekten anlaşılacağı üzere hedef ülkelere yönelik baskı gruplarının faaliyetleri sadece iç siyaseti yönelik değil, dış politikayı da etkileyebilecek sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi için, hedef ülkenin kentsel baskı gruplarının eylem planları, faaliyet alanları özenle incelenmelidir.

Sendikalar, sektörler, kiliseler, savaş gazileri, yaşlı vatandaşlar ve çevre gibi konularla ilgilenen kentlerde örgütlenmiş meslek grupları, hedef ülkenin sınıfsal baskı gruplarının anlaşılabilmesi için takip edilmelidir. Hangi ülkede hangi çıkar gruplarının etkili olduğu bilinmelidir. Örneğin Türkiye'de 2001 yılında yapılan bir çalışmaya göre, Türk-İş'e bağlı ağır işlerde çalışan işçi sayısı 2.580.927'dir (Mahiroğulları, 2001, s. 172). Bu veri dolayısıyla Türkiye için Türk-İş sendikası sınıfsal bir etkinliğe sahip kentlerde örgütlenmiş baskı grubu olarak kabul edilmektedir. Yine bünyesinde yüzlerce ticaret ve sanayi odası, ticaret borsası gibi birçok önemli örgütleri barındıran TOBB, (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) ayrıca TÜSİAD (Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği) sınıfsal baskı gurubudur. Avusturalya'da bu rol Ticaret Odası Sendika Federasyonu, İngiltere'de İngiliz Sanayi Konfederasyonu (CBI) ve Sendika Kongresi (TUC), ABD'de Ulusal Fabrikatörler Derneği ve Amerikan İşçi Federasyonu-Sınaî Örgütler Kongresi (AFL-CIO) gibi gruplar tarafından üstlenilmektedir. Avrupa'da ve ABD'deki ki bu örgütler, kentlerde örgütlenmiş sınıfsal baskı gruplarıdır (Heywood, 2013, s. 355). Kentlerde örgütlenmiş bu baskı gruplarına yönelik stratejik analizler, siyasal istikrarın nasıl bir tehdit ve riskle karşı karşıya olduğunun öngörülmesine katkı sağlayacaktır.

Stratejik düzeyde siyasal analizi hedeflenen bir ülkenin, baskı grubu yapılarında önemli bir faktörde siyasal iktidarları etkileme yöntemleridir. Bunu baskı gruplarının gücü olarak da tanımlamak mümkündür. Bu çerçevede tüm baskı grupları doğrudan yahut dolaylı olarak hükümetleri hedef alırlar. Hükümet yapısı içerisinde bürokrasi ve yasama organları üzerinden hareket etmeye çalışırlar. Siyasi partileri, kitle ve iletişim yollarını, doğrudan hareket, tehdit, protestolar ve şiddete başvurmaya kadar varan birçok yöntemi kullanmaktadır (Ergin, 2009, s. 341). Bu anlamda bir ülkede bulunan baskı gruplarının sınıflandırılmasının dışında en önemli faktör, mevcut baskı gruplarının siyasal iktidarı etkilemek adına yürüttüğü faaliyetlerde hangi yöntemleri kullandığının tespit edilmesidir.

Siyasal iktidarı devirmeye yönelik, propaganda, doğrudan hareket, tehdit ve şiddet içeren protestolara başvurma ihtimalinin incelenmesi zaruridir.

Bir ülkede baskı gruplarının analizinde tespit edilmesi gereken önemli bir olgu ise, baskı gruplarının güçlerini belirleyen etkenlerin neler olduğudur. Aksi takdirde baskı gruplarının analizi, stratejik nitelikte bir değerlendirmeyi eksik bırakacaktır. Bu nedenle demokrasinin bulunmadığı ülkelerde bunun tartışılması doğru değildir. Ancak, demokratik ülkelerde baskı grubu faaliyetlerinin önüne yasal engellerin konulup konulmadığı oldukça önemlidir. Örneğin, Amerika'da baskı grupları olumlu değerlendirilmekte ve siyasal hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Fakat Fransa'da bu gruplara şüphe ile bakılmaktadır. Almanya'da ise, bir yasa tasarısı hazırlandığında ilgili baskı gruplarının görüşünün alınması bir yasal zorunluluktur. İngiltere'de aynı tür uygulama gelenekselleşmiş bir yapıya sahiptir (Heywood, 2013, s. 358).

Stratejik nitelikte bir siyasal sistem analizi için gerekli bir parametre olan baskı gruplarının işlevsel, yani fonksiyonel anlamda hareketlerinin incelenmesi siyasal iktidarla baskı gruplarının ilişkisinde ne tür sonuçların ortaya çıkacağını açıkça ortaya koyacaktır. Bu açıdan baskı gruplarının fonksiyonel özellikleri üzerinde durulması gerekmektedir. Baskı gruplarının, kamuoyunu devamlı olarak aktif tutarak sosyal ve ekonomik birçok süreç hakkında en yeni, en sağlam bilgileri vermek, belirli konularda uyarmak ve kamu taleplerini siyasal iktidara taşıyarak etkin bir hal almasını sağlamak gibi önemli fonksiyonları söz konusudur. Sürekli değişen bir siyasal ortamda, değişen ihtiyaçlara çözüm üretebilmek için, değişen his ve ihtiyaçları, siyasal ve sosyal yapıya hızlı bir şekilde iletmesi bir diğer önemli fonksiyonudur (Şahım, 1994, s. 38).

Siyasal bir iktidarın anlaşılmasında önemli bir analiz parametresi olan baskı gruplarına, fonksiyonel bir özellik katan bir diğer unsur lobicilik çalışmalarıdır. Lobicilik çalışmaları, ülke hükümetlerini dış politik çizgilerini ve tutumlarını anlamanın bir yolu ve yöntemi olup; siyasi istihbarat açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir. 'Lobicilik', belirli bir grubun çıkarları doğrultusunda yasama organı üyelerine başvurarak onlarla görüşülmesi sürecine verilen addır. Günümüzde lobicilik olgusu, oldukça gelişmiş birçok sınıflandırma üzerinde fonksiyonel anlamda kullanılır olmuştur. Başarılı lobiciliğin üç önemli unsuru vardır. Bunlar; meşgul yetkililerin sizi dinlemesini sağlamak, görüşünüzü

destekleyen ikna edici argümanlar sunabilmek ve bir konuda atılan adım karşılığında, tarafların birbirine yardım etmesi olarak sıralanabilir. Bu yardımlar, yasal ya da yasadışı olabilmekte, güzel restoranlarda yenilen akşam yemeklerinden, illegal cinsel ilişkilere ve rüşvet ödemeye kadar uzanabilmektedir. Bu nedenle çoğu ülkelerde yolsuzluk, hükümetin karar alma sürecinde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 197-198). Bu kapsam da bir ülkede ki etnik gruplar, o ülke dışında soy bağı bulunan ulusun çıkar grubu haline dönüşmektedir. Etnik grupların üzerinden yürütülen lobicilik faaliyetleri, çalışmamız açısından önemli bir konudur.

Etnik grup üyelerinin çoğu, diğer ülkelerdeki yakınlarına karşı güçlü duygusal bağ hissetmektedirler. Zira küçük etnik bir grup belirli bir ülkeye yönelik politikalar üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu tür etnik bağlar, yoksul bölgelerdeki çeşitli etnik çatışmalarda güçlü bir dış politika etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır Geleneksel siyasal kanallara inancını kaybeden bir grup şiddet içeren protestoyu kendisini ifade etmek için tek alternatif araç olarak görebilir (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 190). Örneğin ABD, fakirlik, ayrımcılık, engellenme ve şahsi veya sosyal adaletsizlik tarafından beslenen, psikolojik bir birikim gerektiren protestolara hiç yabancı değildir. Afrikalı Amerikalılar'ın vurulması ve tutuklanması sonrası şehirlerde ortaya çıkan protestocular, devletin elinden sıkıntı çektiklerini, şiddete maruz kaldıklarını ifade ederek ayrımcılığı dile getirmektedir (Roskin, 2013, s. 219). ABD'deki Afrikalılar'a karşı yürütülen bu ayrımcılık, onları bir grup şeklinde hareket etmeye itmekte, yaşanan eylemlerin çatışmaya dönüşmesi sonucu, iç güvenliğin önemli risk ve tehditlerle karşılaştığı görülmektedir. Ayrıca etnik aidiyete sahip kişilerin oluşturacağı baskı gruplarının eylemleri, sadece iç politikayı etkilemekle kalmayacak, aidiyet duygusuyla bağlı olduğu ülkelerinde diplomatik müdahalesi neticesinde, dış politik ilişkilerin gerilmesinin de temel sebebini oluşturacaktır.

Baskı gruplarının dış politika üzerinde önemli bir olgu olarak tanımladığı, etnik gruplar üzerine yürütülen, 'lobicilik faaliyetleri', ülkelerin, rakip devletlerin siyasal yapıları üzerinde etki meydana getirmek amacı için yürüttüğü yapılar olarak tanımlanmaktadır (Arı, 2009, s. 208). Örnek olarak Kübalı Amerikalılar'ın, Amerikan politikasını etkilemek için örgütlenmesi yahut Yahudi Amerikalılar'ın, Amerikan politikasını etkilemeye çalışmak amaçlı oluşturduğu örgütlenmeler gösterilebilir. Ayrıca Güney Dakota'daki 1996 Senato seçimleri sırasında adaylardan biri, Pakistanlı Amerikan toplumundan büyük miktarda yardım alırken, rakip aday Hint Amerikalı toplumundan

yardım almıştır (S.Goldstein & C.Pevehouse, 2015, s. 198). Dolayısıyla hedef bir ülkeye yönelik baskı grupları incelemesinde, etnik grupların siyasal davranışlarının ve eğilimlerinin anlaşılması siyasi adayın toplumsal temelde nasıl bir etkiyle karşılaşacağının öngörülebilmesine katkı sağlayacaktır.

Etnik gruplara yönelik yürütülen lobicilik faaliyetlerinin önemli bir örneğini 1915 yılında Türkiye'de yaşanan olayları bir soykırım olarak niteleyen Ermenistan'ın faaliyetleri oluşturmaktadır. Ermeni diasporasının çeşitli propaganda ve etnik gruplar üzerinden yürüttüğü lobicilik faaliyetleriyle yaptıkları karalama kampanyaları işe yaramış; Arjantin, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, İtalya, Kanada, Lübnan, Rusya Federasyonu, Slovakya, Uruguay, Yunanistan ve Polonya olmak üzere 15 ülkeye, Türklerin 1915 yılında Ermenilere soykırım yaptığı resmen kabul ettirilmiştir (www.tasam.org, 2006). Bu bağlamda ülkelerin dış politikalarını etkilemenin bir yöntemi olan etnik lobiciliğin, aynı zamanda diplomatik misyonlarında destek verdiği bir faaliyet alanı olduğu açıktır.

Bir ülkenin siyasal sistemine yönelik stratejik analizde, herhangi bir sosyal grup, bir kurum ve kuruluşun belli durumlarda özellikle kendi kurum ve kuruluşlarını ilgilendiren sorunların ortaya çıkması halinde bir baskı grubuna dönüşebileceği mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır (Kapani, 2000, s. 195). Bu nedenle bir ülkeye yönelik stratejik düzeyde siyasi istihbarat analizi yapabilmek için kullanılacak baskı grupları incelemelerinde aşağıda altı başlık halinde sıraladığımız sorulara cevap aranması yararlı olacaktır.

1- Partiler baskı grubunun üyeliğini kabul eder mi? Baskı gruplarının partilerle ilişki kurması hangi yollarla gerçekleşir?
2- Baskı gruplarının görüşleri, parti politikalarını belirlemede ne düzeyde etkilidir?
3- Baskı grupları mevcut hükümet tarafından kontrol edilebiliyor mu? Baskı grupları mevcut hükümeti yönlendirebilecek etkiye sahip midir?
4- İş adamları ile bürokratların kurdukları ilişkiler ne türden bir ilişkidir? İllegal ilişkiler mevcut hükümetin istikrarını bozabilecek etkide midir? Rüşvet, mevcut baskı grupları tarafından bürokratlar ve siyasetçilerin kararlarını etkilemede kullanılan bir yöntem midir?
5- Ülke içerisinde en etkili baskı grupları hangileridir?

6- Ülke içerisinde ki baskı gruplarının hangileri çatışmacıdır? (Roskin, 2013, s. 14).

4.1.7. Yıkıcı ve Bölücü Faaliyetler

Siyasi istihbarat analizinin önemli bir amacı rakip bir ülkenin siyasal sisteminde zayıf ve güçlü yanların tespit edilmesidir. Bu nedenle bir ülkede siyasal sistemi yıkmak, hükümet etkinliklerini kısıtlamak ve ülke toprak bütünlüğüne zarar vermek üzere faaliyet yürüten yıkıcı ve bölücü yapıların incelenerek tespit edilmesi hayati önem taşımaktadır. Bir ülkede devlet güvenliği açısından zayıf nokta oluşturabilecek yıkıcı ve bölücü unsurların, yapısal büyüklüklerinin, ilişki içerisinde oldukları dış bağlantılarının, liderlerinin, eylemlerinde kullandıkları araç ve stratejilerinin bilinmesi, hedef ülke siyasi sistem analizi açısından önemlidir (Özdağ, 2011, s. 75).

Yıkıcı ve bölücü unsurlar; bir ülkenin mevcut anayasal düzeninin yıkılması, değiştirilmesi, ülke bütünlüğünün parçalanması amacına yönelik her türlü faaliyete girişen örgütler ve gruplardır. Bu gruplar, bir ülkenin kendi içerisinde ortaya çıkabileceği gibi dış güçlerin tahrikiyle oluşmaktadır. Dış güçler her halükarda yıkıcı unsurlarla belirli bir zaman dilimi içerisinde doğrudan yahut dolaylı olarak bağlantı kurarak birbirlerini etkilemektedir. Bir başka ifadeyle yıkıcı ve bölücü unsurlar, ülke içi faktörlerden kaynaklanmış da olsa; bir süre sonra dış güçlerin menfaatleri doğrultusunda hareket etmeye yönelebilmektedir. Yurt dışından gelen silah desteği ülke içerisindeki siyasi durumu karıştırarak, silahlı mücadelelerin ortaya çıkması sağlanmakta ve sonucunda silah kullanımı ülkelerin bölünmesine kapı aralamaktadır (Herman, 1996, s. 50). Bu açıdan siyasi istihbarat analizi için rakip devletlerin etnik yapıları ve dış devletlerle yakın ilişkide bulunan grupları özenle incelenmelidir.

Her devletin kendi iç sorunları, memnuniyetsiz grup ve bölgeleri bulunmaktadır. Bir bölge ve eyaletin devletten ayrılma çabası başka bir devlet etrafında yeni bir sınır çizme çabası olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan rakip bir devletin yıkıcı ve bölücü gruplarına yönelik stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi, yaşanacak olası bir ayrılıkçı çatışmanın, ülkeye sınırı bulunan hangi devletlerin menfaatine bir gelişme ortaya çıkaracağının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Örnek olarak Rusya ve Çin'in, Çeçenistan ve Tayvan açısından ortaya çıkabilecek sonuçlar nedeniyle Kosova'nın Sırbistan'dan

ayrılmasına karşı çıkması gösterilebilir. Ayrıca ABD'nin ve Avrupa'nın büyük ülkelerinin de aralarında bulunduğu bazı önemli devletlerin Kosova'nın bağımsızlığını tanımasının Rusya ve Çin'i kızdırmış olması da aynı konuda önemli bir örneği oluşturmaktadır (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 245). Bu bağlamda bu örnekten bir ülkenin kendi iç sorunlarının başka bir devletin çıkar ve menfaatiyle çakışabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Gizli faaliyetlerde yaşanan değişimde İkinci Dünya Savaş'ından sonra geliştirilen silahların olası bir Üçüncü Dünya Savaş'ının yaşanmasına imkân vermemesi etkili olmuştur. Bu nedenle dış güçler günümüzde, hedef aldıkları devletleri doğrudan silahlı saldırılarla ele geçirme yerine, dolaylı yöntemlerle ülke içerisinde yıkıcı ve bölücü unsurlar yaratarak ya da herhangi bir nedenle ülke içerisinde çıkmış bulunan bu yapıları destekleyerek içten çökertme (yıkıcı ve bölücü) politikası uygulamaktadır. Bu hususta değişmeyen ve eskimeyen en önemli yöntem, kişisel temaslarla halkın siyasal konularda eğitilmesidir. Geçmişte sosyalist ülkelerde kışkırtma ve propaganda, yönetici parti üyelerinin başlıca görevleri arasında yer almıştır (Gönlüböl, 2000, s. 246).

İçten çökertme politikası etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Ancak etkili bir silah olmasının yanısıra; dolaylı bir yöntem olması ve yönlendirici güçleri perde arkasında gizleyebilmesi özelliğiyle, gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir gizli faaliyetler arasında tercih sebebi olmaktadır. Devletlerin başka bir devleti içten çökertme amacı taşıyan birçok gizli faaliyet yöntemi bulunmaktadır. Bu gizli faaliyetler ise, devletlerin iç işlerine çeşitli bir şekilde müdahil olmak, siyasi skandallar yaratmak, hükümet yıkma girişimlerinde bulunmak, yabancı ülkelerde bulunan hükümet düşmanlarını örgütlemek ve bu iş için gerekli kişileri yetiştirmek, silahlandırarak gerilla savaşı yaptırmaktır (Yüksek Öğretim Kurumu, 1985, s. 39). Ayrıca, hükümet düşmanlarını ve memnuniyetsiz grupları destekleyerek ülkede yaşanacak seçim sonuçlarını etkilemeye çalışmak yıkıcı ve bölücü unsurlar kapsamında yer almaktadır.

Özellikle seçim süreçleri bu nedenle dış müdahalelerin yoğun yaşandığı iç siyasi süreçler olarak kabul edilmektedir. Bu duruma 2005 yılında yapılan Ukrayna seçimleri önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu seçimde Rusya ve Batı karşılıklı olarak farklı adaylara destek vermiştir. Uzun tartışmaların yaşandığı bu seçimde, Ukrayna adeta Soğuk Savaş rekabetinin gölgesini üzerinde hissetmiştir. Ukrayna, doğusunda bulunan ve büyük

oranda Rusça konuşan doğu Ortodoks kısımlarıyla, batısında Ukraynaca konuşan Katolik kısımlar olarak ikiye bölünmüştür. Uluslararası gözlemcilerin seçimin sağlıksız olduğunu iddia etmesinin ardından, Rus yanlısı adayın, doğu bölgesini kazandığı açıklanarak galip ilan edilmiştir (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 252). Bu anlamda stratejik nitelikte üretilecek siyasi istihbarat analizi, ülkelerin ayrılıkçı yapılarını tespit ederek ve mevcut siyasal sistemi yönlendirebilmek açısından katkı sağlayacaktır.

Günümüzde genişlemek isteyen devletlerin ihtilal ihraç etmek istemektedir. Savaş riskine katılmadan bu amacına yönelik dışarıdan yıkıcı ve bölücü faaliyetler düzenlemesi artık sık rastlanır bir yöntem olmuştur. Bu yöntem güçlü olmayan devletlere de silah gücünün çok üstünde mücadeleye girişme olanağı sağlamıştır. Ancak yıkıcı faaliyetlere girişmek, yeni bir buluş değildir. Çok eski tarihlerden bu tarafa başvurulan bir yöntemdir. Fakat yabancı toplumların düzenlerini ideolojik ilkeler uğrunu yıkma girişimleri oldukça yenidir. En önemli örnek Soğuk Savaş dönemidir. Soğuk Savaş döneminde her iki süper güçte, devletlere ideolojilerini aktarabilmek adına oldukça önemli mücadeleler vermiştir (Gönlüböl, 2000, s. 159). Dış yardımlar planlamaları SSCB'nin ve ABD'nin Soğuk Savaş sürecinde diğer devletleri kendi bulunduğu ideolojik kutba çekebilmek için kullandığı önemli bir uygulama örneğidir.

Yıkıcı ve bölücü unsurların konularının, devlet güvenliğini ve milli güvenliği yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle yıkıcı ve bölücü faaliyetlerin neler olduğu, belli başlı stratejilerinin ve tekniklerinin neler olabileceği üzerine önemli incelemelerin yapılması gerekmektedir (Şenel & Şenel, 1972, s.158). Bu kapsamda hedef bir ülkenin devlet güvenliğinde oldukça yüksek seviyede zaaf yaratabilecek yıkıcı ve bölücü faaliyetleri, analiz aşamasında üzerinde durulması gereken unsurlar altı başlık halinde sınıflandırmak gerekmektedir.

1- Yıkıcı ve bölücü unsurların tanımlanması, faaliyet alanlarının belirlenmesi, kullanılan örgütlenme modellerinin ve stratejilerinin incelenmesi,
2- Yıkıcı ve bölücü grupların dış bağlantıları ve destek şekilleri,
3- Yıkıcı ve bölücü unsurların amaç ve hedefleri,
4- Yıkıcı ve bölücü unsurlar açısından üniversite ve yüksekokulların önemi, ülke içerisindeki gençlik kesimi ile ilişkileri, gençler üzerinde amaçlanan ajitasyon ve propaganda faaliyetleri.

6- Kaçakçılık faaliyetlerinin önemi, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile ilişkilerinin incelenmesidir (YÖK, 1985, s. 39-46). Altı üst başlık halinde sınıflandırılan bu olguların incelenmesi, stratejik analiz açısından hayati öneme sahip sonuçlar ortaya çıkaracak ve böylece hedef devletlerin zayıf ve zaaf noktalarının tespit edilmesine katkı sağlanmış olacaktır.

Bir devletin ulusal güvenliği açısından tehdit olarak öngördüğü yıkıcı ve bölücü unsurların tanımlanması, faaliyet alanlarının belirlenmesi, örgütlenme modelleri ve stratejilerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Örneğin hedef bir ülkenin ulusal güvenlik tanımlamalarında hangi örgüt ve grupları 'yıkıcı', 'bölücü' olarak tanımlandıkları stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi açısından hayati önem taşıyacaktır (Özdağ, 2011, s. 75). Çünkü bu örgütler ve grupların faaliyetleri, önemli ölçüde iç güvenliği tehdit etmekte ve muhtemel devletler açısından zayıf noktalara tekabül etmektedir. Örneğin ABD için El Kaide, Türkiye için PKK, tüm Dünya kamuoyu önünde bu devletlerin iç güvenliklerinde ve siyasal sistemlerinde kargaşa çıkaracak ölçüde eylemler düzenlemiştir.

Bir ülkede yıkıcı ve bölücü gruplara yönelik analiz sürecinde incelenmesi gereken önemli bir olgu, bu grupların dış unsurlarla oluşturduğu bağlantıları ve kurduğu bu bağlantılar neticesinde elde etmeyi amaçladığı çıkar ve menfaatleridir. Çünkü yıkıcı ve bölücü gruplar, uluslararası politikada bir devletin, başka bir ülkenin iç işlerine müdahale etme yöntem ve aracı olarak kullanılmaktadır. Bu sayede devletler, hükümetleri düşürmek, propaganda yapmak, ihtilalciler yetiştirmek, toplumu kışkırtmak gibi faaliyetleri dolaylı olarak yürütebilmektedir.

Bir ülkede bir toplum içinde etnik, ekonomik, dinsel ve ideolojik çatışmaların varlığı başka devletlerin iç işlerine müdahil olma sürecini kolaylaştırmaktadır (Gönlüböl, 2000, s. 160-161). Bu çerçevede dış güçlerin devletlerin iç içlerine karışarak yıkıcı ve bölücü gruplarla nasıl bağlantı kurduğu ve ne tür destekler sağladığı incelenmesi gereken en önemli konuların başında gelmektedir. Stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi açısından dikkat edilmesi gereken diğer önemli olgu ise; dış güçlerin yıkıcı ve bölücü gruplara verdiği desteklerin, ideolojik, maddi, silah ve patlayıcı madde, eğitim, kaçma, barınma süreçlerinde destek verilmesi ve eylemlerde birlikteliğin olup olmadığı yönünde ki durumların tespit edilmesidir (YÖK, 1985, s. 40). Özellikle Soğuk Savaş sırasında her iki süper güç tarafından gizli operasyonlar ve isyancı ordularının desteklenmesiyle, Küresel

Güney ülkelerinde hükümet değişikliklerini teşvik edilmesi tarihi bir örnektir oluşturmaktadır. Angola, Afganistan ve Nikaragua'daki iç savaşlar ve yaşananlar da bu açıdan önemlidir. Zira her iki süper güç de bu ülkelere, silah, para, asker, askeri danışman göndererek, bu ülkelerin hükümetlerini kontrol etmeye çalışmışlardır (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 252). Örnekten anlaşılacağı üzere, stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizi için, rakip ülke içinde bulunan, yıkıcı ve bölücü grupların bilinmesi, hükümet değişikliklerinin teşvik edilmesinde ve yönlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bölücülüğün hedefi, devletin gücünü yok etmek değil, devletin egemenlik alanını kısıtlamaktır. Devletin siyasal otoritesini reddetmeyen bu anlayış, yalnızca devletin grup üyeleri ve toprakları üzerindeki hâkimiyetini reddetmektedir (Griffiths, 2013, s. 21). Bu çerçevede ülkelerde bölücülük faaliyetlerinin temel nedenlerini öngörebilmek açısından, hedef ülkenin bölgeleri dikkatli bir şekilde ele alınmalı ve incelenmelidir. Çünkü bölücülük aksine bitmemekte artmaktadır. İngiltere, Fransa, Rusya ve Nijerya'da ayrılıkçı bölgeci hareketler hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Meksika'da bölgelerin birbirlerinden farklı biçimde oy vermekte oldukları dikkat çekicidir (Roskin, 2013, s. 15). Örneğin bir Rus eyaleti olan, çoğunlukla Sünni Müslümanların yaşadığı Çeçenistan Cumhuriyeti, 1990'ların başında Rusya'dan ayrılmaya çalışmış ve bu süreçte (1994-1995 ve 1999-2000) önemli yıkıcı çatışmalar yaşanmıştır. Rusya devleti, Çeçen gruplara yönelik aşırı baskı ve şiddet uygulamış, karşısında bağımsızlık isteyen çeçen grupları da Rusya'yı tehdit eden birçok karşı faaliyette bulunmuştur (Goldstein & Pevehouse, 2015, s. 241). Bu nedenle Çeçenistan bağımsızlığı için verdiği mücadele sürecinde Rusya ile önemli çatışmalar yaşamış ve bu çatışma süreci masum birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu örnekten anlaşılacağı üzere hedef bir ülkenin ayrılıkçı ve etnik grupları, mevcut siyasal düzenin değişmesinde önemli faaliyetler ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bu gruplara, rakip bir devlet tarafından barınma ve eğitim desteği verilmesi, silahlandırılması, askeri danışmanlık hizmeti verilmesi mevcut hükümeti büyük bir tehditle karşı karşıya bırakacağı görülmektedir.

Bölücülük faaliyetleri konusundan analizlerin hangi noktalara dikkat edilerek yapılması gerektiği üzerinde durulması önemlidir. Çünkü bölücülük, devrimle siyasi otoriteye meydan okumanın yollarından birisidir. Siyasi devrimcinin amacı, mevcut hükümeti devirmek ve anayasal, ekonomik veya sosyo-politik sistemde temel değişikliklerin yapılmasını sağlamaktır. Bu kapsamda rakip bir devletin memnuniyetsiz ve

bölücü gruplarının anlaşılabilmesi açısından bölgelerinin de bilinmesi hayati niteliktedir. Dolayısıyla hedef bir ülkeye yönelik yürütülecek stratejik nitelikte siyasi istihbarat analizinde, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerin tespit edilmesine aşağıda ifade edilen dört temel soruya cevap aranarak başlanmalıdır.

1- Bir ülkenin bölgeleri nelerdir? Bu bölgelerde yaşayan halk içinde memnuniyetsiz etnik ve dini bir azınlık var mıdır?
2- Ülke genelinde memnuniyetsiz gruplar hangi konulardan şikâyetçidir?
3- Bölgelerde yaşayan memnuniyetsiz gruplar, hoşnutsuzluklarını hangi araçları kullanarak göstermektedirler? Bu gruplar şiddet yanlısı mıdır?
3- Mevcut hükümetin bölgelere karşı siyasi tavrı ve tutumu hangi yöndedir? Ülke genelinde bölgeler arasında, etnik ve dini gruplar arasında siyasi iktidar tarafından ayırımcılık hissettiren uygulamalar var mıdır?
4- Ülke içeresinde bölgesel olarak yerleştirilmiş göçmen var mıdır? Toplumun bu göçmenlere karşı tavrı nasıldır? Bölge halkına göre göçmenlerin nüfus oranı nedir? (Roskin, 2013, s. 15).

4.2. Siyasi İstihbarat Açısından Tehdit Unsurları

Tarih boyunca devletlerin varlığını etkilemek, bölmek, yıkmak ve ele geçirmek amacıyla birçok siyasi istihbarat faaliyeti yürütülmüştür. Kimi zaman devletler bu faaliyetler sonucunda askeri savaşlara girmeden nihai amaçlarına ulaşmışlar, kimi zaman ise hüsrana uğrayarak topyekûn bir savaş mücadelesi vermek zorunda kalmışlardır. Bu açıdan devletlerin hem içe dönük hem dışa yönelik siyasal tehdit ve riskleri öngörebilmesi için, siyasi istihbarat faaliyetleri yürütmeleri fevkalade önemli olmuştur. Bu kapsamda siyasi istihbarat açısından ülkeleri tehdit edebilecek tüm faktörler, ülke risk ve tehdit analizleri başlığında incelenmeye çalışılacaktır.

4.2.1. Devlet Güvenliğine Yönelik Tehditlerin Sınıflandırılması

4.2.1.1. Doğrudan Tehditler

Dışarıdan yönelebilecek doğrudan (aktif) tehditler, herhangi bir anlaşmazlık sonucunda çözümün silah zoru ile gerçekleşeceği tehdit türleridir. Öyle ki, bu durum bölgesel çatışmalardan, sabotaj faaliyetlerine kadar uzanabilecek topyekûn bir savaş halidir. Devletler açısından önemli riskleri ortaya çıkartabilecek etkiye sahip olan doğrudan tehdit türleri, günümüzde de varlığını genişleterek korumakta ve birçok ulus devlet yapısı bu tür tehditlere maruz kalmaktadır. Doğrudan tehdit türleri içerisindeki ilk olarak silahlı çatışma ve savaş olgusu bulunmaktadır.

Savaş, insanlık tarihinin her aşamasında ortaya çıkmış en genel anlamıyla şiddet içeren ve bu şiddet kullanımını meşrulaştırmaya hizmet eden siyasal bir eylemdir. Savaşın varlığı ortada politik yöntemlerle çözülemeyen sorunların bulunduğunu ifade etmektedir. Zira savaşlar, siyasetin çözüm üretemediği zamanlarda ortaya çıkan bir tehdit biçimidir (Dedeoğlu, 2014, s. 26). Savaşların sadece devletlerarasında yaşanmadığının da bilinmesi oldukça önemlidir. Çünkü savaş olgusu alt birimleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Etnik savaş, dini savaş, sivil savaş, sınırlı savaş, topyekûn savaş, iç savaş, düşük yoğunluklu savaş, gerilla savaşı ve konvansiyonel savaşlardır. Ayrıca günümüzde savaş türlerine yenilerinin eklendiği de görülmektedir. Bunlar ise psikolojik savaş, uyuşturucuyla savaş, terörizmle savaş ve siber savaş vb. olarak karşımıza çıkmaktadır (Karabulut, 2011, s. 176). Netice itibariyle savaş olgusu hangi isimle ifade edilirse edilsin devletlerin güvenliği açısından fevkalade önem arz etmektedir.

Devlet güvenliği açısından doğrudan tehditlerin sınıflandırılmasında toprak kaybı ve bölünme önemli bir tehdit olgusudur. Devletlerin fiziki varlığı olan ülkenin bir kısım toprağı belirli bir süre sonunda yaşanan çatışmalar sebebiyle kaybedilebilmektedir. Milletlerin böyle bir durumu kabul etmesi mümkün değildir. Bu sebeple ülke içeresinde ayaklanma, isyan veya ihtilal hareketleri baş gösterebilmektedir. Neticede devlet dış

tehditlere açık bir hale gelerek siyasal bütünlük tehdit altına girmekte bölünme tehlikesi ortaya çıkmaktadır (Şenel & Şenel, 1969, s. 90). Devlet güveliğine yönelik tehdit sınıflandırmaları kapsamında son olarak önemli bir olgu darbe ve ihtilaldir. Darbeler genel olarak ordu tarafından veya onun yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Kansız darbeler duyulmamış olsa da şiddet çoğu zaman darbelerin içinde mevcuttur. Darbeleri kendi içerisinde ikiye ayırmak mümkündür.

Darbeler, sivil kişiler tarafından gerçekleştirildiğinde hükümet darbeleri, askeri komuta yapısı tarafından gerçekleştirildiğinde ise askeri darbeler olarak tanımlanmaktadır. Devletler açısından en tehlikeli darbe biçimi askeri emir ve komuta zinciri içerisinde gerçekleşen askeri darbelerdir. Askeri darbeler başlangıçta az şiddet içerse de cinayetlerin çılgın bir boyuta ulaştığı dönemler askeri darbelerin yaşandığı dönemlerdir (Heywood, 2013, s. 489). Netice de darbelerle amaçlanan düzen değişikliği değildir. Düzen değişikliği ihtilaller sonucu gerçekleşmektedir.

İhtilaller tehlikeli faaliyetlerdir ve ihtilal her defasında uzun zaman dilimlerinde oluşmuş siyasal ve toplumsal teamülleri ortadan kaldıracak ve yeni teamülleri dikte ettirecektir. İhtilallerin nizama karşı ani ve cebri bir müdahale olması veya isyanlarla ortaya çıkma vasfı en önemli ayırt edici yanıdır (Aydemir, 1993, s. 30-31). İhtilallerin yaşandığı süreçte sosyal, ekonomik, politik tüm fikirler ve değerler bu süreçten etkilenmektedir. İhtilaller bir şeyin değişerek yerine yenisinin konulması sürecidir. Bu süreçlerin ne kadar dış tehditlerden ve iç tehditlerden bağımsız kurulduğu bilinmelidir (Bozkurt, 2000, s. 14). Zira bu bilgi ihtilallerin devlet güvenliği açısından tehdit ve tehlike oluşturması potansiyelini belirlemektedir. Neticede ihtilaller hiçbir zaman meşru olarak kabul edilmemekte ve devlet güvenliğine yönelen doğrudan bir tehdit olarak kabul edilmektedir.

4.2.1.2. Dolaylı Tehditler

Dolaylı (pasif) tehditler açıktan açığa yapılmayan düşmanca hareketlerdir. Bu tehdit türüne istisnasız bütün devletler maruz kalmaktadır. Bu pasif tehditler, devlet bünyesini mikropların yıkabileceği müsait bir zemine hazırlamaktadır. Amaç devleti zaafa uğratarak, yıpratma ve kontrol etmektir. Bu tehditler yoluyla devletler kimi zaman başka

bir devletin kendisi hakkında vereceği kararları değiştirmeye çalışmakta kimi zaman ise hedef bir devletin iç işlerine karışarak bölücü ve yıkıcı unsurlar oluşturmaktadır. Dolaylı tehditlerin pasif bir nitelik taşıması gizli faaliyetler şeklinde yürütülmesinden ileri gelmektedir (Şenel & Şenel, 1969, s. 91). Bu gizli faaliyetlerin devletlerin yıkılmasından, bölünmesine kadar birçok tehlikeli amaca hizmet etmektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze devletlerin güvenliğini etkileme noktasında farklı şekillerde karakterize olan dolaylı tehdit unsurlarının sınıflandırılması önem arz etmektedir.

Devletin güveliğine ve siyasal yapısına yönelik önemli bir tehdit parametresi istihbarat ve casusluk faaliyetleridir. Düşman devletler tarafından ülke hedeflerine yönelik yürütülecek her türlü gizli faaliyetler bu kapsamda incelenmektedir. Devletler bu faaliyetler konusunda özenle hareket etmeli, egemenliklerini ve ulusal çıkarına yönelmiş tüm gizli faaliyetleri öngörebilecek yapıları oluşturması gerekmektedir (Urhal, 2008, s. 164). İstihbarat faaliyetleri başlı başına süreklilik, gizlilik, örgütlenme gibi birçok süreçlere sahip faaliyet biçimleridir ve devletler açısından hem güvenliği tehdit eden hem de güvenliği sağlayan bir yöntemdir (Şenel & Şenel, 1972, s.44). Bu faaliyetler, siyasi liderlerin siyasete biçim verebilmeleri ve devletin güvenliğinin sağlanabilmesi için yürütüldüğü gibi hükümetlerin alacağı kararların doğrulanmasına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Karan, 2014, s. 17).

Casusluk faaliyetleri devlet güveliğine yönelik tehlikeli faaliyetler içerisinde yer alan önemli bir tehdit unsurudur. Espiyonaj faaliyetleri olarak da tanımlanan bu tehlikeli alan bir ülkenin kendi güvenliği bakımından hayati önem taşıyan sırlarının kendine has yöntemlerle başka devletler tarafından ele geçirilmesi sürecini ifade etmektedir (Şenel & Şenel, s. 93). Bir ülkenin sır olarak sakladığı bilgilerinin başka bir devletin eline geçmesi devletlerin güvenliği açısından oldukça tehlike arz eden durumları ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan casusluk faaliyetlerine karşı koyamayan veya bundan haberdar olmayan devletlerin diğer devletler karşısında oldukça güç durumlarla karşı karşıya kalacağı kesindir (Volkman, 2014, s. 16).

Devlet güveliğine yönelik tehlikeli faaliyetlerin sınıflandırılması kapsamında, oluşum süreçleri ve sonuçları bakımından devletlerin siyasal güvenliğinde önemli riskler ortaya çıkarabilecek terörizm faaliyetlerinin incelenmesinde yarar bulunmaktadır. İlk olarak terörizm olgusu, bireylerin ya da azınlıkların şiddete dayanarak, kişilere, mallara,

kurumlara yönelik uygulamaya çalıştığı siyasal bir eylem yöntemidir. Bu kapsam terörizmin çeşitleri, suikastlar, sabotajlar ve rehin alma türünde eylemler olabileceği gibi ülkelerin bağımsızlığını, siyasal rejimin devrilmesini hedef alabilecek durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Altuğ, 1995, s. 20-21). Bu doğrultuda sabotaj ve suikast faaliyetlerinin devlet güvenliğine yönelik tehdit sınıflandırmaları içerisinde yer alması da önem arz etmektedir. Sabotajlar, hem somut hem soyut anlamda tanımlanmış, devletlere fiziksel zararlar vermenin ötesinde manevi bir bataklığa çekilmesinde etkili olan başat faktörlerdir. Özellikle hedef bir ülkeye yönelik sabotaj faaliyetleri neticesinde hızlı rol alan ekiplerin hareket edebileceği karşı-isyana dönüşecek bir süreç ortaya çıkabilmektedir (Melton & Wallace, 2010, s. 284). Bu bağlamda sabotaj faaliyetleri iç bütünlüğü bozmakta birlik duygusunu sarsarak milli güç unsurlarından, haberleşme, ulaşım gibi birçok hayati ihtiyaçları kullanım dışı bırakarak ülkeleri savunmasız ve güç duruma düşürmektedir (Şenel & Şenel, 1972, s. 107). Sabotaj faaliyetleri iyi bir istihbarat sürecine dayanmakta ve son derece gizlilik içerisinde hazırlanarak gizli servisler tarafından harekete geçirilmektedir (Yakın, 1969, s. 107). Bu nedenle son derece profesyonel eller tarafından organize edilebilen sabotaj faaliyetleri, devlet güvenliğini etkileyebilecek tehlikeli faaliyetler içerisinde yer almaktadır.

Siyasi suikastlar, toplumda bir infiale sebep olmak ve devletin yabancı devletler karşısında güvenliğini tehlikeye düşürmek amacıyla, devlet büyüklerini siyasi ve askeri lider konumunda bulunan kişilere yahut toplum tarafından sevilip sayılan önemli kişilere yapılan silahlı saldırı eylemidir (Yunusoğlu, 1987, s. 34). Suikastların, hükümet değişiklilerinden ülkeyi istikrarsızlaştırmaya kadar yönelebilecek bir sürü amacı ve hedefi bulunabilmektedir. Suikast yöntemi sayesinde yok edilen siyasi liderlerin yerine çoğu zaman başka siyasetçiler getirilerek, ulusal hedeflere ulaşılması sağlanmaktadır. Bu bağlamda siyasi suikastlar devlet güvenliğini tehdit eden tehlikeli faaliyetler içerisinde yer almaktadır.

Ülke siyasal güvenliği bağlamında tehdit oluşturabilecek psikolojik savaş ve propaganda unsurlarının devlet güvenliğine yönelik tehlikeli faaliyetler kapsamında ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. Psikolojik savaş, devletlerin ulusal çıkarlarını ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için benimsediği kansız bir savaş yöntemidir. Günümüzde psikolojik savaş yöntemleri, milleti ve milletin içinden çıkardığı orduyu yenmek için kaçınılmaz bir gereklilik olarak kabul edilmektedir (Özdağ, 2016, s. 63). Psikolojik savaş

yöntemlerini uygulamaya koyanlar, toplumu teşkil eden fertler arasında nifak tohumları sokmak, ayrılık tohumları ekmek, sosyal gruplar arasında mevcut kültürel ve ekonomik gelişmişlik farklarını körükleyerek bireyleri ve toplumları birbiriyle çatışma sürecine taşımakta ve insanların yönetime düşman olmalarını sağlayacak devamlı bir kargaşa ortamını yaratmayı amaçlamaktadır (Kumkale, 2007, s. 130-131). Psikolojik savaşlar kesintisiz savaşlardır. Askeri, ekonomik, siyasi, sosyal birçok güç unsuru üzerinde uygulanarak devletler zayıf ve güçsüz bırakılmaya çalışılmaktadır (Özdağ, 2016, s. 66).

Propaganda bir topluluğun görüşlerini, duygularını davranışlarını tavır ve hareketlerini etki altına almak ve değiştirmek amaçlı yürütülen faaliyetlerdir. Propagandanın amacı, propaganda faaliyetlerini gerçekleştirene dolaylıda olsa sağladığı yarardır (Tarhan, 2010, s. 36). Propagandanın telkin ettiği inançlar, çoğu zaman insanların davranışlarını, reflekslerini, tutum ve hareketlerini değiştirebilmektedir. Bu değişim, beyin yıkama ve telkin unsurlarının insanların ve kitlelerin zihinleri üzerinde kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir (Domenach, 1961, s. 10-11). Propaganda faaliyetleri kaynaklarına ve yöntemlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Bu türler, beyaz propaganda, gri propaganda, kara propaganda, silahlı propaganda ve karşı propagandadır. Beyaz propaganda açık, şeffaftır, kaynağı bellidir ve kitlelerde güven uyandırır. Gri propaganda, bulanıktır, kaynağı belli değildir, doğruluğu kanıtlanamaz yalan ve iftira olduğu da kesin değildir. Kara propaganda kaynak bellidir ancak açık değildir, hile, yalan, iftira, sahte delil vs. birçok unsur serbesttir, amaç gerçekleri değiştirmektir ve son derece gizli bir propaganda faaliyetidir (Tarhan, 2010, s. 37-40). Son olarak silahlı propaganda da terör örgütlerinin kullandığı bir yöntemdir ve varlıklarının ispatı için yürüttükleri faaliyetlere bakmak yeterlidir.

4.2.2. Devletin Siyasal Yapısına Yönelik Tehditler

Devletleri siyasi anlamda bozguna uğratmak isteyen tehlikeli faaliyetler oldukça fazladır ve çeşitlilik arz etmektedir. Bu tehlikeli faaliyetler kimi zaman bir silahlı çatışma, savaş, darbe ve sabotaj tehdidiyle ortaya çıkarken, kimi zamanda, siyasi suikastlar, yıkıcı ve bölücü eylemler, örtülü operasyonlar ve casusluk faaliyetleri sonucu oluşabilmektedir. Bu faaliyetlerin zemininin ülke içerisinde bulunduğu değerlendirilse de köklerinin bir kısmının ülke dışına uzandığı da görülebilmektedir. Bu açıdan iç ve dış siyasette tehlike

oluşturma potansiyeline sahip faaliyetlerin sınıflandırılması ülke siyasal güvenliği açısından önem arz etmektedir.

4.2.2.1. İç Siyasete Yönelik Faaliyetler

Devletlerin siyasi bütünlüğüne zarar veren en önemli tehlikeli faaliyetlerin başında savaş olgusu gelmektedir. Bir güç ve şiddet kullanma hali olan savaşlar, sonuçları itibariyle devletlerin toprak bütünlüğünü değiştirebilmekte, iç siyasi yapısını tehdit ederek bölünmelere, istilalara ve toprak kayıplarına neden olabilmektedir. Savaş halindeki devletlerden birisinin silahlı güçlerinin etkisiz hale getirilmesi, toprakların bir kısmının veya tamamının istila edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Toprakları istila olunan devlet, topraklarının istilacı güçleri tarafından etnik, kültürel veya siyasal bir düşünceye uyan devletlere bölünmesi sürecini yaşamaktadır (Akad, 1992, s. 21). Bu bölünmeler sonucu devletlerin siyasal bütünlüğü bozulmakta ve devletlerin siyasal güvenliği önemli tehdit yaşamaktadır (Urhal, 2008, s. 160). Bu kavramsal tanımla üzerine en güncel örnek ABD-Irak savaşı sonrası Irak'ta yaşanalar gösterilebilir. ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte ülkede oluşan yeni siyasi dengelerin ortaya çıkmasında batılı devletlerin etkisi olsa da, ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrası ülkedeki etnik ve mezhepsel farklılıkların oluşturduğu sorunlar gün yüzüne çıkmasıyla başlamıştır (Köse, 2015, s. 55). Dolayısıyla Irak devlet yapısının gelecekte nasıl bir sistemle yönetileceği, ekonomik ve siyasi durumunun nasıl şekillendirileceği sorunsalı, savaş sonrası bölünmenin zeminini oluşturmuştur. Şu an için yeni birer bağımsız devlet oluşumunun ortaya çıktığının söylenmesi imkânsız olsa da, Irak'ın kuzeyinde Kürtler, orta bölgede Sünniler ve güneyde Şiiler olarak üç parçalı bir bataklık ortaya çıkmıştır (Yeniçağ, 2015).

Devletler açısından iç siyasete yönelik başka bir tehdit ve tehlike de silahlı çatışma yöntemini benimsemiş ve ülkenin siyasal yapısını devirmeyi hedef alan terörizmdir. En basit tanımıyla terörizm, nefret edilen bir siyasal otoriteyi zayıflatmanın aracıdır ve terörizm etnik, dini, ekonomik ve ideolojik faktörler aracılığıyla desteklenmektedir. Terörizm dini, etnik ve ideolojik faktörleri kullanarak siyasal rejimi devirmeyi amaçlayan bir grup veya örgüt faaliyeti olarak kabul görmektedir (Roskin, 2013, s. 35). Literatürde terörizm, çokça siyasal iktidarları devirmenin stratejik bir yöntemi olarak ifade

edilmektedir. Ancak terörizmin kullandığı tek yöntemin siyasal iktidarın meşruiyetini sorgulatarak devirmek olmadığı açıktır.

Terörizmle mevcut devlet yapısının ve unsurlarının bölünmesi ve parçalanmasına yönelik faaliyetlerde de bulunduğu hususuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle terörizm olgusu, devletlerin iç siyasi güvenliğine yönelik tehdit oluşturan yıkıcı ve bölücü faaliyet türü olarak kabul edilmektedir. En güncel örnek PKK terör örgütünün Türkiye Cumhuriyeti üzerinde tezahür ettiği yıkıcı ve bölücü emelleri gösterilebilir. Kurulduğu günden bugüne Kürtlerin Türklerden farklı bir halk olduğu ve Türk devletince sömürüldüğü, sözde Kürdistan denilen bölgenin Kürtlere ait olduğu ve Kuzey Kürdistan olarak ifade edilen Güneydoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olduğu, siyasal hedeflerinin de bu parçaları birleştirerek bağımsız Sosyalist bir Kürdistan kurmak olduğu gerçeğiyle hareket etmiştir (Demirel, 2011, s. 422-423). PKK'nın bu emeli, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin anayasal sınırlarını bölmeyi ve ülke toprakları içerisinde bağımsız bir devlet kurmak amacıyla gerçekleştirdiği eylemleriyle devam etmekte ve Türkiye için önemli bir iç siyasal tehdit oluşturmaktadır.

İç siyasete yönelik tehlikeli faaliyetlerin başında isyan olgusu (ayaklanma, başkaldırı) gelmektedir. İsyan, bir ülkenin kendi toplumunun devletine başkaldırısıdır. Bu başkaldırı faaliyeti ilk olarak küçük hareketlerle başlamakta ve daha sonra tüm ülke çapında yaygınlaşabilmektedir. Bu nedenle devlet kendisiyle çatışabilecek bir yapıyla karşı karşıya kalmakta ve böylece bu durum bir iç savaşı ortaya çıkarmaktadır (Yunusoğlu, 1987, s. 37). İç savaşlar ise, bir ülkede devletin kendi vatandaşları arasında ortaya çıkan, genellikle devletin kontrolünü ele geçirmek amacı için savaşan, siyasi olarak örgütlenmiş yapılar arasındaki çatışma halidir (Heywood, 2013, s. 479).

Günümüzde ve tarihte isyan, turuncu devrimlerde olduğu gibi kitleleri sokağa dökerek devletlerin siyasal sistemlerinin etkinliğini zayıflatmak, yıkmak ve bölmek amacı taşımaktadır (Akar, 2005, s. 267). Devletlerin siyasal sistemini etkileme kapasitesi taşıyan bu isyan olgusunu tarihsel bir örnekle açıklamak yerinde ve anlaşılabilir olacaktır. Birinci Dünya Savaşında İngiliz Casusu Lawrence'ın, Osmanlı Devleti'nin milli siyasetini etkilemek amacıyla, Arap halkları üzerinde siyasal düzenin değişimini teşvik eden dinamikleri harekete geçirmek amaçlı yürüttüğü faaliyetleri örnek gösterilebilir.

İngiliz siyasetinin emperyalist ve içten yıkıcılığını kullanmayı çok iyi bilen Lawrence Ortadoğu siyasetinin tahlil edildiği çalışmaların içerisinde önemli görevlerde bulunmuştur. Lowell Thomas'ın "Lawrence of Arabia" adlı eserinde, yer alan Lawrence'ın istihbarat raporlarında, kendisinin esas vazifesinin isyanları başlatarak Araplar'ın kontrolünü İngilizlerin ellerine teslim etmek ve ayrıca isyan hareketleri devam ederken, Araplar'ı kendi içlerinde bölerek anlaşmazlığa düşürmek olduğunu ifade etmiştir (Knightley & Simpson, 1978, s. 107). Lawrence, Araplar'ın küçük sınır anlaşmazlıklarını büyüterek tarihteki bölücülüğün önemli bir örneğini vermiştir. Ayrıca Ermeniler'e ve Kürtlere karşı sempati duyduğunu ve onların gizli toplantı ve komitelerine katıldığını ve bu gizli yapılara siyasi fikirler ve tavsiyelerde bulunduğunu (Kutay, 1978, s. 134) ifade ederek Osmanlı Devleti'nin iç siyasetini etkilemeye yönelik emellerini açıkça beyan etmiştir. İngiliz siyasi hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştirmiş bir siyasi istihbarat subayı olan Lawrence, Arapların lideri Faysal'ı İngiliz amaçlarının dürüstlüğüne ve savaş sonrası Arapların siyasi amaçlarının gerçekleşeceğine inandırmak için büyük mücadeleler verdiği görülmektedir. Arapların kahramanı sayılan Lawrence, aslında Araplara hiçbir bir şey kazandırmamış, İngiliz siyasi emelleri yönünde Arap halkını kullanmıştır (Koloğlu, 2003, s. 174). Atatürk'ün İstanbul istihbarat şefi Aziz Hüdai Akdemir, Lawrence'ın Osmanlı Devlet'inin bütünlüğünü doğrudan tehdit ettiği siyasi istihbarat faaliyetlerini, "Türk Düşmanı Casus Lawrence ve Benzerleri" adlı kitabında şu cümlelerle açıklamaktadır; "*Lawrence, deve kervanlarıyla bölgeyi geziyor, orada bulunan yerlilere siyasi aşılar yapıyordu, Beyrut'a iniyor ve birden yok oluyor, bir müddet sonra Cidde de görülüyor yoğun siyasi faaliyetlerine kaldığı yerden devam ediyordu*" (Akdemir, 1950, s. 3). Bu ifade, Ortadoğu siyasetinde uzman olan İngiliz siyasi istihbarat subayı Lawrence'in, Arap halklarını milliyetçilik üzerinden ayrılıkçılığa ve isyana teşvik ederek, Osmanlı topraklarının bölünmesiyle sonuçlanan önemli faaliyetler gerçekleştirdiğini açıklamaktadır.

Devletlerin iç siyasi yapılarını etkilemeye yönelik önemli bir tehdit ve tehlikeli faaliyet türü de hükümetlere yönelik yürütülen darbe ve ihtilal girişimleridir. Ancak bu girişimler birbiriyle karıştırılmamalıdır. Çünkü darbe ve ihtilal, yöntemleri bakımından farklı özelliklere sahip faaliyetlerdir. Darbeler, küçük bir grubun hareketi sonucunda gerçekleşmektedir. Ayrıca darbeler, hükümet darbesi ve askeri darbe olarak ikiye ayrılmakta, anayasal bir zemine dayanmamaktadır. Genellikle ordular tarafından veya onun desteği ile siviller tarafından gerçekleştirilmektedir (Heywood, 2013, s. 489). Bu tehlikeli faaliyet, siviller tarafından gerçekleştirildiği takdirde hükümet darbesi, silahlı kuvvetlerin

emir ve komuta zinciri içerisinde gerçekleştirilirse askeri darbe olarak isimlendirilmektedir (Urhal, 2008, s. 162).

Hükümet darbeleri, hükümetlerin değiştirilmesine yönelik yürütülen demokratik ve yasal bir meşruiyete dayanmayan faaliyetlerdir. Bu tehlikeli faaliyetler siyasi darbeler olarak da ifade edilen devletin meşru sistemini ortadan kaldırmayı amaç edinen tehlikeli süreçlerdir. Darbelerin genel amacı siyasal iktidarın ele geçilmesidir (Yunusoğlu, 1987: s. 38) İhtilaller ise, iç siyaseti etkisizleştirmesi nedeniyle tehlikeli faaliyetler kapsamı içerisinde incelenmektedir. İhtilaller, toplum yapısında biriken çelişkilerin ve şartların olgunlaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bozulan siyasal, toplumsal, ekonomik düzenin, düzeltilmesi amacı ile yapılan ihtilaller, başarıyla gerçekleştirilemediği taktirde iç siyasette ortaya çıkan ve ciddi boyutlara ulaşmış anarşi ve kaos ortamının şiddetlenerek artmasına ve sonunda silahlı çatışmalara kadar uzanabilecek iç savaşlara sebep oluşturabilmektedir (Aydemir, 1973, s. 25).

İhtilal ve darbe olgusuna yönelik günümüzde en güncel örnek Mısır ordusunun meşru bir seçimle başa gelmiş siyasal iktidara yaptığı müdahalesi gösterilebilir. Mısır'da yaşanan darbeden önce bir devrim yaşanmıştır ve bu süreç oldukça yakın zaman dilimleri içerinde gerçekleşmiştir. Devrimle başlayan üç yıllık süreç içerisinde iki anayasa, bir darbe ve iki cumhurbaşkanı gören Mısır'da başa dönülmektedir. Askeri vesayetin Başkanı Abdulfettah el-Sisi muhalif hareketlerin direncini kırmak için baskı ve şiddet kullanmaktan çekinmemektedir (Güçtürk, 2016 s. 7). Bu netice darbeleri ve ihtilalleri gerçekleştirenler açısından sonuçlarının kaygı verici olduğu zamanlarda şiddet ve baskının önemli bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Mısır'da suçlu oldukları yönündeki hususunun tartışılmaya devam edildiği dokuz kişinin idamından, 17 Haziran 2019'da demokratik seçimlerle göreve gelen Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin mahkemede duruşma esnasında hayatını kaybetmesi sürecine kadar (Anadolu Ajansı,2019) ihtilal ve darbelerin ülkeleri ilerlemeden yoksun bırakarak kısır bir döngünün ortasına soktuğunun kanıtıdır.

Sabotaj faaliyetleri, iç bütünlüğü bozmakta birlik duygusunu sarsarak milli güç unsurlarından, haberleşme, ulaşım gibi birçok hayati ihtiyaçları kullanım dışı bırakarak ülkeleri savunmasız ve güç duruma düşürmektedir. Bu nedenle sabotaj faaliyetleri, devletlerin güvenliği açından tehlikeli faaliyetlerdir. Sabotaj faaliyetlerini geniş ve dar anlamda olmak üzere iki yaklaşıma ayırmak gerekmektedir (Güner, 1994, s. 124).

Sabotajlar hem somut hem soyut anlamda tanımlanmış ve devletlere fiziksel zararlar vermenin de ötesinde manevi bir bataklığa çekilmesinde başat faktörlerdir. Özellikle hedef bir ülkeye yönelik sabotaj faaliyetleri neticesinde hızlı rol alana ekiplerin hareket edebileceği bir karşı-isyana dönüşecek bir süreç ortaya çıkabilecektir (Wallace & Melton, 2010, s. 284).

Sabotaj faaliyetlerinin gizli örgütler tarafından baskı, yıldırma, yıkma bölme amaçlı kullanıldığı bilinse de sabotaj faaliyetleri açısından uygulamaların en güncel yöntemleri terörist gruplar tarafından gerçekleştirilmektedir. 17 Şubat 2016'da Türkiye'nin Enerji nakil hatlarını hedef alan sabotaj faaliyeti bu açıdan önemli bir örneği oluşturmaktadır. Türkiye'nin Şırnak ilinden geçen Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına 17 Şubat'ta PKK tarafından sabotaj düzenlendiği tespit edilmiştir. PKK petrol taşıyan hattın 46 inçlik borusunu hedef almıştır. Ancak hat daha önceden düzenlenen sabotajlar nedeniyle tadilatta olduğu için büyük bir facia engellenmiştir. Bu sabotaj faaliyetleri Türkiye'ye değil ama hattın diğer ucunda bulunan Kuzey Irak yönetimini ciddi ölçüde etkilemiştir. Bu sabotaj faaliyetleri neticesinde kapanan hattın Kuzey Irak yönetimine günlük maliyetinin 15 milyon doları bulmaktadır (Haber7, 2016). Neticede sabotajlar ülkeleri ekonomik, politik, askeri birçok noktadan etkileyerek iç düzeni alt üst edebilecek tehlikeli faaliyet türleridir. Ayrıca sabotaj faaliyetleri, ülke iç siyasetini etkisiz kılarken, dış siyaseti de ulusal hedeflerin dışına yönlendirilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Devletlerin iç siyasetinde tehdit ve tehlike oluşturabilecek faaliyetlerden bir diğeri azınlıklar üzerine yürütülecek faaliyetlerdir. Uluslararası hukuka göre her ayrı özellik gösteren gruplar azınlık olarak sayılmaktadır. Yaşadıkları ülkelerde uluslararası anlaşmalar çerçevesinde azınlık olarak değerlendirilen unsurların haklarını korumak adına hedef ülkeye baskı uygulanması ve değişik yardımlarda bulunulması ve onların bağımsızlıklarını ilan etmelerine katkı sağlanması, azınlık haklarının kullanılarak ülkelerin zaaf içine düşürülmesi tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Azınlıklar diğer devletlerin kullandığı çeşitli faaliyetlerle bulundukları ülkelerin güvenliklerinde tehdit oluşturmaktadır (Urhal, 2008, s. 172). Ayrıca azınlıkların katılacakları faaliyetler başka devletler tarafından gizli yöntemlerle desteklenebilmektedir. Bu destekler gizli gerçekleşebileceği gibi dünya kamuoyunu etkilemek amaçlı açıktan da gerçekleşebilmektedir. Azınlıkların oluşturduğu tehlikeli faaliyet diğer devletlerin de tahrikleriyle ve bazı tarihe dayanan olayları da bahane ederek bağımsız devlet kurma hevesiyle hareket etmeleridir. Bu nedenle dış devletlerin,

ülkelerin içerisinde uluslararası hukuka tabi olan azınlıkları dış siyasette bir baskı aracı olarak kullanması, devletler açısından iç siyasette bir tehdit ortaya çıkartmaktadır. Aynı zamanda azınlıklara maddi ve manevi kaynak aktarımı ülke içerisinde bulunan azınlıkların takibi ve kontrolünü zaruri kılan önemli bir noktadır (Yunusoğlu, 1987, s. 24-25).

4.2.2.2. Dış Siyasete Yönelik Faaliyetler

Tarih boyunca devletler dış siyasetlerinde dostça tutumlar sergiledikleri gibi kötü amaçlı tutumlarda sergilemişlerdir. Kötü amaçlı tutumlar devletlerin varlığına ve siyasal bütünlüklerine tehdit oluşturmuştur. Devletlerin dış siyasetini bir başka devlet tarafından hangi yöntemlerle tehdit ve tehlike altına sokulduğunun incelenmesi devlet güvenliği açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle gizli yöntemlerle bir başka devletin siyasi sistemleri üzerinde ne tür tehditlerin ortaya çıktığı özenle incelenmelidir.

Siyasi suikastlar, devletlerin iç ve dış siyasetini etkilemesi bakımından oldukça tehlikeli faaliyet türüdür. Bir devleti iç savaşa kadar götürebileceği gibi aynı zamanda yabancı bir devletin resmi bir ziyareti sırasında gerçekleşmesi durumunda iki ülke ilişkilerinde beklenmedik düzeyde gerginlikler ortaya çıkarabilecektir. Siyasi suikastlar, devletlerin yönetiminde etkisiz bir süreci ortaya çıkararak devletlerin güçsüz olduğu algısını hem ülke içerisinde hem uluslararası alanda yaymak amaçlı gerçekleştirilmektedir (Şenel & Şenel, 1969, s. 95). Bu nedenle suikast faaliyetleri dış siyaseti etkileyeceği nedeniyle devletlerin güvenliği açısından önemli tehlikeli faaliyetler kapsamı içerisinde yer almaktadır. Konumuz açısından önemli olan siyasal sistemi etkilemeye yönelik siyasi suikast faaliyetleridir. Bu açıdan izleri açığa çıkmış tarihsel bir örnekle ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Bu tarihsel örnek İngiliz casusu Mustafa Sağır tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gerçekleştirilmesi planlanan siyasi suikasttır.

1920 yılında İngilizlerin ünlü Duke zırhlısı ile İngiliz işgal kuvvetleri komutanlığının gizli bir davetiyesiyle İstanbul'a gelen İngiliz casusu Mustafa Sağır, Galata rıhtımından bir İngiliz Yüzbaşı'sı tarafından alınarak İngiliz elçiliğine götürülmüştür. Elçilikte İngiliz işgal kuvvetleri komutanı General Harington, Mustafa Sağır'a "*Padişaha rağmen Ankara'da bir meclis açılmıştır. Bu milli hareket, mücadele taraftarıdır. Her yerde*

işgal kuvvetlerini sürmeyi başarmıştır. Yunan Ordusunun Anadolu'da daha fazla ilerlemesini istemiyorlar. Bu nedenle sorunun askeri bir güç gerektirmeyen bir cepheden çözülmesini istiyorum" (Özel, 2009, s. 56-57) sözleriyle, milli mücadelenin durdurulması için düzenlenecek suikastın işaretini vermiştir.

İstanbul'a yerleşen İngiliz casusu Mustafa Sağır, Hint kökenlidir. Şehzadebaşı'ndaki bir evde üniversite öğrencilerine ders vermekle işe başlamıştır (Hiçyılmaz E. , 1981, s. 134). Sonrasında görüşmeleri Hürriyet ve İtilaf partisine mensup iki Türk casusu ile sürdürmüştür (Özel, 2009, s. 57). İlerleyen zaman dilimi içerisinde dönemin Teşkilat-ı Mahsusa yetkilisi Hüsamettin Ertürk'e ulaşarak 'Hint İslam Cemiyeti' tarafından gönderilen altın ve para yardımını Mustafa Kemal Paşa'ya teslim etmek üzere görüşme talep etmesi dikkat çekmiştir. Bu istek Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmiş, Kemal Paşa ise; İngilizlerin harıl harıl Hintli düşmanlarını aradıkları, evlerini bastıkları, gece yarası yaka paça Malta'ya sürgün ettikleri bir sırada bu Hintlinin nasıl İngilizlerden habersiz İstanbul'a kadar gelebildiğini sorgulamış ve takip edilmesi emrini vermiştir (Tansu, 2011 , s. 294). Mustafa Sağır'ın bir İngiliz ajanı olduğu ele geçirilen raporlardan tespit edilmiş ve Ankara'da kaçmayı düşündüğü bir dönemde tutuklanmıştır. Yakalandıktan sonraki ilk ifadesinde "*İngilizler beni milli hükümeti tabanca ile ortadan kaldırmakla görevlendirdi, amacım Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmekti. Bu suikastı gerçekleştirmem Türklerin, Kurtuluş Savaş'ını durduracak ve milli hükümet yıkılmış olacaktı"* (Demirel, 2011, s. 85) sözleri, devletlerin siyasi emelleri uğruna gerçekleştirdiği siyasi suikastların, nedenli etkili siyasi sonuçlar meydana getirebileceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Dış siyasetteki en temel amaç rakibin fikirlerini değiştirterek kendi çıkarlarının gerçekleşmesini sağlamaktır. Propaganda ise çıkarların manipüle edilmesi ya da savaş durumunda zor kullanılmadan insan zihninin doğrudan yöntemlerle etkilenmeye çalışılmasıdır. Propaganda, devletlerin ve milletlerin varlığını başarıyla yürütülebildiği takdirde, istediği yöne sürükleyebilen bir faaliyet biçimidir. Bu faaliyet biçimi devletleri ulusal amaçlarından ve menfaatlerinden uzaklaştırabilmektedir (Gönlüböl, 2000, s. 133). Dolayısıyla bu durum ülkelerin varlığı ve devamlılığı açısından, ulusal güvenliği etkileyebilecek tehlikeli faaliyet türüdür. Propaganda faaliyetlerini, psikolojik savaşlar, terör faaliyetleri ve örtülü operasyonlar oluşturmaktadır. Bu unsurlar ulus devletler açısından devlet güvenliğini doğrudan yahut dolaylı olarak tehdit etme niteliğine sahiptir. Bu olgular, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkilerde hedef devletlerin

siyasal sistemlerini ve siyasal ilişkilerini zayıflatmak için kullanılan en temel yöntemler olarak kabul edilmiştir. Bu minvalde dış siyaseti etkilemek amaçlı propaganda faaliyetleri bir kanaat veya aksiyona güç kazandırma amaçlı sistematik olarak sarf edilen gayrettir ve devletlerarasında bir nevi mücadele silahı olarak kullanılır hala gelmiştir (Ertem, 1942, s. 3).

Psikolojik savaşların en önemli yöntemi olan, propaganda faaliyetleri ve örtülü operasyonların en temel amacı hedef ülke sistemini siyasi operasyonlara hazır hale getirmektir. Çünkü yürütülecek siyasi operasyonların, hedef ülkelerin zayıf ve güçlü noktalar bilinmeden gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu yöntemler devletlerin siyasi zekâlarını yönlendirme ve etkilemeyi amaçlamaktadır. 1953'de ABD'nin istihbarat örgütü CIA tarafından, İran Devleti'nin Başbakanı Muhammed Musaddık'ı iktidardan indirmeyi amaçladığı faaliyetleri önemli bir örnek oluşturmaktadır. 2000 yılında ABD eski dışişleri bakanlarından Madeleine Albright'ın, 2009 yılında ise ABD Başkanı Barack Obama tarafından tüm Dünya kamuoyuna itiraf edilmiştir. Obama yaptığı açıklamada; *İran Başbakanı Muhammed Musaddık'a karşı 1953 yılında Birleşik Krallık ve Amerika tarafından bir operasyon planlanmıştır. Bu Operasyon CIA tarafından yürütülmüş ve organize edilmiştir. Operasyon amacı ise İran'ın demokratik ve milliyetçi lideri Muhammed Musaddık'ı devirerek Şah Pehlevi'ye eski gücünü kazandırmaktır* (http://www.cnnturk.com, 2009).

TP-Ajax operasyonu olarak tarihe geçen bu örtülü operasyonu eski ABD Başkanı olan Theodore Roosevelt'in torunu, CIA'nin Yakın Doğu ve Asya şefi olan Kermit Roosevelt yürütmüştür (Arı, 2013, s. 251). Operasyonun ilk etabında, Başbakan Musaddık'a karşı psikolojik yıpratma uygulanmaya başlanmıştır. Bunun için para ile satın alınmış yerel çeteler, gazeteciler ve din adamları kullanılmıştır. Operasyonun ikinci aşaması ise Kermit Roosevelt'in Şah'ın Musaddık'ı azlettiğine dair fermanı imzalatılmıştır (Kinzer, 2004, s. 12). Bu operasyonun başarıya ulaşması için CIA, 2 milyar dolara yakın para harcamış ve Şah yanlısı gösteriler düzenletmiştir Birçok yayın organını ele geçirmiş, radyolardan Şah'ın İran'a dönmekte olduğu Musaddak'ın ise azledildiğine yönelik yayınlar yaptırmıştır. Ayrıca Tahran sokaklarında Musaddık yanlılarıyla yaşanan çatışmalarda birçok kişi hayatını kaybetmiştir (Rahnema, 2015, s.xxiii-3). ABD bu örtülü operasyonla ülkede ki enerji sahalarını millileştiren siyasi liderin devrilmesini sağlayarak yeni bir

liderin yönetime geçmesinin önünü açmıştır. Dolayısıyla bu örtülü operasyonla, siyasal sistem devrilmiş ve yeni kurulacak siyasi sistemin de kontrol altına alınması sağlanmıştır.

Devletlerin dış siyasetinde tehdit ve tehlike oluşturan önemli bir faaliyet alanı da ideolojik tehditleri içeren faaliyet alanıdır. İdeolojik tehditler, ulaşmak istedikleri amaçları ve hedefleri bakımında devletlerin siyasal bütünlüğünü zaafa uğratabilmektedir. Bu zaaflar tarihte görülen örneklerde olduğu gibi Marksizm ve Faşizm gibi ideolojik akımlarla kullanılabiliyorken, dini faaliyetler üzerinden de gerçekleşebilmektedir. İdeolojilerin iç siyasi sistemi etkilediği konusu tartışılamayacak bir konudur. Fakat ideolojilerin dış siyasi sisteme olan etkisi açıklığa kavuşması gereken bir olgudur. Bu doğrultuda ideolojilerin, dış siyasette tehdit ve tehlike olarak algılanan faaliyetleri, incelenen ideolojik görüşün gösterdiği hedefler ile başlamaktadır. Devletlerin dış siyasetinde ideolojik unsurların tehlike boyutu taraftarlığını yaptıkları hareket için bir hedef belirlemeleridir. Örneğin komünist ideoloji, bir dünya federalist sisteminin kurulması için faaliyetler yürütüyorken, Nazizm ve Faşizm ideolojileri de İtalyan ve Alman egemenliklerini tüm Dünyaya kabul ettirmeye çalıştığı faaliyetler yürütmüştür (Yunusoğlu, 1987, s. 25). Dış kaynaklı ideolojik tehlikelerin belirli bir dünya görüşü üzerine odaklandığı görülmektedir. Temel hedefi odaklandığı bu düşünce üzerine toplumsal düzenleri değiştirmeye çalışmak olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda 1979 yılında İran'da yaşanan İslam Devrimi sonrası, İran'ın rejim ihraç politikası izlemeye başlaması genelde dış politikasını özelde kamu diplomasisini Şiilik temelinde teolojik ve ideolojik hale getirmiştir. Dış politika amaçlarını gerçekleştirmek ve nüfuzunu genişletmek için Şii topluluklara angaje olarak Şiilik temelli bir bölgesel ve küresel kuşak oluşturmaya çalıştığı saptanmıştır (Ekşi, 2017, s. 47-48). Netice olarak İran'ın Şii devrimiyle bölge devletlerine yönelik yürüttüğü ihraç politikaları, Ortadoğu'da ki birçok devlet tarafından dış ve iç siyasi tehdit olarak kabul görmüştür.

İstihbarat faaliyetleri, devlet güvenliği ve dış siyaset açısından oldukça önemli tehdit ve tehlikeler içeren faaliyetlerdir. Diğer bir anlayışa göre ise, istihbarat faaliyetleri ülkelerin ulusal, askeri, ticari, teknolojik, ekonomik vs. faaliyet alanlarının yakından izlenmesi ve elde edilen bu bilgilerin analiz edilerek, ileri dönük olarak yaşanması muhtemel gelişmelerin öngörülmesi sürecidir. İstihbarat faaliyetlerinde bilgiye ulaşmanın iki tür yöntemi bulunmaktadır. İlki açık kaynaklardan ulaşılarak elde edilen istihbari veriler, ikincisi ise gizli kaynaklara ulaşılarak elde edilen istihbari verilerdir. Bu iki yöntemden en hayati olanı gizli yöntemlerle ulaşılan verilerdir. Zira devletlerin dış

siyasetinde tehdit ve tehlike oluşturan süreçler gizli yöntemlerle yürütülen süreçlerdir (Demirel, 2011, s.16). Gizli yöntemlerle yürütülen süreçte casusluk faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Çünkü casusluk faaliyetleri, başkalarının muhafazası altında bulundurduğu gizli sırlarını bulma ve elde etme yöntemini ifade etmektedir. Bu faaliyetlerin en önemli parçası ise casuslardır (espiyonaj ajanı). Casuslar, ülkelerin kendi yetiştirdikleri kişiler olabildikleri gibi, hedef ülke içerisinden bilgi sızdırma amaçlı devşirilmiş kişilerde olabilmektedir (Şenel & Şenel, 1972, s. 62). Bu anlamda casusluk faaliyetleri, ülkelerin, rakip devletlerin dış ve iç siyasetini yönlendirme ve etkileme amacı için müracaat ettiği tehlikeli faaliyetler kapsamı içerisinde yer almaktadır.

4.2.3. Ülke Risk ve Tehdit Analizleri

Uluslararası sistemde yer alan tüm aktörler, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına ve arayışlarına sahiptirler. Bu nedenle uluslararası sistemde her aktörün tehdit anlayışı farklı olmakta, güvenlik temelinde değişme olmasa da belirli yaklaşım farklılıkları bulunabilmektedir. Özellikle bu farklılıklar, aktörlerin uluslararası sistem içerisinde taşıdığı ağırlık, güç, kapasite büyüklüğü, içsel dinamikleri ve uluslararası sistemi algılama yöntemine göre değişiklik göstermektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 24). Devletlerin uluslararası sistemi algılama biçimlerinde ortaya çıkan bu farklılıklar, ülkelerin risk ve tehdit tanımlamalarındaki değişiminde takip edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla risk ve tehdit kavramlarının doğru anlaşılması önem arz etmektedir.

Risk olgusu, Çin orijinli bir kelime olup tehlike ve fırsat ideogramlarının (grafikler) bileşkesidir. Yani Çincede risk denildiğinde iki unsur birden anlaşılır. Birincisi gelecekte oluşma ihtimali, ikincisi ise fırsat ve tehdittir (Özmen, 2014, s. 21). Tehdit unsuru bir yanıyla gerçek olgu ve olaylara, bir yanıyla algı ve tahminlere dayanmaktadır. Ayrıca bir güvensizlik hali olarak kabul edilmektedir. Tehdit olgusu gerçekleştiği zaman ortaya çıkmakta ve önlem alınmada süreçte geç kalınmışlığı ifade etmektedir. Nitekim risk ve tehdit olgusu farklı anlamlar barındırsa da temelinde birbirini tamamlayan iki olguya işaret etmektedir. Bu sebeple risk analizi, muhtemel tehditleri öngörebilmeyi sağlarken, ortaya

çıkmış tehditler ise risk analizinde yapılan hataların işareti olarak görülmektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 22).

Ülke tehdit ve risk analizleri siyasi hedeflerden bağımsız olarak algılanmamalıdır. Örneğin, Soğuk savaşın sone erdiği dönemde tüm Dünyada yapılan tehdit analizleri, Sovyetler Birliği'nin veya Varşova Paktı'nın askeri-stratejik yetenekleri ve opsiyonlarının tahmini yönünde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yapılan risk analizleri ise, nükleer dehşet dengesi nedeniyle batının zorunlu karşılaşacağı dezavantajların tahmini üzerine oluşturulmuştur (Bağcı, 1994, s. 29). Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde ülkelerin risk ve tehdit analizlerinin askeri ve stratejik eğilimli dış tehditler olduğu gözlemlenirken, günümüzde ise ülkelerin, küreselleşme olgusunun da etkisiyle sınırlandırılması oldukça zor yeni tehdit ve risk analizleriyle karşılaştığı görülmektedir. Örneğin çevresel tehditler, uyuşturucu ticareti, yasadışı göçler, terörizm, çocuk ve kadın ticareti, organize suç örgütlerinin ülkeler arasında kurduğu bağlar (11 Eylül saldırganları, İran, Libya, Mısır, Suudi Arabistan, Afganistan vatandaşıdırlar) yeni risk ve tehdit analizlerinin ulaştığı noktayı göstermektedir (Karabulut, 2011, s. 120-121). Tehdit ve risk olgusunu doğasında yaşanan bu ürkütücü değişim ülkeler için tehdit ve risk oluşturan unsurları, askeri olmanın dışında teknolojik, politik, etnik, dini boyuta taşımıştır.

Tehdit ve risk analizini, dışa yönelik ve içe dönük olmak üzere iki ayrı başlık altında incelemek gerekmektedir. Çünkü bugün geldiğimiz noktada bir asimetrik savaş örneği ve siyasal şiddet yöntemi olan terörizm olgusu tek bir ülke içerisinde varlığını gösterse de aynı zamanda bölgesel bir tehdit niteliği taşıyabilmektedir. Örneğin 2010 yılında Tunus'ta bir seyyar satıcı olarak çalışan Muhammed Buazizi'nin kendini yakması ile başlayan halk ayaklanması, bölgesel olarak tüm devletleri etkilemiş büyük ve küçük çapta olmak üzere birçok halkın ayaklanmasına sebep olmuştur. Tunus'ta gerçekleşen halk ayaklanması Libya için, Suriye için, Mısır için risk oluşturmakla kalmamış; Suriye'yi bugün bölünmenin ve parçalanmanın eşiğine getirmiştir. Libya'nın lideri Kaddafi'nin kendi halkı tarafından tüm Dünya'nın gözleri önünde katledilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ülke tehdit ve risk analizlerinin başarısı, yaşanacak silahlı çatışmaların, savaşların, isyanların, ihtilallerin, darbelerin ve bölünmelerin öngörülmesinde önem arz edecektir.

4.2.3.1. Dışa Yönelik Risk ve Tehdit Analizi

Ülkelerin dışa yönelik tehdit ve risk algılaması, tehdit olgusunun doğasında yaşanan değişimle birlikte farklılaşmıştır. Yaşanan bu değişim dışa yönelik tehdit ve risk analizlerinde kullanılan temel parametrelerinde doğasında farklılığa neden olmuştur. Örneğin geçmişte devletlerarasında bulunan şiddetli ihtilaflar binlerce insanın ölümüyle sonuçlanan savaş riskini ortaya çıkarıyorken; bugün ise bu ihtilaflar ülkelerin, politik, ekonomik, askeri ve sosyal bütün sistemini etkileyebilecek bir savaş yöntemi olan 'siber savaş' olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan siber saldırılar ulusal hedefleri engelleyebilmekte, uluslararası terörizm toplumları kaosa sürükleyerek hükümetleri etkisizleştirmekte, kitle ve imha silahları ulusal ve uluslararası yaşam için tehdit oluşturmakta, örgütlü suçlar (uyuşturucu, silah kaçakçılığı, kadın ticareti, kara para aklama, yasa dışı göç) ülkeler için dışarıdan gelebilecek önemli tehditler teşkil etmekte ve küreselleşmenin de etkisiyle çevresel faktörler gibi birçok faktör ülkeleri, iç çatışmalara, savaşlara, örtülü operasyonlara, psikolojik savaşlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Dolayısıyla tüm bu belirsiz aksiyonlar, ülke güvenliği açısından önemli derecede risk ve tehdit ortaya çıkarmaktadır.

Devletler kendilerini, kasıtlı bir tahrikten ve gerginliğin şiddetlenmesinden sonra bir siber savaş içerisinde bulabilirler. Bir devletin diğer bir devlete siber saldırıda bulunmasında ki en önemli amaç; kendini avantajlı duruma geçirmek, karşı tarafa boyun eğdirmek, bilgilerini çalmak, sistemlerini belirli bir süre devre dışı bırakmak veya tamamen zarar vermektir (Çiftçi, 2013, s. 7). Bu kapsamda ülkelerin kamu kurumlarındaki gizli bilgilerden, enerji santrallerine, su dağıtım şebekelerinden iletişim hatlarına kadar ülke güvenliğini etkilemeye yönelik yapılacak siber saldırılar dış tehdit niteliğindedir (Öğün & Kaya, 2013, s. 145).

Siber saldırıların dış tehdit olarak algılanmasındaki önemli nedenlerden birisi ülkelerin ulusal amaçları ve stratejik hedefleri üzerinde ortaya çıkaracağı risklerdir. Bir ülkenin stratejik hedef olarak belirlediği milli bir projeye siber saldırılarla zarar vermeyi amaçlamak, ülkelerin stratejik hedeflerinden uzaklaşmasında önemli bir neden

oluşturabilecektir. Bu doğrultuda 17 Haziran 2010 tarihinde Belarustaki bir antivürüs firması, Microsoft Windows işletim sistemlerinde zararlı etkiler gösteren bir virüs programını İranlı bir müşterisinin maili üzerine keşfetmiştir. Adı 'stuxnet' olarak açıklanan bu casus yazılımın, İran'ın Natanz nükleer yakıt zenginleştirme tesislerindeki bilgisayar ağına karşı düzenlenen iki saldırıda da kullanılan yazılım olduğu tüm dünyaya bilişim uzmanları tarafından açıklanmıştır (Lındsay, 2013, s. 365).

Natanz ve diğer tesislerdeki mevcut olan teknik sorunlar nedeniyle, 'stuxnet' saldırısının uranyum zenginleştirme programı üzerindeki ortaya çıkardığı zararın kesin sonuçlarının bilinmesi mümkün olmamıştır. Ancak, saldırı sonucu 1000 adet santrifüjün zarar gördüğü ve bunların 600'ünün değiştirildiği ifade edilmektedir (Çelik, 2013, s. 148). Bu siber saldırı, İran'ın nükleer zenginleştirme faaliyetlerinin tamamen durdurulmasına sebep olmasa da, uranyum zenginleştirme planlarında en az iki yıllık bir üretim aksaması ortaya çıkarmıştır (https://www.siberbulten.com, 2014). Bu nedenle siber saldırılar, ülkeleri stratejik hedeflerinden uzaklaştırma riski (nükleer programların durdurulması) nedeniyle, dışarıdan yönelen önemli bir tehdit faktörü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda İran'ın nükleer santrallerini yavaşlatma ve zarar verme amacı taşıyan bu siber saldırı, İran'ı siyasi bir prestij kaybından daha çok, stratejik hedeflerinden uzaklaşma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Ülkelerin dış politikada müttefik olarak ilişkide olduğu devletlerin bilinmesi kadar tehdit olarak algıladığı devletlerin de tespit edilmesi önemlidir. Bu açıdan ülkelerin dışa yönelik risk ve tehdit analizlerinde, sınır komşularına yönelik değerlendirmeler yapması gerekmektedir. Zira sınır komşularından yönelecek tehditler doğrudan ülkelerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğüne hedef alabilecek niteliktedir.

Günümüzde birçok devlet, sınır komşusunu tehdit olarak görebilmekte, dolayısıyla sınır ihlallerini, örtülü operasyonları, casusluk faaliyetlerini, dışa yönelik risk ve tehdit analizi kapsamında değerlendirilmektedir. Dışa yönelik risk ve tehdit analizinde, devletlerarasında yaşanan ihtilafların bölgesel veya bölgesel karakteri aşabilecek potansiyelinin olup olmadığı tespit edilmelidir. Yine bu ihtilafların şiddetlendiği ve zayıfladığı faktörler bilinmelidir. Olası yeni ihtilaf senaryoları geliştirilmeli, itilafı şiddetlendiren ve zayıflatan faktörler hesaba katılmalıdır. Ayrıca sınır komşusuyla gizli yöntemlerin dışında, doğrudan çatışma riski tespit edilmelidir. Yani ihtilafları şiddetli olan

devletlerin askeri ve stratejik kapasiteleri analize dâhil edilmelidir (Bağcı, 1994, s. 32). Bu doğrultuda 2013 yılında Amerikan ordusuna ait iki nükleer bombardıman uçağının, Güney Kore ile yaptığı tatbikat sırasında, Kuzey Kore üzerinde manevra gerçekleştirmesi Kuzey Kore açısından bir dış tehdit kabul edilmiş ve Güney Kore'ye karşı savaş durumu ilan edilmiştir (http://www.ntv.com.tr,2013). Kuzey Kore, ülkesine yönelik bu sınır ihlal teşebbüsünü, bağımsızlığına ve bütünlüğüne saldırı riski olarak algılamış ve dışa yönelik bir tehdit tanımlaması gerçekleştirmiştir. Bu nedenle ülkelerin başka bir ülke tarafından sınır ihlal teşebbüsü, dışa yönelik tehdit ve risk analizinde kullanılması gereken en önemli temel parametrelerinden birisidir.

Dışa yönelik risk ve tehdit analizinde kullanılan diğer önemli bir parametre komşu ülkelerde yaşanmakta olan savaş hali ve iç çatışmalardır. Nitekim sınıra komşu bir ülkede yaşanan silahlı çatışmaların veya savaşların muhtemel bir bölünme ile sonuçlanması, ülke topraklarını etkilemesi muhtemel sorunları meydana getirecektir.

Komşu bir ülkede başlayan etnik, dinsel ve mezhepsel iç çatışmalar, bu türden bir çatışma riskini ülke içerisinde ortaya çıkarması olasılığı nedeniyle dış tehditler kapsamı içerisinde incelenmelidir. Bu tanımlamaya yönelik günümüzde önemli bir örnek İran'ın dış tehdit tanımlamasın da ortaya çıkmaktadır. İran'ın dışa yönelik risk ve tehdit algılamalarında özellikle Suriye iç savaşı öncesinde oldukça keskin hatlarla Irak'ın toprak bütünlüğü üzerine yöneldiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulması Tahran yönetimi için oldukça riskli bir süreci beraberinde getirmektedir. Zira Irak'ta yaşanan her türlü istikrarsızlığın İran'ın bölgede yürüteceği diplomasiyi etkileme kapasitesi mevcuttur. İran özellikle Irak'ın işgalinden bu tarafa sürdürdüğü en istikrarlı dış politik tavrı Irak'a karşıdır. Tahran yönetiminin endişelendiren, Irak'ta yaşanan çatışmaların zamanla işgalci güçlere karşı yapılan bir direnişten uzaklaşıp etnik ve dini motifleri içeren iç savaşa dönüşmesidir (Yeşiltaş, 2008, s. 100-101). Çünkü İran için büyük risk, ülke içerisinde bulunan etnik sorunlardır. Beluç Birleşik Cephesi'nin temsilcisi olan muhalif lider Abulkadır Duşuki'nin, etnik sorunları anlamadan İran'ın milli birliğinin sağlanamayacağına yönelik ifadesi, İran için bir iç tehdit tanımlamasını ortaya koymaktadır (Yenisey, 2008, s. 187). Bu nedenle İran için iç tehdit unsuru olan etnik azınlıklar, komşu bir devlette yaşanması muhtemel etnik ve dini motifli bir iç savaş sonucunda harekete geçebilecek ve İran için engellenmesi zor bir iç çatışma olasılığını da beraberinde getirecektir. Bu bağlamda İran'ın dışa yönelik tehdit unsurlarından birisi,

Irak'ta yaşanması muhtemel dini ve etnik motifli çatışma olasılığıdır (Yeşiltaş, 2006, 2008, s. 100-101).

Etnik, dini ve kültürel çatışmalar, demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişte yaşanan krizler, terörizm, uyuşturucu ticareti, kara para aklama girişimleri gibi yeni unsurlar tehdidin kaynaklarını çeşitlendirmiş ve devletlerin duyarlılık alanlarının genişlemesine neden olmuştur (Kona, 2004, s. 60). Örneğin 11 Eylül saldırılarından önce ABD tarafından yönlendirilmekte olan terör olgusu, kontrol edilemez bir nitelik kazanmış ve ABD'nin menfaatlerini zarar vermeye başlanmıştır. Bu nedenle terörizm, ABD'nin dışa yönelik tehdit tanımlaması içerisinde yer almaya başlamıştır. Ayrıca 11 Eylül saldırılarının ABD'nin tarihsel reflekslerini geri dönülmez bir biçimde dışa dönük bir noktaya sabitlenmiştir. Zira günümüz de dış tehdit olarak algılanan terörizm, çevresel tehditler, teknolojik tehditler gibi tehdit ve risk unsurları, ABD'nin içe dönük tehdit tanımlamasını oldukça güçleştirmiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonlarının bu dış tehdit ve risk algılaması sonucunda gerçekleştirme kararı almıştır (Karabulut, 2011, s. 235). Diğer yandan devletler, ABD örneğinde olduğu gibi, küreselleşen dış risk ve tehdit algılamaları nedeniyle güvenliklerini, sınırlarının dışından kendi güvenliklerine ve yaşamsal çıkarlarına tehdit olarak algıladıkları tüm olgular ve coğrafi alanlar üzerinde tanımlamaya başlamıştır.

Uluslararası örgütlü suçlar, dışa yönelik tehdit ve risk analizinde incelenmesi gereken diğer önemli bir parametredir. Küreselleşmenin sağladığı imkân ve kolaylıklar, örgütlü suçların sınırlar ötesine ulaşmasına katkı sağlamıştır. Bu nedenle dünyada tüm ülkeler, örgütlü suçların ulusal güvenliklerine verdikleri zararları hissetmektedirler. Uyuşturucu ve kadın ticareti, yasadışı göç, yasadışı kumar, silah kaçakçılığı, mafya örgütlenmeleri gibi birçok yapı devletlerin ulusal sınırlarını ve güvenliklerini tehdit eden faaliyet sınıflandırmasında yer almaktadır (Karabulut, 2011, s. 194-196). Bu bağlamda, ABD hükümeti için 2000 yılında hazırlanan bir raporda uluslararası suç örgütlerinin faaliyetleriyle ortaya çıkan yıllık miktarın 1990'ların ikinci yarısında 800 milyar dolarla 1,5 trilyon dolar arasında tahmin edildiği ve bu rakamın da o dönemdeki uluslararası ticaretin %14 ile %24'ü arasında bir orana karşılık geldiği ifade edilmektedir. Uluslararası suç örgütlerinin ulaştığı bu fiziksel büyüklük, uluslararası zeminde gerçekleştirdiği faaliyetler, terörist gruplarla kurdukları bağlantılar nedeniyle ülkelerin güvenliğini ve istikrarını etkileme potansiyeline sahip bir konuma ulaşmıştır (Erdoğan, 2013, s. 281). Bu

nedenle örgütlü suçlar ve tüm alt unsurlarının, ülkelerin dış tehdit ve risk analizinde bir parametre olarak incelenmesi gerekmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde güvenlik-tehdit ilişkisi temel anlamını muhafaza etmiştir. Ancak uluslararası sistemin türüne, aktörlerin farklılaşma ya da benzeşme eğilimlerine ve kullanılan araçlara göre anlam genişlemesine uğramıştır (Dedeoğlu, 2014, s. 40). Anlam genişlemesinde küreselleşme sürecinde kazananların ve kaybedenlerin arasındaki uçurum önemli bir sebeptir. Bu sebep, milyonlarca insanın geleceğini, kendi ülkesinin dışında aramasına neden olmuş ve bugün için ülkelerin bir dış tehdit olarak algılaması gereken uluslararası göç sorununu ortaya çıkarmıştır (Karabulut, 2011, s. 189).

Uluslararası göç sorunu 1960 itibariyle uzun yıllar boyunca ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunlarından ortaya çıkan ve çok büyük oranı hedef ülkelerin yasal statüleri dışında gelişen ve tipik gelişmiş ülkelere yönelik tehdit biçimidir. Ancak bugün için gelinen nokta da ülkeler açsısında göç sorunu iç sistemi etkileyerek istikrarsızlık nedeni oluşturabilecek ve iç çatışmaların zeminini ortaya çıkartacak bir niteliğe kavuşmuştur (Marsella & Ring, 2003, s. 4-6). Ayrıca ülke içerisinde bulunan ayrılıkçı yapıların güçlenerek yeniden harekete geçmesine katkı sağlama olasılığı da bulunmaktadır. Bu konudaki en güncel örnek, tüm dünyayı etkisi altına alan bir dış tehdit niteliği taşıyan Suriye'deki iç savaş sonucunda ortaya çıkan mülteci sorunudur. Milyonlarca Suriyeli göçmen ülke içerisinde başlayan iç savaş nedeni ile başta Türkiye olmak üzeri, Ortadoğu devletleri ve Avrupa'da dâhil birçok ülkeye göçmen olarak yerleşmiş bulunmaktadır. Sayıları yüksek düzeyde bulunan tüm bu göçmenler, ülkeler açısından bir iç tehdit oluşturur hale gelmiştir. Örneğin, milyonlarca Suriyeli göçmen kabul eden Türkiye'nin demografik yapısı risk altına girmiştir.

Göç sorunları her ne kadar dışsal bir tehdit olarak değerlendirilse de ülke içerisinde sebep olacağı riskler dolayısıyla iç tehdit unsuru olarak da değerlendirilmelidir. Son olarak dışa yönelik tehdit ve risk analizi kapsamında incelenmesi gereken parametre çevresel faktörlerdir. Özellikle konumuz kapsamında çatışma ve savaş riskini ortaya çıkarması mümkün olan su sorunları ve suyollarının kontrolleri dışa yönelik tehdit ve risk analizinde kapsamında incelenmesi gereken parametrelerdir.

Su yollarının kontrolü, iki ülke arasında savaşla sonuçlanabilecek önemli bir risk ve tehdit parametresidir. Örneğin Fırat ve Dicle Nehirlerinin Basra Körfez'ine dökülmeden önce birleştiği bir konuma sahip bölge olan Şatt-ül Arap suyolu, 8 yıl süren İran- Irak Savaş'ının nedenidir. Diğer yandan stratejik boğazlara, limanlara ve denizlere hâkim olan ülkeler, olası bir savaş riskini dış tehdit ve risk analizinde incelenmelidir. İnsan nüfusunun hızla artması gıda ve su ihtiyacının da artmasına neden oluşturmuştur. Dünya yüzeyindeki toprakların ve su kaynaklarının kirlenmesi yaşamı olumsuz şekilde etkilemiş ve devletlerarasında bulunan kaynaklar üzerinde çatışma hali ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2013, s. 287).

Ülkelerin hâkimiyetinde bulunan su kaynakları, sınıra komşu devletlerle çatışma olasılığını artırmaktadır. Örneğin Ortadoğu'da Nil, Ürdün ve Fırat nehirleri, Güney Asya'da İndüs, Ganj ve Brahmaputra, Amerika'da Colorado, Rio Grande ve Parana nehirleri farklı ulus ve devletlerarasında paylaşılması sebebiyle çatışma sebebidir. Mısır, Nil sularına yönelecek bir tehdidi savaş nedeni sayacağını açıkça söylemektedir. En gözde askeri birliği, Nil'in yukarı havzasının tropikal alanlarında savaşmak üzere eğitilmektedir. Diğer yandan İsrail de, kuzeydeki Galile Gölü'ne su akışını azaltacak tek yanlı baraj yapmaya kalkışması halinde Suriye'ye saldıracağını ilan etmiştir. CIA'in ABD hükümeti için hazırladığı "risk değerlendirme raporları" dünyanın en az 10 yerinde paylaşılan su kaynaklarına dayalı savaş çıkacağını öngörmektedir. Bu olası kriz noktalarının çoğunluğunun ise Ortadoğu'da yer aldığı görülmektedir (Karakılçık, 2008, s. 30-32). Sonuç olarak devlet güvenliği açısından risk ve tehdit niteliği taşıyan birçok parametre bulunmaktadır. Bu parametreleri; salgın hastalıklar, enerji sorunları, gıda güvenliği, terörizm, etnik milliyetçilik, etnik gruplar, dinsel ve mezhepsel çatışma olasılıkları, siyasal radikalizm olarak sınıflandırmak mümkündür.

4.2.3.2. İçe Yönelik Risk ve Tehdit Analizi

İçe yönelik risk ve tehdit analizi, ülkelerin sınırları içerisinde iç güvenliği tehdit etme olasılığına sahip unsurların tespit edilmesi ve engellenmesine yönelik yürütülen süreçlerdir.

Günümüzde yasadışı suç örgütleri, etnik grup hareketleri, dinsel ve mezhepsel çatışmalar, etnik milliyetçilik, siyasi radikalizm, terörizm, göç sorunları, gıda sorunları, salgın hastalıklar vb. gibi birçok parametre, iç risk ve tehdit oluşturma kapasitesine sahiptir. Örneğin göç sorunları devletler için bir dış tehdittir ancak, göçmenlerin kabulünün birçok risk ve tehdidi beraberinde getirebilecek olması, göç olgusunu aynı zamanda bir iç tehdit niteliğine dönüştürmektedir. Örneğin 2011 verilerine göre, 22 milyon nüfuslu bir Hindistan kentinde 15 milyonluk Bangladeşlinin yaşaması kentteki Hintlileri azınlık durumuna düşürmüştür (Karabulut, 2011, s. 185). Bu göç durumu Hindistan hükümeti açısından bir iç tehdit haline gelmiştir. Yine bu kapsamda 90 bin nüfuslu bir Türk kenti olan Kilis'te, 110 bin Suriyelinin yaşaması Türkleri kentte azınlık durumuna düşürmüştür (http//www.tr.sputniknews.com, 2015). Kilis kentinin Suriye'ye sınır olması ve diğer kentlerde bulunan Suriyeli sayısının da yüksek olması, Türkiye'yi içe dönük önemli bir riskle karşı karşıya bırakmaktadır.

Göç olgusu konusunda devletler açısından iç tehdit oluşturan başka bir parametrede göçmenlik statüsü tanıdıkları insan gruplarının başka devletler veya devlet-dışı aktörler tarafından siyasi olarak örgütlendirilerek literatürde savaşçı mülteci topluluklar adıyla ifade edilen gruplar haline dönüşmeleridir. Ülke içerisinde otoritesi zayıf olan devletler, bu tür grupların faaliyetlerini engellemekte güçlük çekeceklerdir. Dolayısıyla iç ve dış siyasetin dış güçler tarafından yönlendirilebilmesi daha kolay hale gelecektir. Filistin Kurtuluş Örgütünün Lübnan'da, Taliban'ın Pakistan'da, mülteci kamplarında yürüttükleri faaliyetler bu iki grubun hedef ülkelerin iç ve dış siyasetine nasıl müdahil olduklarını gösteren önemli örneklerdir (Erdoğan, 2013, s. 282-284).

Uzun süreli ve milyonları aşan göçmenler, siyasi kırılganlık ve ekonomik kayıp riskini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle ülkenin demografik yapısını değiştirme olasılığı, ulusal kimliğe ve toplumsal güvenliği tehdit etmektedir. Ayrıca göç olgusu ülke içerisinde etnik, dini ve mezhepsel grupların sayısını artırarak bu grupların farklı saikler tarafından kullanılmasına neden olmaktadır. Devletlerin sınır kontrollerini kaybetmelerine neden olma olasılığı ise, ülkeyi bir yok oluşun eşiğini taşımaktadır. 1989 yılında binlerce vatandaşının Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya'ya geçmesi üzerine otorite ve egemenlik kaybını kabul ederek yıkılan Doğu Almanya bu duruma örnek oluşturmaktadır.

Ülkelerin içe dönük risk ve tehdit analizlerinde değerlendirilmesi gereken önemli bir parametre de etnik milliyetçiliktir. Etnik milliyetçilik ilk evrede iç dinamikler açısında çok tehditkâr gözükmeyebilir, ancak bugün birçok coğrafyada sonu silahlı çatışmalara, bölünmelere kadar uzanan nitelik taşıması nedeniyle ülkeler açsından içe dönük risk ve tehdit analizlerinde önemli bir yere sahiptir. Tarihte, milliyetçilik ideolojisi birçok ideolojiye dönem dönem üstünlük sağlamış ve birçok bölünmenin temel sebebi sayılmıştır. Örneğin ABD'de muhafazakârlık milliyetçilikle birleşmiş kabul edilmektedir. Çin'de milliyetçilik komünizmden önce gelmektedir. Ancak milliyetçilik adına bilinmesi gereken en önemli ilke yabancı hâkimiyetine duyulan hoşnutsuzluktur. Tarihte, Fransa ve Hollanda tarafından yönetilmek istenmeyen Hintliler, Cezayirliler ve Endonezyalılar şuan bağımsız yaşamaktadır. Yine Boşnak Müslümanlar ve Rusya tarafından yönetilmek istenmeyen, Bosnalı Sırplar ve Litvanyalılar bugün için bağımsız birer devlet olarak varlığını sürdürmektedir (Roskin, 2013, s. 68).

Milliyetçiliği bir tehdit ve risk olarak değerlendirdiğimizde karşımıza etnik milliyetçilik olgusu çıkmaktadır. Basitçe etnik milliyetçilik, bir halkın dilini ve inançlarını kabul ederek bir Alman, bir Rus veya bir Türk olamayacağıdır. Bu dışlayıcılık, etnik milliyetçiliğin nasıl sonuçlar ortaya çıkarabileceğini, tarihte Alman etnik milliyetçisi Hitler'in vahşeti göstermiştir (Heywood, 2013, s. 153). Bu nedenle ülkelerin iç tehdit ve risk analizinde etnik milliyetçiliği bir analiz parametresi olarak incelemesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde etnik milliyetçilik, ülke içerisindeki ayrılıkçı ve bölücü grupların harekete geçebilmeleri için kullandıkları önemli bir olgudur. Aynı zamanda yeni oluşacak ayrılıkçı ve bölücü grupların yararlandığı temel parametre olarak da varlığını korumaya devam etmektedir. Örneğin, 2001 yılında Makedonya'da Milliyetçi parti, aynen Mostar'da (Bosna Hersek) olduğu gibi, Başkent Üsküp'ün en yüksek tepesine 35 metre uzunluğunda bir haç dikmiştir. Milliyetçi Parti'nin bu hareketi sonucu, yoğunlukla Kalkandelen civarında yaşayan Müslüman Arnavutlar, ayaklanarak güvenlik güçleriyle çatışmışlardır. Bu çatışmalar sonucu Makedonya'da UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu) isimli büyük Arnavutluk oluşturma idealine sahip, bir gerilla hareketi ortaya çıkmıştır (Yenigün, 2008). Dolayısıyla ortaya çıkan bu grup, Makedonya hükümeti için bir iç tehdit olarak kabul edilmiştir.

Ülke iç tehdit ve risk analizi kapsamında, etnik milliyetçilik yapan grupların varlığı, iç güvenlik açısından oldukça önemli bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Örneğin, İran'da İslam devrimi sırasında yaşanan Kürdistan krizi, Türkmenlerin bulunduğu alanda çıkan silahlı çatışmalar ve Belucistan ayaklanmaları, etnik milliyetçiliğin bugünkü İran Devleti'ni de tehdit etme potansiyelini taşıdığını göstermektedir. Ayrıca 2004 yılında Londra'da "İran'da demokrasinin yerleşmesi ve ülkenin geleceğe yönelik politikalarının belirlenmesinde etnik grupların rolü" konulu bir seminer'de konuşan İran'ın etnik gruplarının temsilcilerinin ifadeleri bu kanıyı desteklemektedir (Yenisey, 2008, s. 187). Londra seminerinde gazeteci yazar A. Nurizade, İran Devleti'nin parçalanma tehdidi taşıdığı için anayasada bulunan etnik hakların verilmediğini söylemesi ve ardından Güney Azerbaycan Milli Uyanış Hareketi Temsilcisi Mahmut Bilgin'in, İran'da tüm etnik grupların eşit olması gerektiği ve ülke için 'Federal' bir yapı oluşturulmasının çok önemli olduğunu söylemesi İran açısından etnik sorunların güncelliğini koruduğunun göstergesidir. Federal yapı isteği sadece Güney Azerbaycan'ın isteği değil, tüm etnik grupların temsilcileri tarafından zaman zaman dile getirilen bir istektir İran'ın anayasal yapısında yer almasına rağmen, milyonları arkasına alan birçok farklı etnik grubun temel hak ve özgürlüklerine kısıtlama getirilmesi bu grupların tamamının sorunudur. Özellikle BM 2002 yılında azınlıklar üzerine hazırladığı raporda ortaya çıkan 30 milyon Azerbaycanlı, etnik milliyetçilik temelinde yaşanacak bir çatışma riski nedeniyle İran Devlet'i açısından bir iç tehdit unsuru oluşturmaktadır (Yenisey, 2008, s. 187-189). Bu bağlamda etnik milliyetçiliği kendine faaliyet alanı olarak seçen tüm gruplar, devletler açısından içe dönük bir mozaik değil, toprak kaybı ile sonuçlanma ihtimali bulunan, silahlı çatışma, iç savaş ve ayaklanma riski oluşturmaktadır.

İçe yönelik risk ve tehdit analizi kapsamında diğer önemli bir parametre terörizmdir. Terörizm, belirli bir bölge belirli bir devletle sınırlı tutulamayan, belirli bir alanın ötesinde sonuçlar meydana getirebilmektedir. Burada önemli olan husus en basit şekliyle yerel nitelikte bulunan terör hareketinin bile uluslararası bir boyutunun bulunabileceğidir (Beşe, 2002, s. 31). Terörizm faaliyetlerinin uluslararası boyutunun varlığı ülkeler açısından bir dış risk ve tehdit oluşturacağı düşüncesinden hareketle, bizim açımızdan incelenmesi gereken nokta etnik milliyetçilik temelinde ortaya çıkan terörizm olgusudur.

Günümüzde iç tehdit niteliği taşıyan faaliyetlere örnek Türkiye'de Kürt milliyetçiliği dogması üzerine kurulmuş silahlı bir örgüt olan PKK'dır. PKK, Marksist ve Leninist bir devlet kurma ideolojisini etnik Kürt milliyetçiliği temeli üzerinden tüm dünyaya yaymayı amaçlayan bir terör örgütüdür. KCK sözleşmesinin başlangıç kısmında bu hedefi yazılı olarak yer almaktadır. Türkiye açısından PKK'nın içe yönelik tehdit unsuru oluşturması toprak bütünlüğünü tehlike altına sokmasından ileri gelmektedir. Ayrıca bu Kürt ayrılıkçı hareketinin, her ne kadar tehdit algılama biçimleri farklı olsa da İran ve Irak açısından da bir iç tehdit oluşturmaktadır (Karabulut, 2011, s. 192). İçe dönük risk ve tehdit analizlerinin önemli bir parametresi olan etnik milliyetçilik olgusunda şöyle bir yargıya varmak mümkündür. Hedef ülkenin etnik popülâsyonu çok çeşitlilik taşıyorsa (Örnek: İran) ülke açısından etnik milliyetçilik; ayrıştırıcı, çatıştırıcı ve bölücü bir zemin oluşturacak ve devamında siyasi kırılganlıkların bulunduğu bir süreç ortaya çıkabilecektir.

İçe dönük risk ve tehdit analizleri kapsamında hedef bir ülkede, siyasi ve dini anlamda bulunan radikal unsurların tespit edilmesi önemlidir. Aşırıcılığa gönderme yapan radikalizm olgusunun dini ve siyasi biçimleri bulunmaktadır. Bu grupların eğilimlerini tespit edebilmek oldukça zor bir sürece işaret etmektedir. Paris, Londra, Madrid ve 11 Eylül saldırıları bu zorluğun ispatıdır. Şiddet içeren bu radikal dinci ve siyasi eylemler terörün yeni bir tehdit örneğini ortaya çıkarmıştır. Bu örnekler Avrupa için travmatik deneyimler olarak kabul edilmektedir (Silvestri, 2007, s. 65). Radikalizm olgusu aşırıcılığa gönderme yapmaktadır. Bu bakımdan hedef ülkede aşırıcılığın tespit edilmesi oldukça önemlidir. Aşırıcılığın siyasal grupların zeminin de mi yoksa dinsel yapılar içerisinde mi bulunduğunun incelenmesi gerekmektedir. Bu eğilimlerin tespit edilmesi siyasal şiddetin de yönünü ve biçiminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda aşırıcılığın oluşturduğu risk ve tehdit yöntemi terörizm benzeri şiddeti içermektedir.

Bugün için tüm dünyayı etkisi altına almış radikal bir terör örgüt olan Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD) örgütünün faaliyetleri literatürde köktendincilik, aşırıcılık, dini ve siyasi radikalizm gibi birçok kavram üzerinde tanımlanma tartışması yaşarken, IŞİD hem bölgesel hem de küresel tehdit varlığını sürdürmeye devam etmektedir. IŞİD örgütünün devletlerin içyapısında nasıl bir risk ve tehdit oluşturduğunu vurgulamak adına Bosna'da ve Makedonya'da yaşananlara değinmek katkı sağlayıcı olacaktır.

Balkan kökenli birçok insan örgütün (IŞİD) saflarında savaşmak için Ortadoğu'ya gitmiştir. Bu savaşçıların bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönmeleri, özellikle Bosna Hersek ve Makedonya gibi Balkan ülkelerinin iç güvenliğini oldukça ürkütücü tehditlerle karşı karşıya bırakmıştır. Ülkelerine geri dönen bu dinî aşırıcılar, bölgeye şiddet eylemlerini taşıyabileceklerini göstermişlerdir. İlk olarak Bosna'nın Zvornik şehrinde Bosna Selefi Hareketi'ne dâhil olduğu bilinen bir dinî aşırıcı, polis karakoluna saldırarak bir Bosnalı Sırp polisi öldürmüştür. Bu eylemin şoku atlatılamadan Makedonya'nın Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Kumanove'da İslamcı aşırıcılar ve Makedon polisi arasında şiddetli çatışmalar başlamıştır. Yaşanan çatışmalar geride, 8'i polis olmak üzere toplam 22 ölü ve çok sayıda yaralı bırakmıştır. Bunun yanı sıra, şehrin belirli kısımları harabeye dönmüş ve en önemlisi halk bir anda şehri boşaltarak korku içerisinde Sırbistan'ın Arnavut Bölgesi Preşevo'ya geçebilmek için sınırda uzun kuyruklar oluşturmuştur (Uzgel & Büyük, 2015, s. 60). Bu bağlamda siyasi ve dini aşırıcılık olgusu yaşanan silahlı çatışma ve şiddetin oluşum zemini nedeniyle Makedonya ve Bosna hükümetleri açısından bir iç tehdit unsuru haline gelmiştir.

İçe dönük risk ve tehdit analizlerinde özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde şiddetli çatışmalara neden olması sebebiyle bir tehdit unsuru olan gıda sorunları incelenmelidir. Gıda sorunu, dış kaynaklı bir tehdit unsuru olabileceği gibi bir iç tehdit haline dönüşebilen sorun olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan toplumun genelinde kaygıya ve kaosa sebep olabilecek düzeyde tehdit olasılığına sahip, salgın hastalıklar (kuş gribi, HIV, AIDS) içe dönük risk ve tehdit analizi çerçevesinde incelenmesi gereken diğer olgulardır.

5. SONUÇ

Yirmi birinci yüzyılda enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin bilgiyi nicelik olarak artırdığı görülmektedir. Nicelik olarak artan bilgi, istihbaratın niteliğinde de değişime yönelik yansımalar meydana getirmiştir. Öyle ki, istihbarat analizleri devletlerin kontrolünden uzaklaşarak, merkezileşmiş niteliğinde zayıflamalar belirginleşmiştir. Özellikle sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, ulus ötesi şirketler, toplum yararına dernekler istihbaratın merkezileşmiş üretim anlayışını bulanıklaştırarak devletlerin istihbarat elde etmek amaçlı kullanmayı düşünebileceği yeni unsurlar olarak anlaşılmıştır. Dünya'da istihbarat üretimi için şirketlerin kullanılması düşüncesi devletin tekelinde bulunan istihbarat yapılanmalarında istemeden de olsa yeni bir paradigma ihtiyacını düşündürmeye başlamıştır. ABD'de 11 Eylül'de yaşanan terör saldırıları bu paradigma değişiminin gerekliliğini tüm ulus devletlere nakşederken, dünya ani değişen değerlerin ve ilişki ağlarının karamsarlığı içinde stratejik bir buhran dönemi yaşamıştır.

İstihbarat, devletlerin imkân ve kabiliyetleri, zaaf ve eksiklikleri ile muhtemel politikalarını öngörebilmenin anahtarı konumundadır. Bu nedenle günümüzde devletler, bölgesinde ve tüm dünyada olup bitenler ile birçok alanda yaşananları ve gelişmeleri istihbarat ve istihbarat analizi sayesinde öğrenmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla devletlerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve temel güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için en önemli faaliyet alanlarının başında istihbarat çalışmaları gelmektedir. Kimi toplumlarda korku, kaygı ve sevimsiz çağırışımlar uyandırsa istihbarat hayati bir gerekliliktir. Bu hayatiyet bazen başka bir ülkede olup bitenin anlaşılması, bazen de kendi sınırlarımız içerisinde iç dünyamızda gerçekleşen olayların tespit edilmesi sürecidir. Her iki koşulda da bu kavram önemli görevler üstlenmekte iç ve dış dinamiklerin kontrolünün sağlanmasında rol oynamaktadır. Başlıca bulgular göstermektedir ki, istihbarat analizi devletlerin güvenliğinin planlanması açısından yaşamsal kaynak oluşturmaktadır.

Devletler, kendi içyapısında siyasal şiddete yönelimli bireyleri, grupları, örgütleri ve bu örgütlerin halkı isyana teşvik etmek amaçlı hareketlerine, sadece içe yönelik siyasi istihbarat faaliyetleri çerçevesinde karşı koyması mümkündür. Çünkü isyanlar, devletin varlığını ve bütünlüğünü tehdit eder nitelikte ki olgulardır. Bu kapsamda Ortadoğu'da yaşanan halk ayaklanmaları hükümetlerin devrilmesinden, liderlerin ölümüne kadar siyasal

şiddet sarmalının yaşandığı süreçleri ortaya çıkarmıştır. Ayrıca yaşanan bu ayaklanmalar, ülkelerin kendi iç siyasi dinamikleri üzerinde, siyasi istihbarat faaliyetlerinin kayda değer oranda kullanılmadığını göstermiştir. Diğer önemli bir husus ise, Ortadoğu coğrafyasında yaşanan bu kalkışmaları devletlerin kendileri öngörememekle kalmamış, bölgesel ve küresel birçok devletin stratejik nitelikte istihbarat dosyalarında öngörülemediği ortaya çıkmıştır.

Bu tez çalışması 'siyaset', 'strateji' ve 'istihbarat' olgularının teorik olarak yüksek düzey ilişkisinin temel kuramsal bir çerçeve içerisinde işbirliği sağlanarak hem mevcut siyasal güvenlik açısından hem de ulusal güvenlik stratejileri açısından önemli bir konuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nasıl ki 'siyaset' kavramı yığın çağrışımlar ve tanımlamalar içermekte ise, siyasi istihbarat kavramının algılanmasının da bu yığın çağrışımlara kurban edilmemesi gerektiği temel hedef olmuştur. Siyasi istihbarat her şeyden evvel yığın bir olgu değildir. Bu olgu siyasi bilgiyi temeline alarak devletin siyasal güvenliğini risk ve tehdit edebilecek amaç ve unsurları yığın olarak kendi kaderine terk etmek yerine siyasal sistematik yapı içerisinde kıymetlendirerek işlenmiş bilgi kümeleri oluşturmayı hedeflemektedir. Bu işlenmiş bilgi kümelerini, siteminin merkezine yerleştiren stratejik istihbarat yöntemi, ulusal güvenlik ve savunma politikaları konuşulduğunda karar alıcı mekanizmaya, ulusal çıkar ve hedeflere yönelik icranın gerçekleştirilmesi konusunda yol gösterici olacaktır.

Çalışma esnasında incelenen önemli kavramlar 'siyaset' ve 'istihbarat' olmuştur. Bu kavramlar arasındaki bütünleşik ve zaruri ilişki gündelik dilde duyulan, düşünülen ve konuşulan algılamaların ötesinde bir durumdur. Siyasetçilerin istihbarat ile olan ilişkileri ile istihbaratın bir konu ve faaliyet alanı olarak siyasetle ilişkisi tamamen farklı bir yapıyı ortaya koymaktadır. Ancak anlaşılmaktadır ki, siyaset edenlerle istihbarat arasındaki ilişki ile siyaset ve istihbarat kavramlarının bir araya gelmesiyle bir konu alanı olan 'siyasi istihbarat' olgusu toplum tarafından çok farkına varılmış anlaşılabilmiş bir faaliyet alanı değildir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, siyasi istihbarat olgusu kamusal ve kurumsal alanda çok bilinen ve kavramsal yapısı anlaşılabilmiş bir faaliyet alanı değildir.

Dünyada siyasi istihbarat elde etmek amaçlı en aktif çalışan gruplar ülkelerin diplomatları olarak bilinmektedir. Ancak 'siyaset ve istihbarat' ve 'siyasi istihbarat' olarak bilinen bu kavramsal tanımlamalardan haberdar olmayan ve ayrımının yapılamadığı siyasal

kültüre sahip ülkelerde sadece diplomatların peşine düştüğü verilerin dışında birçok bilgi kontrolsüz dillerin kontrolsüz paylaşımları olarak siyasal güvenlik politikaları bağlamında risk taşıyacaktır. Tespit edilen diğer olgulara göre, uluslararası ölçekte gerçekleşen birçok program ve çalışmalar da kurum kültürlerine dair açıklanan paylaşımlarını seviyeleri ve nitelikleri, ülke hükümet etkinliklerine yönelik, anayasal sistem ve yönetim şekli vb. birçok paylaşım uluslararası aktörlere ülkenin siyasi kültürü hakkında siyasi istihbarat niteliği taşıması muhtemel bilgi kaynağı sağlanacaktır. Ülkemizde de bu kültürün yetersizliği oldukça net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bilgi gizliliği ile siyasi yapının güvenliğini sağlanması mümkün değildir. Öncelikle hangi siyasi bilgi stratejik nitelik taşır, güvenilmez kaynaklar nelerdir, siyasal kültüre, kamu kurum ve kuruluşların kültüründe bilgi paylaşımın sınırları neler olmalıdır. Ülkemizde istihbarat bürokrasisi ile istihbaratın faaliyet alanları, konu başlıkları bilimsel olarak anlaşılması gereken noktaya ulaşamamıştır. Böylece ortaya çıkan bulgulara göre, ülkemizde siyasi konularının, ulusal güvenlik politikalarına zarar vermemesi, ayrıca devletin siyasal güvenliğinde risk ve tehdit ortaya çıkarmaması açısından yapılan bu kuramsal çalışmada siyasi bilginin siyasi istihbarat olgusuna nasıl dönüşebileceği üzerinde özenle durulmuştur.

Çalışmamızın çıkarsamalarından en önemlisi siyasi istihbaratın ülkemiz kamusal ve kurumsal alanlarında kullanılan istihbaratın bürokrasisi ve siyasetçiler arasındaki ilişki dışında siyasi istihbarat diye bir olgunun varlığının tüm toplum açısından anlaşılabilir hale getirebilmesinin sağlanmasıdır. Çünkü siyasi istihbarat, istihbarat bürokrasisi ile karıştırılması mümkün olabilecek bir olgu değildir, siyasi istihbarat günlük siyasetin kontrolünden uzakta siyasi karar vericilerin stratejik nitelikteki kararları alması sürecinde yönlendirildikleri önemli bir mekanizma olarak kabul edilmektedir.

Strateji ve istihbarat kavramları bütünleşerek amaç ve hedefleri, fırsat ve avantajları algılayabileceğimiz stratejik istihbarat olgusuna dönüşmüş bilginin merkezi yeniden stratejik nitelikte üretilebilen istihbarat anlayışına bırakılmıştır. Başlıca ulaşılan tespitler bize göstermektedir ki, uluslararası alanda etkiye sahip aktörler günümüzde stratejik istihbarata çok önemli roller yüklemektedir. Dolayısıyla yaptığımız çalışmamızdaki temel çıkarımlardan birisi stratejik istihbarat niteliğine haiz olarak üretilme başarısı gösterilemeyen hiçbir istihbarat konusunun milli güç unsurları üzerinde olumlu katkı gösteremeyeceği yönündedir. Milli güç unsurlarına göre üretilen birçok konu stratejik niteliği haiz elde edildiğine politika üretenler için yönlendirici araç olmaktadır. Çalışmamız

açısından da temel yol gösterici bir pusula olarak tanımladığımız stratejik istihbaratın kavramsal yapısına yönelik yapılan klasik tüm tanımlamalarda bir anlayış dikkat çekmektedir. Bu tanımlama ilk olarak Stratejik istihbarat analiz yönteminin kurucu babası olarak ifade edilen Sherman Kent tarafından ifade edilmiştir. Kent stratejik istihbaratı dış pozitif bir istihbarat analiz yöntemi olarak tanımlamıştır. İç güvenliğin hiçbir parametresini kapsamadığı gerçeğiyle hareket edilmesi gerektiği noktasın değişmesi mümkün olmayan bir gerçek olarak vurgulanmıştır. Stratejik istihbaratın kuramsal yapısının temel alınarak yürütülen çalışmalarda ve istihbaratın tanımının yapıldı birçok kaynakta farklı bir yaklaşıma ulaşmak mümkün görünmemektedir. Ancak stratejik istihbarat konusu üzerine yapılan güncel çalışmalar değerlendirildiğinde stratejik istihbaratı Sherman Kent'in salt olarak dış pozitif istihbarat olarak tanımı aşılmış durumdadır. Günümüz de stratejik istihbaratın salt olarak sadece dış alana yönelik istihbarat çalışmalarını kapsamadığı vurgulanmalıdır. Yaşadığımız çağda iç ve dış kavramlarının bulanıklaştığı, kesin çizgilerin silikleştiği ve birçok olgunun gelişim ve değişim gösterdiği gerçeği artık stratejik istihbarat çalışmalarını da sadece uzun vadeli planlamaların değil kısa vadeli ve iç istihbarat kavramına da karşılık gelebilecek değerlendirmelerde de kullanabilecek geçirgenliğe ulaştığı hatırlatılması gereken önemli bir neticedir. Bu nedenle çalışmamızın devlet güvenliğine ve devletin siyasal güvenliğine yönelik yaklaşımların tümünde bu yeni yaklaşım göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Stratejik istihbarat iç güvenlik ve politika unsurlarını ilgilendirebilecek planların da yapılmasına katkı sağlayabilecek yaklaşımı göz önünde bulundurularak çalışma detaylandırılmıştır. Siyasi istihbarat konusunun incelenmesinde temel kuramsal kaynak olarak ele aldığımız stratejik istihbarat olgusu sadece dış siyaset olgusu üzerinden değil de hem iç siyaset hem de dış siyasete yönelik alınacak kararların planlanması sürecinde iç ve dış siyasete yönelik zaaf ve zayıflıkların imkân ve kabiliyetlerin incelenmesinde de temel kavram olarak ele alınmıştır. Bu açıdan iç siyasetin sınırlarının geçirgenliği kısa süreli politik kararların alınmasına imkân sağlıyor olması stratejik istihbaratın yönlendirme kabiliyetini ortadan kaldıramayacağının altı çizilmelidir. Zira artık günümüzde istihbaratın ulaştığı nokta incelendiğinde; yeni güvelik olgusunun istihbaratı ulusal ve uluslararası boyutta yeni tehdit ve risklerle karşılaştırdığı görülmüştür. Bu yeni tehdit ve riskler; küresel terörizm, finansal krizler, enerji güvenliği, çevre sorunları, bölgesel çatışmalar, iç çatışmalar, dış göçler, siber güvenlik, iç ve dış güvenlikte bağımlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu açığa çıkan bulgulara göre, devletlerin siyasal güvenliği açısından iç

siyasal güvenlik ve dış siyasal güvenlik tehditlerinin ayrımı imkânsız hale gelmiş durumdadır. Bu nedenle stratejik nitelikte siyasi istihbarat olgusu açıklanmaya çalışılırken tehdit ve risklere yönelik iç ve dış diyerek sınıflandırma yapılmıştır, ancak tehdit ve risklere yönelik ayırımlar net olarak belirginleştirilememiştir.

Çağımızda ülkelerin tehdit ve risk analizleri yapabilmesi, tehdit ve tehlikelerini sınıflandırılabilmesi zor olan bir konudur. Bu zorluğu aşamayan ülkelerin bölgesel ve küresel siyaseti okumakta yeterince başarı elde edemediği görülmektedir. Ayrıca devlet güvenliğinin zayıflamasının temel sebebi olarak bölgesel ve küresel siyasete yönelik üretilen analizlerin yetersizliği belirgin bir seviyededir. Bu nedenle bölgesel ve küresel siyasetin doğru anlaşılmasını sağlayacak istihbarat analizleri için stratejik nitelikte üretim şarttır. Doğru istihbarat analizi üretebilmek uygun vasıtalarla risk ve tehditlere karşı koyabilmeye imkân ve fırsat sağlayacaktır. Ancak üretilecek istihbarat analizinin yöneldiği hedeflerin sınırlandırılması, öncelik ve önem sırası, hangi metotla elde edileceği, hangi alan için üretileceği önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Stratejik istihbarat açısından herhangi bir hedef istihbarat alanına yönelik analizin yapılabilmesi, gerçekçi amaç ve hedeflerin oluşabilmesine, uygulanabilirliğine, araç ve amaç koşulunun yerine getirilmesine bağlıdır. Stratejik istihbarat özünde multidisipliner ve interdisipliner bilimsel bir çalışma yöntemidir. Bir bilimsel çalışma yöntemi olarak Stratejik istihbarata amaç ve uygulanabilirlik açısından interdisipliner çalışma örneği oluşturabilecek en yakın faaliyet alanı olarak siyasi istihbarat faaliyet alanı seçilmiştir. Bu bilimsel yöntemle yapılan çalışmada siyasi istihbaratın bölgesel ve küresel siyaset hakkında daha somut analizlere ulaşabileceği elde edilen bulgular neticesinde anlaşılmıştır.

Siyasi istihbaratın tanımlanmasında dikkat çeken önemli bir husus; siyasi istihbaratın stratejik nitelikte üretilmesi gerektiği noktasında varılan fikir birliğidir. Ancak aynı fikir birliğine siyasi istihbarat kavramının tanımlanması noktasında varıldığını söylemek mümkün değildir. Yapılan incelemelerde kavramsal tanımlamanın kısır bir döngü içerisinde tekrar edilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca küreselleşme ivmesiyle yaşanan gelişmelerin göz ardı edilmesi siyasi istihbarat kavramını bugün sahip olması gereken etkisinin çok uzağında göstermektedir. Bu nedenle yapılan çalışma içerisinde siyasi istihbarat olgusu kavramsal olarak geliştirilmiştir. Özellikle tarihçe oluşturulurken kronolojik bir sıralama izlenmiş ve siyasi istihbaratın köklerinin uzandığı en eski tarihlere

ulaşılmıştır. Bu doğrultuda 17. Yüzyıl ve öncesinde diplomasi ve istihbarat kavramlarının yakın anlamda kullanılmış olması önemli ve dikkat çekicidir. Diplomasi ve istihbarat kavramları arasında ortaya çıkan bu yakınlık elçiler ve casuslar arasında bir fark bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle çağımızda diplomatların siyasi istihbarat açısından sağlayacağı etkinliğe önem verilmesi devletler tarafından dikkatle takip edilmesi yaşasam bir gerekliliktir.

Siyasi istihbarat uygulamaları incelenmesinde; birçok faaliyetin direk olarak siyasal iktidarı devirmeye yönelik girişimler olduğu görülmüştür. Bu girişimler gerçekleştirilirken kullanılan faaliyetler; Suikastlar, propaganda faaliyetleri, bölücü, yıkıcı faaliyetler, devrimler, darbeler, isyanlar ve psikolojik operasyonlardır. Siyasi istihbaratın uygulama yöntemleri olarak da tanımlanabilecek bu faaliyetler, devletlerin siyasi akıllarını yönlendirme, siyasi kararlarını etkileme, siyasi iktidarlarını devirmeye yönelik önemli sonuçları hedeflediği görülmektedir. Bu doğrultuda etkin bir siyasi istihbarat uygulaması devletlerin toprak kaybetmesi için temel zemin oluşturulabilmektedir. Rakip devletin iç siyasi sistemin de bulunan ayrılıkçı yapılar, ideolojik gruplar, azınlıklar isyana ve iç savaşa teşvik edilebildiği görülmektedir. Bu açıdan siyasal tehdit ve risklerin neler olabileceği hususu dikkat çekmektedir.

Siyasi istihbaratın analizinde kullanılan temel parametrelerin incelenmesinde; önemli sonuçlara ulaşılmıştır. İlk olarak siyasi istihbarat analizinin, statik parametreler üzerinden değil dinamik parametreler üzerinden gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece hangi temel siyasi parametreler üzerinde çalışılması gerektiği tespit edilmiştir. Bu tespit yapılırken temel parametrelerin rakip ülke siyasal sistemine yönelik imkân ve kabiliyetler, zaaf ve zayıflıklar ortaya çıkarabilecek etkide olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu parametreler aracılığıyla ulaşılacak bilginin açık kaynaklardan elde edilebilme imkânı araştırılmıştır. Neticede analiz süreci için belirlenen bu parametreler aynı zaman da sosyal bir bilim dalı olan siyaset biliminin teorik çerçevesi göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Tarih parametresine yönelik yapılan incelemede; devletlerin gelecek planlamalarını tarih faktörünün katkısıyla yapabildiği görülmektedir. Bu nedenle tarihin siyasi sistem analizlerinde yeri vazgeçilmezdir. Bir devletin kuvvet ve kudretini anlamanın yolu tarih bilmekten geçmektedir. Devletlerin bugününü anlamak için dününü, dününü bilmek için

tarihsel araştırmaların yapılması önemli bir koşuldur. Hedef devletlerin ‘‘tarih’’ analizi; ihtilal ve darbelerinin hangi sıklıkla yanşadığı gösterebilecek, hangi siyasal ve sosyal gruplar tarafından desteklediğinin tespit edilmesini sağlayabilecektir. Bu bilgiler olası bir darbe ve devrim girişimlerinin kimler tarafından ve hangi süreçler içerisinde gerçekleşebileceğinin öngörülmesine katkı sağlayacaktır.

Siyasi istihbarat analizi açısından önemli bir parametre anayasal yapılardır. Anayasal yapılar siyasi istihbarat analizi açısından önemlidir. Bir ülkenin kurumsal yapılarını düzenini sağlayan temel yapı anayasalar ile gerçekleşmektedir. Anayasal yapı toplumları isyana teşvik edebilir. Bir ülkenin anayasal yapısına temas etmek bir insanın tenine dokunmak kadar etkili ve hissedilebilir sonuçlar meydana getirebilir. Bu açıdan bir ülkenin anayasal yapısını anlamaya çalışmak siyasi karar vericilerin davranışlarının da anlaşılması ile eşdeğer olduğu söylenebilir. Diğer yandan anayasal yapılar bir ülkenin ulusal amaç ve hedeflerinin de anlaşılmasına katkı sağlayan temel unsurlar olarak açıklanabilir.

Hükümetlerin etkinliği üzerine yapılan incelemede; devlet güvenliğine yönelik önemli tehdit ve risklerin ön plana çıktığı değerlendirilmektedir. Hükümetlerin devlet etkinliğini sağlamak adına faaliyet yürütüyor olması, hükümetlerin karşılaştığı tehdit ve tehlikelerin devlet güvenliğini etkileyebileceğini göstermektedir. Siyasi kurumlara işlerlik kazandıran hükümet yapılarının devletlerin zihin görevini gördüğünü söylemek mümkündür. Bu nedenle hükümet etkinliklerine yönelik analizler, hedef devletlerin zihinlerine yönelik algı operasyonlarının, örtülü faaliyetlerin, psikolojik operasyonların, casusluk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sürecinde karşı koyma kabiliyeti anlaşılabilecektir. Aksi düşünüldüğünde etkin olmayan hükümetler, zihinlerine yönelebilecek faaliyetlere karşı koyabilecek imkân ve kabiliyet üretmeyecekleri görülmektedir. Bu kapsamda hükümet etkinliklerinin incelenmesi stratejik nitelikte üretilecek siyasi istihbarat analizi için mevcut imkân ve kabiliyetleri ön plana çıkarabilecek önemli bir faaliyet alanıdır.

Siyasi parti kavramı incelemesinde; Hükümetlerin alacağı şeklin belirlenmesinde önemli bir faktör olabileceği görülmüştür. Bir ülkeye hükmeden yöneticinin bir parti programı çerçevesinde hareket ettiği gerçeği siyasi partilerin siyasi istihbarat analizi açısından hayati nitelik taşıdığını göstermektedir. Siyasi parti analizlerinin ülkede bulunan

rejimin karakterini açıklayabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca siyasi parti programlarının anlaşılması, hükümetlerin amaç ve hedeflerini, iç ve dış siyasetini anlamanın önemli bir yolu olacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu minvalde hedefe yönelik stratejik nitelikte siyasi istihbarat üretilebilmesi için siyasi parti yapılarının analizi önemli bir koşuldur.

Siyasi kültür kavramı incelmesinde; siyasi uygulamaların sonuçlarının öngörülmesine önemli ölçüde katkı sağlayacağı tespit edilmiştir. Siyasi kültür, insanların yaşadıkları sistem hakkında düşüncelerini, özellikle mevcut sistemi meşru olarak algılayıp algılamadıkları noktasında bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Siyasi kültür analizinde hedef ülke toplumunun siyasi olaylara ideolojik mi yoksa pragmatik mi baktığı anlaşılabilmekte ve siyasi iktidarların meşruiyeti açıklanabilmektedir. Siyasi kültür analizi ile toplumların siyasi olaylar karşısında tutumları, davranışları ve oy verme eğilimleri öngörülebilecektir. Ayrıca bir ülkenin iç siyasi sisteminde yaşanan sosyal bölünmeler ve çatlaklıkları tespitinin siyasi kültür analizi ile yapılabileceği görülmüştür. Bu kapsamda hedefe yönelik stratejik nitelikte siyasi istihbarat üretilebilmesi açısından siyasi kültür parametresinin analizinin gerekli olduğu değerlendirilmiştir.

Baskı grupları kavramı üzerinde yapılan incelemede; Baskı gruplarının siyasal otoriteyi etkileyebilmenin ve yönlendirebilmenin önemli bir aracı olduğu görülmüştür. Hedef devletlerin sınıfsal baskı gruplarının tespit edilmesiyle siyasal iktidar üzerinde etkin olan yapıların ortaya çıkarılabileceği değerlendirilmiştir. Siyasal iktidar üzerinde etkin olan baskı grupları kentlerde örgütlenmiş baskı gruplarıdır, öyle ki siyasal iktidarları devirebilecek kadar güçlü ve etkili oldukları görülmektedir. Kentlerde örgütlenen bu baskı grupları doğrudan yahut dolaylı olarak hükümetleri hedef aldığı söylenebilmektedir. Hedef bir ülkede baskı gruplarının anlaşılması hükümetlere yönelecek doğrudan hareketlerin, tehdit ve protestoların yöntemlerinin anlaşılmasını sağladığı ifade edilebilir.

Baskı grupları kavramının incelenmesinde öne çıkan bir kavramda lobicilik çalışmalarıdır. Lobicilik faaliyetleri bir hükümetin dış politik çizgilerinin ve tutumlarının anlaşılmasına katkı sağlayacak bir olgudur. Hedef bir ülkenin lobicilik faaliyetlerine verdiği öneme göre, yasama organlarında oylanacak yasaların, kararları etkilenerek sonucun değiştirilebileceği bilinecektir. Özellikle lobicilik faaliyetlerinin incelenmesi bir ülkenin etnik lobicilik faaliyetlerinin anlaşılmasına yarar sağlayacaktır. Etnik lobicilik

faaliyetleri öngörülerek oluşması muhtemel yaptırımların önüne geçilebilecektir. Bu hedef devletlerin siyasi sistemlerinin incelenemesin de baskı gruplarının analizi yaşamsal gerekliliktir.

Yıkıcı ve bölücü yapılar üzerinde yürütülen incelemede; hedef bir devletin siyasi sisteminin zayıf yönlerinin ortaya çıkarılabileceği görülmüştür. Yıkıcı ve bölücü yapıların devletlerin ülkesinin toprak bütünlüğünü hedef aldığı ilk olarak bilinmesi gerekmektedir. Bu uğurda her türlü dış desteğe açık faaliyet yürütebilecek tehlikeli yapılardır. Bir ülkenin anayasal düzeninin yıkılması, değiştirilmesi ve yeniden yapılandırılması bu gruplar için bir gerekliliktir. Bu uğurda ülke silahlı şiddete, iç savaşa, terörizme kadar sürüklenerek toprak bütünlüğü bölünme ve parçalanma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Yıkıcı, bölücü yapılar, ülke iç dinamikleri tarafından ortaya çıktığı bilinse de dış unsurlar tarafından kullanılabilen yapılar olduğu da görülebilmektedir. Hedef bir ülkenin ulusal güvenlik tanımlamalarında hangi örgütlerin hangi grupların yıkıcı ve bölücü yapılar olarak tanımlandıklarının bilinmesi, rakip devletin zayıf ve zaaf içerisinde bulunabileceği taraflarının tespit edilmesi olarak kabul edilmelidir. Çünkü yıkıcı bölücü gruplar, casusluk ve sabotaj faaliyetleri, milli prestiji yok etmeye yönelik hareketler, toplum düzenini ve siyasi istikrarı etkileyebilecek gösteriler aracılığıyla etki sağlayabilmektedirler. Bu kapsamda hedef bir devletin siyasi yapısına yönelik stratejik nitelik bir siyasi istihbarat incelemesi için, yıkıcı ve bölücü yapıların analizi, zayıf ve zaafların, imkân ve kabiliyetlerin anlaşılabilmesi için hayati gereklilik olarak kabul edilmiştir.

Siyasi istihbaratın uygulama alanları üzerine yapılan incelemede; içe dönük ve dışa yönelik olmak üzeri iki ayrı siyasi istihbarat uygulama alanı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan iç ve dış siyaset açısından tehdit oluşturabilecek faaliyetlerin sınıflandırılması gerekli görülmüştür.

İçe yönelik siyasi istihbarat faaliyetleri incelendiğinde; bir ülkenin kendi iç siyasi sistemine yönelen tehditlerle karşılaşılmaktadır. Bu içe yönelik tehditlerin kökeninde dış ülkelerin desteğinin varlığının önemli sonuçlar doğurduğu görülmüştür. İçe dönük siyasi istihbaratın faaliyetleri açısından tehdit unsurları; yıkıcı, bölücü faaliyetler, terörizm, İsyan ve ayaklanma, silahlı çatışmalar, iç savaş olarak kabul edilmektedir.

Dışa dönük siyasi istihbarat faaliyetleri incelendiğinde; öne çıkan netice, devletlerin dış politika da imajlarının sağlanabilmesinde dışa dönük olarak yürütülen siyasi istihbarat faaliyetlerinin önemli olduğudur. Günümüzde etkin diplomasinin yanı sıra dış politik imajın ve etkinin sağlanabilmesi için önemli yeni yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle bunlarında başında kamu diplomasisi, stratejik iletişim ve yumuşak güç yöntemleri gelmektedir. Bu yöntemler tüm dünyaya açık olarak yürütülebilen faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin etkili olduğu görülse de stratejik istihbarat açısından önemli bir varlığı ortaya koyamayacağı tespit edilmiştir. Diğer yandan dış politikada gerçekleştirilen faaliyetlerin en güçlü şeklinin gizli olarak yöntemlerle yürütülen olduğu kabul görmektedir.

Dışa dönük siyasi istihbarat faaliyetleri sınıflandırılmak istendiğinde; propaganda faaliyetleri, psikolojik ve örtülü operasyonlar, casusluk faaliyetleri, siyasi sistemi hedef alan istihbarat operasyonları, suikastlar, sabotaj faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tehlikeli faaliyetlerin dış siyaseti temel alan parametrelere yöneldiği takdirde hem ülke dış politikası açısından önemli sorunlar meydana getirmekte hem de devlet güvenliği açısından tehlikeli süreçleri beraberinde getirecektir.

Ülke tehdit ve risk analizleri üzerine yapılan incelemede; risk ve tehdit olgularında önemli derecede farklılaşmış ve fazlalaşmıştır. Hedef bir ülkenin risk ve tehdit analizi yapılmadan önce devletlerin ulusal çıkarlarını oluşturan, olmazsa olmazlarının, varlığının temellini oluşturan unsurlarının neler olduğunun tespit edilmesinin gerektiği görülmektedir. Ülkelere yönelik yapılacak risk ve tehdit analizleri, devletlerin ulusal, bölgesel, bireysel güvenlik anlayışının çözülmesinin temel noktasını oluşturacağı değerlendirilmektedir. Çalışmamızda yapılan ülkede risk ve tehdit analizi incelemesinde, devletlerin zayıf ve güçlü yanlarının, risk ve tehditlere yönelik üretilebilecek imkân ve kabiliyetlerin ve bunun sonucunda alınabilecek kararların eğilimlerinin öngörülebileceği görülmektedir.

Soğuk savaş döneminde ülkelerin risk ve tehdit analizlerinin askeri ve stratejik eğilimli dış tehditler olarak sınıflandırıldığı görülürken, günümüzde küreselleşmenin de ortaya çıkardığı etki neticesinde ülke risk ve tehdit tanımlamalarının yapılabilmesinin oldukça güç bir noktaya ulaştığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda ülke risk ve tehdit

analizlerinin içe dönük ve dışa yönelik olarak iki ayrı ana başlıkta incelenmesi gerekli görülmüştür.

Dışa yönelik risk ve tehdit analizinde; siber saldırıların, uluslararası terörizmin, kitle ve imha silahlarının, etnik sorunların, dış göçlerin, su ve gıda ihtiyacının, enerji ihtiyacının, dünya genelinde ülkelerin çoğu için dış siyasi sistemlerini etkileyebilecek önemli riskler ve tehditlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle bu risk ve tehdit unsurlarının günümüz de artan hızı ve alınacak önlemler noktasında yaşanan sıkıntılar ülkeler açısından ulusal güvenlik alanında önemli sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca dışa yönelik risk ve tehdit analizlerinde ortaya çıkan unsurların devletlerin genel siyasi sistemi üzerinde güveliği zayıflatacağı ve ekonomi istikrarda da önemli sorunlar yaşatabileceği görülmektedir.

İçe yönelik risk ve tehdit analizinde; günümüz açısından devletlerin iç güvenliğini tehdit edebilecek en önemli unsurun dış göç olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ülkemiz açısından yaşanan dış göç tehdidi iç güvenlik sistemimiz de önemli risk ve tehditleri beraberinde getirmiştir. Özellikle mikro milliyetçilik olgusu ülkelerin iç güveliğinde önemli bir tehdit ve risk unsuru olarak etkisini artırdığı gözlenmiştir. Radikalizm, terörizm, etnik ve ideolojik azınlar, organize suç şebekeleri, gıda ve sağlık parametreleri içe yönelik risk ve tehdit analizi yapabilmenin ne ölçüde zorlaştığının kanıtı olarak görülmektedir.

Devletlerin siyasi sistemlerine yönelik tehlikeli faaliyetlerin ve Devlet güvenliğine yönelik tehdit sınıflandırmaları üzerinde yapılan incelemelerde önemli sonuçlara ulaşılmıştır. İlk olarak devletlerin siyasi sistemlerine yönelik tehlike sınıflandırmaları iç ve dış siyasi faaliyetler yönünde incelenmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Ardından devletlerin iç ve dış siyasi sistemleri üzerinde yürütülecek tehlikeleri faaliyetlerin sınıflandırılmaları yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar neticesinde devletlerin siyasal yapısına yönelik tehlikeli faaliyetlerin devlet güveliğini doğrudan ve dolaylı olarak tehdit eden parametrelerle ayrılamaz bir bütünlükte olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda stratejik istihbarat metodoloji üzerinden ürettiğimiz bu interdisipliner çalışmada, hedef devletlere karşı içe ve dışa yönelik siyasi fırsatları, siyasi imkân ve kabiliyetleri, zaaf ve zayıf noktalara, ulaşılabileceği görülmektedir. Bu yöntem dâhilinde elde edilen siyasi istihbaratın devlet güveliği açısından önemli ve işlevsel bir özellik kazanacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda stratejik istihbarat yöntemi doğrultusunda sınır

komşularımızdan başlayarak bölgesel ve küresel anlamda üretilecek siyasi istihbarat analizleri risk ve tehdit algılamamızı güçlendirecek, devlet güvenliğine yönelecek tehdit ve tehlikeli faaliyetlerin öngörülerek engellenmesinin temel zemini oluşturulabilecektir.

KAYNAKLAR

Acar, Ü. (2011). *İstihbarat.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Acar, Ü. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm.* Ankara: Kripto.

Akad, M. (1979). *Çoğulcu Demokraside, Siyasal İktidar ve Baskı Grupları.* İstanbul: Z Yayınları.

Akad, M. (2014). *Askeri Tarihte Stratejik Düşünce.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Akad, M. T. (1992). *Stratejik Taktik Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları 1.* İstanbul: Kastaş Yayınları.

Akar, A. (2005). *Casuslar; Derin Savaşın Sıradışı Neferleri.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Akar, A. (2009). *Suikastler.* (4. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.

Akdemir, A. H. (1950). *Türk Düşmanı Casus Lavrens ve Benzerleri,.* İstanbul: Muallim Fuad Gücüyener Yayınevi.

Akhgar, B., Yates, S., & Lockley, E. (2013). Strategy formation in a globalized and networked age a review of the concept and its definition. B. A. (Ed.) In *Strategic Intelligence Management* . Whaltham USA Oxford .

Aljazeera. (2016a). *"Kürt James Bond"*. http://www.aljazeera.com.tr: http://www.aljazeera. com.tr/al-jazeera-ozel/kurt-james-bond 24 Mart 2016.

Aljazeera. (2016b). *'2016'daki bombalı saldırılar*. http://www.aljazeera.com.tr: http://www. aljazeera.com.tr/haber/2016daki-bombali-saldirilar 26 Mart 2016.

Aljazeera. (2014). *İran İHA test etti*. http://www.aljazeera.com.t: http://www.aljazeera. com.tr/haber/iran-iha-test-etti 14 Şubat 2016.

Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Ararat, O. (2015). *PKK Terörü ve Türkiye.* Ankara: Alter Yayıncılık.

Arı, T. (2009). *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika.* Bursa: 4. Baskı MKM Yayınları.

Arı, T. (2013). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi.* İstanbul: Alfa Yayınları,4. Baskı.

Arıboğan, D.Ü. (2019). *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terör,* İstanbul: İnkilap Kitapevi Yayınları

Asker, A. (2014). Rus İstihbarat Sistemi. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri.* Ankara: Kripto.

Aşçı, B. (2013). Savaşa ve Rekabetin Değişimi: Ekonomik İstihbarat. *21. Yüzyıl Dergisi,* (52): 38-39.

Atay, M. (1996). Stratejik ulusal güvenlik istihbaratı. *Strateji Dergisi,* 12 (1): 79-90.

Aybhay, R. (1961). Baskı Grupları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, XXVII*(1-4).

Aydemir, Ş. S. (1993). *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Aydın, A. (1993). *Üçgendeki Tezgah.* Ankara: Kiyap Yayın.

Aydın, N. (2008). *İşte İstihbarat.* Ankara: Kum Saati Yayınları.

Bağcı, H. (1994). *Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993)*. Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.

Barry, E. (2009, 12 07). *Protests in Moldova Explode, With Help of Twitter*. tarihinde The New York Tımes: http://www.nytimes.com/2009/04/08/world/europe/08moldova.html 3 Ocak 2015.

Baykara, T. (1996). *Tarih araştırma ve Yazma Metodu.* (2. Baskı), İzmir: İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi Yayınları.

Bayraktar, G. (2015). *Siber Savaş Ulusal Güvelik Stratejisi.* İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

Bayraktar, Z. (2012). Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak güç kültürü. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, yıl;* 9 sayı 35: s. 181-189.

BBC. (2017). *"Cemil Bayık Times'a konuştu: Erdoğan'ı ve AKP'yi devirmek istiyoruz"*. https://www.bbc.com:https://www.bbc.com/turkce/haberler/160 times cemilbayik. 16 Mart 2016.

Berkowits, B. D., & Goodman, A. (2002). *Strategic Intelligence for American National Security.* USA: Princeton.

Beşe, E. (2002). *Terörizm Avrupa Birliği ve İnsan Hakları.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Beşe, E., & seren, M. (2011). Stratejik istihbarat olgusunun teorik çerçevesi, unsurları ve terörle mücadele politikaları açısından rolü ve önemi. *Polis Bilimleri Dergisi, cilt* 13, sayı (3): 123-145.

Bila, F. (2016). *İdeolojik Kodlarıyla Kağıt Üstünde PKK.* İstanbul: Doğan Kitap.

Birand, M. A. (1992). *Apo ve PKK.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Booth, K. A. (1995). *International Relations Theory Today.* Cambridge Universty Press.

Bozkurt, M. E. (2000). *Atatürk İhtilali III.* İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Can, O. (2010). *Darbe Yargısının Sonu; Karargâh Yargısından Halkın Yargısına.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Canlı, Mutafa. (2013). *Siber Güvenlik*, Rapor , Ankara; ASEM
http://asem.org.tr/tr/publication/details/61/Siber-G%C3%BCvenlik

Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Ağları; İnternet Çağında Toplumsal Hareketler.* (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınlar.

Cavelty, M. D. (2009). Postmodern intelligence: Strategic warning in an age of reflexive intelligence. *Security Dialogue,* 40 (2009): p.123-144

Clerc, P. (2015). *Economic Intelligence*. http://www.unesco.org/webworld/wirerpt/wir english/ chap 22 .pdf. 12 Eylül 2015.

Colin S., G. (2008). *Modern Strateji,*. (H. Öz, Çev.) İstanbul: Truva Yayınları.

Çam, E. (2005). *Siyaset Bilimine Giriş.* (9. Baskı), İstanbul: Der Yayınları.

Çelik, Ş. (2013). Stuxnet saldırısı ve ABD'nin siber savaş stratejisi: uluslararası hukukta kuvvet kullanmaktan kaçınma ilkesi çerçevesinde bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt;* 15 sayı:1, s-137-175.

Çiftçi, H. (2013). *Her Yönüyle Siber Savaş.* Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Daver, B. (1969). *Siyaset Bilimine Giriş.* Ankara: Doğan Yayınevi,.

Davis, J. (2002). Improving CIA analytic performanse: Strategic warning. *The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasinal Papers,* 1(1): p.2-9. https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers

David, K. (2002). İstihbaratın tarihsel teorisi. *Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel,* 8(2): 5-20

Davutoğlu, A. (2014). *Stratejik Derinlik.* (100. Baskı), İstanbul: Küre Yayınları.

Dedeoğlu, B. (2006). Terörizm ve terörizmle mücadelenin pardoksal olguları. *Avrasya Dosyası,* 12 (3) 5-19.

Dedeoğlu, B. (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji.* (3. Baskı), İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları.

Demirel, E. (2011). *Siyasi Yapılanmalar ve Terör Grupları.* İstanbul : Renk Yayın.

Demirel, E. (2011). *Teşkilat-ı Mahsusadan Günümüze Gizli Servisler.* (8. Baskı), İstanbul: Renk Yayın.

Demirel, N., & Şalk, T. (1994). *İddianame.* Zonguldak: Orman Yayıncılık.

Demirkıran, P. (2013). *Hacktivizm.* (A. R. Keleş) https://ekitap.alternatifbilisim.org/ files/hack-kulturu-ve-hacktivizm.pdf. (s. 27-33)

Denker, M. S. (1997). *Uluslararası Terör Türkiye ve PKK.* İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Dindar, İ. (2004). *21. Yüzyılda Teknoloji ve İstihbarat Savaşları.* İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayınları.

Dinler, V. (2011). Anayasal haklar ve özgürlükler. A. B. Dural içinde, *Siyaset Bilimi'nde Kuram-Yöntem-Güncel Yaklaşımlar.* İstanbul: Kriter Yayınları.

Domenach, J. (1961). *Siyasi Propaganda.* (C. Perin, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.

Dursun, D. (2012). *Siyaset Bilimi.* (6. Basım), İstanbul: Beta Yayınları.

Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler.* 4. Basım, (E. Özbudun, Çev.) İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Dünya Bülteni. (2013). *I. Dünya Savaşı'nın Bolşevik İhtilalı'na büyük katkısı olmuştu.* http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/182507/i-dunya-savasinin-bolsevik-ihti laline -buyuk-katkisi-olmustu 1 Ocak 2016.

Ekşi, M. (2017). İran'ın transnasyonel ve teopolitik Şiilik temelli kamu diplomasisi. *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi İran Özel Sayısı,* 1(2): 46-66.

Erdem, Ç. (2012). Pratikte ve teoride siyasi partiler ve parti sistemleri. Ü. Özdağ içinde, *21. Yüzyılda Prens Devlet ve Siyaset Yönetimi.* Ankara: Kripto.

Erdoğan, İ. (2013). Küreselleşme olgusu bağlamında yeni güvenlik algısı. *Akademik Bakış Dergisi,* 6 (12): s.265-292.

Ergin, Ç. (2009). Kamuoyu ve baskı grupları. M. Türköne içinde, *Siyaset.* İstanbul: Opus Yayınları.

Eroğlu, C. (2003). *İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler.* İstanbul: Sayfa Yayınları.

ErsaneL, N. (2001). *Siber İstihbarat.* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Ertem, S. (1942). *Propaganda.* İstanbul: Vakit Gazete Matbaa.

Evsal, V. (2006). *Casusluk Faaliyetleri ve Türkiye,.* İstanbul: Bilge Karınca.

Feder, G. (1971). *Nazi Parti Programı.* (C. Koçal, Çev.) İstanbul: Milli Hareket Yayınları.

Frıedman G. (2014). *Amerika'nın Gizli Savaşı, Amerika ve Düşmanları Arasındaki Küresel Çatışma.* (E. Günsel, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.

Frıedman, G. (2014). *Amerika'nın Gizli Savaşı.* (E. Günsel, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.

Ganser, D. (2005). *Nato'nun Gizli Orduları; Gladio Operasyonları, Terörizm ve Avrupa Güvelik İlkeleri.* (G. Karadağ, Çev.) İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Girgin, K. (2003). *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye.* İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Gönlüböl, M. (2000). *Uluslararası Politika.* (5. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Griffiths, M. (2013). *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar.* (2. Baskı), (Cesran, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık

Güçtürk, Y. (2016). *Devrimden Darbeye Mısır'da İnsan Hakları.* Ankara: Seta Yayınları. 1-106.

Gülmez, N., & Demirci, E. (2013). Von Papen'in Türkiye Büyükelçiliği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt* XIII Sayı 27, s. 225-250.

Gündüz, A. (2005). 1917 Bolşevik ihtilalinin Türk dünyasındaki yansımaları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6 (1): s.1-12.

Güner, M. (1994). *Soğuk Savaş ve Psikolojik Harekâtın (Propaganda)'ın Temel Esasları.* Ankara: MİT Yayınları.

Gürcan, E. C. (2012). Hükümet sistemleri. Ü. Özdağ içinde, *21. Yüzyılda Prens.* Ankara: Kripto Yayınları.

Gürses, E. (2001). *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi IRA-ETA-PKK.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Gürsoy, A. P. (2014). *Büyük Güçlerin Suriye Planı.* Ankara: Kripto.

Güven, E. (2015). Stratejik istihbarat. S. Yılmaz içinde, *İstihbarat Dünyası,* Ankara: Kripto Yayınları.

haber7. (2016). *pkk-sabotaj-duzenledi-faciadan-donuldu*. http://www.haber7.com/ guncel/ haber/ 1816438- pkk-sabotaj-duzenledi-faciadan-donuldu: Haber7, (2016). "Pkk Sabotaj Düzenledi! Faciadan Dönüldü"http://www.haber7.com/guncel/haber /1816438-pkk-sabotaj-duzenledi-faciadan-donuldu. 8 Nisan 2016.

Haldun, İ. (1990). *Mukaddime.* (Cilt 1). (Z. K. Ugan, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.

Haydar, Ç., & Kaya, Z. (2009). Teknoloji felsefesi. H. Ç. Altunok içinde, *Suç Terör ve Savaş Üçgeninde Siber Dünya.* Ankara: Barış Platin Kitapevi.

Herman, M. (1996). *Intelligence Power in Peace and War.* United Kingdom;: Cambridge Unıversity Press.

Herman, M. (2003). I*ntelligence Power in Peace and War.* UK: Cambridge Unıversity Press.

Heywood, A. (2013). *Siyaset.* (9. Baskı), (B. Özipek, Çev.), Ankara: Adres Yayınları.

Hiçyılmaz, E. (1981). *Belgelerler Kurtuluş Savaşında Casusluk Örgütleri.* İstanbul: Yüce Yayınları.

Hiçyılmaz, E. (2008). *Türkiye'de Casus Savaşları 'Operasyon': MİT CIA MOSSAD KGB.* İstanbul: Bilge Karınca.

https://www.aa.com. (2019) "Muhammed Mursi: Kararlı Bir Duruş Gururlu Bir Mücadele ve Onurlu Bir Ömür" https://www.aa.com.tr/tr/analiz/muhammed-mursi-kararli-bir-durus-gururlu-bir-mucadele-ve-onurlu-bir-omur/1508923 (26.06.2019)

http//www.tr.sputniknews.com. (2015). *Sputnik Türkiye*. "Kilis Belediye Bakan: Suriyeli Sığınmacı Sayısı Kent Nüfusunu Aştı"Nuhttp//www.tr.sputniknews.com/turkiye/20150825/1017318846.html. 1 Şubat 2016.

http://tr.euronews.com. (2017). http://tr.euronews.com/2017/01/06/abd-de-bir-istih barat-raporu-rusya-devlet-baskani-vladimir-putin-in-baskanlik-secimini-donald-trump-in-kazanmasina-yardim-etmeye-calistigini-kaydetti 14 Ocak 2017.

http://www.americanforeignrelations.com. (2016). *Intelligence and counter intelligence - A world of secrets*. New American Nation: New American Nation, http://www.americanforeignrelations.com/E-N/Intelligence-and-Counterintelligence-A-world-of-secrets.html 04 Eylül 2015.

http://www.cnnturk.com. (2009). CNN, Obama'dan tarihi itiraf: "Darbeye karıştık". http://www.cnnturk.com/2009/dunya/06/04/obamadan.tarihi.itiraf.darbeye.karistik/529582.0/index.html adresinden alındı

http://www.dunyabulteni.net. (2013). I. Dünya Savaşı'nın Bolşevik İhtilalı'na büyük katkısı olmuştu. Erişim Tarihi: 26.01. 2016) tarihinde Dünya Bülteni: http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/182507/i-dunya-savasinin-bolsevik-ihtilaline-buyuk-katkisi-olmustu adresinden alındı

http://www.sabah.com.tr. (2016). http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/12/05/gok turk-1-uydusu-ozellikleri-nelerdir-gokturk-1-ile-ne-degisecek 7 Aralık 2016.

https://tr.sputniknews.com.(2016).Cumhuriyetçi senatör, Rusya'nın ABD seçimlerini etkilediği iddiasını reddettihttps://tr.sputniknews.com/abd/20161128 10260 26546-cumhuriyetci-senator-rubio-rusya-abd-secim/ 15 Ocak 2017.

https://www.theguardian.com(2016)https://www.theguardian.com(2016)/technology/2016/feb/09/internet-of-things-smart-home-devices-government-surveillance-james-clapper 20.06.2019.

Huntıngton, S. P. (2005). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzenin Yeniden Kurulması.* (10. Baskı), (M. T. Soydemir, Çev.) İstanbul: Okyanus Yayın.

Hürriyet. (2012). *İranlı ajanlara bilgi aktarırken çekilen şok görüntüler*. http://webtv.hurriyet.com.tr: http://webtv.hurriyet.com.tr/haber/iranli-ajanlara-bilgi-aktarirken-cekilen-sok-goruntuler_67082 15 Kasım 2015.

Hürriyet. (2016). *Belçika, zirve öncesi terör örgütü PKK'ya çadır kurma izni verdi.* http://www.hurriyet.com.tr: http://www.hurriyet.com.tr/dunya/belcika-zirve-oncesi-teror-orgutu-pkkya-cadir-kurma-izni-verdi-40070905 17 Mart 2016.

Hürriyet. (2016). *Brezilya'da 3 milyon kişi sokaklara döküldü*. HÜRRİYET: http://www. hurriyet.com.tr/brezilyada-3-milyon-kisi-sokaklara-dokuldu-40068420 14 Mart 2016.

INSA. (2016). *İnsaonline*. https://issuu.com/insalliance/docs/ocintel: http://www.insa online. org/i/d/a/b/StrategicCyberWP.aspx 26 Mart 2016.

Işık, T. (2013). *30 yılın bilançosu: 35 bin 576 ölü*. www.radikal.com.tr: http://www.radikal. com.tr/politika/30-yilin-teror-bilancosu-35-bin-576-olu-1118893/ 28 Ocak 2013.

İlter, E. (2002). *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi.* Ankara: Milli İstihbarat Teşkilatı Basım Evi.

Jeppesen, H. (2016). İnsan Kendi Eserinin Kurbanımı olacak. *Turquie Diplomatigue,* 87

Joseph S. Nye, J., & Welch, D. A. (2009). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak.* (3. Baskı), (R. Akman, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Joseph S., N. (2005). *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumaşak Güç.* (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Yayınevi.

Jürgen, E. (2015). *Batılı Gizli Servislerden Işıd'e Giden Yol.* İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kafkasyalı, M. S. (2015). ''Devrim Teorileri ve Renkli Devrimler'', Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Uluslararası Kongresi, 10-15 Eylül 2007, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yükse Kurumu, s. 883-905.

Kahaner, L. (1997). *Competitive Intelligence.* New York, USA : PressTouchstone.

Kapani, M. (2000). *Politika Bilimine Giriş.* (12. Baskı), Ankara: Bilgi Yayınları.

Karabulut, B. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek.* Ankara: Barış Kitapevi.

Karakılçık, Y. (2008). Bölgesel su anlaşmazlıklarının küresel çatışmaya dönüşme riski: fırat riski: fırat ve dicle örneği. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,* 4(16): s.19-56

Karan, K. (2014). *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı.* Ankara: Kripto Yayınları.

Karataş, H. (2008). *Devlet Güveliği ve İstihbarat.* İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.

Kaynar, M. K. (2014). Anayasa, yasama, yürütme ve yargı. Y. Taşkın içinde, *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Keleştemur, A. (2015). *Siber İstihbarat.* İstanbul: Level Kitap.

Kennedy, P. (2014). *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler.* (A. Fethi, Çev.) İstanbul: Totem Yayıncılık.

Kent, S. (2003). *Stratejik İstihbarat.* (Y. Özbek, Çev.) Ankara: Asam Yayınları.

Kinzer, S. (2004). *Şah'ın Bütün Adamları Bir Amerikan Darbesi ve Ortadoğu da Terörün Kökenleri,.* (S. Önal, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Kissinger, H. (2002). *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* (T. Evyapan, Çev.) Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.

Knightley, P., & Simpson, C. (1978). *Lawrence'ın Gizli Hayatı.* (C. Emiroğlu, Çev.) İstanbul: Sebil Yayınları.

Koloğlu, O. (2003). *Lawrence Efsanesi,.* İstanbul: Alkım Yayınevi.

Kona, G. G. (2004). Türkiye'nin güvenlik politikaları ve stratejik öngörü düzeni. Z. A. Dr.Kamer Kasım içinde, *Uluslararası Güvenlik Sorunları.* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Köksal, S. (2013). Sunuş. S. Yılmaz içinde, *İstihbarat Bilimi.* Ankara: Kripto Yayınları.

Köse, H. H. (2015). Şii grupların Irak siyasetine etkisi 2003-2012 dönemi. *The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies,* 1(2): 53-89.

Köse, T. (2018). PKK terörü ile etkin mücadeleden yeni bir siyasi sürece geçişin imkan ve sınırları. H. B. Fahrettin Altun içinde, *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejileri* (s. 151-170). İstanbul : SETA.

Köseli, M. (2011). *İstihbarat Temel Hususlar ve Güncel Konular, .* Ankara: Adalet Yayınevi.

Kuloğlu, G. (2015). *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk ABD Örneği.* İstanbul: Beta Yayınları.

Kumkale, T. T. (2007). *Psikolojik Savaş,.* İstanbul: Pegasus Yayınları.

Kurban, Ö. F., & Can, T. (2016). Açık istihbarat, gözetleme ve keşif ihtiyaçları için mini insansız hava araçlarının yer kontrol istasyonlarının seçimi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi,* 12(45): 35-59.

Kurumu, B. K. (2010). *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*. http://www.kamu diplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi. 25 Mart 2016.

Kutay, C. (1978). *Lawrens'e Karşı Kuşçubaşı.* İstanbul: Kalem Matbaası.

Lindsay, Jon. R. (2013). Stuxnet and the limits of cyber warfare. *Security Studies,* Vol. 22 Issue 3, p. 365-404.

Lowenthal, M. M. (2000). *Intelligence from Secrets to Policy.* Washington D.C: IQ Press.

Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye'de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 2(1): s.161-190

Manajlovic, D. (2014). Intelligence analysis in corporate security. *Megatrend Review,* Vol. 11 Issue 4, p. 301-320

Mango, A. (2005). *Türkiye'nin Terörle Savaşı.* (O. Azizoğlu, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.

Mark, Z. (1997). *CIA' nın Büyük Operasyonları.* (H. Bögün, Çev.) İstanbul: Kaynak Yayınları.

Marsella, A. J., & Ring, E. (2003). Human migration and immigration: An overview. L. L. Gielen içinde, *Immigration and Emigration in International Perspectives. (p3-22)* USA: Praeger Publishers.

McDowell, D. (2009). *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and User.* USA: The Scarecrow Professinol Intelligence Education Series.

Melton, H., & Wallace, R. (2010). *CIA Kendini Anlatıyor Casusluk.* (A. Sezgintüredi, Çev.) İstanbul: NTV Yayınları.

Milli İstihbarat Teşkilatı. (2015). *İstihbaratın oluşumu.* http://www.mit.gov.tr/isth-olusum. html. 7 Nisan 2015.

Milliyet. (2017). *Merasim Sokak'daki terör saldırısı davasında sanıktan itiraf.* http://www. milliyet.com.tr:http://www.milliyet.com.tr/merasim-sokak-daki-teror-saldirisi-davasinda- ankara-yerelhaber-2016524/ 08 Şubat 2018.

Minogue, K. (2002). *Siyaset ve Despotizm.* (Ü. Gündoğan, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.

Moore, D. T. (2007). *Critical thinking and intelligence analysis.* Washington: National Defense Intelligence College Press.

NTV. (2013). *Kuzey Kore 'savaş' ilan etti*. "Kuzey Kore 'savaş' ilan etti" http://www. ntv.com.tr/dunya/kuzey-kore-savas-ilan-etti,EhMbTVh-3kasHPzMu3t4VA 1 Ocak 2016.

NTV. (2011). *Fransa soykırım teklifini kabul etti.* http://www.ntv.com.tr/dunya/fransa-soykirim-teklifini-kabul-etti,TmuZNhzTGkColHYazgf5jg 1 Şubat 2016.

Oleson, P. C. (2014). *Who are the customers for ıntelligence?* http://www.afio.com/ publications/OLESON_Who%20are%20customers%20of%20intel%20 (rev)_ Draft _2014Feb10.pdf 4 Ocak 2015.

Öğün, M. N., & Kaya, A. (2013). Siber güvenliğin milli güvenlik açısından önemi ve alınabilecek tedbirler. *Güvenlik Stratejileri Dergis,* 9(18): s.145.-181.

Özcan, A. N. (2000). Terör ve ekonomi. Ü. Ö. Öztürk içinde, *Terörizm İncelemeleri, Teori,Örgütler, Olaylar* (s. 300-312). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Özdağ, Ü. (2011). *İstihbarat Teorisi.* Ankara: Kirpto.

Özdağ, Ü. (2016). *Algı Yönetimi.* (6. Baskı), Ankara: Kripto Yayınevi.

Özel, S. (2009). *Casustur Casus.* İstanbul: Derlem Yayınları.

Özipek, B. B. (2009). Devlet. M. Türköne içinde, *Siyaset.* (10. Baskı), İstanbul: Opus Yayınları.

Özkan, İ. (2015). *Deli Halid Paşa; Utulan Yıllar Unutturulan Yıllar.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Özmen, S. (2014). *Risk Analizi.* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özmenler, M. (2012). Orta çağda devlet, hukuk, itaat ve isyana birkaç örnek. *Turkish Studies Dergisi*, 7(4): s. 2601-2610

Öztekin, A. (2010). *Siyaset Bilimine Giriş.* (6. Baskı), Ankara: Siyasal Yayınevi.

Öztoprak, M. (2011). *Karar Destek Sistemlerinin İstihbarat Amaçlı Kullanımı 2005-2010 Arası Dönemde Türkiye ve İsrail'in Stratejik Karar Verme Modülüyle Yardımıyla İncelenmesi.* İstanbul: Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü.

Pekacar, B. Y. (2012, Güz Dönemi,). Türkiye Türkologları ve Türk diline emek verenler-1. *Gazi Türkiyat Dergisi,* (11): s.257-260

Peterson, M. (2005). *Intelligence-led policing: The new ıntelligence architecture.* https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/210681.pdf:https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja / 210681.pdf. 21 Haziran 2016.

Pusane, Ö. K. (2014). Türkiyeye'nin Kürt sorunu: arap baharı ile değişen yurtiçi ve bölgesel dinamikler. *Uluslararası İlişkiler,* 11(41): 115-138.

Rahnema, A. (2015). *Behind The 1953 Coup İn Iran,* United Kingdom, Cambridge University Press.

Roskin, M. G. (2013a). *Çağdaş Devlet Sistemleri; Siyaset, Coğrafya, Kültür.* (4. Baskı), (B. Seçilmişoğlu, Çev.), Ankara: Adres Yayınları.

Roskin, M. G. (2013b). *Siyaset Bilimi: Bir giriş.* (A. Yayla, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.

Rousseau, J. J. (2011). *Toplum Sözleşmesi.* (İ.Yerguz,Çev.) Ankara: Sıradışı Yayıncılık.

Russell, R. L. (2015). *Sharpening Strategic Intelligence.* United States: Cambridge University Press.

S.Goldstein, J., & C.Pevehouse, J. (2015). *Uluslararası İlişkiler.* (H. Özdemir, Çev.) İstanbul: BigBang Yayınları.

Sabah. (2012). *"Iğdır'da yakalanan İran istihbarat örgütü Savama ajanlarının ifadelerine ulaşıldı".* 11 12, 2015 tarihinde http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/09/02/iranin-derin-turkiye-oyunu:http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/09/02/iranin-derin-turkiye-oyunu adresinden alındı

Sal, M., & Gerliczy, G. A. (1993). *Economic intelligence and open source information.* Second International Symposium: Naitonal Security & Naitonal Compatitiveness: Open Source Solutions Proceedings, 1. Washington, D.C.

Sarıbay, A. Y., & Öğün, S. S. (2006). *Politikbilim.* Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Schreier, F. (2009). Human trafficking, oganised crime & intelligence. (C. Friesendorf, Ed.) In *Strategies Against Human Trafficking: The Role Of The Security Sector*, (213-259)https://www.files.ethz.ch/isn/110346/2009-11_StrategiesAgainstHumanTrafficking.pdf

Seren, M. (2015). *Bir-casusluk-araci-olarak-ihalar*. www.star.com.tr: http://www.star.com.tr/ acikgorus/bir-casusluk-araci-olarak-ihalar-haber-1065040/, 11 Kasım 2015.

Seren, M. (2017). *Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik.* Ankara: Orion yayınevi.

Serim, N. (1941). *Siyasi Polis Hizmeti İstihbarat.* Ankara: Alâeddin Kıral Basım Evi.

Sırakaya, S. (1997). *Von Papen Suikastinde Sovyet İzleri ve Sovyet Basının Tutumu. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33 (55): s.379-392

Siber Bülten. (2014). *Stuxnet ve uluslararası hukuk: Bir siber saldırının anatomisi:* https://siberbulten.com/makale-analiz/stuxnet-ve-uluslararasi-hukuk-bir-siber-saldirinin-anatomisi 15 Mart 2016.

Silvestri, S. (2007). Europe and political islam: Encounters of the twentieth and twenty-first centuries. (T. Abbas) içinde, *Islamic Political Radicalism A European Perspective.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Sonyel, S. R. (2013). *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri.* (2. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sputniknews. (2016). *Rus askeri istihbaratı 1400 modern teçhizatla atılım yapacak.* http://www.tr.sputniknews.com/rusya/20160307/1021333404/rusya-askeri-istihbarat -modern-techizat.html#ixzz43Ucc9110 7 Mart 2016.

StarHaber. (2016). *George sorostan gezi itirafı*. http://haber.star.com.tr: http://haber.star.com.tr/guncel/george-sorostan-gezi-itirafi/haber-1068455 22 Mart 2016.

Stoddard, P. H. (2003). *Teşkilatı-ı Mahsusa.* (3. Baskı), (T. Demirel, Çev.) İstanbul: Arma Yayınları

Şahım, T. (1994). *Siyasi Katılım ve Baskı Grupları.* Ankara: Makro Eğitim Yayınları.

Şenel, M., & Şenel, A. T. (1997). *Stratejik İstihbarat.* Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şenel, M., & Şenel, T. (1969). *Devlet Genel Güvenliği ve Polis.* Ankara: EGM Yayınları.

Şenel, M., & Şenel, T. (1972). *Temel Güvenlik Konularımız.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Şimşek, E. (2004). *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT.* İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Taçalan, N., & Etingü, T. (1973). *İlk Çağlardan Günümüz kadar Suikastlar ve Ayaklanmalar Tarihi.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Tağma, K. (2000). *Yeniden Yapılanma Kuralları, Jeopolitik, İstihbarat ve Strateji, İlim Kural ve Beceresi.* Ankara; : Demokraside Birlik Vakfı Yayınlar.

Tansey, S. D. (1995). *Politics: The Basic.* USA: Routledge Press.

Tansu, S. N. (2011). *İki Devrin Perde Arkası Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Hüsamettin Ertürk.* İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.

Tarhan, N. (2010). *Psikolojik Savaş.* (14 Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarık, M. A. (2007). *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat.* İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.

Telli, A. (2012). Mısır Devrimi'nde sosyal medyanın rolü. *Bilge Strateji*, 4(7): 65-91.

Tılısbık, N., & Akbal, Ö. (2006). *İstihbarat ve Türkiye.* İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınlar.

Todd, P. v. (2006). *Küresel İstihbarat.* (E. Günsel, Çev.) İstanbul: Truva Yayınları.

Treverton, G. F. (2006). *Toward a theory of intelligence: Workshop report.* http:// www.rand.org/content/dam/rand/pubs/conf_proceedings/2006/RAND_CF219.pdf. 10.06.2015.

Tuicakademi. (2011). *Opec ve petrol krizi.* http://www.tuicakademi.org/opec-ve-petrol-krizi/. 11 Kasım 2016.

Tunç, H. (2008). *Türkiye'ye Komşu Devletlerin Anayasaları.* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Turan, H. (2012). *Gizli Servisler.* İstanbul: Kalipso.

TÜBİTAK. (2016). *http://uekae.bilgem.tubitak.gov.t*. Göktürk-1 Milli Kripto Alt Sistemi: http://uekae.bilgem.tubitak.gov.tr/sites/images/gokturk_v3.pdf 11 Aralık 2016.

Türk Dil Kurumu. (2006). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid =TDK.GTS.56ef376381ca35.09560236 20 Temmuz 2015.

Türk, H. B. (2009). Siyasal sistemler. M. Türköne içinde, *Siyaset.* İstanbul: Opus Yayınları.

Türken, A. (2007). *The Iraq Conflict and Its Security Implications for Turkey.* Master's Thesi, Ankara: The Graduate School of Economics and Social Sciences Department of International Relations of Bilkent University,

Tzu, S. (2012). *Savaş Sanatı,.* (T. Ayteş, Çev.) İstanbul: SİS Yayıncılık.

Uçarol, R. (2013). *Siyasi Tarih [1789-2012]*. (Baskı 9), İstanbul: Der Yayınları.

Urhal, Ö. (2008). *Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Uslubaş, F. (2010). *Büyük Oyundan Büyük Kaosa, Taliban ve Avrasya'da Cihat.* Ankara: Karınca Yayınları.

Uzgel, İ., & Büyük, H. F. (2015). Balkanlarda yükselen etnik, siyasi ve dini aşırıcılık. *Analist Dergisi*, (6): s.60

Valentyn, L. (2001). *Economic intelligence of the modern state. Monterey California, Naval Postgraduate,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, California: calhoun.nps. edu/bitstream/handle/.../ADA389697.pdf. 27 Aralık 2015.

Vedii Evsal. (2006). *Casusluk Faaliyetleri ve Türkiye.* İstanbul: Bilge Karınca.

Volkman, E. (2014). *Casusluk Yüzyılın En Büyük Casusluk Operasyonları.* (M. Akyıldız, Çev.) İstanbul: Tual Yayınları.

Wallace, R. v. (2010). *CIA Kendini Anlatıyor Casusluk.* (A. Sezgintüred, Çev.) İstanbul: NTV Yayınlar.

Warner, M. (2009) Intelligence as risk shifting. (S. M. Ed. Peter Gill) içinde, *Intelligence Theory.* USA: By Routledge Press, p. 16-32

Wheare, K. C. (1984). *Modern Anayasalar.* (M. Turhan, Çev.) İstanbul: Değişim Yayınları.

Wilhelm, A. (2007). When everything is ıntelligence-nothing is ıntelligence. *The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers,* 1(4):1-6 https://www. cia. gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo4.pdf https://www.hsdl.org/?view&did=442465

Winstone, H. (1999). *Ortadoğu'nun Serüveni 1898-1926 Yılları Arasında Ortadoğu'daki Siyasi ve Askeri İstihbaratın Öyküsü.* (F. Davudoğlu, Çev.) İstanbul: Risale Yayınları.

www.tasam.org. (2006). *TASAM*. http://www.tasam.org: http://www.tasam.org/tr TR/ Icerik/ 239/ermeni_diasporasi_ve_turkiyenin_uluslararasi_iliskilerine_etkisi, 18 Mart 2016.

Yakın, A. (1969). *İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele.* Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları.

Yegen, C. (2014). Ceren dijital aktivizmin bir türü olarak hacktivizm ve redhack. *E-Journal of Intermedia.* 1(1): 118-132.

Yeniçağ. (2015). *http://www.yenicaggazetesi.com.tr*. http://www.yenicaggazetesi.com.tr/ once-irak-ve-suriye-bolundu-sira-bizde-115748h.htm: http://www.yenicag gazetesi. com.tr/once-irak-ve-suriye-bolundu-sira-bizde-115748h.ht. 19 Haziran 2015.

Yenigün, M. (2008). Makedonya'da mikro milliyetçilik (Tribalism). *Mostar Dergisi*, 18-22.

Yenisafak. (2016). *İngiliz ajan geziye katılın dedi*. http://www.yenisafak.com: http://www. yenisafak.com/gundem/ingiliz-ajan-geziye-katilin-dedi-2395611 22 Mart 2016.

Yenisey, G. (2008). *İran'da Etnopolitik Hareketler 1922-2004.* İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Yeşiltaş, M. (2008). *İran 2006.* SETA. Ankara: Nobel Yayınları.

Yeşiltaş, M., & Özçelik, N. (2016). *PKK Terörünün Yeni Dinamikleri: Radikalleşme ve Şehir Çatışması.* Ankara: SETA.

Yılmaz, M. (2008). Emevi ve Abbasi dönemi iç istihabrat. *İstem Dergisi,* 6(12): 175-176.

Yılmaz, S. (2013). İstihbaratın değişen yüzü. (S. Yılmaz), içinde, *İstihbarat Bilimi.* Ankara: Kripto Yayınları.

Yunusoğlu, K. (1987). *Devlet Güvenliği.* Ankara: EGM. Eğitim Dairesi Yayınları.

Yüksek Öğretim Kurulu. (1985). *Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefler,.* Ankara: YÖK Yayınları.

Zepezauer, M. (1996). *CIA'nin Büyük Operasyonları.* (A. Akfira, Çev.) İstanbul: Kaynak Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİ

Soyadı, Adı : Seçkin Aköz
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi : 15/03/1986
Doğum Yeri : İstanbul/Fatih
Telefon : 0530 609 20 97
Email : akzseckin@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	AYBÜ SBE Siyaset Bil. Uluslararası İliş. Anabilim Dalı	2019
Lisans	A.Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü	2013

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Yer	Görev
2005	T.C. SB Ulucanlar Göz Eğitim Araş. Hast.	V.H.K.İ
2018	T.C. SB Basın ve Halkla İlişkiler Müşv.	Prompter Yönetmeni

YABANCI DİLLER

İngilizce: YDS 50

YAYINLAR

Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi 18 (5) s. 160-180.*

Avaner T. & Aköz. S. (2018). Terminolojik İkame Sorunsalı: Politika ve Siyaset Kavramları ve Devlet Olgusuyla İlişkisi üzerine, *International Conference on Economics and Social Sciences (ICEESS'18),* June 27-28, 2018 Bandırma/Turkey